

CENTRALANTIKVARIATET
KATALOG 67

Nordisk historia ur
ERICSBERGS
BIBLIOTEK

III

Stormaktstid

Sammanställd av
MATS PETERSSON
& MATHIAS STENVALL

STOCKHOLM MMXII

Im Jahr Christi 1673.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	3
Katalog	7
<i>Kristina</i>	7
<i>Karl X Gustav</i>	33
<i>Karl XI</i>	71
<i>Karl XII</i>	101
Referenser	162
Register	165

CENTRALANTIKVARIATET

Drottninggatan 73b	S-111 36 Stockholm
Tel: +46 8 411 91 36	Fax: +46 8 20 93 08
www.centralantikvariatet.se	e-mail: mats@centralant.se
Plusgiro 55 80 81-6	Bankgiro 569-0037

Medlem i Svenska antikvariatföreningen
Member of ILAB

FÖRORD

DETTA ÄR DEN TREDJE katalogen med nordisk historia ur Ericssbergs bibliotek. Den första kom hösten 2008, och hade titeln *Från sagatid till vasatid*, och den andra kom våren 2010, och hade titeln *Trettioåriga kriget*. Denna tredje tar vid med drottning Kristinas regeringstid och avslutas med Karl XII:s död och freden i Nystad 1721. Den heter följaktligen *Stormaktstiden*.

Katalogen är huvudsakligen inriktad på den svenska yttre politiken. Eftersom den som bekant var ganska expansiv under denna period, så omfattas förstås ändå ett stort antal andra länder av katalogen, framförallt då Danmark, Ryssland och Polen, men även Norge, Turkiet, Ukraina, Tyskland, Italien m.fl. Katalogens indelning följer på traditionellt vis den svenska kungalängden, med Kristina, Karl X Gustav, Karl XI och Karl XII. Enstaka böcker med dansk historia, utan koppling till Sverige, finns dock instoppade här och var.

Denna katalog innehåller, liksom den föregående, samtida relationer och den samtida eller nära samtida historieskrivningen. Relationerna från denna period är ovanliga, ofta lika svåra att finna som de från det tidigare 1600-talet. Direkt sällsynta är under denna period de illustrerade ettbladstrycken. Produktionen av denna form av propaganda hade efter det trettioåriga kriget minskat kraftigt och ur svensk synpunkt i det närmaste upphört. Några enstaka exempel finns dock även i denna katalog.

Den utländska samtida historieskrivningen om de svenska krigen är rikt representerad. Inte minst mängden av polska historieverk i samband med Karl X Gustavs polska krig utmärker sig.

Liksom de tidigare består även denna katalog av ett urval böcker ur Carl Jedvard Bondes stora bibliotek på Ericssberg. Proveniensen skrivs dock endast ut i katalogen om det finns ett exlibris eller något annat särskilt kännetecken därifrån, men samtliga poster i katalogen kommer från Ericssberg. Flera av böckerna har också noteringar kvar som visar hur de har förvärvats till biblioteket.

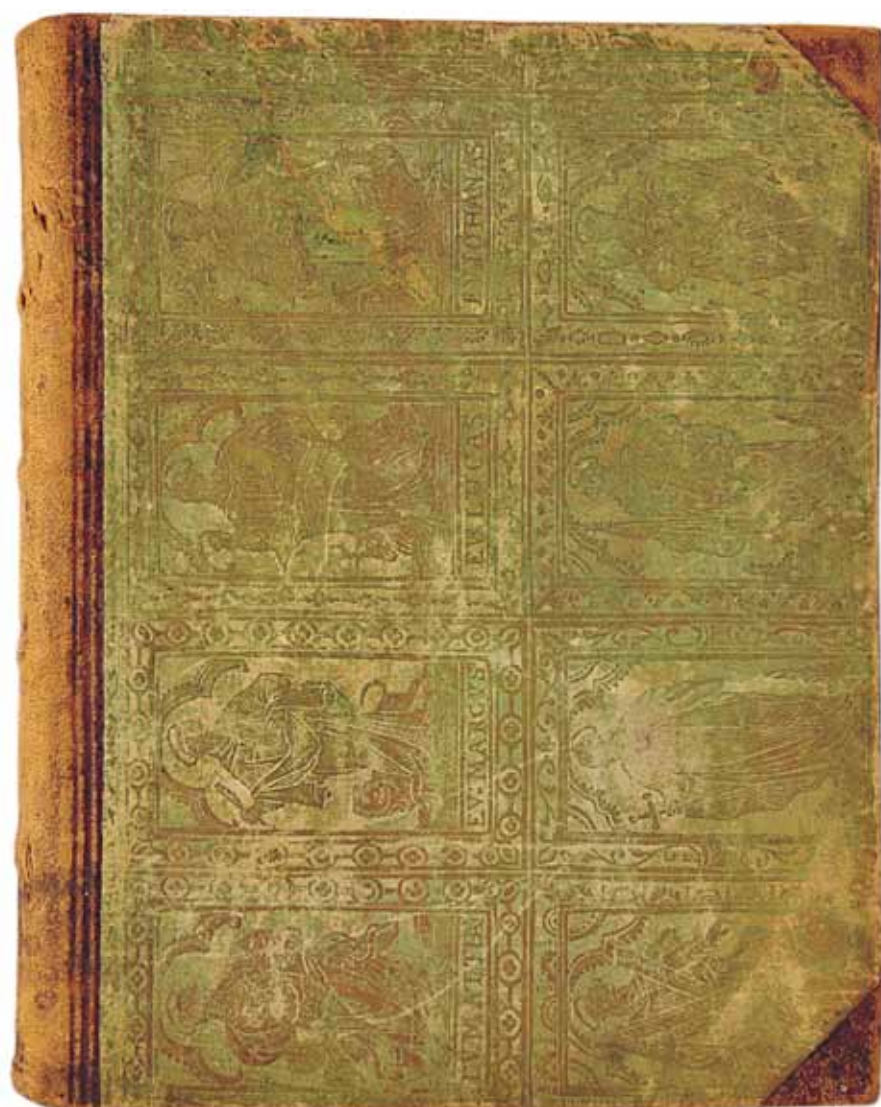
I övrigt vad gäller provenienser ber jag att få hänvisa till förorden i de båda föregående katalogerna.

Denna katalog med Stormaktstiden kommer att följas av en fjärde, avslutande historiekatalog med böcker från Ericssbergs bibliotek, och som innehåller samtida skrifter och böcker rörande frihetstiden, den gustavianska tiden och 1800-talet fram till Carl Jedvard Bondes egen tid.

Mats Petersson

[45, 65, 142]

[28]

KRISTINA

1. [Kristinas försäkran.] *Försäkring, uthaff then stormechtigste furstinna och fröken, fröken Christina, Sweriges, Göthes och Wendes uthkorade drottning och arffurstinna, storfurstinna til Finland, hertiginna uthi Estland och Carelen, fröken öfwer Ingermanland. Gifwen samptlige rijkzens ständer i Stockholm församblade, den 7. decembr. anno 1644.* Stockholm, Henrich Keyser, 1645. 4:o. (8) s. Tagen ur band och insatt i senare pappersomslag med handskriven titeletikett. 2 500:–

Warmholtz 6791. Verkar endast finnas i denna variant. Kristinas kungaförsäkran vid myndighetsdagen 1644, i vilken hon, liksom tidigare Gustav II Adolf, svor att regera på landslagens grund och att repektera ständernas inflytande.

2. *Mare Balticum liberatum. Hoc est nova vera & perspicua belli Sueco-Danici narratio, cum causarum, quae serenissimam reginam Sueciæ arma suscipere compulerunt; tam ejusdem felicitis in pugna navali successus.* (Stockholm, Jansson), 1649. 12:o. A12–D12. Lätt lagerfläckig. Återkommande fuktfläck i neder- och yttermarginalen. Samtida understrykningar och marginalanteckningar. Samtida grått pappband med handskriven ryggтитеetikett. Ryggen blekt och med en liten fläck, även bakre pärmen med ett par småfläckar. Med Samuel Kempenskiölds och Gabriel Hasslebohms ägaranteckningar samt ur D. G. Neschers bibliotek, med hans ägarstämpel, och ur Ericssbergs, med Carl Jedvard Bondes exlibris. Med Kungliga bibliotekets anteckning "Duppl" i bläck. 4 000:–

Collijn sp. 579. Warmholtz 4239. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 103. Carlander III, 12. Detta verk behandlar huvudsakligen kriget med Danmark 1644. Samuel Kempe (1599–1670), adlad Kempenskiöld 1648, föddes i Örebro och var lektor i Strängnäs samt senare sekreterare i Kammarkollegiet. Han publicerade 1629 en lärobok i svensk historia över Gustav Vasa. Gabriel Hasselbohm (–1687?) var präst vid Livregementet till häst. Bibliofilen, vinhandlaren och myntsamlaren Daniel Georg Neschers (1753–1827) bibliotek var särdeles starkt i svensk historia och det skulle efter honom säljas på auktion i Stockholm 1828, men förvärvades istället av Kungliga biblioteket. Därifrån har denna sålts som dubblett, troligen på 1831 års stora dubblettförsäljning. Den kan mycket väl ha gått till Carl Jedvard Bonde därifrån via d'Albedyhll.

3. BODOCK, Lorenz. *Fortuna Christinae Suecorum, Gotobrum* [sic!] *Vandalorumque reginae victricis, piae, felicis, augustae, novae Helenae, novi orbis miraculi, novi posteritatis exempli*. Stockholm, Henrici Keyser, (1645). Folio. (25) s. Genomgående fuktrand nedtill. De två första och två sista bladen mycket nära skurna. Bläcknotering på titelbladet. Tagen ur band. De två sista bladen loss. 2 000:–

Warmholtz 4257. Hyllning till Kristina på 19-årsdagen, daterad 8 december 1645. Lorenz Boddock (1607–63) var professor i vältalighet vid universitetet i Rostock.

4. WILLE, Balthasar. *Suecia exultans, sive natalis, serenissimae, potentissimae, invictissimaeque principis, Christinae, Suecorum Gothorum, Vandalorumque reginae* [...] &c. *Quo aetatis vigesimum primum gloriosè & feliciter auspictatur, die octavo mensis decembris praesentis anni, carmine panegyrico celebratus* [...]. Bremen, Berthold de Villiers, 1646. Folio. 24 s. Något nött. Titelbladet med några fläckar och gammal bläcknotering. Tagen ur band med rödstänkta snitt, som också orsakat röda stänkfläckar i yttermarginalerna. 2 200:–

VD17 23:321176W. Ej i Warmholtz. En födelsedagshyllning till Kristina på 20-årsdagen, framförd två dagar efter födelsedagen, av Balthasar Wille (–1656), som var teolog och bl.a. superintendent i Bremen.

5. FREINSHEMIUS, Johan. *Oratio panegyrica virtuti et honori serenissimae potentissimae que principis ac dominae dominae Christinae d. g. Sveonum Gothorum atque Vandalorum reginae. Quum natalem suum alterum vicesimum celebraret*. Utan ort och år. Folio. (34),+ (2, blanka) s. Tagen ur band. Några solkfläckar och en lite smetig äldre bläcknotering på titelbladet. 2 000:–

Warmholtz 4281. Talet hölls i Stockholm den 6 december 1647 med anledning av drottning Kristinas 21-årsdag. Johan Freinshemius (1608–60) studerade i Strassburg under Matthias Bernegger, vars dotter han sedan gifte sig med. År 1642 blev han kallad till den skytteanska professuren i Uppsala, och blev därmed den förste i raden av lärde som drottning Kristina kallade till Sverige. 1647 blev han av henne utnämnd till kunglig bibliotekarie och svensk rikshistoriograf.

6. Som ovan. (34) s. Fläckar och enstaka understrykningar. Tagen ur band. 1 600:–

7. BANG, Thomas. *Phosphorus inscriptionis hierosymbolicae pareneticus & voticus augustae coronae serenissimi regis Friedrici Tertii Jehovae ter opt. ter max auspicio feliciter susceptae consecratus a Thoma Bangio honori majestatique ejus devotissimo*. Köpenhamn, Wincklerianis & sumptibus Moltkenianis, 1648. Folio. Grav. front,+ (161) s. Med grav. emblematiske illustrationer i texten, varav 2 helsides. Titel- och

dedikationsblad tryckta i svart och rött. Svaga fuktränder och enstaka fläckar. Samtida marginalanteckningar med bläck. Rött marmorerat pappband från mitten av 1800-talet. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 5 000:–

Thesaurus 330. Bibl. danica III, sp. 133. Första upplagan, en ny utkom 1657. Frontespisen är graverad av H. A. Grejss och daterad 1646 och föreställer Rundetorn i Köpenhamn, med takåsar och Öresund i för- och bakgrund. Rundetårn som blev färdigställt 1642 var den första institutionsbyggnad som uppfördes för Köpenhamns universitet. Kyrkan som byggdes bredvid var tänkt som sognkirke för studenterna och i dess övervåning, dit man kom via tornet, inrättades universitetsbiblioteket, som med pompa invigdes den 7 juli 1657. På tornets topp inrättades ett observatorium. Thomas Bang (1600–61) var professor vid universitetet och blev 1649 bibliotekets förste bibliotekarie. Han tog detta uppdrag på allvar och kämpade för dess utrymmen, inredde det och utökade bokbeståndet. Han var även medförfattare till rebusen i guld på tornet, "Krimskrams", enligt Köpenhamnsborna. Denna bok innehåller tolkningarna av dessa inskrifter och symboler och utgavs i anledning av Fredrik III:s kröning. Rebusen skall läsas: "Led, Jehova, visdom of retfærd i Christian IV:s hjerte".

8. SPARRE, Johan. *Oratio gratulatoria die natali imperij Christinae d. g. Suecorum, Gothorum, Vandalorumq; reginae, cum omnibus regijs virtutibus, tum in primis eruditione, & liberalum studiorum laude florentissimae. Pro conditione Ubsaliae recitata VII:mo Idus decembres A. C. M.DC.XLVIII. a Johanne Sparre, Joh. f.* Uppsala, Eschillum Matthiae acad. typog., (1648). Folio. (26) s. Saknar blad A2. Tagen ur band. 1200:–

Det saknade bladet (A2) är slarvigt bortklippt, möjligen ett dedikationsblad. Hyllningstal på Kristinas 22-årsdag, hållet dagen efter! Författare är troligen Johan Johansson Sparre (1630–59) som upphöjdes i friherrligt stånd 1647. Han blev assessor i Kommerskollegium 1655, innan han gick bort i förtid. År 1648 var han troligen student i Uppsala.

9. *Contract emellan the konglige svenske commissarier, och the tzariske sendebudh ifrå Ryszland om öfwerlöpare. Som giord och uprättadh bleff uthi Stockholm den 19. octobris, anno 1649.* (Stockholm), Henrich Keyser, (1649). 4:o (13) s. Tagen ur band. Lös i häftningen. 4000:–

Warmholtz 8617. Drottning Kristina och tsar Alexander gör upp om att den allmogē som rymt över gränsen mellan Ryssland och Sverige mellan freden i Stolbova 1617 och 1647 skall förbliva undersåtar i det land de rymt till. Då fler har rymt till Ryssland än till Sverige skall tsaren dock betala skadestånd på "etthundrade och nijotijo tusende rubblar". De som överlupit efter september 1647, skall dock "på begge sidor uthantwardade blifwa". Grova straff väntar den som falskeligen hävdar att någon ur den förra kategorin tillhör den senare.

10. Som ovan. Tagen ur band och insatt i senare pappersomslag, samt med handskriften paginering från det tidigare samlingsbandet. 5000:–

11. (ROSENHANE, Schering.) *Observationes politicae, super nuperis Galliae motibus.* (Holland?), 1649. 12:o. 110 s. Enstaka lager- och småfläckar. Fina marginaler. Fint rött halvmarokängband från mitten av 1800-talet, guldornerad rygg, röda pappärmar med förgylld ram, något blekt rygg. Äldre namnteckning "Recklin"? på titelbladet. 8000:–

Collijn sp. 778. Se Runeby s. 410ff. Detta är duodesupplagan, som troligen är tryckt i Holland. I Paris trycktes tidigare samma år en upplaga i kvarto. Detta är ett konstitutionellt ställningstagande av Rosenhane mot enväldiga tyranner, personifierade av kardinal Mazarin, vilken Rosenhane i skriften direkt angriper. Rosenhane förfäktar här samma åsiker och synpunkter som han framfört i den svenska debatten, nämligen att makten skulle delas mellan monarken och rådet, dvs högadeln.

Diplomaten, riksrådet och hovmannen Schering Rosenhane (1609–63) skickades 1647, efter att ha varit observatör vid fredsförhandlingarna i Münster, som svensk minister till Paris, med uppdrag att skaffa franska subsidier till Sverige. Rosenhane sympatiserade dock med Frondens opposition mot Mazarin, vilket misskrediterade honom hos denne, och efter att ha publicerat denna broschyr, vilken fick mycket uppmärksamhet, blev situationen för Rosenhane omöjlig i Paris och Kristina fick återkalla honom till Sverige. Han skickades dock genast ut på nya uppdrag. Närmast hamnade han som medlare mellan Sverige och ärkestiftet Bremen.

KRÖNINGEN 1650

12. [Kröning.] [Kungörelse om Kristinas kröning.] (Stockholm, 1650.) Ettblads-tryck. Tvär folio. (1) s. Auktionslapp från 1800-talet fastnålad i hörnet, numrering i blåkrita i motstående hörn. Vikt. 8 000:–

Jörgensen s. 80. Riksrådet hade tidigare beslutat att kröningen skulle äga rum redan i augusti 1647. Försening följde dock på försening. I denna kungörelse från den 6 april 1650 deklarerar drottningen att kröningen nu skall ske ”uthi Ubsala, så snart then nu uthskrifne rijkdag här i Stockholm ändat och slutin blifwer, hwilket wij förmene widh ändan på nästkommande Julij månadh ske skal”. Uppsala befanns dock vara för litet för festligheterna och kröningen skedde i Storkyrkan i Stockholm, och inte förrän den 20 oktober. Det hela blev mycket påkostat. Det började med Kristinas högtidliga intåg i det rikt utsmyckade Stockholm tre dagar innan ceremonin skulle börja och avslutades med en stor festmiddag på rikssalen. Därefter följde flera månader av festligheter för folket.

13. [Kröning.] *Beschreibung deß ihrer königlichen Majestät von Schweden Einzugs zur Krönung, geschehen in Stockholm den 17. Octobris 1650. Wie auch Relation von ihrer königl. Majest. zu Schweden Krönung, und was darbey vorgangen. Stockholm den 26. Octobris Anno 1650. Und daselbst erstlich gedruckt.* Utan ort, (1650). 4:o. 16 s. Ett par svaga genomgående fuktränder. Titelbladet något solkigt och med bläckanteckningen ”Caroli Gustavi” (rättad till ”Christina” med blyerts). Senare rött klotryggsband med guldpräglad blomma på ryggen. Biblioteksetikett på främre pärmens insida. 9 000:–

VD17 12:190088B. Jämför Warmholtz 8009 not. Skildring av det högtidliga intåget i Stockholm tre dagar före kröningen. I den långa processionen som gick från Ulriksdal till Stockholm färdades Kristina i en av Karl Gustav i Paris inköpt kröningsvagn tillsammans med utländska sändebud och allt vad Sverige hade av framstående personer. Även exotiska inslag som kameler fanns med i tåget. I Stockholm gick processionen under tre ihopsnickrade triumfbågar, och 40 örlogsskepp på strömmen sköt salut.

14. [Kröning.] *Relation von ihrer königl. Majest. zu Schweden Crönung, und was darbey vorgangen. Stockholm den 26. Octobris Anno 1650.* (Stockholm, 1650.) 4:o. (4) s. Solkig. Har varit vikt, och med begynnande revor i vecken. Insatt i mycket enkelt pappersomslag. 4 000:–

VD17 7:695740L. Jämför Warmholtz 8009, noten. Utgavs även med dateringen ”20. Octobris”. Skildring av den pampiga kröningen. Det hela blev mycket påkostat. Det började med Kristinas högtidliga intåg i det rikt utsmyckade Stockholm tre dagar innan ceremonin och avslutades med en stor festmiddag på rikssalen.

15. [Kröning.] VALOIS, Henri de. *De coronatione Christinae serenissimae Svecorum reginae, Henrici Valesii.* Paris, A. Courbé, 1650. 4:o. 19 s. Häftad i nött och delvis mycket blekt senare marmorert omslag. Bläcknotering och svag fuktrand på omslagets insida. Breda marginaler. 5 000:–

Jämför Warmholtz 4339 för senare samlingsutgåva. Henri de Valois (Henricus Valesius, 1603–76) var fransk jurist, filolog och historiker. Skildring av den pampiga kröningen.

16. BODOCK, Lorenz. *Gemmae selectissimae nempè carbunculus et sapphirus quarum priorem; serenissimae, potentissimae, principi ac dominae, Dn Christinae Svecorum, Gothorum, VVandalorumque regiane, et principi heriditariae, [...]. Posteriorem, serenissimae, potentissimae, principi ac dominae, Dn Mariae Eleonorae Svecorum, Gothorum, VVandalorumq, regiane [...]. Ex serenissimâ ac celsissimâ electorali Brandenbugrensi prosapiâ oriundae. Dominae clementissimae. Ad novum Iesu incarnati annum M. DC. L. Strenae loco inventione oratoria debitaque reverentia in arce Holmiensi exhibit.* Stockholm, Henricus Keyser, (1650). Folio. (22) s. Lätt lagerfläckig. Tagen ur band. Det avslutande bladet något större än de övriga.

3 000:–

En hyllning till Kristina och hennes mamma, Maria Eleonora av Brandenburg, eventuellt i samband med Kristinas kröning samma år. Lorenz Bodock (1607–63) var professor i våltalighet vid universitetet i Rostock. Det sista bladet innehåller en hyllningsdikt till författaren, på tyska, av filologen Henning Schuz (1623–73).

17. LANGERMANN, Lucas. *Panegyricus heroinae incomparabili Christinae, Svecorum, Gothorum & Vandalorum reginae, &c. quod felix & faustum deus esse velit, ipso inaugurationis die, inter publica vota & solemnes acclamationes in Academia Tubingensi dicatus & dictus a Lucas Langermanno.* Tübingen, Philiberti Brunni, 1650. Folio. (23) s. Bruntonad och lagerfläckig. Fläck och liten äldre bläcknotering, "Q:a" på titelbladet. I blått senare pappomslag, ryggen trasig nedtill. Med titeln smalt textad med bläck på ryggen.

4 000:–

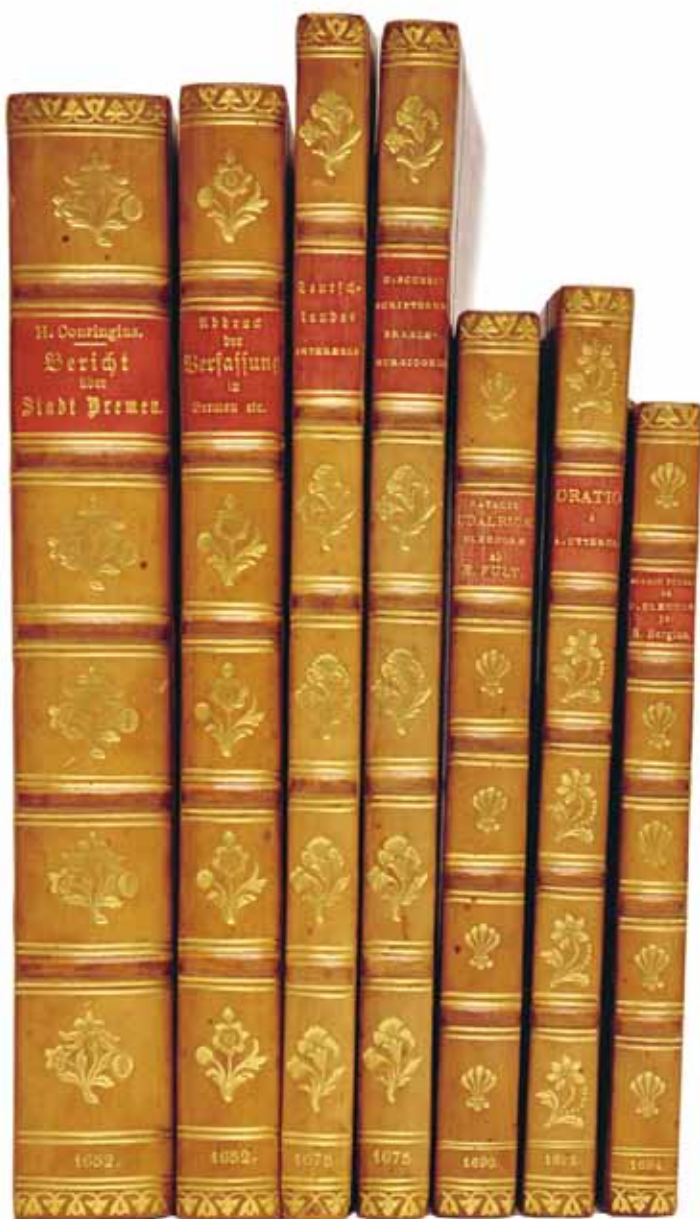
VD17 32:678033V. Warmholtz 4343. Lucas Langermann (1625–86) var jurist från Hamburg.

18. ULFELDT, Corfitz. *Cornificii Ulfeldii magistri-palatii regni Daniae apologia, relationi Hafniensi falsissimae quae in publicum prodiit, opposita quâ, Dinae et Walteri causam inordinato processu ibidem, anno M.DC.LI. agitatum, nolens volens publicè demonstrare coactus est cui subjunctae sunt causae, quae necessitatem ipsi imposuerunt & adegerunt ut ad tempus Dania excederet secundum exemplar in Germania Excusum.* Utan ort, 1652. 12:o. (2),+ 188,+ (4, blanka),+ 57 s. Titelbladet snålt skuret med bokstavsförfluster. Genomgående fuktrand i övre högra hörnet. Fläck i marginalen på första sidan i andra pagineringsföljden. Samtida pergamentband. Några fläckar på främre pärmen. Dubblettetikett och spår efter lacksigill på främre pärmens insida. Med Pipers anteckning om att den köpts på Gyllengrips auktion

1737.

9 000:–

VD17 23:321303P. Bibl. danica III, sp. 1533. Thesaurus 690. Detta är Otto Sperlings latinska översättning av Corfitz Ulfeldts försvar av sin ämbetsutövning, publicerad samma år som det danska originalet, *Høytrengende aeris forsuar*. Den författades år 1651–52 i Stralsund. Försvarsskriften utkom även på holländska, tyska och franska. Efter att i juli 1651 lyckats bli frikänd från anklagelserna om att ha velat giftmörda Fredrik III, framförda av Dina Vihofers och Jörgen Walter vid jultid 1650, lämnade Corfitz Ulfeldt Danmark (tillsammans med sin familj och ca 1 miljon riksdaler) i rädsla för en undersökning av hans ämbetsutövning. Det är denna undersökning han här bemöter. Han valde dock att inte återvända utan slöt sig senare till Karl X Gustav, vilket blev inledningen till hans stora landsförräderi.

[23, 20, 163, 162, 206, 207, 209]

19. ULFELDT, Corfitz. *Apologie de messire Corvix Ulefeldt, grand-maistre du royaume de Dannemarc, opposée à la fausse relation de Copenhague, qu'on a publiée contre luy, sur ce qui s'est passé au proces des nommez Dina et Walter ces accusateurs. Plus sont adioustez les raisons & motifs qui l'ont obligé à fortir hors dudit royaume.* Traduit en François sur l'original Latin. Imprimé en Allemagne. Rouen, Jacques Caillové, 1653. 12:o. (12),+ 417 s. Hårt skuren i övre marginal och ibland något snett, med enstaka delförluster av pagina, enstaka blad lösa. Sista bladet uppfodrat. Något nött skinnband från början av 1800-talet, guldornerad rygg med blå titeletikett, röda stänksnitt. Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris.

6 000:–

Bibl. danica III, sp. 1534. Thesaurus 690, not. Den franska översättningen av "landsförrädaren" Corfitz Ulfeldts försvar av sin ämbetsutövning. Det danska originalet, *Høytrengende æris forsuar*, författat år 1651–52 i Stralsund och utkom i Hamburg 1652. Försvarskriften utkom även på holländska, tyska och latin.

KONFLIKTEN MED BREMEN

20. [Bremen.] *Abdruck der von den Königlichen Schwedischen zu Formir: und Verfassung des Estats und Regiments in die Hertzogthumbe Bremen und Verden verordneten Plenipotentiarien, &c. bey ihrem Abzuge aus der Stadt Bremen, den 15. Julij, Anno 1651. hinterlassenen Remonstration [...] zusamt Angehefftem von wegen domahligen hoch-fürstl. durchl. als ErtzBischoffen, numehr Königl. Mayest. in Dennemarck, bey öffentlicher Reichs Versammlung zu Regenspurg in Anno 1641. an Anwesende [...] übergebenen Schreiben. Und eines fürnehmen JCti rechtlichen Bedencken in zehen Considerationes abgetheilet, über das von der Stadt Bremen so hoch gerümbtes, wie sie es nennen, Käyserliches den 1. Junij, Anno 1646. ausgebrachtes Declaratorium. Betreffend der Stadt Bremen de facto und gantz ärgerlicher weise, wider des Heiligen Römischen Reichs FundamentalGesetze, die kundbahre Notorie-tät, selbst errichtete Verträge, eigene Confessiones und besser Wissen und Gewissen sich die letzte Jahre arrogirtes Reichs-Städtliches Praedicat.* Utan ort, 1652. 4:o. (2),+ 45, 56–241 s. Äldre understrykningar och marginalnoteringar i blåck. Fläckar på s. 155–56. Hfrbd från slutet av 1800-talet, guldornerad rygg med röd titeletikett och upphöjda bind, alrotsmarmorerade pärmapper. Ur Gustaf Holdo Stråles bibliotek, med hans exlibris.

6 000:–

VD17 23:239747C. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 105. Freytag 5819. Warmholtz 8306. Av hävd åtnjöt staden Bremen nästan full självständighet gentemot det omgivande ärkestiftet som den formellt tillhörde. När det stod klart att området i Westfaliska freden skulle komma att tillfalla Sverige fruktade man naturligt nog att detta självbestämmande inte skulle komma att respekteras av svenskarna. Man utverkade då ett frihetsbrev av kejsaren, 1646, i vilket Bremens ställning som fri stad formaliserades. Detta senkomna dokument (som lär ska ha kostat Bremens borgerskap en anseelig summa) erkändes dock inte av Sverige. Frågan kom att leda till två väpnade konflikter mellan Bremen och Sverige (första och andra Bremiska krigen 1654 respektive 1666) vilka båda ledde till kompromisser till Sveriges fördel, men där Bremens självständighet trots allt bestod. Disponenten vid Rörstrands porslinsfabrik m.m. Gustaf Holdo Stråles (1826–96) stora boksamling såldes till stor del redan 1876 efter tryckt förteckning. Nya försäljningar ägde sedan rum senare samma år, liksom 1887 och 1888. Före sin död sålde han även en samling underhand till K. A. Wallenberg, men trots detta räckte böckerna till ytterligare en auktion på hans efterlämnade boksamling 1897.

21. Som ovan. Enstaka små- och lagerfläckar. Tagen ur band med senare pappersryggrensa. Pappersklämma fäst på första bladet. 4 000:–

VD17 12:637846A. Variant med något tätare sättning av titelbladet.

22. [Bremen.] *Antwort eines Burgers zu Bremen, auff seines gar zu passionirten Freundes zu Amsterdam, sub dat. 22. Maii 1651. abgelassenes Schreiben: Betreffend die differentien zwischen Ihr Mayt. der Königin zu Schweden, und der Stadt Bremen.* Ubersetzt aus dem Niederlandischen. Utan ort, 1652. 4:o. 47 s. Tagen ur band och insatt i enkel brun pappärm. 2 000:–

VD17 3:004606C.

23. [Bremen.] (CONRING, Hermann.) *Gründlicher Bericht, von der Landes-Fürstlichen ErtzBischöflichen hoch- und gerechtigkeit über die Stadt Bremen, worin erwiesen, dass dieselbige seither dero Nahme bekandt gewesen, biss auff den heutigen Tag sich niemals eines Immediat unstreitigen ReichsStädtischen predicats noch Regierung gebrauchet, auch niemahls für eine Käyserl. freye ReichStadt gehalten &c. Zur Antwort auff einen von ihnen den Bremern hochgeschätzten, zwarten für langen Jahren durch ihren gewesenen Burgermeister, Weyland Heinrichen Krefftingh des Rechten Doctorn, uffgesetzeten, aber allererst für wenig Jahren kundgewordenen Discurs. Anno M. D.C. LII.* Utan ort, 1652. 4:o.): (4, A4–Z4, Aa4–Zz4, 3A4–3D4, 3E3. Saknar det sista blanka bladet. Enstaka samtida understrykningar och marginalanteckningar med bläck. Hfrbd från slutet av 1800-talet, guldornerad rygg med röd titeletikett och upphöjda bind, alrotsmarmorerade pärmapper. Ur Gustaf Holdo Stråles bibliotek, med hans exlibris. 12 000:–

VD17 23:311817Z. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 106. Warmholtz 8305. Av hävd åtnjöt staden Bremen nästan full självständighet gentemot det omgivande ärkestiftet som den formellt tillhörde. När det stod klart att området i Westfaliska freden skulle komma att tillfalla Sverige fruktade man naturligt nog att detta självbestämmande inte skulle komma att respekteras av svenskarna. Hermann Conring (1606–81) var professor i medicin i Helmstad från 1637 och i politik från 1650, och ansågs vara en av sin tids främsta jurister. Han verkade dessutom åren 1650–51 i Sverige som drottning Kristinas livläkare.

24. Som ovan. 4:o.): (4, A4–Z4, Aa4–Zz4, 3A4–3E4. Med det sista blanka bladet. Delvis lagerfläckig. Svag återkommande fuktrand i ytterst i nedre hörnet. Titelbladet solkigt och med liten reva samt påklistrad papperslapp i marginalen. Tagen ur band och försedd med grå ryggrensa. Stänkmarmorerade snitt. 7 500:–

25. [Bremen.] *Kurtze fundamentalische Erläuterung, des von der Stadt Bremen, wieder daß der gantzen Welt kundbahres Herkommend etlicher Jahr hero sich anmaßlich arrogirten ReichsStädtischen Praedicati, und sich bey negst vergangenem in Anno 1640. und 1641. zu Regensburg gehaltenem Reichstage gar sine exemplo, lauter de facto unternommenen ReichsSession und Voti, mit unterschiedenen unter literis A. B. und C. beygefügtten Remonstrationen und Deductionen, wie auch deren Beylagen, und schließlich hinzugethanen Erinner- und Ersuchung, zu desto bequemer Communication gedruckt.* Utan ort, 1652. 4:o. (15) s. Något solkigt. Titelbladet lagerfläckigt. Ågaranteckning och anteckningar i bläck på titelbladet. Litet bläckkludd på den blanka baksidan. Häftad med grå ryggrensa. 3 000:–

[164, 185, 188, 32]

[187, 104, 77]

VD17 39:164361K. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 106. Ägaranteckningen lyder: "Ex lib. mon. S. Jacobi Scot. Ratisbonae Bernardo Baillie abbate 1732". Bernard Baille (–1743) var abbot i det skotska St. Jakobsklostret i Regensburg 1721–43, och ägnade klosterbiblioteket mycket omsorg.

26. VIMINA, Alberto. *Historia delle guerre civili di Polonia divisa in cinque libri. Progresso dell'armi Moscovite contro Polacchi. Relatione della Moscovia, e Svetia, e loro governi. Di don Alberto Vimina Bellunese*. Venedig Appreso Gio. Pietro Pinelli, 1671. 4:o. (8),+ 231, 236–368 s. Fuktrand från s. 45. Liten pappersförlust i marginalen på s. 103. Diskret bläcknotering på försättsbladet. Svart hfrbd från 1800-talet med guldornerad rygg och blindpressade pappärmar, stänkta snitt. Med J. G. Sparwenfelds något beskurna namnteckning på titelbladet. 20 000:–

Ej i Bring Itineraria. Warmholtz 4371, för delen som rör Sverige. Carlander II, 176. Består av tre delar: 1. Delle guerre civili de Polonia. 2. Relatione de Moscovia, och 3. La Svetia. Den venetianske poeten och diplomaten Alberto Vimina (hette egentligen Michele Bianchi) (1603–67) sändes i början av 1650-talet av republiken Venedig till Kosackhetmanen Chmelnitskij i Ukraina för att försöka förmå denne att gå i krig mot turkarna. Detta företag omöjliggjordes dock då krig bröt ut mellan kosackerna och Polen. Det var Viminus resa hem till Venedig som tog omvägen över Sverige. Han vistades i landet något halvår 1653–54, och mycket av hans skildring förefaller vara skriven under tiden, dock med en del senare gjorda tillägg. Vimina sändes senare på diplomatiskt uppdrag till Moskva, inte heller där nådde han några resultat. Behållningen av hans vidlyftiga resande blev istället dessa postumt publicerade skildringar. Viminus skildring av Sverige bygger, enligt Curt Weibull (*Skandia* 1973), delvis på egna iakttagelser och delvis på Henricus Soterus verk *Svecia, sive de Suecorum regis dominiis et opibus* (1631) och den däri ingående uppsatsen av Anders Bure. Vimina beskriver Sveriges geografi och det svenska folkets seder och bruk, samt även de exotiska lapparna. Med djup beundran skildrar han drottning Kristina och hennes hov. Här framlägger han den för svensk propaganda oacceptabla ståndpunkten att Kristina redan som svensk drottning i hemlighet övergått till katolicismen. Enligt Warmholtz, "en sälsynt bok" och "Man finner hos honom, ibland flere oriktigheter, och så några grundade anmärkningar om Sveriges då varande tillstånd".

Bra proveniens ur orientlisten och lärdomsgiganten Johan Gabriel Sparwenfelds (1655–1727) bibliotek. Han köpte under sina olika resor mängder av böcker och handskrifter, och donerade sedan många av sina böcker till olika bibliotek, t.ex. sällsynta böcker och manuskript på arabiska, persiska etc. till Uppsala.

27. Chanut. LINAGE DE VAUCIENNES, Pierre. *Memoires de ce qui s'est passé en Suede, et aux provinces voisines, depuis l'année 1645 jusques en l'année 1655; ensemble le demêlé de la Suede avec la Pologne, tirez des depeches de monsieur Chanut ambassadeur pour le roy en Suede, par P. Linage de Vauciennes*. 1–3. Köln, chez Pierre du Marteau, 1677. 12:o. (26),+ 427; 477; 496 pp. Hundöron. Andra delen med reva i marginalen på s. 31, enstaka småfläckar, fläckar på s. 180–82 samt 365, och ett litet hål i marginalen på s. 267–70. Tredje delen med fläckar på s. 143, 216–17, 267–68, 285–86, 319–20, 359–60 och 428. Senare något nötta men trevliga blå pappband med titeletiketter i pergament. Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. Tre volymer. 6 000:–

Warmholtz 8322. Willems 1910. Berghman 1797. Exemplar med både huvudtitelbladet och deltitelbladet i första delen. Det första anger året 1655 i titeln, och det andra anger 1652. Andra upplagan, den första utkom i Paris 1675. Författare till depescherna var den franska diplomaten Pierre Hector Chanut (1604–67) som åren 1645–49 var fransk ministerresident i Sverige samt innehade ambassadörsposten i Stockholm och i Lübeck 1649–53. Depescherna

från 1649 till 1655 anses dock huvudsakligen vara skrivna av Chanuts sekreterare de Piques. Martin Weibull har i *Historisk tidskrift* 1887–88 redogjort för verkets innehåll i jämförelse med originalrapporterna och kritiserar utgivaren Linage de Vauciennes för uteslutningar, misstag och annat. Chanut vann Kristinas gunst och förmedlade bland annat kontakten med Descartes samt anses ha påverkat drottningen i religionsfrågan. Han var också en av de få samtida som skrev positivt om Kristina. Ett svenskt urval utkom 1826 med bifogade kommentarer skrivna av Kristina, hämtade ur hennes eget exemplar av *Memoires*.

TRONAVSÄGELSE OCH RESA

28. [Kristinas resa.] *Reyse van hare Doorluchtige Majesteyt Christina, Koninginne van Sweeden; gedaen door de Nederlanden, Duytslant, Vranckrijck, Italien, en andere Gewesten des Werelts, van haer eerste opt-tocht upt Sweeden, in den Jare 1654. tot haer wederkomste in den Jare 1660.* Amsterdam, Wiliem Dirckz de Lange & A. Wittelingh, (1660). 4:o. (8),+ 36,+ (2),+ (2, blanka) s. Med ett graverat porträtt på titelbladet och tre graverade halvsidesillustrationer i texten. Fuktrand i nedre innerhörnet på s. 1–25. Häftad, med senare omslag. Liten rund handskriven nummerlapp på främre omslagets övre hörn.

12 000:–

Jämför Warmholtz 4429. Ilsoe 75, not. Denna skildring av drottning Kristinas resa från Sverige via Danmark, Hamburg, Antwerpen, Bryssel, Innsbruck och till Rom, finns i åtminstone tre olika varianter med denna titel. Den utgavs samma år även under titeln *Kort Journaal gehouden op de Reyse van Christina*. Flera upplagor utkom. Texten bygger delvis på Gualdo Prioratos bok från 1656. Denna variant inleds med en dikt av Joost van den Vondel, "Blijde inkomste van koninginne Christina Maria Alexandra te Rome", tidigare publicerad 1656. De fina graverade illustrationerna föreställer Kristina, tronavsägelsen, Kristina som undervisas av två jesuiter, och hennes intåg i Paris.

29. [Kristinas resa.] *Reyse van hare Doorluchtige Majesteyt Christina Koniginne van Sweeden; gedaen door de Nederlanden, Duytslandt, Vranckrijck, Italien, en andere Gewesten des Werelts, van haer eerste Uyt-tocht uyt Sweden, in den Iare 1654. tot haer wederkomste in den Iare 1660.* Amsterdam, 1660. (2),+ 32 s. Solk och småfläckar i marginalen. Något nött rött senare klottryggsband. Ryggen lite blekt. Lapp med bläcknotering fastad i främre pärmens insida. 4 000:–

Jämför Warmholtz 4429. Ilsøe 75. Jörgensen s. 81. Variant av ovan. Detta är en oillustrerad variant som inte heller innehåller Joost van den Vondels hyllningsdikter.

30. [Kristinas resa.] *Reyse van hare Doorluchtige Majesteyt Christina, Koninginne van Sweden; gedaen door de Nederlanden, Duytslant, Vranckrijck, Italien, en andere Gewesten des Werelts, van haer eerste Uyt-tacht uyt Sweden, in den Jare 1654. tot haer Wederkomste in den Jare 1660.* Den tweeden Druck vermeerdert, en van veel fouten gesuyvert. Amsterdam, Joannes van den Bergh, 1660. 12:o. (20),+ 88,+ (4) s.+ 4 graverade planscher, varav tre utvikbara. Enstaka lagerfläckar. Fuktrand i nedre marginalen från s. 72. Fläck nederst på sista sidan. Solkigt och något nött samtida pergamentband. Bandet har ursprungligen rymt något mer som tagits ur. 11 000:–

Jämför Warmholtz 4429. Denna upplaga ej i Ilsøe. Detta är en utökad andra upplaga i duodes av ovan. Ilsøe nämner endast en duodes "Tweeden druck vermeerdert" från 1661. Denna upplaga inleds med två dikter av Joost van den Vondel, "Op den Afstandt der Kroone, en het Reysen van Koninginne Christine" samt "Blijde Inkomste van Christina Maria Alessandra te Romen". De fyra planscherne föreställer: Kristinas porträtt, tronavsägelsen, Kristina som undervisas av två jesuiter, och hennes intåg i Paris. De tre utvikbara planscherne är desamma som återfinns i kvartoupplagen, men porträttet är ett annat.

31. (LETI, Gregorio? & SAINT-MAURICE?) *A Relation of the Life of Christina Queen of Sweden with Her Resignation of the Crown, Her Voyage to Brussels, and Her Journey to Rome. Whereunto is added, Her Genius.* Translated out of French, by I. H. London, Printed by J.C. for Henry Fletcher, at the three Gilt Cups; and Nath. Heathcoate, at the Acorne, neer the West-end of Pauls, 1656. 4:o. (4),+ 42 s. Lagerfläckig. Liten reva i nedre ytterhörnet på s. 27 och i innermarginalen på s. 31. I nött och lite trasigt senare marmorert pappomslag. 12 000:–

ESTC R200881. Krivatsy s. 97. Warmholtz 4388. Det förefaller som om bladen a3–a4 saknas, men så även i British librarys exemplar och i övriga undersökta exemplar. En översättning, möjligen gjord av John Howell, av både *Brieve relation de la vie de Christine reyne de Suede, iusques à la demission de sa couronne & son arrivement à Bruxelles* och *Le génie de la reine Christine de Suède*, båda från 1655. Båda dessa verk har i äldre tid (Arckenholtz och Warmholtz) tillskrivits Kristinas sekreterare Urbain Chevreau, denna uppgift härstammar eventuellt från Isaac Vossius. Barbier (*Dictionnaire des ouvrages anonymes*) avfärdar krasst Vossius som "en stor lögnare" och tillskriver *Le génie de la reine Christine* en Mr. Saint-Maurice, vilken varit vid det svenska hovet som informator åt ett av Salmasius barn, men ansåg sig förolämpande behandlad och hämnades genom denna satir. Vad gäller *Brieve relation* menar NUC att det är Gregorio Leti, med hänvisning till att en version av samma text återkommer i dennes *Le portrait et la vie secrette de la reine Christine de Suède*. Krivatsy hänvisar till en notering på katalogkortet i Beinecke library: "Perhaps by Gregorio Leti".

32. (LETI, Gregorio?) *Brieve relation de la vie de Christine reyne de Suede, iusques à la demission de sa couronne & son arrivement à Bruxelles*. Utan ort, 1655. 4:o. 19,+ (1) s. Gamla understrykningar i bläck. Mönstrat senare pappband med röd titeletikett på främre pärmen. 6 000:–

Warmholtz 4387. Krivatsy s. 97. Verket har också tillskrivits Kristinas sekreterare Urbain Chevreau. NUC menar att det är Gregorio Leti, med hänvisning till att en version av samma text återkommer i dennes *Le portrait et la vie secrette de la reine Christine de Suède*. Krivatsy hänvisar till en notering på katalogkortet i Beinecke library: "Perhaps by Gregorio Leti".

33. [Kristinas trosbekännelse.] *Professio fidei. Das ist: Öffentliche Bekänntnis des wahren, und catolischen römischen, allein seligmachenden Glaubens. Der durchleuchtigsten, großmächtigsten Königin. Christinae Königin in Schweden, &c.* Vor diesem gedruckt zu Cöln, bey Arnold Kempens, 1655. (Augsburg?, 1655.) 4:o. (8) s. Fläckar i marginalen på sista bladet. Har varit vikt och med begynnande revor i vecken. Tagen ur band. 9 000:–

Denna variant ej i VD17. Warmholtz 4392. Jämför Bjurström 573 not. Kristinas offentliga katolska trosbekännelse, som hon gav i Hofkirche i Innsbruck den 3 november 1655. Den hade förstås ett stort propagandavärde och spreds snabbt i talrika tryck, bl.a. denna tyska översättning. Kristina hade i Bryssel redan året innan i smyg övergått till den katolska läran. Den nya påven Alexander VII önskade dock att hon offentligt skulle bekänna sig till katolska tron innan hon överskred påvestatens gräns. Det var en förutsättning för att hon skulle tas emot med de hedersbetygelser som tillkom henne. Offentliggörandet gjorde hon då i Innsbruck, innan hon därefter beträdde italiensk mark.

ITALIEN

34. [Kristinas resa.] *Vera relatione del viaggio fatto dalla maestà della regina di Svetia per tutto lo stato ecclesiastico del suo riceuimento, & ingresso nell'alma città di Roma il dì 20. di Decembre MDC LV.* Rom, Francesco Felice Mancini, 1656. 4:o. (8) s. Träsnittsillustration på titelbladet, dock dåligt tryckt. Något lagerfläckiga marginaler. Trevligt mönstrat, men delvis blekt senare pappband. Heraldiskt exlibris: "M. A. Principis Burghesii". 4 500:–

Bjurström 607 för upplagan 1655. En av flera skildringar av den avslutande delen av Kristinas resa, den genom Kyrkostaten och hennes ankomst till Rom. Denna finns i flera varianter och upplagor, den första kom året innan. Detta exemplar har troligen tillhört Marco Antonio prins av Borghese (1814–86).

35. [Kristinas resa.] *Vera relatione del viaggio fatto dalla maestà della regina di Svetia per tutto lo stato ecclesiastico, del suo riceuimento, & ingresso nell'alma città di Roma il dì 20. di Decembre M.DC.LV.* Rom, Francesco Caualli, 1656. 4:o. (8) s. Lätt solkig. Har varit vikt. Senare hkbd. Nära skuren, med förlust av kustod på en sida. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 2 500:–

Bjurström 607 för upplagan 1655. En av flera skildringar av den avslutande delen av Kristinas resa, den genom Kyrkostaten och hennes ankomst till Rom. Denna finns i flera varianter och upplagor, den första kom året innan.

36. [Kristinas resa.] *Vera relatio itineris suscepti, a serenissima Christina Suecorum, Gothorum, Vandalorumq; regina, per totum statum ecclesiasticum, ubi & de mode, quo adventus sua majestatis celebrabantur nec non de felici ejus ingressu Romam 20 Decemb. An. MDCLV.* Ex Romano Italico impresso exemplari in Latinum traducta. Bratislava, Gottfrid Gründer, 1656. 4:o. 26,+ (2, blanka) s. Fläckar i marginalerna, sista bladen med fuktfläck i nedre hörnet. Tagen ur band, nästa oskuren med breda marginaler. 4 500:–

VD17 14:081083N. Latinsk översättning av det italienska originalet. En av flera skildringar av den avslutande delen av Kristinas resa, den genom Kyrkostaten och hennes ankomst till Rom. Denna finns i flera varianter och upplagor, den första kom året innan.

INTÅGET I ROM

37. [Kristinas intåg i Rom.] LUPARDI, Bartolomeo. *Vera, e distinta relatione della solenne cavalcata fatta in Roma nell'ingresso della real maesta di Christina regina di Suetia li 23. Dicembre 1655.* Rom, Nicolò Angelo Tinassi, 1655. 4:o (8) s. Lagerfläckig, och med spegeltryck. Trevligt mönstrat senare pappband, bakre pärmens delvis mörknad. Heraldiskt exlibris "M. A. Principis Burghesii". 8 000:–

Bjuström 606 och s. 270. Lupardis beskrivning är en av de allra första rapporterna rörande Kristinas intåg i Rom, och där Priorato och andra skildrare följer drottningen, så beskriver Lupardi evenemang ur romersk synvinkel.

Vid mottagandet av drottning Kristina i Rom utvecklades en stor prakt. Vid Kapitolium väntade guvernören i Rom med en stor skara senatorer och representanter för den romerska adeln, alla med skaror av pager, tjänare och eskorter i praktfulla dräkter. Utanför portarna till Vatikanen väntade två kardinalslegater tillsammans med ett annat lysande följe. Drottningen anlände i påvens kaross tillsammans med hedersvakt. Man slog följe med legaternas stora sviter och kyrassiärer och tog vägen genom Porta Angelica förbi tusentals uppställda soldater och anlände till guvernören, där hyllningstal och välkomstönskningar tog vid. Detta fick dock ett abrupt slut pga ett häftigt skyfall. Därefter vidtog middagar och festligheter. Bland adeln i publiken uppmärksammades Olimpia Aldobrandini-Pamphili som bar smycken för 700.000 scudi. Exemplaret har troligen tillhört Marco Antonio prins av Borghese (1814–86).

38. [Kristinas intåg i Rom.] *Vera relazione del riceuimento, & ingresso nell'alma citta di Roma della regina di Svezia e delle sontuose feste che si sono fatte.* Florens, Nella stamperia di S.A.S. alla Condotta, 1655. 4:o. (7) s. Något lagerfläckig. Lätt nött rött senare pappband. Bakre pärmens med ljusrand. Heraldiskt exlibris "M. A. Principis Burghesii". 6 500:–

Exemplaret har troligen tillhört Marco Antonio prins av Borghese (1814–86).

39. [Kristinas intåg i Rom.] VONDEL, Joost van den. *Blijde inkomste van koninginne Christina Maria Alexandra te Rome.* Amsterdam, Voor de Weduwe van Abraham de Wees, 1656. 4:o. (8) s. Titelbladet snålt skuret med delvisa bokstavsföruster. Tre genomgående maskhål. Mindre pappersförlust i marginalen på sista bladet. Tagen ur band. 5 000:–

Warmholtz 4406. Schuytvlot 203. Troligen första tryckningen av Vondels hyllningsdikt till Kristina vid intåget i Rom 1655, senare omtryckt bl.a. i *Reyse van hare Doorluchtige Majesteyt Christina*, 1660.

[42]

40. (BOILEAU, Gilles.) *Advis a monsieur Menage sur son eglogue intitulée Christine. Avec un remerciement à monsieur Costar.* Paris, Guillaume de Luynes, 1656. 4:o. 50,+ (1) s. Delvis något lagerfläckig och lätt bruntonad. Lite solk i marginalen på s. 19. Gammalt bläckkludd på för- och eftersättsbladen. Något solkigt samtida pergamentband med fläckar på pärmarna. Äldre biblioteksetikett av papper på ryggen. Papper på ryggen. 6 000:-

Warmholtz 4418. Gilles Boileau (1631–69) var äldre bror till den mer berömda Nicolas Boileau-Despréaux, och i ännu högre grad än denne fruktad för sin vassa penna. Denna bitande satir över en hyllning till drottning Kristina av Gilles Ménage kom att utlösa bittra strider på den franska parnassen.

41. *Außführliche Beschreibung, dero durchleuchtigsten großmächtigsten Königin Christinae, geboren Königin in Schweden, etc. Ankunfft in Rohm, sambt dem Empfang, Einzug, unnd Begleitung, auch wie selbige den 20. Decembr. 1655. solenniter beschehen, und vollbracht worden.* Auß der Italiänischen in die Teutsche Sprach versetzt. Utan ort, 1656. 4:o. (8) s. Lagerfläckig. Bläcknotering på titelbladet. Tagen ur band och med handskriven paginering därifrån. Lite bläckkludd på det avslutande blanka bladet med genomslag på föregående sida. Sista bladet med gammal kopparklämma i yttermarginalen. 7 500:–

VD17 12:190093V. Warmholtz 7910, med lite avvikande titel.

42. GUALDO PRIORATO, Galeazzo. *Historia della sacra real maestà di Christina Alessandra regina di Svetia, &c. del conte Galeazzo Gualdo Priorato.* Rom, Nella stamperia della Reu. Camera Apost, 1656. 4:o. (10),+ 315,+ (19) s.+ grav. porträtt. Titel med graverad vinjett. Lagerfläckig, ställvis hårt. Rand upptill s. (4–5). Samtida pergamentband, ryggen med lätt upphöjda bind och handtextad titel. Bibliotekslapp i övre fält. Stänksnitt. 9 000:–

Warmholtz 4411. Bjurström 523. Två upplagor trycktes samma år, denna samt en i Modena, och den blev sedan omtryckt i Venedig 1657. En engelsk översättning utkom 1658. Boken, som är en hyllningsskrift till konvertiten Kristina, handlar huvudsakligen om hennes abdikation och resa genom Europa till Rom, och utgör den huvudsakliga källan till kunskap rörande resan. Många detaljer härrör troligen från Kristina själv eller från hennes närmaste omgivning. Boken har ett fint graverat porträtt av Kristina, eventuellt efter David Beck. Galeazzo Conte Gualdo Priorato (1606–78) var italiensk historiker och soldat. Han deltog i nästan hela det trettioåriga kriget, bl.a. under Moritz av Nassau och Wallenstein, men även på den protestantiska sidan. Efter kriget blev han diplomat och författare till ett flertal arbeten. Under en period var han även verksam som kammarherre hos drottning Kristina i Rom, utnämnd på rekommendation av Mondescalo.

43. (GUALDO PRIORATO, Galeazzo.) *The History of the Sacred and Royal Majesty of Christina Alessandra Queen of Swedland with the Reasons of her late Conversion to the Roman Catholique Religion, as also a relation of the severall entertainments given her by divers princes in her journey to Rome, with her magnificent reception into that city.* London, Printed for T.W. and are to be sold at the signe of the Bell in St. Pauls Church-yard, 1658. 8:o. (30),+ 478 s. Titelbladet nära skuret i överkanten. Småfläckar i marginalen på titelbladet samt s. 15–26, 113–19 och 203–04. Litet hål i s. 405 med bokstavs förlust. Sammanbunden med:

HARST, de. *Panegyrick of the most Renowned and Serene Princess Christina, By the Grace of God, Queene of Swedland, Goths and Vandals.* Written originally in French, by the learned pen of Mr. de Harst, and now translated into English by W. L. Gent. London, Thomas Dring, 1656. 8:o. (16),+ 75,+ 5 s. Lagerfläckig mot slutet. Samtida nött skinnband med upphöjda bind och blindpressade ramar och dekor på pärmarna samt rödstänkta snitt. Försättsbladet delvis loss. Bläcknoteringar på titelbladets baksida och främre pärmens insida. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 15 000:–

ESTC R23369 resp. R209441. Warmholtz 4411, not. Bjurström 524. Det första arbetet är en engelsk översättning av *Historia della sacra real Maestà di Christina Alessandra regina di Svetia*, gjord av John Burbery. Boken, som är en hyllningsskrift till konvertiten Kristina, handlar

huvudsakligen om hennes abdikation och resa genom Europa till Rom, och utgör den huvudsakliga källan till kunskap rörande resan. Många detaljer härrör troligen från Kristina själv eller från hennes närmaste omgivning. Galeazzo Conte Gualdo Priorato (1606–78) var italiensk historiker och soldat. Han deltog i nästan hela det trettioåriga kriget, bl.a. under Moritz av Nassau och Wallenstein, men även på den protestantiska sidan. Efter kriget blev han diplomat och författare till ett flertal arbeten. Under en period var han även verksam som kammarherre hos drottning Kristina i Rom, utnämnd på rekommendation av Mondescalco. Det andra arbetets översättare W. L. Gent är förmodligen en pseudonym för William Lisle.

44. (SAINT-MAURICE?) *De ingeboren Aert ofte Humeur van Christina Koninginne van Sweden. Beschreven in't Frans door een Persoon die langen tijdt in het Hof van Sweden gewoont heest, ende in't Nederduyts overgheset.* Utan ort, 1655. 4:o. 13,+ (3) s. Noteringar i blyerts, och lite i bläck, på titelbladet. Fuktrand till s. 8. Sammanbunden med:

(LETI, Gregorio?) *Kort Verhael van het Leven van Christina Koninginne van Sweden. Tot der tijdt dat Zy afstand van haer Groon heeft gedaen, ende tot Bruysel is gekomen. Beschreven in't Frans door een Persoon die langen tijdt in het Hof van Sweden gewoont heest, ende in't Nederduyts overgheset.* Utan ort, 1655. 4:o. 16 s. Enstaka småfläckar. Sammanbunden med:

(LETI, Gregorio?) *Kurtze Beschreibung des Lebens der Königin Christinen, aus Schweden, erstlich in Frantzösischer und Niederländischer Sprache beschrieben.* Utan ort, 1656. 4:o. (28) s. Enstaka småfläckar. Titelbladet med lagning och ett par små bläcknoteringar. Sammanbunden med:

Funffzeben Hochwichtige Religions-Fragen, Auffwelche ein hohe unnd wolgebohrne Standts-Person ein runde, unnd in heiliger Schrift wolgegründete Antwort von evangelischer Seyten inständig begehrt. Nach dem Exempel und Vorbildt der durleuchtigsten großmächtigsten Christinae Königin in Schweden, &c. Deren Bekandt-nuß zum Römisch-Catholischen Glauben, Anfang, Fortsetzung, unnd Volziehung kürztlich hierbey gefügt ist. Straubing, Simon Haan, 1657. 4:o. 47 s. Enstaka fläckar. Genomgående fuktrand i övermarginalen. Skinnband från slutet av 1800-talet med guldornerad rygg. Troligen ur Gustaf Holdo Stråles bibliotek. Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. Handskriven innehållsförteckning med bläck på försättsbladet. 9 500:–

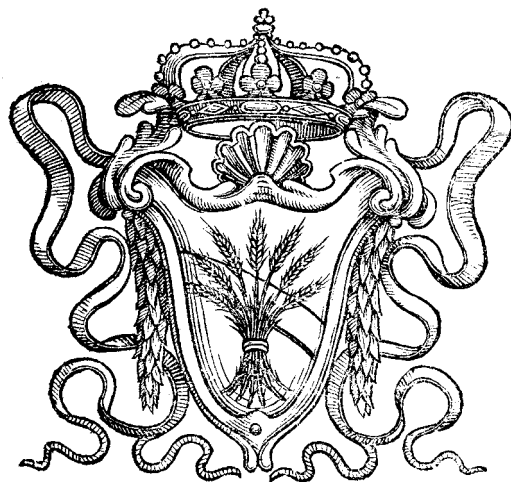
VD17 23:252000M resp. 12:637534N för verk tre och fyra. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 125 (för tredje arbetet). Warmholtz 4386 och 4387 för de tre första arbetena. Jämför Krivatsy s. 97, för det andra och tredje arbetet. Första arbetet är en översättning av *Le génie de la reine Christine de Suède*, från 1655. Andra arbetet och huvudtexten i det tredje arbetet är båda översättningar av *Brieve relation de la vie de Christine reyne de Suede* från samma år. Båda dessa verk har i äldre tid (Arckenholtz och Warmholtz) tillskrivits Kristinas sekreterare Urbain Chevreau, denna uppgift härstammar eventuellt från Isaac Vossius. Barbier (*Dictionnaire des ouvrages anonymes*) avfärdar krasst Vossius som "en stor lögnare" och tillskriver *Le génie de la reine Christine* en Mr. Saint-Maurice, vilken varit vid det svenska hovet som informator åt ett av Salmasius barn, men ansåg sig förolämpande behandlad och hämnades genom denna satir. Vad gäller *Brieve relation* menar NUC att det är Gregorio Leti, med hänvisning till att en version av samma text återkommer i dennes *Le portrait et la vie secrette de la reine Christine de Suède*. Krivatsy hänvisar till en notering på katalogkortet i Beinecke library: "Perhaps by Gregorio Leti".

45. (RANGUOZE, de?) *Recueil des harangues qui ont esté faites a la Reyne de Suede en tous les principales villes de ce royaume, depuis son entrée iusques à sa sortie. Ensembles les lettres qu'elle a écrites aux roys, princes & autres personnes de qualité.* Paris, Claude Barbin, 1659. 12:o. (2),+ 286 s. Lätt nött samtida skinnband med rikt guldornerad rygg och rödstänkta snitt. Mindre skada överst på ryggen. Anteckning, daterad Paris 1662, på titelbladet. Med Ludvig Manderströms heraldiska blindstämpel på titelbladet. 2 500:—

Jämför Warmholtz 4413 som anger tryckåret 1660. Brunet IV, sp. 1103 för 1656 års upplaga. Rangouze är angiven som utgivare av 1656 års upplaga, och enligt Brunet är han troligen författare till några av "harangerna", men inte till alla.

46. [Kristinas kvartersfrihet.] *Relation veritable du succez de la demission que la reine de Suede fit de son quartier à Rome le 30 avril 1687.* Rom, Chez Jaques le Sincere [fingerad tryckare], 1687. 12:o. 13,+ (blank),+ 8 s. Lätt lagerfläckig. Tagen ur band och isärtagen vid andra pagineringsföljdens början. Andra delen har titeln: "Suite de la relation de ce qui s'est passé à Rome entre le pape et la reine de Suède. 4 500:—

Kvartersfrihet var en tidig form av diplomatisk immunitet som existerade bl.a. i Rom. Den kunde utsträcka sig till hela det kvarter, eller ibland till hela den stadsdel, där den diplomatiska representanten bodde. Påven Innocentius XI försökte på 1680-talet göra slut på denna sedvänja i Rom, där den blivit till ett stort problem med en stor del av staden förvandlad till asylrum för brottslingar. Han lyckades förmå kejsaren, Spanien och England att avstå från denna rätt, men inte Ludvig XIV och Frankrike. Kristina krävde som suverän regent givetvis också kvartersfrihet, om vilket hon bråkade med Innocentius XI.

DÖD OCH BEGRAVNING

47. [Kristinas begravning.] *Infermita' morte e funerale della real maesta' di Cristina Alessandra regina di Svezia*. Rom, Gio: Francesco Buagni, 1689. 4:o. (8) s. Något lagerfläckig. Lätt nött rött senare pappband. Bakre pärmen med ljus rand. Heraldiskt exlibris "M. A. Principis Burghesii". 6 000:–

Bjurström 798. Warmholtz 4444. Drottning Kristina dog på morgonen den 19 april 1689. Hennes tillstånd hade varit kritiskt sedan den 13 februari då hon fått ett svimningsanfall följt av hög feber. Hon fick mottaga sakramenten, men tillfrisknade tillräckligt för att kunna skriva sitt testamente. Olika läkare kom och gick, men efter ett vredesutbrott mot kaptenen vid livvakten föll hon slutligen avsvimnad till marken och avled kort därefter. Hon låg sedan i fyra dagar på lit de parade i Palazzo Riario innan stoffet fördes på öppen vagn till S. Maria in Vallicella. Därifrån gick sedan den stora begravningsprocessionen till Peterskyrkan. Kristina hade själv i sitt testamente förordnat en enkel begravning utan all ståt och annan fåfänga. Hennes universalarvinge Azzolino försökte även följa hennes instruktioner men kyrkan ville inte släppa sin stora trofé, utan anordnade en stor procession. I timmar köade folk för att få en glimt av stäten, och "Rom var för några timmar en teater där Christina för sista gången spelade huvudrollen" (Bjurström). Exemplet har troligen tillhört Marco Antonio prins av Borghese (1814–86).

48. Som ovan. Stämpel och bläcknotering på titelbladet. Tagen ur band. 5 000:–

49. [Kristinas begravningståg 1689.] *Pompæ funebres habitæ in funere Christine Alexandræ reginæ Sueciæ: Romæ die XIX. aprilis anno MD CLXXXIX. defunctæ [...] ad basilicam Vaticanam elatæ, et in ea depositæ*. [=Rubrik.]. Graverat ettbladstryck. Rom, Io Iacobi de Rubeis/ R.V.A. Gandensis delin. et sculp., (1689?). Folio. 41,4x66 cm. Fint avdrag i fint skick, vikt en gång. Lätta veck på vänsterkanten och med en liten fläck i nederkant. 28 000:–

Snoilsky s. 120. Bjurström 809. Graverad och tecknad av Robert van Audenaerd (1663–1743). Den pampiga begravningsprocessionen! Rubriken skriven på ett draperi högst upp i mitten med krönt vapensköld och flankerad av två bevingade benrangel. Under rubriken syns liktåget som i sju parallella rader utgående från kyrkan S. Maria i nedre högra hörnet ringlar sig upp till Vatikanen i övre vänstra hörnet. I övre högra hörnet syns Castel S. Angelo.

50. Descartes. (GERVAISE DE MONTPELLIER.) *Histoire de la conjuration faite à Stokolm contre Mr Descartes*. Paris, Jean Boudot, 1695. 8:o. 53,+ (blank),+ 6 s. Lätt lagerfläckig, värre på de två inledande bladen. Titelbladet med lagad reva och litet hål nedtill i innermarginalen. Marmorerat pappband. Bläckanteckningar på försättsbladets baksida. De avslutande sex sidorna utgörs av förlagsreklam. 9 500:–

Fiktiv berättelse om en mordkomplott mot René Descartes, som dog i Stockholm den 11 februari 1650.

51. (ARCKENHOLTZ, Johan.) *Memoires concernant Christine reine de Suède, pour servir d'éclaircissement à l'histoire de son regne et principalement de sa vie privée, et aux evenemens de l'histoire de de son tems civile et littéraire: Suivis de deux ouvrages de cette savante princesse, qui n'ont jamais été imprimés. Le tout sur ses lettres, & recueilli des historiens & des monumens les plus authentiques, tant manuscrits qu'imprimés, accompagné de remarques historiques, politiques, critiques & littéraires; avec des médailles & un appendice de pièce justificatives ou instructives*. 1–4. Amster-

dam & Leipzig, Pierre Mortier resp. Jean Schreuder & Pierre Mortier le jeune, 1751–60. 4:o. Grav. porträtt,+ (4),+ XXVIII,+ 560,+ (2); (16),+ 348,+ 202,+ (4),+ 144,+ 34,+ (77); (8),+ XVII,+ (7),+ 523,+ (1) s.+ utvikbar grav. kolorerad karta; XX,+ (1),+ (blank),+ 482,+ 54,+ (36) s. Titelbladen tryckta i rött och svart. Graverade vinjetter och ett flertal gravyrer i texten, varav många är mynt- och medaljbildningar. Andra och fjärde delen något fläckiga, liten fläck sid. 509–510 i första delen, små hål med bokstavs förluster på tre blad i registret till andra delen. Samtida ljusbruna hfrbd, guldornerade ryggar med upphöjda bind och röda resp. blåa titel- och deltiteletiketter, röda snitt. Fyra volymer, lätta stänk på ryggarna och en vit fläck på titeletiketten till andra bandet, hål genom första delens försättsblad. Från Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris klistrat över ett äldre. Bilagt finns ett samtida handskrivet blad i stenstil på latin om verket, daterat 1777. 15 000:–

Warmholtz 4455. Hesse 0479 (med ett extra porträtt föreställande Arckenholtz i första delen, vilket troligen ej hör dit). Första upplagan. Fortfarande en av de viktigaste urkundspublikationerna rörande drottning Kristina. Böckerna översattes i sin helhet till tyska allteftersom de kom ut, och delvis till engelska. På svenska gav Gjörwell 1760 ut ett litet sammandrag. Verket innehåller en stor samling brev. Även Kristinas egna skrifter ingår, bl.a. hennes sentenser, "Reflexions diverse sur la vie et sur les actions du grand Alexandre" och "Reflexions sur la vie et sur les actions de César" samt diverse samtida hyllningsskrifter över drottningen av bl.a. Freinshemius och Spanheim, och även en bibliografisk förteckning över hyllningsskrifter samt historiska skrifter om Kristina. Del två innehåller en "Liste des médailles frappées durant le règne & la vie de la reine Christine", skriven av Carl Reinhold Berch, och del tre en hyllningsdikt till Arckenholtz av Hedvig Charlotta Nordenflycht "Öfwer drottning Christinas historia till herr hof-rådet Arckenholtz".

Arckenholtz eget exemplar!

52. HOLBERG, Ludvig. *Lettre de Mr. le Baron de Holberg, qui contient quelques remarques sur les memoires concernant la reine Christine nouvellement publiés*. Leipzig, François Christian Mumme, 1752. 8:o. 30 s. Sammanbunden med:

ARCKENHOLTZ, Johan. *Reponse à la lettre de Mr. le baron de Holberg, laquelle éclaircit les remarques qu'il a fait sur les memoires concernant Christine, reine de Suede*. Kassel, Jeremie Estienne, 1753. 8:o. 36 s. Sammanbunden med:

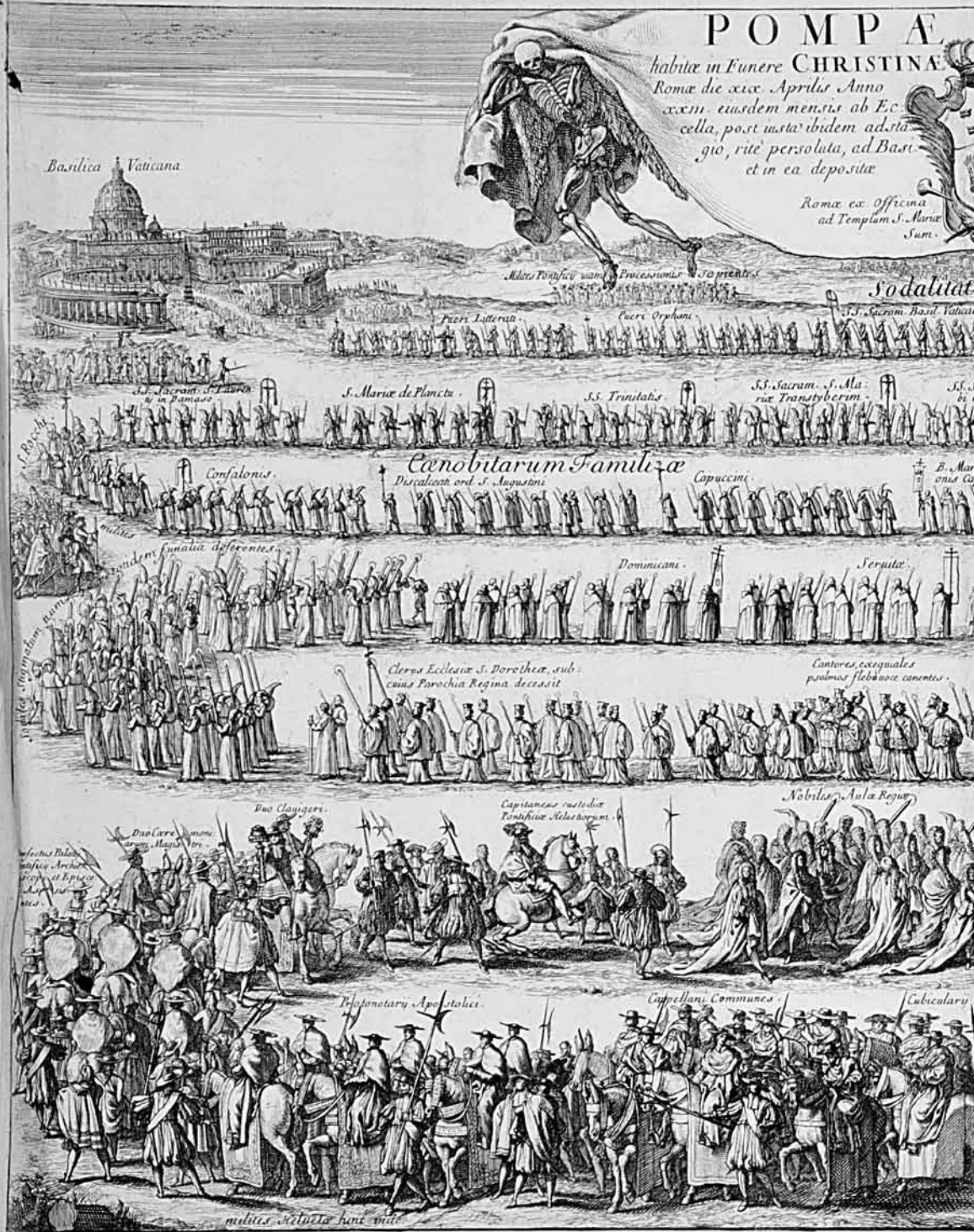
ARCKENHOLTZ, Johan. *Antwort auf den Brief des Freyherrn von Holberg zur Beleuchtung der Anmerkungen, die er über die Merkwürdigkeiten, die Königin Christina von Schweden betreffend, gemacht*: Aus dem Frantzösischen übersetzt. Kassel, Johann Friedrich Hampen, 1753. 8:o. 56 s. Sammanbunden med:

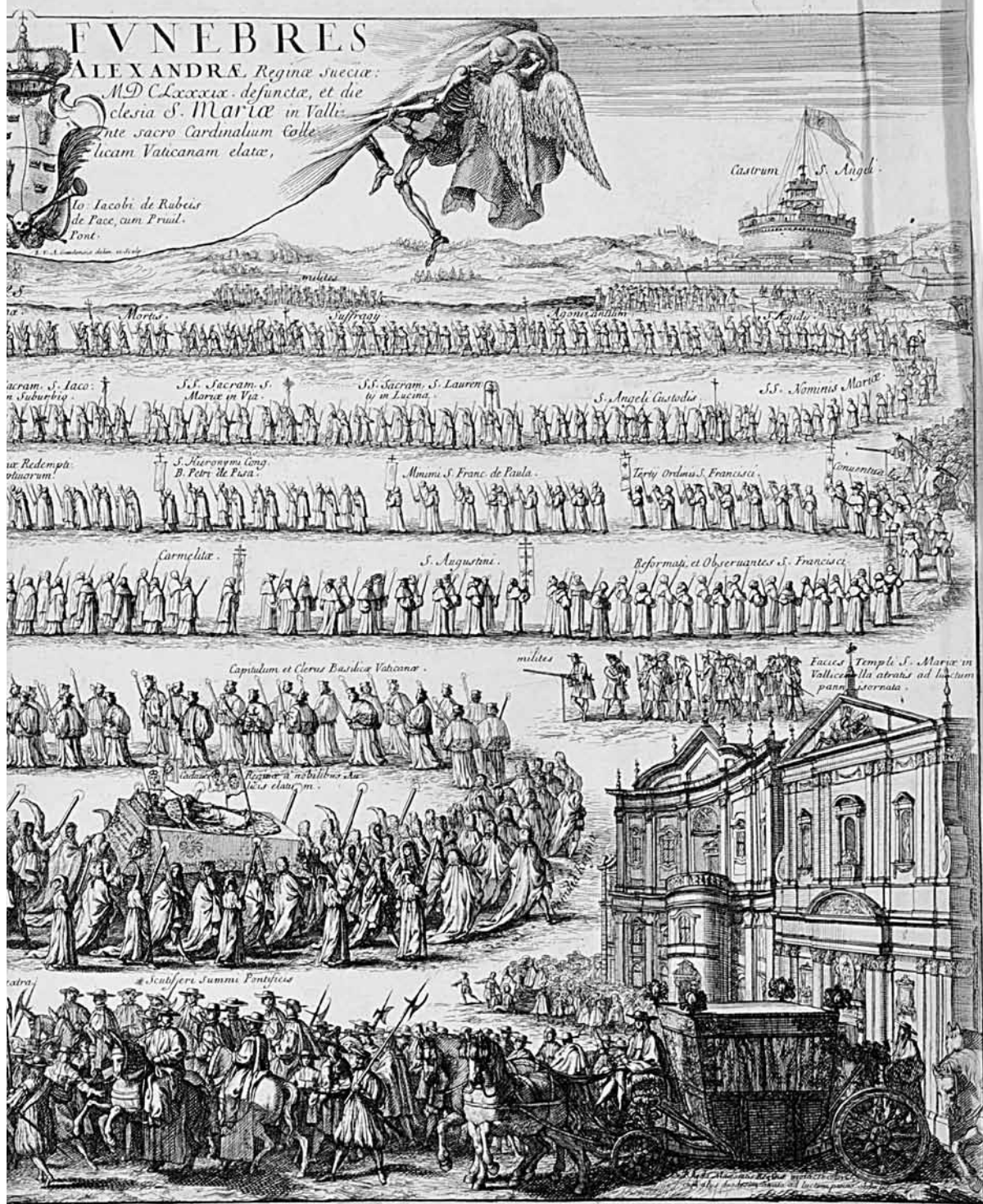
ARCKENHOLTZ, Johan. *Lettre a Monsieur G.*** à l'occasion des reflexions & des anecdotes sur Christine Reine de Suède, par monsieur d'Alembert [...]*. Kassel, Jeremie Estienne, 1754. 8:o. 48 s. Titeln med namnet "Gesner" tillagt med bläck. Sammanbunden med:

ROUSSET DE MISSY, Jean. *Lettre du comte de Fl.** à Mr. Arckenholtz, auteur des Mémoires pour servir à l'histoire de Christine, Reine de Suède. I: L'Épilogueur moderne No. IX. Historique, galant & moral. Du Jeudi 28. de Juin 1753*. Amsterdam, Chez Isaak Buyn, (1753). 8:o. s. 67–68. Sammanbunden med:

(ARCKENHOLTZ, Johan.) *Lettre aux auteurs du Journal encyclopedique de Liege, au sujet des Remarques sur les finnois ou finlandois, où, en reponse à ce qu'ils y ont*

65227/4

avancé, on tâche de mieux développer l'Etat ancien & moderne des habitans de la Finlande & de la Lapponie. Frankfurt & Leipzig, 1756. 8:o. 56 s. Sammanbunden med: (ROUSSET DE MISSY, Jean.) *Lettre à l'auteur de la reponse aux remarques sur les Finlandois, opposée à l'analyse raisonnée du journaliste de Liege.* (Kassel, 1756) 8:o XVI s. Sammanbunden med:

(ROUSSET DE MISSY, Jean.) *Extrait d'une lettre de Hambourg au sujet d'une note inserée dans le Journal encyclopedique de Liege, pour le 1. d'Octobre 1756. pag 12 &c.* Utan ort, utan år. 8:o. (4) s. [Denna skrift är dubblerad]. Sammanbunden med: *Avertissement au public.* (Göttingen, 1762.) 8:o. (4) s. Sammanbunden med:

Auszug aus der Zeitung der Schwedischen Reichs-Tags vom 30:ten Novembris 1765. Num. 73. mit dem Beschlus der sämtlichen Stände des Reichs, an Ihre Majestät den König, des Sache des Hofrath Arckenholtz betreffend. Utan ort, (1765?). 8:o. (4) s. Sammanbunden med:

Gazette d'Utrecht [...] du Lundi 17 Fevrier, 1766. Utrecht, Clude-Isaac Peuch, (1766). 4:o. (4) s. Invikt. Sammanbunden med:

Göttingische Zeitungen von gelehrten Sachen. Den 15. Julius 1751. (Göttingen, 1751.) 8:o. s. 665–72. Lagerfläckig. Marginalförstrykningar. Sammanbunden med:

Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen. Den 17. May 1753. (Göttingen, Johann Friedrich Hager, 1753.) 8:o. s. 545–52. Lagerfläckig. Fuktrand. Sammanbunden med:

Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen. Den 24. May 1753. (Göttingen, Johann Friedrich Hager, 1753.) 8:o. s. 577–84. Lagerfläckig. Fuktrand. Marginalförstrykningar. Sammanbunden med:

Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen. Den 8. April 1754. (Göttingen, Johann Friedrich Hager, 1754.) 8:o. s. 353–60. Marginalförstrykningar. Sammanbunden med:

Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen. Den 29. May 1756. (Göttingen, Pockwitz & Barmeier, 1756.) 8:o. s. 545–52. Fuktrand. Reva i sista bladet. Sammanbunden med:

Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen. Den 10. Julius 1756. (Göttingen, Pockwitz & Barmeier, 1756.) 8:o. s. 705–12. Fuktrand. Sammanbunden med:

Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen. Den 28. August 1756. (Göttingen, Pockwitz & Barmeier, 1756.) 8:o. s. 912–20. Lagerfläckig. Sammanbunden med:

Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen. Den 23. April 1759. (Göttingen, Pockwitz & Barmeier, 1759.) 8:o. s. 433–40. Fuktrand. Sammanbunden med:

Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen. Den 24. October 1761. (Göttingen, J. A. Barmeier, 1761.) 8:o. s. 257–64. Fuktrand. Sammanbunden med:

Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen. Den 19. September 1765. (Göttingen, J. A. Barmeier, 1765.) 8:o. s. 897–904. Marginalförstrykningar. 50 000:–

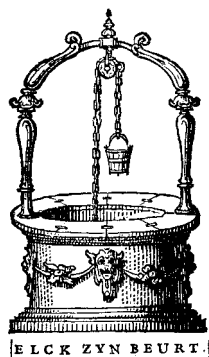
Samlingsbandet inleds med (19) s. egenhändigt handskrivna text av Arckenholtz och avslutas med (39) s. handskrivna brevavskrifter. Något nött samtida hfrbd med sparsamt guldornerad rygg, upphöjda bind och stänkta snitt. Titeletikett med texten: "Ecrits de controverses de Christine". Med Olof Andersson Knös ägareanteckning daterad 1784 och med Carl Jedvard Bondes exlibris.

Samlingsband med inlägg i debatten om Arckenholtz stora Kristinabiografi. Detta är Johan Arckenholtz eget exemplar med egenhändiga kommentarer och tillägg. Hans handskrivna text i inledningen, skriven i jagform, handlar om tillkomsten av de olika inläggen och vår gissning är att samlingsbandet tillkommit för Warmholtz räkning, då kommentarerna återkommer i dennes bibliografi. Till O. A. Knös borde boken i så fall ha kommit via Gjörwell, som 1780 köpte Warmholtz bibliotek och hade flitig kontakt med Knös.

Efter mössornas makttillträde vid 1765–66 års riksdag flyttade Arckenholtz 1766 tillbaka till Sverige från sin exil i Kassel, där han tjänstgjort som bibliotekarie sedan 1746. Här sökte han umgänge med sina gamla bekanta, inte minst med Warmholtz på Christinehof, och det är känt att en hel del av hans papper och böcker förvarades där (Carlsson 2003, s. 16).

53. KRISTINA || (LACOMBE, Jacques utg.) *Lettres choisies de Christine; Reine de Suede. A Descartes, Gassendi, Grotius, Pascal, Bayle, au Prince de Conde; au Duc d'Orléans, Régent, à Louis XIV; à Mademoiselle de Montpensier, à Mademoiselle Lefevre, à la Comtesse de Sparre, à la Comtesse de Bregi, &c. avec la mort tragique de Monadeski, son Grand-Ecuyer.* Par M.L.*** 1–2. Villefranche, Hardi Filocrate, 1760. 12:o. iii–x,+ 183; (2),+ 200 s. Saknar troligen smutstitelblad. Första delen med reparerad pappersförlust i marginalen på s. 121. Andra delen med lagerfläckar på titelbladet, och från s. 121; reparerade pappersförluster i marginalen på s. 3, 43 och 164; liten reva i marginalen på s. 145 och liten fläck med bokstavs-förlust på s. 147. Samtida skinnband med upphöjda bind, sparsam gulddekor på ryggen, dubbla röda och gröna titeletiketter och röda snitt. Två volymer. Ryggarna lätt flammiga och med ett par små stänkfläckar. Första volymen nött överst på ryggen. Med C. B. Peijrons förgyllda initialer på gröna etiketter nederst på ryggarna, samt ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 3 000:–

Warmholtz 4461, för första upplagan 1759. Carlander III, s. 37f. Brevet är hämtade från Arckenholtz stora Kristinaverk, men i stor utsträckning tilldiktade och förfalskade. Denne Jacques Lacombe (d'Avignon) ska enligt Warmholtz inte förväxlas med juristen och historikern med samma namn som bl.a. utgav *Histoire de Christine, reine de Suede* 1762 och som i förordet till det verket svär sig fri från allt samröre med här föreliggande brevsamling. Då även verket från 1762 är ett sammandrag från Arckenholtz, och då även detta innehåller en del ogrundade tillägg ligger det ändå nära till hands att misstänka att det är en och samma Lacombe! Claës Bartholomé Peyron (1753–1823) var bror till Gustav III:s livpage och gunstling, Carl de Peijron (som 1784 dödades i en duell i Paris i samband med kungens resa till Italien). Claës B. Peyron var bl.a. svensk konsul i St. Petersburg, hemkallades 1786 och gavs honorärtiteln generalkonsul samt utnämndes till finanssekreterare under Eric Ruuth.

CAROLUS GUSTAVUS

David Klöcker pinxit. Suecorum Gothorum et Vandalorum Rex Augustissimus &c. Petrus van Schuppen sculp. 1669.

[132]

KARL X GUSTAV

54. [Karl X Gustavs kungaförsäkran.] *Hans kongl. may:ts den stormechtigste furstes och herres her Carl Gustaffs, medh Gudz nåde, Sweriges, Göthes och Wendes konungs, storfurstes til Finland, [...] försäkring, gifwen samptlige rijkzens ständer uthi Upsala den 6. junij, anno 1654.* Uppsala, Johan Paul, (1654). 4:o. (10),+ (2, blanka) s. Lätta småfläckar. Tagen ur band, oskuren. Vikt på mitten, naggad i kanterna.

2 000:–

Den något ovanligare Uppsalaupplagan av Karl X Gustavs kungaförsäkran. Den trycktes även i Stockholm av Keyser. 1654-års kungaförsäkran var, liksom Kristinas försäkran av 1644, inte lika omfattande som 1611-års försäkran, men de kompletterades båda av en kungaed. Karl X Gustav lovade att besätta de fem höga riksämbetena och att inte börja krig utan ständernas samtycke. Han höll faktiskt det senare men inte det förra löftet.

POLSKA KRIGET

55. [Krigsförklaringen mot Polen 1655.] *Kürtze und vorhergehende Erzehlung der Ursachen, worüm der durchleuchtige, und grossmächtigste Fürst und Herr, Herr Carolus Gustavus, der Schweden, Gothen und Wenden König [...] ist gezwungen worden den König in Pohlen mit Kriegesmacht zu überziehen.* Utan ort, 1655. 4:o. (8) s. Hårt fläckig, sista bladet hårt skuret nedtill, med textförlust. Tagen ur band och insatt i senare gråpappersomslag.

3 000:–

Denna variant ej i VD17, men jämför 14:081292X. Denna variant ej i Klemming. Warmholtz 4494, not. Finns i flera tyska varianter med något avvikande titlar. Sverige och Karl X Gustav fick anstränga sig ordentligt för att finna på orsaker till varför det var nödvändigt att anfalla Polen 1655.

56. (COMENIUS, Johann Amos.) *Panegyricus Carolo Gustavo Magno Suecorum, Gothorum, Vandalarumq; regi, incruento Sarmatiae victori, & quaquâ venit liberatori, pio, felici, Augusto.* (Breslau), 1655. 4:o. (24) s. Titelbladet med bruntonade kanter samt spår av ryggremsa av makulatur. Sammanbunden med:

(COMENIUS, Johann Amos.) *Panegyricus Carolo Gustavo Magno Suecorum, Gothorum, Vandalarumq; regi, incruento Sarmatiae victori, & quaquâ venit liberatori, pio, felici, Augusto.* Utan ort, 1656. 4:o. 16 s. Sammanbunden med:

Apologeticus contra panegyricum Carolo Gustavo Magno Suecorum, Gotthorû, Vandalarûq; regi, &c. &c. Dedicatum ad religionis regis legisq; Poloniae defensionem productus. Utan ort, utan år. 4:o. (50) s. Tagna ur band och sammanbundna i ett senare skinnband med guldornerad rygg och upphöjda bind. Handskriven innehållsförteckning på försättsbladet. Ur Gustaf Holdo Stråles bibliotek och från Ericssbergs, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 20000:—

VD17 14:081678B, 23:285410N, respektive 14:081684C. Andersson, Svensk Comenius-bibliografi, s. 19 resp. s. 21. Warmholtz 4501 för Comenius panegyrik och 4502 för svaret. Båda trycken av Comeniusverket inleds med en dedikationsvers av Václav Theodor Budovec z Budova, en schlesisk godsägare hos vilken Comenius under en tid bodde. Det andra avtrycker dessutom Karl X Gustavs brev till Polen från den 20 september 1655. Comenius var, som en av ledarna av de Böhmska bröderna, en av de främsta hyllarna av Karl X Gustav, och såg i dennes uppträdande i Polen ett uppfyllande av profetian om lejonet från Norden. Då det uppenbarligen inte hade varit Gustav II Adolf som var lejonet, så var det förstås Karl X Gustav som var det. Då denne 1655 marscherat in i Leszno (Lissa) hade glädjen hos de Böhmska bröderna inte vetat några gränser och de hade hjälpt svenskarna på alla tänkbara sätt. När sedan polska upprorsmän senvåren 1656 återerövrade staden blev hämnden hård (se Englund, *Den öövertvinnarliga* s. 445). I samtiden påstods att Leszno brändes som hämnd för att Comenius varit verksam i staden och uttryckligen på grund av det här föreliggande verket. Denna anklagelse tillbakavisade dock Comenius själv, som bl.a. hänvisade till att hans fiender, när staden brändes, inte visste att det var han som låg bakom den förgripliga skriften.

57. LEONARD, Johannes. *Oratio de felici augustissimi Suecorum regis Caroli Decimi in Polonia successu. Quam in illustri Holmensium collegio XXVI. octob. anni 1655. ex memoria penu omni animi devotione dixit Johannes Leonardi, Holmensis.* Stockholm, Johannes Janssonii, 1655. Folio. 16 s. Små bläckstänk och enstaka understrykningar, titelbladet något solkigt. Taget ur band, med rester av marmorerad ryggremsa. 4500:—

Ej i Collijn. Warmholtz 4527. Med tryckt dedikation till Magnus Gabriel De la Gardie. Hyllningstal hållet i Stockholm den 26 oktober 1655 över Karl X Gustavs stora framgångar i Polen.

58. (EHRENSTÉEN, Edvard.) *Epistola Ernesti Paciani ad Christophorum Przimski de oratione ad regem Sveciae coli habita.* Haag, 1655. 4:o. 8 s. Lagerfläckig. Liten fläck orsakande bokstavs förlust på s. 4. Häftad och oskuren med naggade råkanter. 4000:—

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 116. Warmholtz 4513. Krzysztof Przyjemski, starosta i Bydgoszcz, hade beviljats audiens i svenska fältlägret vid Kolo och där hållit ett tal inför Karl X Gustav, en fredstrevare som lämnades helt obeaktad. Detta brev är ett svar på Przyjemskis tal. Talet och detta svar trycktes även tillsammans på tyska. Edvard Ehrenstéen (1620–1686) var svensk diplomat och ett lyckligt exempel på ståndsklättring i 1600-talets Sverige. Härstammandes från en fattig östgötsk prästsläkt, lyckades han genom Gustav II Adolfs instiftade sti-

pendier studera i Uppsala. Efter tronskiftet 1654 startade hans diplomatiska karriär och han blev en av den svenska diplomatins främsta kännare av den samtida stormaktspolitiken. Han adlades 1657 och blev hovkansler 1674.

59. *Ordnung, wornach I. K. Maytt. zu Schweden, gnädigst wollen, daß deroselben Militie in Pommern tractiret werden, und ein Jeder sich darmit begnügen lassen soll.* Datum Stockholm, den 17. martii, anno 1655. Ettbladstryck, sammansatt av fyra folioblad. (Stockholm, Kungl. tryckeriet, 1655.) Stor folio. 77x58,5 cm. Lätta småfläckar. Fyra omonterade, oskurna blad. 9 500:–

Ej i VD17. Klemming, Sveriges krig, suppl. II, s. 34. Lönelista för soldaterna i svenska Pommern, från överste och ryttmästare ner till vanliga ryttare och soldater. Däremellan profosser, trumpetare, löjtnanter m.fl. med specificerad tilldelning av såväl matvaror som öl och hö m.m. samt kontanta medel. En ryttmästare fick bl.a. 8 tunnor öl i månaden medan en trumslagare fick nöja sig med en halv tunna "gering Bier". En vanlig soldat, liksom en korporal, fick dock bara en halv tunna "schlecht Bier".

60. KORDECKI, Augustyn. *Nova gigantomachia, contra sacram imaginem deiparae virginis à Sancto Luca depictam, et in Monte Claro Czestochouiensi apud religiosos patres ordinis S. Pauli primi eremitaie, in celeberrimo regni Poloniae cœnobio collacatam, per Suecos & alios haereticos excitata, et ad perpetuam beneficiorum gloriosae deiparae virginis recordationem, successurae posteritati fideliter conscripta a R.P.Fr. Augustinus Kordecio. Anno Domini, M. DC. LV.* Krakow, in officina viduae & heredum Francisci Cæsarii, (1658?). Folio. Grav. front.,+ (12),+ 199, 120–126,+ (1) s. Med tre gravyrer i texten, varav en helsides, och ett helsides träsnitt. Lagerfläckig, fuktrand i övre hörn från s. 130 och framåt, inledningsvis med ett maskhål i marginalen. Frontespisen med bortklippt namnteckning i nederkant, litet hål sid. 57–58 med bokstavs förlust. Samtida pergamentband, titel med bläck på ryggen. Ur Ericssbergs bibliotek, med dess exlibris. Bifogat och uppklistrat på försättsbladet finns ett brev från G. E. Klemming till Carl Jedvard Bonde om boken, daterat 1 november 1881. 35 000:–

Warmholtz 4531, med fel tryckår (1655). Przybos s. 26ff. Uppgifterna om tryckåret alternerar mellan 1657 och 1658, författarens förord är daterat oktober 1657. Första upplagan av denna viktiga källa till polsk-svenska kriget. Augustyn Kordecki (1605–73) var prior för paulinerklostret på Jasna Góra i Czestochowa, och polsk krönikörförfattare. Han ledde framgångsrikt försvaret av slottet och klostret på Jasna Góra mot svenskarnas angrepp under november och december 1655. Här berättas historien om försvaret av klostret, vilken genom att framhålla sambandet mellan den nationella kampen och försvaret av den katolska tron bidrog till legenden om det övernaturliga försvaret och räddningen av klostret, och att detta orsakade hela omsvängningen av kriget. Boken, som gavs ut på initiativ av drottning Louise-Marie, med gillande av både Johan Casimir, till vilken boken är dedicerad, och påven Alexander VII, fick stor betydelse och gavs ut i flera upplagor.

G. E. Klemming frågar C. J. Bonde i brevet om denna "ytterst sällsynta" bok möjligen kan vara något för honom. Exemplaret, vilket är "godt", kommer enligt Klemming ifrån Polen, och skulle kosta Bonde 75 kronor, ifall han var intresserad (vilket han uppenbarligen var).

61. *Regni Sveciae senatorum ad senatores Regni Poloniae, magnique ducatus Lithuaniae literae declaratoriae, super missione Morstenij internuncij Polonici.* Stockholm, 1655. 4:o. 8 s. Genomgående fläck i övre marginalen. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 109. Warmholtz 4492. Sammanbunden med:

Regni Poloniae magnique ducatus Lithuaniae senatorum ad declaratorias senatorum regni Sueciae responsoriae. Lowicz, 1656. 4:o. 8 s. Genomgående fläck i övre marginalen. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 109. Warmholtz 4493. Sammanbunden med:

(CANTERSTEN, Lars Bertilsson.) *Manifest, of kort en praeliminaer verhael der oorsaken waerom de doorluchtigste en groot-mactigste Vorst en Heer Hr. Carolus Gustavus, der Sveden, Gotten en Wenden Koninck, [...], &c. Genootstaecht is geweest d'Orlogh teegen de Koningh van Polen aen te vangen. Vertaelt uyt het Exemplae, gedrukt by Johan Valentin Rheten, des Conings Drucker tot Stattyn, in Jaer 1655. Mitsgaders de Brief van Carolus Gustavus, der Zweden, &c. Koningh, aen de Roomsche Keyser Ferdinandus der Derde.* Utan ort, 1655. 4:o. (16) s. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 110. Warmholtz 4494. Sammanbunden med:

(CANTERSTEN, Lars Bertilsson.) *Brevis ac praeliminaris enumeratio causarum, ob quas serenissimus et potentissimus princeps ac dominus d. Carolus Gustavus, Suecorum, Gothorum Vandalorumque rex [...] &c. coactus est regem Poloniae bello adoriri.* Utan ort, 1655. 4:o. (14) s. Några fläckar. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 109. Warmholtz 4494. Sammanbunden med:

(CANTERSTEN, Lars Bertilsson.) *Brevis ac praeliminaris enumeratio causarum, ob quas serenissimus et potentissimus princeps ac dominus dn. Carolus Gustavus, Suecorum, Gothorum Vandalorumque rex [...] &c. coactus est regem Poloniae bello adoriri.* Kurtze und Praeliminar-Erzehlung der Ursachen, warumb der durchläuchtigste, großmächtigste Fürst und Herr, Hr. Carl Gustaff, der Schweden, Gothen und Wenden König [...] &c. &c. den König in Pohlen mit Krieg zu überziehen, gedrunge worden. Erstlich gedruckt zu Alt.Stettin; anietzo aber nachgedruckt in der fürstl. Stadt Oelsse bey Johann Seyffert, in Verlegung Gottfriedt Jonisches, Novellanten zu Breßlaw. Olszany, u.å. 4:o. (19) s. Tryckt i spalter med latinsk och tysk parallelltext. Snålt skuren med delvisa textförluster i översta raden. Paginering i bläck från tidigare samlingsband. Klemming, Sveriges förhållanden, suppl. II s. 41. Warmholtz 4494. Sammanbunden med:

(BORASTUS, Gregorius.) *Causae ob quas Carolus Gustavus Sueciae rex serenissimum principem ac dominum Joannem Casimirum regem Poloniae et Sueciae hereditarium bellò adoriri coactum se profitetur breves & praeliminares breviter limatae & eliminatae.* Utan ort, 1657. 4:o. (6),+ 40 s. Enstaka småfläckar. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 125. Warmholtz 4495. Sammanbunden med:

Nohtwendige Anmerckungen über das Königl. Schwedische Manifest, aufgesetzt von einem unparteyischen Deutschen. Augsburg, 1655. 4:o. (12) s. Svaga fuktränder. Lite utflutna bläckmarkeringar. Bläckstänk med bokstavs förlust på sista bladet. Paginering i bläck från tidigare samlingsband. Ej i VD17. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 116. Warmholtz 4496. Sammanbunden med:

(NICOYMIUS, Nicephorus.) *Ad praeliminarem enumerationem causarum ob quas rex possessor Sueciae, regem Poloniae ac haereditarium Sueciae regem bello adoriri. Quasi coactus sit; responsio.* Utan ort, 1656. 4:o. (19) s. Fuktränder. Bläcknoteringar på titelbladet. Paginering i bläck från tidigare samlingsband. VD17 12:193107L. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 127. Warmholtz 4488. Sammanbunden med:

(CONRING, Hermann.) *Cyriaci Thrasymachi De justitia armorum suecicorum in Polonos. Perque ea liberata à magno periculo Germania ad Andream Nicanorem epistola. Iuxta exemplar Stetinense.* Helmstad, Henning Müller, 1656. 4:o. 35 s. Titelbladet med furstlig biblioteksstämpel samt etikett. Spår av rygggremsa av äldre makulatur. VD17 14:052379N. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 117. Warmholtz 4499. Sammanbunden med:

(CONRING, Hermann.) *C[yriaci Thrasymachi] De justitia a[rmo]rum suecicorum in Polonos. Perque ea liberata à magno periculo Germania ad Andream Nicanorem epistola. Editio nova juxta exemplar Stetinense.* Helmstad, Henning Müller, 1656. 4:o. 48 s. Reparerade pappersförluster med textförluster på titelbladet och s. 5–6. VD17 23:315439Y. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 117. Warmholtz 4499. Sammanbunden med:

(CONRING, Hermann.) *Epistola oder Sendschreiben, des Cyriaci Thrasymachi, Von der gerechten Kriegs-Armatur der Cron Schweden wider die Cron Polen, und von dem dadurch aus grosser Gefahr erretteten Teutschlande an Andream Nicanorem. Aus dem Stettinischen Lateinischen Exemplar ins Teutsche übersetzt.* Utan ort, 1656. 4:o. (48) s. Fuktrand på de inledande sidorna. VD17 23:252002B. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 117. Warmholtz 4499. Sammanbunden med:

NICANOR, Andreas. *Des Andreae Nicanoris auf die Epistel des Cyriaci Thrasymachi, von der gerechten Sache der schwedischen Waffen, gegen die Pohlen, und daß dadurch Deutschland von vielen Gefahren errettet sey Antwort, welcher beygefüget und voran gesetzt ist eines wolmeinenden Patrioten auff das schwedische Manifest kurtzer Discurs.* Utan ort, 1656. 4:o. (40) s. Svag fuktrand. VD17 23:252004S. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 127. Warmholtz 4500. Sammanbunden med:

NICANOR, Andreas. *Deß Andreae Nicanoris auff die Epistel deß Cyriaci Thrasymachi, von der gerechten Sache der schwedischen Waffen gegen die Pohlen, und daß dadurch Deutschland von vielen Gefahren errettet sey Antwort, welcher beygefüget und voran gesetzt ist eines wohlmeinenden Patrioten, auff das schwedische Manifest, kurtzer Discurs.* Utan ort, 1656. 4:o. (34) s. Litet hål i bl. A4 med bokstavs-förluster. Liten fläck på s. (26). Sista bladet snålt skuren upptill med delvis förlust av översta raden. Något kladdig handskriften paginering från tidigare samlingsband. Denna variant ej i VD17. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 127. Warmholtz 4500. Sammanbunden med:

Beleuchtung der von einem so genannten Andreae Nicanore Auff Cyriaci Thrasymachi Epistel von der Rechtsame Der Schwedischen Waffen Wider den König von Polen, Und insonderheit Wider das Praeliminar-Manifest gerichteten und neulich ausgegebenen Antwort. Utan ort, (1656). 4:o. (10) s. [= blad C2–D2]. Extrakt. Jämför t.ex. VD17 3:658305A. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 125. Warmholtz 4501. Sammanbunden med:

Behauptung des königl. schwedischen Praeliminar-Manifests, und der darüber durch Cyriacum Thrasymachum aufgesetzten Schrifft, von gerechter Sache der Schwedischen Waffen, etc. Der vermeinten Antwort und Widerlegung vorgedachter beyder Schrifften, unterm Nahmen Andreae Nicanoris, entgegen gesetzt. Utan ort, 1656. 4:o. (12) s. Fläckar i marginalen. VD17 23:332471G. Denna variant ej i Klemming,

Sveriges förhållanden, jämför s. 125, för andra varianter. Warmholtz 4501. Sammanbunden med:

Behauptung deß königl. schwedischen Praeliminar-Manifests, und der darüber Durch Cyriacum Thrasymachum aufgesetzten Schrift, Von gerechter Sache der Schwedischen Waffen, &c. Der vermeinten Antwort und Widerlegung vorgedachter beyder Schrifften, unterm Nahmen Andreae Nicanoris, entgegen gesetzt. Utan ort, 1656. 4:o. (14) s. Bläcknoteringar på titelbladet och handskriven paginering i bläck från tidigare samlingsband. VD17 23:252009E. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 125. Warmholtz 4501. Sammanbunden med:

Ecclipsis, der Elbingschen Beleuchtung über die Antwort Andreae Nicanoris auff des Cyriaci Thrasymachi Epistel, von Ungerechtigkeit der Schwedischen Waffen, wider das Königreich Pohlen. Utan ort, 1656. 4:o. (16) s. VD17 14:052389U. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 125. Warmholtz 4502. Sammanbunden med:

GABRIIS, Lucas de. *Injustitia armorum svecicorum in Polonos. Responsione apologetica ad epistolam Cyriaci Trasymachi ad Andream Nicanorum datam. Nec non ad brevem et praeliminarem enumerationem causarum. Ob quas Carolus Gustavus rex svecorum coactus est regem Poloniae bello adoriri.* Utan ort, 1656. 4:o. (4),+ 68 s. Delvis lagerfläckig. VD17 23:293528E. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 126. Senare skinnband med upphöjda bind och guldornerad rygg. Liten skada i skinnet på främre pärmerna. Ur Gustaf Holdo Stråles bibliotek och ur Ericssbergs, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 16000:–

Samlingsband med ett omfattande urval av de propagandaskrifter som växlades mellan länderna i samband med Karl X Gustavs krig mot Polen.

62. GILENIUS, Johann. *Triumphus Suecicus discursu politico de Polonia ac Borussia subiugata [...] domino Carolo Gustavo, Suecorum, Gothorum, Vandalorum regi [...]. Dicatus; idibus Decembris MDCLV. Joanne Gilenio I. V. Lto consiliario Palatino-Simmerano, & praefecto Lutrensi.* Utan ort, 1656. 8:o. (8),+ 214 s. Enstaka obetydliga fläckar. Samtida pergamentband med infärgade snitt. Svårläst gammal titeletikett av papper ovanpå en handskriven ryggtitel. Ryggen med småfläckar. Jonas Hallenbergs namnteckning på främre pärmens insida och en äldre anteckning, sannolikt av Piper: ”Kiöpt på Hildebrands auction d. 18 martii 1740.” Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 7500:–

VD17 23:248313E. Warmholtz 4533. Carlander II, s. 252, 403 resp. 760. Jacob Henrik Hildebrand (1669–1719) var auskultant i Riksarkivet, kommissionssekreterare i Wien och Haag och sedan assessor i Wismarska tribunalet. Delar av hans boksamling såldes på Stockholms bokauktionskammare den 11 och 18 mars 1740, den större delen kom dock att utgöra grund för sonen Henric Jacobs stora bibliotek. En del av dennes boksamling återfinns i Ericssbergs samlingar, troligen genom Henric Jacobs bror David Henrik Hildebrand, som ägde Ericssberg vid den tiden. Denna volym har dock synbarligen tagit omvägen över den framstående historikern Jonas Hallenberg (1748–1834). Hallenbergs boksamling såldes på auktion i Stockholm 1835 med en tryckt katalog som upptog 2060 nr. Gjörwell nämner att Hallenberg hade ett bibliotek som till sin beskaffenhet och värde kan kallas ett ”Ämbets-Bibliothek”.

63. (FRISCHMANN, Johan.) *Animorum in Europa, et vicina Asia motus. De sveici belli motu in Polonia. Upsaliae recusi & aucti.* (Frankfurt a.M., Wilhelm Serlin), 1656. 4:o. 77 s. Småfläckar. Fläck på s. 53–54 och med de sista tre sidorna bruntonade. Enkelt senare pappband. Infärgade snitt. 2500:–

VD17 23:625868S. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 126. Warmholtz 4581, not. Flera varianter finns, bl.a. en mindre utförlig med tryckorten Gryphswald angiven. Denna förmenta Uppsalaupplaga är dock inte heller tryckt i Uppsala utan i Tyskland. Den innehåller en lätt allegorisk redogörelse för vad europeiska och asiatiska furstar anser om det svenska kriget i Polen. Enligt Warmholtz är alla Frischmanns skrifter sällsynta och "af en besynnerlig smak." "En konstig kisse, Hr Frischmann!" ansåg Per Hierta.

64. *Actorum & gestorum Sueco-Polonicorum semestrale secundum: Das ist: Halb-Jährigen Erzehl- und Darstellung aller in dem von I. kön. May. zu Schweden, &c. in das Königreich Pohlen fürgenommenen Feldzug, in dem nechstverwichenen 1656, Jahr fürgegangenener Handlungen, gewechselter Schriften pro & contra, und anderer Begebenheiten.* Utan ort, 1657. 4:o. (104) s. Titelbladet något solkligt. Tagen ur band. 4 000:–

VD17 12:192815L (anger endast 48 sidor). Ej i Klemming. Warmholtz 4590, not. Finns i två varianter. Detta är separattruck av del två, som behandlar andra halvåret 1656. Första delen, som också kom ut 1657, behandlar hösten 1655 och fram till påsk 1656. De utgavs även tillsammans.

65. WARTMANN, Sigismund Friedrich. *Polonia suspirans durch die klagende Königin Polonia auff dem Parnasso Apollini vorgetragen. Das ist: Von Staats-Sachen, Zustandt, Königlicher Succession, Abdication, Nachbarschaft, Verein- und Trennung der beyden Königreichen Polen und Schweden wie dann deren Ursprung, Procedures, alten und newen Ursachen, auch Gerechtigkeit deren bißhero geführten Kriegen, und sonderlich jetzigen continuirenden Waffen. Wie dieselbige fortzuführen oder hinzulegen, und der Fried zu ergreifen, gründliche historische Erzehlung, Consideration, Rathschläge, Bedencken, Relation und unpartheyische Discurs [...]. Jetzo dem gemeinen Wesen zu Nachricht in Truck [verfertigt] Durch Sigismundum Fridericum Wartman.* Frankfurt a.M., 1656. 4:o. (8),+ 187 s. Titelbladet med pappersförlust p.g.a. bortklippt anteckning, med mindre textförlust i impressum. Enstaka fläckar i marginalen och småfläckar med bokstavs-förlust på s. 17 och 40. Sammanbunden med:

WARTMANN, Sigismund Friedrich. *Poloniae suspirantis continuatio. Auff dem Parnasso dem Apollini ad decidendum vorgetragen: Das ist, eygentlicher Bericht, wie beyde Königreich Schweden und Pohlen, auß guter Nachbarschaft in offene Kriege gerahten jederweilen ein Stillstand der Waffen getroffen, und jetzt schier unversöhnliche Feind worden: Erstlich über Lieffland, als eine offene Beuthe vor den Stärckesten, gegen dem Moscowiter gestritten, und darnach über die Cron Schweden, wer der rechtmässige Erb darzu seye, zum offenen Krieg gerahten. Sampt dem hohen Urtheil in Parnasso über den gegenwärtigen Krieg, und dessen Gerechtigkeit beschlossen. Darinnen viel unterlauffende Staats- und Kriegshändel in beyden Königreichen, sonderlich aber wegen der Moscowiter, deß Fürsten von Siebenbürgen Ragotzky, der Cosacken, Tartaren, Moldawern, und Türcken begriffen und außgeführt werden. Jetzo dem ge-*

meinen Wesen zum besten Truck verfertigt, Durch Sigismund Friederich Wartman. Utan ort, 1657. 4:o. (8),+ 176 s. Enstaka obetydliga fläckar. Sammanbunden med: WARTMANN, Sigismund Friedrich. *Poloniae suspirantis continuatio ulterior, sive Tomus Tertius: Auff dem Parnasso dem Apollini ad decidendum fürgetragen. Das ist: Eygentlicher Bericht, von denen vier Theilen und vier Monarchien oder Haupt-Reichen der Welt: von Auffkunfft und Weiterung der Stadt Rom und Römischer Macht: Von Teutschland und Teutschem Röm. Reich: Denen Niederlanden, Engelland, Franckreich, Spanien, Portugal, Polen, Moscovien, &c. und endlichen von beyden Nordischen Königreichen, Schweden und Dennemarck, wie dieselbe zu offener Fehde und zu den Waffen gerathen. Sampt dem hohen hierüber publicirten parnassischen Urtheil. Darinnen viel unterlauffende Rationem Status concernirende Sachen begriffen, so gemeinem Wesen zum besten, und zu männiglichs Information fürgestellt werden, durch Sigismund-Fridericum Wartmann. Utan ort, 1658. 4:o. (8),+ 188 s. Sammanbunden med:*

FREYBERGER, Sigismund. *Historico-politica deductio hodierni status Franciae* das ist beständichte wolgemeindte, Information unnd Discursus von den geheimbden, Rathschlägen unnd machiavellischen Consiliis, geführten Kriegs und Friedens Handlungen und Negotiationen In Materia Status der beyden Cardinalen Armandi Richelieu unnd Mazarini, wie von denselben alles gegen Teutschland, Spanien, Italien und angränzende Länder und Landschafften verübet und ins Werck gerichtet worden. Vierdter Theil. Darinnen dann neben andern denckwürdigen Sachen, (wie Cron Franckreich, in die innerliche Mißverstand, und andern anstossende Landschafften, in die eusserste Perturbation gesetzt,) an Tag gegeben wird, Auß dem Frantzösischen ins Teutsch versetzt. Durch Sigismundum Freybergern. Frankfurt a.M., Johann Gottfried Schönwetter, 1656. 4:o. (8),+ 167,+ (blank),+ 214 s. Liten rostfläck på s. 101–02. Reparerad pappersförlust med textförlust på s. 163–64, och i mindre grad s. 165. Sammanbunden med:

FREYBERGER, Sigismund. *De Statu Perturbato Franciae et Germaniae: Unpartheyischer wolmeynender Discursuum Supplementum, oder Fünffter Theil. Vom Zustand deß Römischen Reichs und angränzenden Provintzen, sonderlich deß Frantzösischen Reichs Mißhelligkeiten, und jetziger Perturbation biß auff das 1652. Jahr continuirt, und nun auch vermehrt, durch Sigismundum Freybergern. Frankfurt a.M., Johann Godtfried Schönwetters Erben, 1658. 4:o. (8),+ 296 s. Enstaka småfläckar. Tryckfel på s. 125 och 217 med bokstavsförluster. Solk i marginalen på s. 240. Sammanbunden med:*

(FREYBERGER, Sigismund.) *Historico-politica deductio hodierni status Germaniae Franciae, Angliae, Daniae & Poloniae: Das ist, beständige wohlgemeinte Information unnd Discursus von den geheimbden Rathschlägen, Consiliis, geführten Kriegs- und Friedenshandlungen und Negotiationen. In Materia Status, der beyden Cardinälen Armandi Richelieu und Mazarini, wie von denselben alles gegen Teutschland, Spanien, Italien und andern Königreichen verübet, und ins Werck gerichtet worden. Sechster Theil darinn dann zuvorderst die vorigen 30. Jahr deß Teutschen Kriegs gantz kürztlich wiederhohlt, unnd angemerckt werden; sambt dem Englischen, unnd Bremer Unwesen, biß es zum Pohlnischen und Dänischen Krieg*

außgeschlagen. Frankfurt a.M., Johann Godtfried Schönwettters Erben, 1658. 4:o. (16),+ 400,+ 553–772 s. Enstaka småfläckar. Nära samtida skinnband med rikligt guldornerad rygg, upphöjda bind och stänkra snitt. Ur det Cederhielsmska biblioteket på Säby, med Germund Ludvig Cederhielms initialer på främre pärmens insida, samt inköpsanteckningen "Stockholm den 12 October 1742" på den bakre pärmens insida. Fint exemplar! 15 000:–

VD17 39:134673N, 39:134675C, 39:134679H, 3:303894K, 12:116822L, 12:116826R. Warmholtz 4745 för de första tre titlarna. Jämför Warmholtz 4647 för de övriga. Carlander II, 489ff. Komplet svt av Wartmanns *Polonia suspirans* tillsammans med del 4–6 av Freybergers verk, vars första del utkom 1652, och som även utgavs utan serienummering. Ibland anges Sigismund Freyberger vara en pseudonym för Wartmann. Juristen Sigismund Friedrich Wartmann påstås ligga bakom ett antal pseudonymer. Det stora biblioteket på Säby i Östergötland byggdes upp av fyra generationer Cederhielm, varav Germund Ludvig (1755–1841) var den sista. Efter att ha stått nedpackat såldes biblioteket slutligen under 13 auktionsdagar åren 1878, 1880 och 1882.

66. *Ursachen, warumb die königl. Majest. zu Hung. und Böheimb verursacht worden dero Völcker ins Königreich Pohlen dem König und bedrängtem Land ein Hülffe zu schicken. Wider der Schweden Außstreuen, als ob disseits wider den Frieden-Schluß gehandelt worden wäre*. Utan ort, 1658. 4:o. (32) s. Kejserligt vapen i träsnitt på titelbladet. Lagerfläckig. Fläck i marginalen på blad D2. Tagen ur band. 4 000:–

VD17 14:002201K. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 169. Warmholtz 4607. Sedan maj 1657 hade kungen av Ungern och Böhmen, d.v.s. den tyskromerske kejsaren allierat sig med Polen mot Sverige.

67. *Ursachen, warumb die königl. Mayst. zu Hungu.nd [sic!] Böheimb verursacht worden dero Völcker ins Königreich Pohlen dem König und bedrängtem Land ein Hülffe zu schicken. Wider der Schweden Außstreuen, als ob disseits wider den Frieden-Schluß gehandelt worden wäre*. Utan ort, 1658. 4:o. (20) s. Kejserligt vapen i träsnitt på titelbladet. Warmholtznummer i bläck på titelbladet. Tagen ur band. Nästan itu i ryggen. 4 500:–

Denna variant ej i VD17, men jämför 14:002201K. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 169f. Warmholtz 4607.

68. *Gespräch über den Zustand der Stadt Dantzig: Gehalten durch Niclas Einfalt. Lampert Schneidewin. Waremund Ehrenberg. Christian Gottlieb.* Utan ort, 1658. 4:o. (32) s. Liten pappersförlust i titelbladets nederkant. Diskret bläcknotering på titelbladet. Tagen ur band. Blåstänkta snitt. 3 000:–

VD17 23:333029T. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 166, annan variant. Ett fiktivt samtal rörande staden Danzig och dess förhållande till Sverige.

69. *Chur-Brandenburgischer an die königliche Majestät von Schweden abgelassener Gesandtschaft Verrichtung, woraus zu ersehen, wie wunderlich man dieselbe getractiret und abgewiesen, weil sie vom Friede sprechen, und seine churfürstl. Durchl. mit Schweden gegen Polen, und dero geallirte sich in die vorige Kriegeshändel nicht wieder einlassen wollen.* Hamburg, 1658. 4:o. (64) s. Lagerfläckig. Delvis solkig och bruntonad. Tagen ur band. Lös i häftningen och itu i ryggen. 3 000:–

VD17 32:635293U. Ej i Klemming. Warmholtz 8342, annan variant, anger (orimligt) 1654 som tryckår. Probrandenburgisk skrift som inleds med en proklamation riktad till "Ehrlicher Teutscher!" i vilken Friedrich Wilhelm av Brandenburgs fredsälskan och hederliga uppsåt i sina ageranden hittills i kriget understryks. Detta följs av avskrifter av ett stort antal brev, mellan Friedrich Wilhelm och Karl X Gustav, och mellan Friedrich Wilhelm och hans diplomater, för att bevisa sanningen i det inledande.

70. *Litterae legatorum serenissimi electoris Brandenburgici responsivae ad propositionem nomine S. R. M:tis Sueciae Flensbrgo [sic!] ad dictos legatos missam.* Utan ort, 1663. 4:o. 24 s. Enstaka svaga lagerfläckar. Titelbladet lätt solkigt. Senare gråpappband med felplacerad nummeretikett. Breda marginaler och bevarade råkanter. 1 500:–

VD17 14:074341X. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 145. Avtrycker ett svenskt förslag från den 23 juni 1658, och två svar från den brandenburgske diplomaten Otto von Schwerin, daterade 30 juni respektive juli 1658.

71. *BIÖRENKLOU, Mattias. Neues Memorial, den allgemeinen Fried- und Sicherheit betreffend; welches im Nahmen Ihrer Kön. Mayst. zu Schweden den 4 May, des 1658ten Jahres dem Churfürstlichen Collegio des Heil. Röm. Reichs überreicht worden von [...] Matthias Biörenklou.* Anitzo aus dem Lateinischen ins Teutsch versetzt. Utan ort, 1658. 4:o. (8) s. Fuktrand. Tagen ur band. 1 500:–

VD17 14:050482N. Warmholtz 8334, not. Klemming, Sveriges förhållande, s. 145. Detta är den ena av två olika översättningar av "Memoriale novem in puncto pacis." De två översättningarna har olika titlar. Ett av en stor mängd memorial som Biörenklou producerade under kurfurstedagarna i Frankfurt am Main. Mattias Biörenklou (eller Björnklou) Mylonius (1607–71) var en av Sveriges mest betydande diplomater under 1600-talet, minister i Paris och riksråd. Som den främsta svenska kännaren av Tyska rikets rätt och förhållanden skickades han som fullmäktig svensk minister till kejsarvaldagen i Frankfurt am Main 1657–59. Vid förhandlingarna där samarbetade Biörenklou med de franska delegaterna för att söka förhindra att Ferdinand III:s son Leopold valdes till ny tyskromersk kejsare. Detta misslyckades dock. Karl X Gustav önskade även en offensivallians med Österrike gentemot Polen, och Biörenklou bombarderade kurfurstekollegiet och riksdeputationen med memorial och skrivelser angående detta och annat. Österrike önskade dock ingen separatuppgörelse med Sverige, vilket inte heller stämde överens med Mazarins önskemål. Däremot lyckades Biörenklou få till ett subsidieavtal med Frankrike och att få in Karl X Gustav i Rhenförbundet som hertig av Bre-

men och Verden och herre till Vismar. Under 1659 flyttades Biörenklou till det franska hovet för att försöka utverka ännu mer subsidier till Sverige. Han är även ett av de mest fascinerande exemplen på klassresa i 1600-talets Sverige. Född av en mjölnare i Nykvarn dör han som riksråd i Stockholm.

72. BIÖRENKLOU, Mattias. *Memorial, worinnen Ihro Königl. Mayst. zu Schweden, zu Erhaltung dess Teutschen Friedes und gütlicher Hinlegung dess Krieges in Polen, angewandte sorgfältige Bemühung; sampt, durch welcher Getrieb nunmehr der Krieg aus Polen in Teutschland geschoben werde, klahr vor Augen gestellet wird. Des Heil. Römischen Reichs Chur-Fürsten und Stände zu Franckfurt am Mayn versamleter Ordinar-Deputation, den 4.14 Julij Anno 1659. Von [...] Mattias Biörenklouen*. Utan ort, 1659. 4:o. 112 s. Enstaka småfläckar. Tagen ur band. 3 500:–

VD17 14:052469M. Warmholtz 8361, not. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 179. Tysk översättning av Biörenklous "Memoriale, in quo exponitur quantopere", 1659. Ett av en stor mängd memorial som Biörenklou producerade under kurfurstedagarna i Frankfurt am Main.

KRIGET MOT RYSSLAND

73. [Riga.] *Verzeichnüß der SprengKugeln und Granaten, welche zeit wehrender Belägerung der Statt Riga, die da von dem 23. Augusti biss an den 5. Octobris gewehret, eingeworffen worden, und was dabey sich denckwürdig zugetragen*. (Riga), Gerhard Schrödern, 1656. 4:o. (12) s. Fuktrand och med ett litet hål rakt igenom, med bokstavs förluster. Tagen ur band. 9 000:–

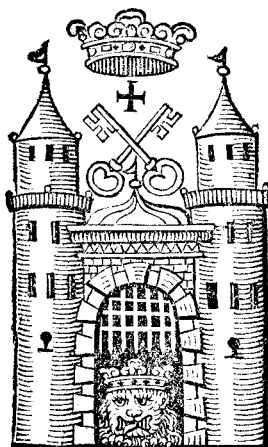
VD17 23:332905U. Klemming, Sveriges krig, s. 140. Finns i åtminstone två varianter. Ganska underhållande förteckning på vilka skador som de ryska granaterna och kanonkulorna åstadkommit i Riga under belägringen 1656. Hos Hinrich Rigemann t.ex. föll en granat genom två våningar och landade i hans vardagsrum, alla fönster gick sönder, hans son flög upp två våningar genom hålet och själv fick han, liggandes i sin säng, mössan avslagen av en sten, men ingen skadades; och hos David von Mieken flög en granat in i sängkammaren så jungfrun flög iväg och landade på amman och det lilla barnet, men ingen skadades där heller osv.

Medan Karl X Gustav var upptagen nere i Polen passade tsar Aleksej på att anfalla de svenska provinserna Livland och Ingermanland. Anfallet inleddes den 4 juli 1656 och Livland erövrades snabbt men vid Riga tog det stopp. En belägring inleddes den 22 augusti men trots tidvis kraftig beskjutning var staden aldrig allvarligt hotad, då sjövägen aldrig blev avskuren. Den 5 oktober avbröts belägringen och de ryska trupperna retirerade

74. [Riga.] MÜLLER, Ernst. *Das von Moskowitischen Zaar Alexei Michaelewiz am nähern, mit mehr als 100000 Mann hart-belägert gewesen- und durch Gottes sonderbaren Beystand erhaltene Riga, Gott zu Lobe, ihren Beschützeren zu Ehren und ihm Selbsten, wie auch anderen, zum Heyl-bringenden Gedächtnisse beschrieben von Ernst Müllern*. Giessen, 1662. 4:o. (27) s. Titelbladet och blad A3 med träsnittsvinjetter. Fläckig med fläckigt titelblad. Tagen ur band. 4 000:–

Variant ej i VD17, men jämför 1:639990B. Lång hyllningsvers, med tryckt dedikation till Magnus Gabriel De la Gardie och Simon Gründel Helmfeld. Medan Karl X Gustav var upptagen nere i Polen passade tsar Aleksej på att anfalla de svenska provinserna Livland och Ingermanland. Anfallet inleddes den 4 juli 1656 och Livland erövrades snabbt men vid Riga tog det stopp. En belägring inleddes den 22 augusti men trots tidvis kraftig beskjutning var staden aldrig allvarligt hotad, då sjövägen aldrig blev avskuren. Den 5 oktober avbröts belägringen

och de ryska trupperna retirerade. Magnus Gabriel De la Gardie residerade vid tiden i Riga som generalguvernör och högste befälhavare över Livland. Generalmajoren Simon Grundel Helmfeld var hans närmaste officer och, till skillnad från sin överordnade, militärt kompetent. Ernst Müller (1627–81) från Marburg var präst i Giessen men hade dessförinnan följt svenska armén som fältpräst. Han skrev även en *Kriegs- und Friedens-Posaune*, 1662 (se nummer 143).

75. [Riga.] MÜLLER, Ernst. *Das von Moskowitischen Zaar Alexei Michaeliewicz am nähern, mit mehr als 100000 Mann hart-belägert gewesen- und durch Gottes sonderbaren Beystand erhaltene Riga, Gott zu Lobe, ihren Beschützeren zu Ehren und ihm Selbsten, wie auch anderen, zum Heyl-bringenden Gedächtnisse beschrieben von Ernst Müllern*. Giessen, Anton Utz, 1662. Folio. 24 s. Tagen ur band. Enstaka fläckar, något större på s. 3. 5 000:–

VD17 1:639990B. Som ovan fast i folioformat.

76. HÖRNICK, Johann. *Soteria Rigensia, sive panegyrici duo, quos inclute Livonorum metropoli, Rige, & de soluta feliciter, obsidione Moschorum, durissima, & de recepta salutariter pace, cum iisdem dulcissima, pro undiq; obstricto pietatis servore, cum nonnullis civibus, gratulaturus, ex voto olim concinnavit modò edit, Johannes Horniceus, scholæ Rigensis rector*. Riga, Henr. Bessermesseri, 1665. 8:o. (8),+ 54,+ (2),+ 64 s. Samtida pergamentband, röda stänksnitt. Ur det Cederhielmska biblioteket på Säby, med Germund Ludvig Cederhielms initialer på frampärmens insida.

9 000:–

Warmholtz 4576. Winkelmann 4982. Carlander II, 489ff. Fint exemplar. Två samlingar av hyllningar till freden, "Obsidio Rigensis" och "Pax Sveco-Moscovitica", utgivna av rektorn i Riga Johann Hörnick, med varsin paginering och deltitelblad. Den första innehåller hyllningar av Rigas försvar vid belägringen 1658 av bl.a. Lars Zimmermann, "Riga pressa", och Johann Dreilingius, "Riga victrix". Den andra innehåller hyllningar till freden med Ryssland som slutits 1662, bl.a. av Theodor a Dunten, "Beneficia pacis", och av Antonius Christian, "Gratia pacis". Johann Hörnick (1621–86) blev sedermera professor vid gymnasiet i Reval. Det stora Cederhielmska biblioteket på Säby i Östergötland byggdes upp av fyra generationer Cederhielm, varav Germund Ludvig (1755–1841) var den sista. Efter att ha stått nedpackat såldes biblioteket slutligen under 13 auktionsdagar åren 1878, 1880 och 1882.

KRIGET MOT DANMARK

77. (ROSENKRANTZ, Gunde.) *En patriotis trohiertige erindring til sit fæderneslands tro indbyggere, om de rette oc fornødene aarsager hvorfor de danske skibe conjugerede sig tilsammen med de høymectige herrer general staterne offver de nederlandske provintzer, som de vaare i förbund med, deris skibs-mact for Dantzig, Saa oc hvorfor vi samptligen med eens sind oc tilfellis vaaben, bør affyderste formue ar sette os imod de offentlige rigers oc freds forstyrre.* Köpenhamn, Peder Morsing, 1657. 4:o. (60) s. Första textsidan solkig. Delvis lagerfläckig, mest i marginalerna. Något nött men fint samtida skinnband, guldornerad rygg med upphöjda bind, marmorerade snitt samt blindpressad spegeldekor och guldrum på pärmarna. 8 000:—

Bibl. danica III, sp. 141. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 141. Warmholtz 4615. Gunde Rosenkrantz (1604–75), son till Holger Rosenkrantz, var danskt riksråd. Från 1657 propagande han ivrigt för att påbörja ett nytt krig mot Sverige och skrev ett antal mycket hårda skrifter mot det nordliga grannlandet och dess krigsförbrytelser mot Danmark. Ett tämligen oplaterat krig inleddes också, vilket föranlände Karl X Gustav att vända sig från Polen mot Danmark. Gunde Rosenkrantz blev 1664 tvungen att fly Danmark undan kreditorer och såg ingen annan utväg än att fly till Sverige. 1670 ansökte den tidigare så ivrige danske patrioten om att bli svensk undersåte, men förgäves. I misär dog han i Helsingborg, inte välkommen vare sig i Danmark eller i Sverige. Vid sidan av politik bedrev han ivrigt teologiska och klassiska studier, och publicerade även en del uppbyggelselitteratur, som delvis även översattes till svenska.

78. (REINKINGK, Dietrich Theodor.) *Belli à sereniss.mo principe Friderico III, Daniae, Norvegiae, &c. rege, adversus sereniss.mum principem, Carolum Gustavum, Suediae &c. regem, suscepti, causae manifestae.* Köpenhamn, P. Morsing, 1658. 4:o. 60 s. Fuktrand i övre, och mot slutet även i nedre marginalen. De avslutande bladen lagerfläckiga. Fint hfrbd från mitten av 1700-talet, rikt guldornerad rygg med upphöjda bind och beige titeletikett, röda snitt. Med B. W. Luxdorps namnteckning på försättsbladet samt hans förgyllda (men oxiderade) "elefantmärke" på främre pärmen. Spår efter avlägsnat exlibris. 8 000:—

Bibl. danica III, sp. 139. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 134. Warmholtz 4614. Den tyske rättslärde Dietrich Theodor Reinkingk (ä. Reincking, Reinking) (1590–1664) hade redan i mitten av 1630-talet stött sig med svenskarna, i det att han som kansler åt Adolph Fredrik av Mecklenburg verkat för stiftandet av Pragfreden. För detta fängslades han av svenskarna. Efter frisläppandet blev han istället kansler åt ärkebiskop Fredrik i Bremen (sedermera Fredrik III av Danmark), hamnade åter på kant med Sverige i samband med Torstenssons krig 1644–45, och fängslades igen. En livskraftig myt berättar att svenskarna tvingade honom att "i gröt upåta" sin förgripliga antisvenska stridsskrift *Dania ad exteros de perfidia Suecorum*, vilket man får hoppas inte är sant eftersom denna inte är skriven av honom utan av Gunde Rosenkrantz.

79. (SCHUPP, Johann Balthasar.) *Ein holländisch Pratgen, von dem itzigen Krieg zwischen den beyden Nordischen Königreichen gehalten.* Utan ort, 1659. 12:o. (60) s. Fläck på sista bladet. Troligen tagen ur band, insatt i omslag tillverkat av tryckt blad från äldre bok (1400- eller 1500-tal). Omslaget lite slarvigt påklustrat så att det döljer några bokstäver på titelbladet. 2 000:—

VD17 3:602769Z. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 142. Bibl. danica III, sp. 141 för första upplagan. Jämför Warmholtz 4621. Utom ursprungligen 1657 och är daterad: 6:e söndagen efter treenigheten 1657.

80. [Skåne.] *Relation och berättelse, om thet som under hans höggref: nådes herr rijkez-drotzens, grefwe Pär Brahes, tapre och lycklige conduite uthi krijgzwäsendet emoot Danmarck på then swenska sijdan föreluppet är, sedan then danske härolden medh feigde-brefwet ankom.* Utan ort, 1657. 4:o. (14),+ (2, blanka) s. Tagen ur band.

4 000:—

Bibl. danica III, sp. 141. Klemming, Sveriges krig, s. 150. Aberstén 763. Warmholtz 4631, för den tyska upplagan. Relationen beskriver krigsutvecklingen i Skåne och Sydsverige under sommaren 1657, under riksdrotsen Per Brahes ledning.

81. [Norge.] *Copia uthaff ett förtroget breff, til the norske inbyggjare. Öfwersatt uthaff norske språket in på thet swenske tungomålet.* (Stockholm, Keyser), 1657. 4:o. (8) s. Nött och fläckig. Genomgående kraftig fuktrand. Pappersförlust i övre yttre hörnet. Hål i titelbladet. Häftad.

4 000:—

Bibl. danica III, sp. 915. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 140. Svensk propagandaskrift riktad till de "ehrlige rättsinnige gode män, som i thet fordom berömmelige konungarijket Norge boendes äre". En snarlik skrift, med identisk titel hade utgivits i samband med Torstenssons krig 1644. Båda skrifterna är undertecknade "Eder gode wän Aesculapius". Avsikten med skriften är att uppvigla norrmännen att gå över på den svenska sidan i kriget mot Danmark.

I denna senare version är tonfallet höjt och utfallen mot danskarna ännu hårdare än i den tidigare. Grundtemat är dock detsamma, nämligen att "thet nampnkunnige och fordom berömmelige konungerijket Norge [...] olyckeligen råkat under främmandes ook och herrskap" och blivit "til en provintz eller landskap förnedrat". Nu är dock en möjlighet "igenom the swenskas strijdbare wapn upprunnin worden, til eder förrige frijheetz upkomst och småleeks endskap". "Hwem ibland eder wiil nu förthenskul fördröija, och icke taga tiden i acht, til at uthroota sådane fördärfwelige danske gräbhopper" som har "sigh innätzlät" i Norge "til theß i wore omfattade medh the träldoms länckiar, som i tilböriligen til sådane troolöse, och werlden förhaatelige trålar, behörde smida låta."

82. [Frederiksodde.] *Relation was massen die Vestung Friedrichsöde, von denen Königl. Schwedischen Kriegs-Völckern, unter der vorsichtigen und vaillantten conduite des Königl. Lieutenant Generals Hn. Graffen Wrangels, Hochgräfl. Excell. und Gn. mit sturmender Hand erobert worden. Geschehen den 24. Octobris, anno 1647.* Utan ort, (1657?). 4:o. (8) s. Warmholtznummer med bläck på titelsidan. Tagen ur band.

8 000:—

Ej i VD17. Ej i Bibl. danica. Ej i Klemming. Warmholtz 4640 not: "En confus titul". Utkom även på svenska. Ovanlig relation om Karl Gustav Wrangels och svenskarnas stormning och erövring av fästningen Frederiksodde, vilket banade väg för tåget över Bält. Erövrandet skedde den 24 oktober år 1657 och ej som titeln anger 1647. Fredriksodde på Jylland var Danmarks modernaste fästning, och skyddade Fyn där lilla Bält var som smalast. Den danska ledningen räknade med att den var ointaglig och chocken blev stor i Köpenhamn när nyheten om dess fall nådde dit. För Karl X Gustav, som befann sig i Wismar, innebar budskapet om Karl Gustaf Wrangels triumf att Danmark låg öppet, isen började lägga sig...

TÅGET ÖVER BÄLT

83. (OLIVEKRANTZ, Johan.) *Relation, öfwer det, som sig uti kongl. may:tz expedition på Fyen och Seeland tildragit hafwer, ifrån det hans kongl may:t afreeste ifrån Wißmar den 5 januarii, til desz hans kongl. may:t kom hem til Göteborg den 23 martii, åhr 1658.* Stockholm, 1658. 4:o. (27) s. Warmholtznummer med blåkrita på titelbladet. Tagen ur band. 8 000:–

Bibl. danica III, sp. 145. Klemming, Sveriges krig, s. 157. Warmholtz 4656. En av tre tryckvarianter av den berömda krigsrelationen om tåget över Bält, två trycktes i Stockholm och en i Göteborg. En noggrann textkritisk genomgång av dem görs av Arne Stade i uppsatsen "Krigsrelationen om Tågen över Bält" i *Carl X Gustaf och Danmark* (1965), där han även slår fast att Olivekrantz måste vara författaren. Det är en av de viktigaste källorna till tåget över Bält, skriven mycket kort efter händelserna och ansågs av bl.a. Curt Weibull ha stort källkritiskt värde. Johan Olivekrantz (1633–1707) hette före adlandet Johan Larsson Paulin, och var son till ärkebiskopen Laurentius Paulinus Gothus. Han var en lärd jurist och gjorde en snabb karriär, dels inom diplomatin, och dels inom Kanslikollegiet. Bland annat representerade han Sverige vid förhandlingarna i Nijmegen. Hans karriär avbröts dock 1680 och under enväldet hade han endast mindre uppdrag, men fortfarande ett stort inofficiellt inflytande, inte minst inom utrikespolitiken.

84. (OLIVEKRANTZ, Johan.) *Relation, öfwer thet, som sigh uthi kongl. may:tz expedition på Fyen och Seeland tildragit hafwer, ifrån thet hans kongl. may:t affreeste ifrån Wißmar den 5. januarii, til theß hans kongl. may:t kom heem til Götheborg den 23. martii, åhr 1658.* Stockholm, 1658. 4:o. (16) s. Warmholtznummer på titelbladet. Tagen ur band. 7 000:–

Bibl. danica III, sp. 145. Klemming, Sveriges krig, s. 157. Warmholtz 4656. Den andra Stockholmsvarianten av den berömda krigsrelationen om tåget över Bält, två trycktes i Stockholm och en i Göteborg.

85. WARNER VAN WARHUYSEN, Philotheus [=pseudonym]. *Sweedsche Spiegel: Daer in niet aleen klaerelijck te sien is, maer oock beweesen wordt, wat de sweeden voor oprechte, goede, vroomme christenen zijn [...]* Den sweeden tot een bekeeringe en beteringe, en anderen tot een waershowinge, gestelt door Philotheum Warnern van Warhuysen. Utan ort, (1658) [Årtalschiffret "Anno ô DeVs LargIre hIs ContrItIoneM" ger 1659 men detta är enligt Klemming felaktigt]. 4:o. 88 s. Litet hål i s. 63 med bokstavsföruster. Häftad i blått pappomslag, spricka upptill i ryggen. 7 500:–

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 170f. Warmholtz 4737 för den tyska översättningen, "En den grofvaste och ogudaktigaste smädeskrift, som någonsin blifvit trykt emot Sweriges konungar och hela svenska nationen. Författaren genomgår tijo Guds bud, visandes vid hvar och et, huru grufveligen de svenske sig deremot försyndat". Bland annat jämförs det "karga och usla Sverige" och "djävulska Lappland" med israeliternas slaveri i Egypten medan Pommern och Bremen liknas vid landet som flödar av mjölk och honung. Alltså strider svenskar-nas styre i Pommern och Bremen-Verden mot Guds heliga ordning!

86. [Betraktelse över Kriget mot Danmark 1658?] Ettbladstryck med graverad bild och text. Utan ort, (1658?). Folio. 31x23,5 cm (bild: 18x23.) Skuren inom ram. Skada i nedre och övre vänstra hörnen. Uppmonterad. 7 500:–

Snoilsky s. 143. Bilden uppdelad i tre fält. I mittbildfältet står två män och läser ur ett papper under en trofé av vapen. De båda sidofälten är uppdelade på tre mindre bilder med scener, vilka förklaras på 17 rader tysk text i skrivstil under bilden. De båda nyhetslåsarna skall vara holländare vid namn Käsekrämer och Pfeffersäcker, vilka varnas för att sätta sig emot Karl X Gustav och Cromwell. Enligt en äldre tysk påskrift med blyerts skall bilden vara en karikatyr över den falska nyheten om Karl X Gustavs död.

FREDEN I ROSKILDE

87. [Freden i Roskilde 1658.] *Pacta och fredz-fördrag, emillan kongl. mayt:tt och chronan Sverige, sampt kongl. may:tt och chronan Danmarck, på bäggie sijdor föraffskedade och uprättade uthi Roskild then tiugo och siette februarii anno M. DC. LVIII.* Stockholm, 1658. 4:o. (24) s. Fläck i marginalen, äldre bläckunderstrykningar. Tagen ur band. 4 000:—

Warmholtz 8577. Variant utan angivande av tryckare. Blad A2 felaktigt betecknad som Bz. Med freden i Roskilde 1658 nådde Sverige sitt största omfång, med tilläggen av Skåne, Blekinge, Halland, Bohuslän, Bornholm och Trondheims län. Bara två år senare, med freden i Köpenhamn 1660, återgick Bornholm och Trondheims län till Danmark.

88. [Freden i Roskilde 1658.] *Pacta och fredz-fördrag, emillan kongl. mayt:tt och cronan Sverige, sampt kongl. may:tt och cronan Danmarck, på bäggie sijdor föraffskedade och uprättade uthi Roskild then tiughu och siette februarii anno M. DC. LVIII.* Stockholm, Ignatium Meurer, 1658. 4:o. (24) s. Titelbladets baksida med svenska riksvapnet i träsnitt. Fuktfläck på titelbladet och ett litet hål i övre marginal, lagerfläckar och större fläck på sista bladet. Tagen ur band. Samtida bläckanteckning delvis bortskuren på sista sidan. 4 000:—

Warmholtz 8577. Variant tryckt hos Meurer.

89. [Freden i Roskilde 1658.] *Pacta och fredz-fördragh, emillan kongl. mayt:tt och chronan Sverige, sampt kongl. may:tt och chronan Danmarck, på bäggie sijdor föraffskedade och uprättade uthi Roskild then tiugu och siette februarii anno M. DC. LVIII.* Göteborg, Amund Grefwe, 1658. 4:o. (28) s. Fläckigt omslag med litet hål i innermarginal, med revor och snett skuren. Tagen ur band och insatt i senare pappersomslag. 5 000:—

Engström s. 101. Warmholtz 8577. Göteborgstrycket av freden.

90. [Freden i Roskilde 1658.] *Instrumentum pacis, oder Friedens-Pacta, so zwischen ihrer königl. Mayt: und der Crone Dännemarck, an einem, und dem König und der Crone Schweden, am andern Theil, durch mühesame Interposition und Unterhandlung des Königes in Franckreich, &c. und Hn Protectoris in Engeland, etc. hochansehentlicher herrn legaten, den 26. Februarii diese lauffenden 1658sten Jahres zu Roschild getroffen und ferner von beyden hohen Potentaten und beyderseits herren reichs-Räthen conformirt, auch kurtz darauff in Kopenhagen selenniter ausgewechselt worden. Aus dem Dänischen in das Hoch-Teutsche übersetzt.* Köpenhamn, Seel Peter Morsings, königl. und der Universität Buchdruckers, Wittibe, (1658). 4:o. (24) s. Enstaka småfläckar. Tagen ur band. 5 000:—

VD17 23:316589R. Warmholtz 8577 not. Den tyska översättningen av fredsfördraget i Roskilde mellan Sverige och Danmark, tryckt av Sophie Morsing, änka efter Peter.

FORTSÄTTNINGSKRIGET

91. (COYET, Peter Julius.) *Expositio causarum, quibus s.r.m. Sveciæ bellum à rege regnoque Daniae sibi illatum, etiam post pacem Roschildiæ initam, continare coacta fuit. Anno clc Ic CLVIII.* Utan ort, (1658). 4:o. (4),+ 170,+ (1),+ (blank),+ 261,+ (2) s. Lätt lagerfläckig. Rättelser införda med bläck i huvudarbetet, och detta markerat med ett streck över erratabladet. Revor i marginalen på s. 67 och 227 i bilagedelen, samt ett flertal reparerade revor. Bilagedelen även med lite solk i marginalen på s. 105 och småfläckar på s. 104 och 167. Fint hfrbd från 1800-talet med guld- och blinddekorerad rygg och gula snitt. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bon-des exlibris.

6 000:–

Bibl. danica III, sp. 148. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 153f. Warmholtz 4670. Enligt Klemming troligen tryckt i Tyskland. Året därpå utkom den i svensk, tysk och engelsk översättning. Det är Coyets viktigaste tryckta arbete, där motiven bakom det förnyade angreppet på Danmark klarades för den europeiska opinionen. Det är en skickligt gjord framställning med händelseutvecklingen från krigets utbrott 1657 fram till freden i Roskilde och består i denna upplaga av 170 sidor berättelse och 261 sidor med bilagor, vilka delvis är uteslutna ur den svenska upplagan. Peter Julius Coyet (1618–77) var en av stormaktstidens skickligaste diplomater och hade själv deltagit vid fredsförhandlingarna i Roskilde.

92. *A True Relation of the Reasons Which necessitated His Majesty of Sweden to continue the War with Denmark. Together with a satisfactory Answer to all those Objections which have been industriously contrived, and spread abroad by the Danish Party and their Adherents, with Design to obscure the Justice of the Swedish Cause, and raise an ill Report upon his Majesties Proceedings.* London, T. Pierrepont at the Sun in Pauls Church-yard, 1658. 4:o. 39 s. Titelbladet något bruntonat och lagerfläckigt. Enstaka småfläckar. Senare halvpergamentband med röd titeletikett. Bläcknotering på främre pärmens insida.

8 000:–

ESTC R13113. Bibl. danica III, sp. 147. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 168. Warmholtz 4671, för det latinska originalet *Vera narratio caussarum*. Ovanlig engelsk översättning av denna förklaring av orsakerna till att Sverige ånyo måste anfalla Danmark.

93. *Epistola amici ad amicum de causis renascentium dissidiorum Sveco-Danico-rum, &c. [...]. Das ist, ein Freundes-Schreiben von denen Ursachen, woher zwischen Cron Schweden und Dennemarck die Fehde sich wieder angefangen, etc. [...].* Utan ort, (1658). 4:o. (12) s. Häftad.

4 000:–

Denna variant ej i VD17, men jämför t.ex. 14:080766F. Bibl. danica III, sp. 150. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 165. Warmholtz 4680, noten. Brevet är daterat i Hamburg den 11 augusti 1658. VD17 anger Jacob Henrik Paulli som författare men detta förefaller högst osannolikt då denne var dansk diplomat och detta är ett tydligt pro-svenskt propagandastycke. Möjligen har en sammanblandning skett med Johan Larsson Paulin (Olivekrantz), som bl.a. författat relationen om tåget över Bält, och som vid den här tiden befann sig i Tyskland där han varit sekreterare åt den svenska legationen vid kejsarvalet i Frankfurt am Main. I brevet förklaras i punkt efter punkt på vilket sätt Danmark var skuld till att stridigheterna återupptogs, och inte Sverige – även om brevöförfattaren medger att det vid en flyktig anblick kunde se ut så. Danskarna påstås till exempel ha prejat svenska handelsfartyg i strid med Roskildefreden, de insisterar på att ön Ven hör till Själland trots att den inte bara ligger geografiskt närmre Skåne utan även placeras där av "den Monumenten der Dänischen Antiquiteten selbst, die vom Hwittfeldio und andern colligiret", och dessutom konspirerar danskarna med Sveriges övriga fiender "zum Verderb der Reiche Schweden".

94. *Epistola amici ad amicum de causis renascentium dissidorum Sveco-Danicorum*. [...] *Dedh är: En wäns skrifwelse til en annan sin wän, om orsakerne hwarföre feigden emellan Sverige och Danmarck, å nyo är upwuxen*. Stockholm, 1658. 4:o (8) s. Nött. Sista bladet med reva i marginalen. Tagen ur band med spår av ryggremsa.

2 000:–

Bibl. danica suppl., sp. 316. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 165. Warmholtz 4680, noten. Brevet är daterat i Hamburg den 11 augusti 1658. Svensk utgåva av ovanstående. Det saknas text i mitten, och om texten skall följa den latinska så saknas blad A3–A4, med paragraf 5–10. Dessa blad verkar dock saknas även i Klemming, som också endast redovisar 4 blad för den svenska utgåvan.

95. *Perspicua, actorum scriptorumque prototyporum fide fulta, narratio, quâ, quæ post factam Roëskildie XXVI. februarij, hoc anno 1658. inter serenissimos principes, Daniae, Norvegiae, &c. regem, & regem Suediae, &c. pacem, in consecutis paullò post Hauniensibus tractatibus inter commissarios danicos, & legatos suedicos, ut & alibi acta sint, exponuntur. Manifestum toti orbi reddens, Suedos pace, tractatibusq. illis ruptis, nullâ belli denunciatione præcedente, nullo vel in speciem jure, regiam seden Hauniam, & castellum Cronenburgum, mari atq. terra, ejusdem anni die 9. augusti obsidere incepisse*. Warszawa, Viduam & hæredes Petri Elert, 1658. 4:o. (2),+ 36, 40–63 s. Litet hål från s. 50 och framåt med bostavsförlust s. 54–57, vit papperslagning s. 59–60. Tagen ur band, och insatt i senare lila pappersomslag. 5 000:–

Warmholtz 4691, annan variant. Bibl. danica III, sp. 149, annan variant. Denna ovanliga variant tryckt i Warszawa finns ej heller i Klemmings Sveriges förhållanden, men jämför s. 153. Denna danska anklagelse gentemot Sverige för brott mot Roskildefreden utkom även på danska, tyska (se nedan), engelska och holländska, samtliga dock med olika datumangivelser. Den motsvaras av de svenska anklagelserna mot Danmark, som framfördes i *Expositio causarum*, där Coyet förklarar varför man ånyo måste börja kriga mot Danmark.

96. *Kurtzer, aus den Actis und Protocollis gezogener, warhafftiger Bericht. Was nach dem, am 26. Februarij Anno 1658. zu Roschildt, zwischen dero zu Dännemarck, Norwegen, königl. Majest. &c. und dem Könige in Schweden, getroffenen Friede, bey den kurtz darauff erfolgten Tractâten zu Copenhagen, zwischen beyderseits königlicher Majest. Majest. hiez zu Deputirten, respectivè Herren Reichsräthen, Commissarien und gevollmächtigten Legaten, biss auff die am 9. Augusti darauff erfolgete, Friedbrüchige Belägerung, zu Wasser und Lande, der königlichen Residentz-Stadt Copenhagen und Feste Cronenburg, dann sonst ferner, vorgelauffen*. Aus dem Dänischen ins Teutsche übersetzt. Köpenhamn, S. Peter Morsings [...] Wittibe, 1658. 4:o. 51, 42–46 s. Fläckig, nedre hörnet bortrivet s. 7–8. Tagen ur band. 1 800:–

VD17 14:080763H. Warmholtz 4691 not. Bibl. danica III, sp. 149. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 152. Tyskt omtryck samma år. Åtminstone fem olika tyska varianter finns. Tysk upplaga av denna danska anklagelse gentemot Sverige för brott mot Roskildefreden. Den utkom även på danska, latin (se ovan), engelska och holländska, samtliga dock med olika datumangivelser. Den motsvaras av de svenska anklagelserna mot Danmark, som framfördes i *Expositio causarum*, där Sverige förklarar varför man ånyo måste börja kriga mot Danmark.

97. [Landskrona 1658.] *Schuyt-praetjen, aengaende sekeren brief geschreven uyt Landes Kroon op Schoonen den 19. may 1658. Mitsgaders de daerop gevolghde antwoort geschreven uyt Amsterdam den 1. iuny 1658*. Amsterdam, Barent van Wesel, (1658). 4:o. 14,+ (2, blanka) s. Liten fläck s. 5–8. Tagen ur band, lös i ryggen. 4 000:–

Ej i Klemming. Ej i Warmholtz. Detta är ett samtal om ett brev sänt från Landskrona, publicerat med titeln *Autentijcke copey van een brief geschreven uyt Indeskron op Schonen*, och ett svar sänt från Amsterdam. Samtalet som förs mellan Pieter, Reynier och Ioris handlar bl.a. om svenskarna krav på Ven, ett av svepskålen till det fortsatta kriget, och är en allmän varning till Holland om Sveriges fortsatta expansionlust efter Roskildefreden.

98. [Helsingör.] *Accords-puncter, som emillan herr rijks-admiralens och leut: generalens herr Carl Gustaff Wrangels höggrefl: excell: på then ene, och then danske gouverneuren herr Christoffer Bilde, herr öfwersten Pål Behnfeldt, och herr öfwersten Carl von Brunouw commendanter, then andra sijdan, på slottet Chroneburg om theß öfwerlefwering äre then 6. september 1658. slutne och föraffskedade*. Göteborg, Amund Grefwe, 1658. 4:o. (4) s. Tagen ur band. Spår av ryggremsa. 4 000:—

Bibl. danica III, sp. 154. Engström s. 99. Klemming, Sveriges krig, s. 159. Warmholtz 4688. När Wrangels kår intog Helsingör möttes de av oväntat hårt motstånd från Kronborgs slott. Efter en tids våldsam artilleribeskjutning tvingades försvararna ge upp. Bytet blev rikt, både i konstkatter och militärt materiel. Kung Fredrik III hade beordrat att slottets ansenliga krutförråd skulle sprängas, men befälhavaren vägrade, med hänvisning till att självmord är förbjudet i den kristna läran.

SJÖSLAGET I ÖRESUND

99. [Sjöslaget i Öresund.] *Antwort und Bericht, worin die recht gründliche Beschaffenheit des, zwischen ihrer Hoch- und Mögenheiten, der Herren Staten General in den vereinigten freyen Niederlanden, etc. und der königlichen Schwedischen, &c. Kriegs-Flothen, am 29. Octobr./ 8. Novemb. jüngsthin im Sunde vorgefallenen harten See-Treffens, sampt dem weitem Erfolg, mit bestand der Warheit referiret wird. Zuwieder allerhand, für die Schwedische Parthey, an verschiedenen Orten in Teutschland, ausgesprengten, unwarhafften Relationen und Advisen, sonderlich aber eines also titulirten Extract-Schreibens aus Cronenburg, de Dato den 5. Novembr. 1658. Alles kürztlich und mit Fleiß zusammen gezogen, aus gründlichen Nach- und Unterrichten vieler vornehmer hohen Officirer, welche selbst in gemelten Treffen mit gewesen, und dabey die höchsten chargen exerciret, wie auch aus der Schiffs-Capitainen glaub-würdigen Journalien und See-Registern*. Utan ort, 1659. 4:o. (35) s. Genomgående fuktrand, svag i början. Tagen ur band. Diskret bläcknotering på titelbladet. 7 000:—

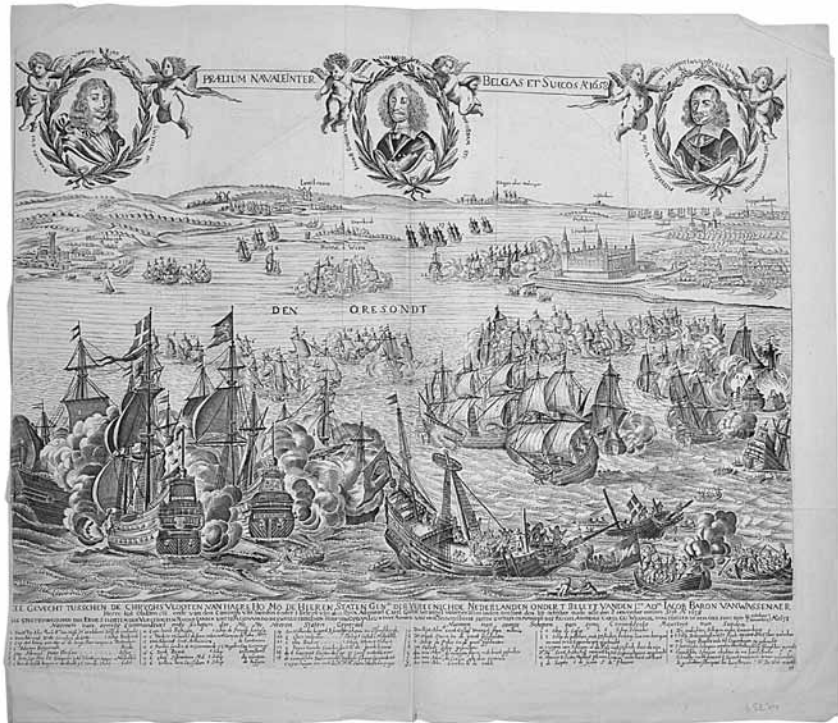
VD17 23:315658Q. Bibl. danica III, sp. 160. Klemming, Sveriges krig, s. 166. Warmholtz 4704. Utkom ursprungligen 1658. Översattes även till nederländska. Skildring av sjöslaget i Öresund den 29 oktober 1658 då en kombinerad dansk och nederländsk flottstyrka besegrade den svenska flottan. Innehåller förteckningar på deltagande skepp och dess befälhavare. Skriften avslutas med ett utdrag ur Birgittas uppenbarelser.

100. [Sjöslaget i Öresund.] *Praëlium navale inter Belgas et Suecos Ao 1658*. [=Rubrik.] Ettbladstryck med graverad text och bild. Utan ort, (1658?). Folio. 39,5x50,5 cm. Nära skuren i vänstermarginal annars goda marginaler. Planschen är graverad av F. de Witt. 20 000:—

Snoilsky s. 146, nr. 2. Tre varianter finns, med olika gravörer. Sjöslaget mellan Sverige under Carl Gustaf Wrangel och Holland under Jacob van Wassenaer av Obdam visas från norr vid inloppet, mellan Helsingborg och Kronborg. I bakgrunden ses Malmö, Landskrona och

[137]

[100]

Köpenhamn. I förgrunden till vänster syns det svenska amiralskeppet Victoria stridande emot det holländska dito Eendracht med Wassenauer ombord. I mitten sjunker det holländska vice-amiralskeppet Brederode. Över bilden syns tre porträtt inom av änglar hållna lagerkransar på Carl Gustaf Wrangel, Wassenauer och den holländska viceamiralen Pieter Florisz. Under bilden holländsk text i sex spalter. Holländarna lyckades med segern i detta sjöslag bryta den svenska sjöblockaden av Köpenhamn.

101. [Sjöslaget i Öresund.] *Zee slagb inde Sondt op den 8 november 1658.* [=Rubrik.] Liten graverad plansch. Utan ort, (1658?). Tvär 8:o. 17,8x27 cm. Skuren nära ram. Uppfodrad på papper, med liten skada i övre hörnet. 5 000:–

Snoilsky s. 147, nr. 5. Sjöslaget i centrum. I förgrunden en strand till vilken några sjömän räddar sig. Sjöslaget i Öresund mellan Sverige under Carl Gustaf Wrangel och Holland under Jacob van Wassenauer av Obdam blev en svensk förlust, och Holländarna lyckades därmed bryta den svenska sjöblockaden av Köpenhamn.

102. *Relation und Continuation auß Copenhagen und Norwegen vom 7. Novembr. 1658.* Utan ort, (1658). 4:o. (8) s. Tagen ur band. 6 000:–

Ej i VD17. Bibl. danica III, sp. 916. Ej i Klemming. Ej i Warmholtz. Dansk relation, innehållande lägesrapporter från Köpenhamn, Norge och Travemünde i efterdyningarna av slaget i Öresund.

103. [Trondheim.] *Accord zwischen dem hoch-edelgeborenen, groß-manhafften, gestrengen und vesten H. Jürgen Reichwein, ihro Mayest. zu Dennemarck und Norwegen, wolbestalten General-Majorn, Erbgesessen zu Agger an einem. Und dem wohlgebohrenen Herrn Hn. Claus Stiernscholdt, Freyhern zu Stenberg, Herrn zu Bübye, Thuwe auch Alffwum, ihro Mayest. von Schweden, bestalten Gouverneur uber Drundtheim und umbliegende Ambter. Andern Theils, wegen Evacuation des hohen Ertzstifts, Ambts und Stadt Drundtheimb, geschlossen im Lager den 11 Decemb. 1658.* Köpenhamn, 1659. 4:o. (8) s. Warmholtznummer i bläck på titelbladet. Tagen ur band. 8 000:–

Ej i VD17. Bibl. danica III, sp. 916. Ej i Klemming. Warmholtz 4715. Efter att ha varit svenskt sedan Roskildefreden i februari, överlämnades Trondheim efter en tids belägring till dansknorska styrkor den 17 december 1658. Bakom Clas Stiernskölds mystiska besittningar Stenberg, Bübye, Thuwe och Alffwum döljer sig Stjärneberg i Östergötland, Biby och Tuna i Södermanland samt Alvhem i Västergötland.

104. (ROSENKRANTZ, Gunde.) *Spiegel dänischer Trew und Schwedischer Untrew welcher den Ständen deß heiligen Römischen Reichs und unsern Alliirten in diesen allgemeinen Gefahr zu beschawen fürgehalten wird.* Utan ort, 1659. 4:o. (8),+ 132 s. Lätt nött men fint samtida skinnband, guldornerad rygg med upphöjda bind, marmorerade snitt samt blindpressad spegeldekor och guldram på pärmarna. 7 000:–

VD17 14:080347D. Bibl. danica III, sp. 166. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 197. Warmholtz 4711 not. Gunde Rosenkrantz (1604–75), son till Holger Rosenkrantz, var danskt riksråd. Redan 1657 propagerade han ivrigt för att påbörja ett nytt krig mot Sverige och fortsatte sedan ge ut hårda skrifter mot det nordliga grannlandet och dess krigsförbrytelser mot Danmark. År 1664 fick han dock kreditorer efter sig och såg ingen annan utväg än att fly till Sverige, och 1670 ansökte den tidigare så ivrige danske patrioterna om att bli svensk undersåte, men

förgäves. I misär dog han i Helsingborg, inte välkommen vare sig i Danmark eller i Sverige. Vid sidan av politik bedrev han ivrigt teologiska och klassiska studier, och publicerade även en del uppbyggelselitteratur, som delvis även översattes till svenska.

105. CHARISIUS, Peder. *Memoriael vande beere Charisius resident van den koningh van Denemarcken over geleverd aen de heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, den 21. julij 1659*. Utan ort, 1659. 4:o. 14,+ (2, blanka) s. Sammanhäftad med:

CHARISIUS, Peder. *Memoriael vande beere Charisius resident van den koningh van Denemarcken over geleverd aen de heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt den 22. julij 1659*. Utan ort, 1659. 4:o. (4) s. Häftade i ett senare gråpappersomslag. 2 500:–

Bibl. danica III, sp 172. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 181. Warmholtz 8362, för det första arbetet. Peder Charisius (1608–85) var dansk diplomat och i 18 år resident i Nederländerna. Han var enligt danskt biografisk lexikon ytterst flitig, insände en ”nästen utrolig mängde papper om alle mulige forhold” till sin regering och efterlämnade ett enormt legationsarkiv. Någon skicklig diplomat var han emellertid inte och saknade, tycks det, ”skarpt blik for de virkelige forhold og for det egentlig afgørende i Generalstaternes politik”. De här föreliggande inläggen uppehåller sig huvudsakligen vid Sveriges opålitlighet och krigslystnad.

BELÄGRINGEN AV KÖPENHAMN

106. (PUFENDORF, Samuel.) *Gundaeus baubator danicus, sive examen nugurum atque calumniarum, quas senator regni daniae Gundaeus Rosenkrantz in discursu de detentione legati suedici Hafniae impudentissimè spargit; adjunctus et sub sinem libellus ipse*. Amsterdam, Petrus Necken, 1659. 4:o. 25 s. Tryckårsuppgiften ändrad för hand från 1659 till 1660. Ett löst, oändrat, titelblad bilagt. Tagen ur band. Bilaga saknas. 6 000:–

Bibl. danica III, sp. 166. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 194. Warmholtz 4764. När Sverige 1658 återupptog stridigheterna mot Danmark befann sig Samuel Pufendorf i Köpenhamn, som informator i den svenske ambassadören Coyets hushåll. Vid krigsutbrottet arresterades den svenska legationen och deras hushåll och hölls i åtta månader fångna i Köpenhamn. ”Gunde den skällande dansken” är ett svar på Gunde Rosenkrantz skrift *Dissertatio juridico-politica de legato-Suecio durante obsidione Hafniensi a rege Daniae iure detento*, vilken argumenterat för lagligheten i kvarhållandet av de svenska diplomaterna, och vilken bifogades Pufendorfs verk i avtryck men saknas i detta exemplar. I sin artikel ”Pufendorf und Dänemark” skriver Ditlev Tamm om Pufendorfs text att den kan betraktas från olika perspektiv. Dels för den ett rättshistoriskt intressant resonemang kring de naturrättsliga principerna rörande diplomaters okränkbarhet, och dels, påpekar Tamm: ”Som ordbok över latinska förolämpningar framstår den som närmast oöverträfflig” (vår översättning).

107. (WALLENSBEK, Henrik Madsen.) *Ἐπεὶ ἀπὸν privatum quod cum singulari gratia & privilegio, s.r.:mayest: ex petitione multorum publici fit juris diarium polemicum metricum latino-danicum obsidionis Havniensis incluta & invictæ danorum metropolis ab octavo die mensis aug: anni 1658 ad primum diem mensis jun: 1660. Bellica gesta sigillatim exhibens: eller en daglig tegnebog indehøllendis den himmel-frelste kongelige stads Kiøbenhaffns belejnings idretter fra den 8 aug: aar 1658 til den 1 jun: aar 1660*. Köpenhamn, D. Eichhorn, 1660. 4:o. (40),+ 24,+ (4),+ 25–54,+ (4), 57–

85,+ (blank),+ (4),+ 87–116,+ (4),+ 117–147,+ (blank),+ 149–336,+ (4),+ 337–374,+ (2) s.+ graverad plansch. Med en stor mängd träsnittsillustrationer i texten och en stor graverad illustration på smutstitelbladets baksida. Med spridda fläckar, bl.a. på s. 187–88. Lätt nött och något solkigt samtida pergamentband. Dedikation till författarens sväger, prästen i Herlufmagle Jens Nielsen Spend (1632–76). Raderad namnteckning på smutstitelbladet. G. L. (?) Baggerus namnteckning på titelbladet och F. C. Rathjes namnteckning på försättsbladets baksida. 15 000:–

Bibl. danica III, sp. 158. Thesaurus 701. Warmholtz 4862. En versifierad dagbok över den svenska belägringen av Köpenhamn. Med emblematiska träsnitt. Planschen består av ett antal graverade illustrationer, vilka var tänkta att skäras isär och klistras in i texten.

108. BERING, Vitus. *Obsidio Hafniensis, & eorum, quæ, eâ durante, per septentrionem fere omnem, ad memoriam illustria contingere, stricta enarratio.* (Köpenhamn), 1676. 4:o. (2),+ 238 s. Enstaka småfläckar, något större s. 215–16. Några ark lite lösa. Marmorerat pappband från mitten av 1700-talet, beige ryggetikett, röda stänksnitt. Med äldre bläckanteckningar på försättsbladets båda sidor. 3 500:–

Bibl. danica III, sp. 158. Thesaurus 375. Warmholtz 4861. Historik över Karl X Gustavs och svenskarna belägring av Köpenhamn 1658–60 av den lärde historikern Vitus Bering (1617–75), dock utgiven postumt av Willum Worm. Boken var färdigskriven redan 1665 men först under det nya dansk-svenska kriget 1676 blev den på kunglig befallning utgiven. Till och med Warmholtz berömmar Bering och ger honom hedern att vara en god historicus. Lagerbring berättar, enligt Warmholtz, att Karl X Gustav skall ha erbjudit Bering posten som svensk Historiographus regni.

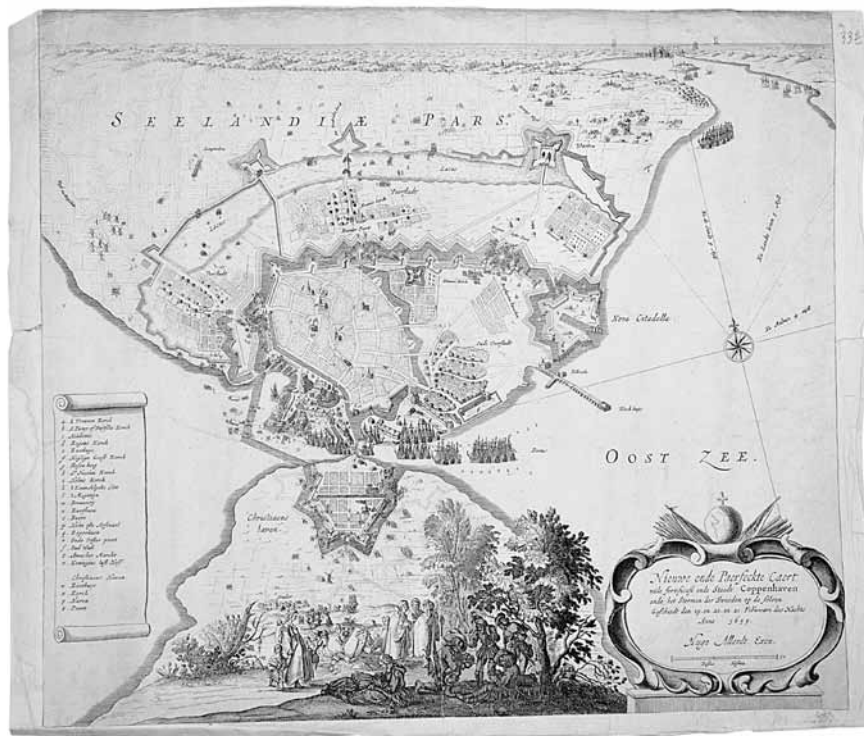
STORMNINGEN

109. [Stormningen av Köpenhamn.] *Ausz-führlicher Verlauff, der von Schwedischer seiten unternommenen Haupt Attacque, und General Sturms auff die königliche Residentz Stadt Kopenhagen.* Köpenhamn, Pater Haken, 1659. 4:o. (16) s. Ett blad med liten reva, enstaka småfläckar. Tagen ur band. 5 000:–

Ej i VD17. Bibl. danica III, sp. 163. Klemming, Sveriges krig, s. 171. Warmholtz 4752. Den 11 februari 1659 satte den stora svenska stormningen av Köpenhamn igång efter långvarig belägring. Den misslyckades, delvis på grund av den tillit svenskarna satte till den rekognosering av Köpenhamns försvar som Erik Dahlberg gjort ett halvår tidigare. Han hade där grundligt missbedömt styrkan i försvarsverken, framförallt vid Slottsholmen, där det svenska huvudanfallet sattes in.

110. [Stormningen av Köpenhamn.] *Nieuwe ende paerfeckte caert vade fortificati ende staedt Coppenhaven ende het stormen des Sweeden op de selven geschiedt den 19. en 20. en 21 februwari des Nachts Anno 1659.* [=Kartusch.] Plansch graverad av Hugo Allerdt. Utan ort, (1659?). Folio. 43x48 cm. Skuren vid ramen och uppfodrad på papper. Fuktrand och med smårevor. Lagad reva i mitten. 12 000:–

Snoilsky s. 149, nr. 2. Vy över Köpenhamn och Själland i fågelperspektiv. I förgrunden, framför Kristianshamn, syns kortspelande soldater samt kvinnor och barn. Vid sidan syns Öresund med fartyg och uppe i kanten till höger syns Skåne. Ett separat tryckt textblad med rubriken ”Triomf van Kopenhagen onder Frederick de derde”, som innehåller en lista på de svenska förlusterna och en dikt av J. van den Vondel saknas.

[110]

111. *Schwedisches Fastnacht-Spiel oder der Schweden Hunger nach den Copenhagener Heteweggen. Darinn ihre jüngsthin am 11. Februaïj Anno 1659. dieser Stadt gebrachte blutige Numenschantz, mit besonderer Ergetzligkeit su lesen.* Utan ort, 1659. 4:o. 16 s. Tagen ur band. 8 000:—

VD17 23:277053V. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 192f. Warmholtz 4761. Elak satir över de glupska och hungrande svenskarna som med sin kung i alla länder söker efter läckerbitar att fylla sina magar med, t.ex. med semlor i Köpenhamn! Den 11 februari 1659 satte den stora svenska stormningen av Köpenhamn igång efter en långvarig belägring. Den misslyckades.

112. *Relation, om någre h:s kongl. may.tz wår allernådigste konungz och herres, lycklige progresser, så wål emoot kongen aff Danmark, så och flere deß fiender, skedde ifrå den 20. martij, in til ändan afförwekne julij månadt, åhr 1659.* Stockholm, Henrich Keyser, (1659). 4:o. (8) s. Liten fläck på s. (5–6). Klemming, Sveriges krig, s. 174. Bibl. danica III, sp. 178. Warmholtz 4773. Sammanbunden med:

Reinhold Warners von grund, Außführung, auß dem Westphalischen Friedens-Instrument; Ob der Kayser oder Schweden den Teutschen Frieden gebrochen: An den friedensliebenden doch in Krieg streitbarn Alleman. Utan ort ("Gedruckt in Mähren"), 1660. 4:o. (15) s. Lätt bruntonad. VD17 14:008051G. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 213. Freytag 5903. Warmholtz 4774. Sammanbunden med:

Ein Privat-Schreiben, welches ein guter Freund von dem andern inständig begehret hat: Worinnen remonstriret und klärlich gewiesen wird, daß, vermöge der Göttlichen, natürlichen, aller Völcker und der Civil-Rechte auch der Reichs-Constitution um und Abschiede die die Römische Käyserliche auch Königl. Polnische und Königl. Dännemärckische Maytt. Maytt. Maytt. dann Se. Churfürstl. Durchl. zu Brandenburg, wol und mehr dann befugt, Ihr. Königl. Maytt. zu Schweden &c. in Pommern, Bremen und Vörden [...] zu bekriegen, zu bestraffen und zum billigen und sichern Frieden zu nötigen, damit die arme bedruckte Christenheit, vermittelst Göttlichen Beystandes, dermaleins durchgehenden Frieden, Ruhe und Sicherheit überkomme und behalte. Und ist solch Schreiben datiret zu Wahrburg den 1. Augusti des 1659. Jahrs. Utan ort, (1659). 4:o. (92) s. Enstaka småfläckar. Fläck på blad D4. Fuktrand i hörnet på blad G3. Tryckfel på blad G4 med liten textförlust. VD17 14:052471G. Bibl. danica III, sp. 173. Klemming, Sveriges förhållanden, s.195. Warmholtz 4775. Sammanbunden med:

Beantwortung und Widerlegung, einer ausgestreuten Missive, darüber des Authoris Nahmen mit folgenden Littern D. H. A. N. verzeichnet stehet, und dann einiger Einwürffe und Obiectionum wider das neue publicirte Wahrburgische Schreiben, dabey ein Käyserlich Hand-Schreiben, de dato Preßburg den 25. Augusti dieses 1659. Jahrs, an den Churfürsten zu Mäintz, &c. &c. Woraus zu ersehen, daß Ihr. Käyserl. Mayest an befoderung derer in Pohlen oder Preussen zwischen Ihrer Käyserl. Mayest. dero Hoben Confoederirten und ihre Königl. Mayest. zu Schweden fürseyenden Friedens-Tractaten an Ihro nichts ermangeln und erwinden lassen, sondern die Verzögerung derselbten einig und allein dem Könige in Schweden zuzuschreiben. Item, warumb Ihr Käyserl. Mayest. bewogen worden, in Schwedisch-Pommern den Krieg fortzusetzen. Utan ort, 1659. 4:o. (71) s. Enstaka småfläckar. VD17 23:307484Y. Bibl. danica III, sp. 175. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 189. Warmholtz 4776. Tagna ur band och sammanbundna i ett senare skinnband med guldornerad rygg och upphöjda bind. Handskriven innehållsförteckning på försattsbladet. Ur Gustaf Holdo Stråles bibliotek och från Ericsberg, med Carl Jedvard Bondes exlibris.

7 500:—

Samlingsband med relationer om svensk-danska kriget. Den första relationen beskriver en rad mindre svenska framgångar på Fyn, Mön, Falster och Lolland under månaderna mars till juli 1659. Anna Maria Forssberg påpekar att tidsavgränsningen är väl vald för att undvika att nämna februari månads motgångar. Relationen lästes från predikstolarna vid en proklamerad nationell tacksägelsedag. I november krossades de svenska trupperna i Danmark i slaget vid Nyborg. Även om detta talade den svenska propagandan tyst (Forssberg s. 219). De två följande är propagandainlägg mot Sverige.

113. [Nyborg.] *Volnkommene Beschreibung der auff Fühnen geführten Bataillie, und an Dänischer Seiten glücklich erhaltenen Victorie wie auch Specifikation und Liste aller alda gefangenen hohen Officirer und erlangten Beute. Wie solches ihr excell. der Herr Feld-Marschalck Eberstein, den 16. und ein ander königl. Dänischer Minister den 18. dieses ausz Nyburg schriftlich Communicirt hat. Utan ort, 1659. 4:o. (8) s. Fläckig. Med bläckpaginering i övre hörn. Tagen ur band.* 3 000:—

VD17 23:317340Q. Klemming, Sveriges krig, s. 179. Bibl. danica III, sp. 181. Warmholtz 4792, anger 12 s. Efter den misslyckade stormningen av Köpenhamn bet sig Karl X Gustav fast på

Själland, trots att öarna runt omkring återerövrades av danskarna. Den 29 oktober landsteg danska trupper på Fyn och den 14 november drabbade trupperna samman vid Nyborg, med ett totalt svenskt nederlag som följd. De svenska befälhavarna von Sulzbach och Gustav Otto Stenbock beordrade de kvarvarande svenska trupperna att kapitulera, och flydde själva till Själland i en roddbåt. Den danska sidan leddes av Hans Schack (1609–76) och Ernst Albrecht von Eberstein (1605–76), som enligt titeln också skall vara informatör till denna text.

114. [Nyborg.] *Fernere Continuation, der, aus Fühnen, anhero nacher Kopenhagen, durch verschiedene, hoher und vornehmer Cavalliers, geschribene Brieffe, confirmirten victorieusen Progressen, dero zu Dännemarck, Norwegen &c. königl. Maytt. &c. gerechtisten Waffen, wieder den König in Schweden. Wegen der am 14|24 Novembris, (war, nach dem dänischen Calender, der tag Friderici) durch Gottes Providentz und Segen, erhaltene, offenbahren Feldt-Schlacht bey Nieburg, und dar-auff erfolgter Eroberung der selben Stadt, wodurch der übrige Rest der Schwedischen Cavallerie, Infanterie und Artillerie daselbst, sambt ihren Generalen, Obristen, Obrist Lieutenants, Majeurs und allen andern Officiert &c. in höchstgedachter ihrer königl. Maytt. Gewalt gerathen, und also der Feind, des Orths, totaliter ruiniret worden.* Köpenhamn, Peter Morsings Wittwe, 1659. 4:o. (12) s. Häftad. Spår efter ryggremsa. 3 500:–

Denna variant ej i VD17. Bibl. danica III, sp. 180. Klemming, Sveriges krig, s. 178. Warmholtz 4791. Variant med feltryckt datering ”12. Novembr”. Den förödande förlusten i slaget vid Nyborg på Fyn den 14 november 1659 utgjorde nådastöten för de svenska styrkorna i Danmark.

115. *Historische warhafft und auszfürliche Beschreibung was in den Friedenshandlungen in Dännemarck biss anhero vorgelauffen, wobey zu befinden unterschiedliche merckwürdige Stücke und Beylagen, die den eigentlichen Verlauff solcher Handlung desto deutlicher vorstellen. Nach dem zu Dantzic heraus gegebenen Ab-ruck.* Utan ort, 1659. 4:o. (31) s. Fläckar och bläckplumpar, med bläckpaginering i övre hörn och anteckning på titelbladet. Tagen ur band. 2 500:–

VD17 14:o80584T. Warmholtz 8367a. Åtminstone två varianter finns. Det i Danzig utgivna trycket utkom samma år. Med återgivande av ett flertal latinska dokument med tysk översättning.

116. *Winterpraatje voorgevallen in een treffelijke Herberge in den Hage in Presentie van verscheide Personen. Tussen een Amsterdammer een Rotterdammer en een Schipper. Handelende van den Ooorlog [sic!] inde Zont, van zijn Excellentie, den Heere Baron van Wassenaar Lieutnand Admiral &c. Van den E. Heere den Admiral de Ruiter en andere dingen, noodig geweten. Door een recht Hollands Liefhebber van de Waarheid.* Haag, 1660. 4:o. (48) s. Delvis något solkig. I blått pappomslag med diskret nummeretikett. 1 500:–

Bibl. danica III, sp. 192. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 214.

117. COYET, Peter Julius. *S:ae. R:ae. M:tis. Sveciae ablegati extraordinarii, dn. Petri Julii Coyet, equitis aurati, &c. libellus memorialis ad illustres ac potentes dnn. ordines Hollandiae West-Frisiaeque. Unacum propositione iisdem dnn. ordinibus scripto exhibita.* Haag, 1660. 4:o. 12 s. Fuktrand innerst i övermarginalen. Warmholtznummer i bläck på titelbladet. Tagen ur band. Har varit vikt. 1 800:–

Bibl. danica III, sp. 188. Klemming, Sveriges förhållanden suppl. II, s. 60. Warmholtz 8381, för utgåvan på nederländska. Utgavs även med både latinsk och nederländsk text, samt på tyska. Peter Julius Coyet (1618–77) var en av stormaktstidens skickligaste diplomater och hade tidigare bl.a. deltagit vid fredsförhandlingarna i Roskilde. Hans uppdrag i Haag var att försöka vinna Nederländernas stöd mot Danmark bl.a. genom att erbjuda dem delar av ett styckat danskt rike. Han behandlades dock ganska fientligt och lyckades inte åstadkomma mycket utöver att i viss mån blockera de danska diplomaterna.

118. [Kuppen i Kurland.] *Wiederlegung der von schwedischer Seiten außgestreweten Ursachen, wodurch eigentlich die Königl: Maytt: zu Schweden bewogen worden, den Hertzog in Churland aus seinem Fürstenthumb hinweg, in Verwahrung zubringen, mit Entgegen-Setzung der rechten und warhafften Bewegnussen, dadurch der König in Schweden sich zu diesem unverantwortlichen Fürnehmen gegen dem unschuldigen und friedliebenden Hertzogen in Churlandt hat verleiten lassen.* Utan ort, 1660. 4:o. (31) s. Lagerfläckig, särskilt i marginalerna. Bläcknumrering på titelbladet. Tagen ur band, det sista bladet nästan loss. 7 000:–

VD17 14:079941B. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 214. Jämför Warmholtz 4730. Översatt från latin. Motvilligt, och på kungens order, säkrade den svenske befälhavaren i Kurland, Robert Douglas, i september 1660 kontrollen över landet genom att helt sonika kidnappa hertigen och hans familj i Mittau (dagens Jelgava i Lettland). Tilltaget var naturligtvis ett grovt brott mot alla krigets oskrivna lagar och för Sveriges fiender ett ytterligare bevis för Karl X Gustavs och svenskarnas totala brist på heder. Denna skrift blottlägger hela omfattningen av de svenskes uselhet och brutalitet.

KARL X GUSTAVS DÖD

119. [Karl X Gustavs död.] *Warhafftiger und gründlicher Bericht, von deß durchleüchtigsten, großmächtigsten Fürsten und Herrn, Herrn Caroli Gustavi, der Schweden, Gothen und Wenden Königs [...], nunmehr glorwürdigsten andenkens, Kranckheit, und dem jüngsthin am 13. Februarii deß Morgens frühe zwischen ein und zwey Uhr zu Gothenburg in Schweden darauff erfolgeten, wiewohl gantz unverhofften, jedoch seeligen Todesfall [...]. Entgegen gesetzt denen unterschiedlichen, so wohl in hochteutscher als holländischer Sprache zeithero umbgeflogenen lästerlichen Schand- und Lügen-Schartecken. Publiciret durch einen Freund der Warheit, und Feind aller Lügen und Lästerungen.* Utan ort, 1660. 4:o. (12) s. Häftad. 3 000:–

VD17 14:081815A. Warmholtz 4811. Ett ilsket svar på smådesskrifter som efter Karl X Gustavs död hade spridits av Sveriges många fiender.

120. Som ovan. Lagerfläckig, titelbladet med pappersreparationer och genomgående med små revor. Äldre dubblettnotering på titelbladet. En äldre rättelse och ett par marginalmarkeringar i bläck. Senare marmorerat pappband med röd titel-etikett i skinn på främre pärm, ryggen blekt. 2 000:–

121. [Karl X Gustavs död.] KÜSTER VON ROSENBERG, Johannes. *Affectuum totius corporis humani praeceptuorum theoria et praxis, tabulis exhibitae. Non solum studiosis, operam medicinae daturis; sed & omnibus literatis ope medici indigentibus, maximae utilitati futuris. Accessit authoris, augustissimi, gloriosissimae memoriae, Caroli Gustavi, regis Sueciae &c. &c. morbi & obitus relatio medica authore Johanne*

Costero D. sereniss. Reg. Suec. archiatro. Frankfurt a. M., Christoph Wust, 1664. 4:o. (8),+ 399,+ (blank),+ 16 s. Några små stänkfläckar på s. 245 och fläck i nedre ytterhörnet på s. 359. Samtida pergamentband. Prickar på ryggen och skada i pergamentet längs ned. Några fläckar på pärmarna. Titeletikett i papper, med bortbleknad text. Ur Magnus Gabriel De la Gardies bibliotek, med hans lacksigill på främre pärmens insida, med Jonas Hallenbergs graverade namnetikett och ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. Äldre bläckanteckningar av medicinsk art på försattsbladet. 30 000:–

VD17 39:151697Z. Collijn, sp. 189 (med tryckår 1663). Bibl. Walleriana 2159 (med tryckår 1663). Warmholtz 4807. Carlander II, s. 96 resp. 760. Andra upplagan, troligen en titelupplaga, av detta viktiga medicinska arbete av Karl X Gustavs livläkare, som innehåller en beskrivning av kungens sjukdom och död. Den första upplagan utgavs året innan på författarens bekostnad, denna andra dock på Ulrich Wettsteins förlag i Lübeck. Läkaren Johannes Küster (även Köster) (ca 1614–85) gjorde karriär först i Wismar och Tallinn, sedan som livläkare hos Karl X Gustav och slutligen som livläkare åt den ryske tsaren. *Affectuum totius corporis humani*, med diagnoser och behandlingar för en stor mängd sjukdomar, räknas som hans huvudverk. De sista sexton sidorna upptas av bihanget "Augustissimi, gloriosissimae memoriae, Caroli Gustavi, regis Sueciae &c. &c. morbi & obitus relatio medica", där Küster detaljerat beskriver förlopp och behandling av den sjukdom som ledde till Karl X Gustavs död 1660. Relationen inleds (i översättning av Alf Önnersfors, Lychnos 1989): "Den ärevärdigaste och mäktigaste konung Carl Gustav, nu bland de saliga, i livstiden min nådigaste herre, led av alltför hög fetma...". Verket är dedicerat, Stockholm den 31 juli 1663, till den unge Karl XI, änkedrottningen Hedvig Eleonora och till förmyndarregeringen, med bl.a. kungens svåger Magnus Gabriel De la Gardie. Böckerna i dennes stora bibliotek, som skingrades genom reduktionen, var bundna mest i röd marokäng eller i pergament. Han bör som dedikationsexemplar dock ha fått 1663-års upplaga, den andra har han kanske själv kompletterat med. Historikern och riksantikvarien Jonas Hallenbergs (1748–1834) stora boksamling såldes på auktion i Stockholm 1835, med en tryckt katalog som upptog 2060 nr. Gjörwell nämner att Hallenberg hade ett bibliotek som till sin beskaffenhet och värde kan kallas ett "Ämbets-Bibliothek".

FREDEN I OLIVA

122. [Olivafreden 1660.] *Instrumentum pacis perpetuae. Eller instrumentet af den ewiga freden, hwilken emellan hans kongl. maytt. vår allernådigste konungh och Sveriges rijke, på then eena; och hans kongl. maytt. och republiken Pohlen, tillijka med thess bundzförwanter och krigs confterer såsom hans keyserl. majst. sampt hans durchleuchtigheet churförsten af Brandenburg, på then andre sijdan fullkomeligen är sluten och uprättad worden utbi Olive, på den 23. dagh apr. st. v. men undertecknadh och besegladh then 30. i samma månadh st. vet. på thet åhret effter Christi bördh 1660*. Stockholm, Henrich Keyser, (1660). 4:o. (64) s. Lagerfläckig, handskriven paginering i övre hörn och genomgående fläckig. Tagen ur band. Sned i ryggen. 2 000:–

Warmholtz 8643, not. Freden i Oliva, som slöts den 23 april 1660 mellan Sverige, Polen, Tyska riket och Brandenburg, innebar ett slut på närmare hundra års mer eller mindre krigiska förvecklingar mellan Sverige och Polen. Livland avträdde slutligen till Sverige liksom Estland och Ösel, och Johan Kasimir av Polen avsåg sig alla anspråk på svenska kronan för sig och sina efterkommande.

123. [Olivafreden 1660.] *Instrumentum pacis perpetuae. Eller instrumentet aff then ewiga freden, hwilken emellan hans kongl. may:tt. vår allernådigste konung och Sveriges rijke, på then eena; och hans kongl. may:tt. och republiken Pohlen, tillijka medh thess bundzförwanter och kriggz-conforter såsom hans keyserl. majst. sampt hans durchleuchtigheet churförsten af Brandenburg, på then andre sijdan fullkomeligen är sluten och uprättad worden uthi Oliwe, på den 23. dagh apr. st. v. men undertecknadh och beseglad then 30 i samma månad st. vet. på thet åhret effter Christi bördh 1660.* Göteborg, Amund Grefwe, (1660). 4:o. (60) s. Fläckigt titelblad och enstaka småfläckar. Tagen ur band. 4 000:–

Warmholtz 8643, not. Engström s. 101. Varianten tryckt i Göteborg av Grefwe.

124. [Olivafreden 1660.] *Instrumentum pacis perpetuae inter s. regiam Majestatem et rempubl. Poloniae ejusq; confederatos s. Cæsar. Majestatem et sereniss. electorem Brandenburgicum. Ex una; et inter s. regiam Majestatem regnumque Sveciæ ex altera parte ad Gedanum in monasterio Olivensi III maii anno D DC LX. inita & conclusæ.* Gdansk, Jacobi Weis typis Philippi Christiani Rheti, (1660) 4:o. (80) s. Genomgående lagerfläckig, ställvis ganska hårt. Tagen ur band, helt guldsnitt. 3 500:–

Jämför Warmholtz 8643.

125. BOEHME, Johann Gottlob (utg.) *Acta pacis Olivensia inedita [...] recensuit illustravit tabulas publicas et observationes adiecit Ioannes Gottlob Boehmius.* 1–2. Bratislava, Guil. Theoph. Kornium et Gampertum, 1763. 4:o. XVI,+ 328,+ (8),+ 336,+ (14); XII,+ 648,+ (16) s. Enstaka småfläckar. Något nötta samtida hfrbd, guldornerade ryggar med upphöjda bind och titeletiketter, röda snitt. Två volymer, liten skada på första delens övre främre fals. Med dubblettmarkering på första försättsbladet. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 4 000:–

Warmholtz 8391. Carlander III, 564ff. Urkundsamling rörande freden i Oliva 1660, utgiven av professorn i historia i Leipzig Johann Gottlob Boehme (1717–80). Del 1 med undertiteln: "In quo Ioachimi pastori ab Hirtenberg aurora pacis diarium pacificationis e bibliotheca Zalusciana nunc primum prolutum Oliva pacis". Del 2: "In quo diaria Suecicum Danicum curonicum e tabulariis ac bibliothecis nunc primum prolata".

FREDEN I KÖPENHAMN

126. [Freden i Köpenhamn 1660.] *Pacta och fredzfördragh emellan hans kongl. mayst. och chronan Sverige på then eena, och hans kongl. mayst och chronan Danmark på then andra sijdan förafskeedande och uprättade, uthi lägret för Köpenhampn den 27. may, anno 1660.* Stockholm, Henrich Keyser, (1660). 4:o. (32) s. Första och sista sidan smutsiga, handskriven bläckpaginering i övre hörnet. Tagen ur band och insatt i senare brunt pappersomslag. 2 000:–

Warmholtz 8379. Finns även tryckt av Grefwe i Göteborg. I freden i Köpenhamn efter Karl X Gustavs död fick Sverige återlämna Bornholm och Trondheims län till Danmark, men i övrigt behålla det som vunnits vid freden i Roskilde två år tidigare.

127. [Freden i Köpenhamn.] *Pacta och fredzfördragh emellan hans kong. mayst. och chronan Sverige på then eena, och hans kongl. mayst och chronan Danmarck på then andra sijdan föraffskeadade och uprättade, uthi lägret för Köpenhamn then 27 maij, anno 1660.* Göteborg, Amund Grefwe, (1660). 4:o. (28) s. Lagerfläckig. Lös i häftningen. Liten bläcknotering på titelbladet. 3 500:–

Bibl. danica III, sp. 191. Engström s. 104f. Warmholtz 8579. Göteborgsupplagan av Köpenhamnsfreden, tryckt av Grefwe. Han tryckte även en upplaga med svensk-latinskt parallelltext.

HISTORIEVERK

128. PASTORIUS, J. A. (utg.) *Laurus actorum publicorum Europæ.* Utan ort, 1658. 4:o. Grav. titelblad,+ (8),+ 152, 155–306,+ 44, 49–58 s. Svag fuktrand i marginalen s. 203–05, 217–20 och återkommande. Inget saknas i tillägget, trots frånvaro av blad F3–4. Hfrbd från början av 1800-talet, guldornerad rygg och blå marmoretrade pärmapper, blåa snitt. Med Johan Lagerchronas namnteckning på titelbladet och ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 3 500:–

VD17 14:053182K. Carlander II, 84. Det graverade titelbladet med porträtt i helfigur föreställande kejsar Leopold, till vilken boken är dedicerad. Tillägget innehåller ”Capitulatio Leopoldo Cæsari”, den 18 juli 1658. Utgivaren av denna samling av brev och urkunder rörande åren 1656 till 1658 var Johann Augustin Pastorius de Hirt (ca 1624–61), publicist och troligen i kejsarlig tjänst. Inte mycket är bekant om honom. Han publicerade ett antal actasamlingar mellan åren 1657 och 1661. Inte att förväxla med den polske konvertiten, dokumentutgivaren Joachim Pastorius de Hirtenberg! Ur svenskt intresse återfinns bl.a. freden i Roskilde mellan Sverige och Danmark, och många brev rörande denna, brev från Karl X Gustav till kurfursten av Brandenburg och till kejsaren, fördrag mellan Sverige och Holland etc. Johan Lagerchrona är troligen Johannes Lagercrona (1618–74), häradshövding i Finspångs län och assessor i reduktionskollegiet, även om Carlander ej omnämner någon namnteckning av honom. Hans böcker hade en pärmstämpel med hans vapen och namnet runt detta, men denna volym är ombunden.

129. [Nordiska kriget 1655–60.] *Den Leeuw, Beer, Oliphant, Tyger, en Ad’laers Strijdt.* [=Rubrik.] Ettbladstryckt med graverad bild. Utan ort, (1659 eller 1660). Folio. 38,5x25,5 cm (bild: 20,8x24,5). Hårt skuren i högerkant. 25 000:–

Paas PA–480. Harms II 345, med tysk variant. Snoilsky s. 143. Allegori över det s.k. första nordiska kriget, och särskilt det danska kriget 1659–60. I en cirkusarena har den svenska björnen slagit under sig den danska elefanten, men anfaller själv av ett lejon (Belgien/ Holland), en leopard/ tiger (osäker tolkning) och tre örnar (Brandenburg, Tyska riket och Polen). Lejonet har en nyckel runt halsen. Bakom lejonet står cirkusledaren med kardinalshatt (Mazarin) som, tillsammans med två hundar (England), försöker sära de stridande åt med ett långt spjut (Harms tolkning). Bakom ett skrank runt manegen sitter Europas stater och tittar på, och i mitten sitter den evangeliska läran, en kvinna i sorgdok, och gråter. Infälld i bilden är en mindre bild, med en sjöstrid utanför Kronborgs slott. Nedanför huvudbilden tryckt holländsk text i tre spalter, ”Goetgunstige lieeffhebers”. Kopparsticket tillskrivs enligt Snoilsky C. de Passe. Frankrikes och Englands roller som lekledare förklaras av att fredsluten i Oliva och Köpenhamn 1660 arbetades fram under medling av Frankrike och England.

Den Leeuw, Beer, Oliphant, Tyger, en Ad'laers Strijdt.

Goetgunstige LIEFHEBBERS.

Alfo voor Ouden Tijden, eer de Letter-konst gevoelen was, insonderheydt by de Egyptenaren in 't gebruyck is gheweest, dat sy haer Gheheymen door Sinneelden hebben voor ooghen gheselt, 't welck seer Wijsdijk door den vernamen Grieken Philosophus Eriophus is na-gheloot, en de Affecten der Menschen door Dieren seer levendig heeft uytgedrukt; ende om Keyser, Koningen, Vorsten en Republiken niet te quetzen, hebben wy dese maniere ghevolgt; soo magh yeder daer van versien dat hem belieft.

Aen de Aenschouwers.

Aenmecht/ let op/ en siet met blyt/
Op dese Dieren twist en strijt:
A Den Beer den Beer is in de lip/
Want niemant is die hem staet by;
B Den Leeuw die hem te helpen plag/
Die geeft hem nu den selken slag/
Op hese hem by de keel gebat/
Dat hem het schuyden den bech upt-spat:
Aen blaewen hy npt-gespannen heeft/
Aer mee den Leeuw veel slagen geeft;
Een hy ontfyng den Dier den Dier/
Den Leeuw en heeft daer na geen hang:
C Hy leyt den Oliphant op 't liff/
En houdt hem met de blaewen stift/
Hy heeft hem oock soo ver genest/
Dat hy niet meer en socht zyn best/
Dier quam hy eens aen 't Water-bat/
Dier maecte hy hem bit en giat/
Hy liet daer vooz den Konigh slaen/
Hoe f'rad' hy dan ter maels d' gaen/
Al is 't hy rau en onbrecht/
Hy swelcht hy sonder onderschept;
En schoon het d'acht in zyne Baet/
Het haer en l'gt daer van geen loft/
En sijn Quop' is haer als gaet/

Dies siet op hem is geen verhael/
Al' blyght hy slagen op den hoo/
Dier is in 't minst geen batten op:
Aenmecht hem de Winter by wat hout/
De Beer die leyt dan op sijn smout/
En soo v'ntus hy siet wel gelet/
Supghit hy dan sijn blaewen het ver.
Dier hommen noch byle Ad'laers aen/
Hy achte in set/ leet haer begaen/
So v'leghen hem wel naer sijn hoo/
Dier edentel soo pakt hy op/
Dier hem de Leeuw maect van de Dupt/
Hy ruckien haer de Dieren upt/
Hy waer op haer is groot ver haet/
En maecte haer van pluyden hoel/
Dier met den Leeuw waer hy geen raet/
Dier hem mer schiet/ se sporen staet/
Dier vooz alleen is hy verwaet/
Hy waer hoe het sijn dan aet/
E Hy heeft de Sleutel van het A/
Dier de Beer leyt soo sacht genest/
Dierom soo byle hy met gewelt/
En tegen hem soo machigh stiet/
Dier Leeuw niet anders socht als upt/
Dier al reut de schietten dese Dupt/
Hy hooftse met sijn pooten vaet/
En v'acht hem in 't zyn biche Dapt/
Dat hy niet meer kan sijn op/
Soo haer leyt hy hem op de hoo/
Hy waer hem wel niet sijn Dupt/
Dier niet niet hy te haer van Dupt/
Dierghit hem den Leeuw eens ander voo/
Hy sal met haer slaen meest/
Hy is op hem oock soo verhaet/
Dierghit hy hem eens in 't ondtrefte/
Hy s'acht hem af de biche Dupt/
En maecte hem der Dier zyn Dupt/
Dierghit den Beer de Dier ontgaen/
Hy sal met haer slaen meest/
F Dier homt een Epger mede an/
Dierghit den Leeuw oock helpen haen/
Om den vermoepden Oliphant/
Elossen upt des Dieren bandt.

G Den Meester van 't Spel.

Holla! ich zie 't is meer dan tijdt/
Te schepden/ 't spel geen upstel l'gt/
Den Beer raecht licht onder de boot/
't Is t'pde dat ich hem helpen moet:
H Kom ich hier met mijn Dogen aen/
Het Digen sal wel haer bergaen.

De Evangelische Maeght.

Mijn Oogen in een Tranen-bloed/
Verandren om het Christen-bloed/
Dier na so gracht waerdt gebodst/
Dier na van ieder Christen Dooft/
En daagt elck naer is bant/ te staard/
So dat men weert noch wezen spaard/
Dier om d' aen zyn gal upspont/
Als Dieren in het Dooft v'ont/
't Berganghich Goed is 't enden Slot/
Om 't welk men sels met Eden spot/
De Stude daer Gods Soen vooz sijn/
En met zyn eegen Bloed verwoest/
Dier seer mishandelt en verjaagt/
So dat het oock den Turk mishaaft/
K Den Evangelische Prediker/
B eboefse aldaer en sijn geen tranen/
De Plaat naer de Dieren gaen/
De Menschen hebben sels de schuld/
Dierom heyt met haer staet gebuld/
Diermer de staet sal zyn gebuld/
Dier sal het Digen wel bergaen.

Dom'ni en lacht niet al te seer/
Mer waecht u voor den Noorder-Beer:
Lichtenberg u gewaerichout heeft/
Die voer veel Jaren heeft geleest.

Mijn Heeren kijkt en siet van veer/
Hoe het al-loopt doch met den Beer/
En dient te houden goede wacht/
En 't end' van desen Strijdt verwacht.

130. (GREFLINGER, Georg.) *Nordische Krieger-händel*. Utan ort, (1659). 8:o. (46) s.+ utvikbar graverad plansch. Saknar graverat titelblad. Enstaka småfläckar. Samtida hfrbd med sparsamt guldornerad rygg och rödbrun titeletikett. Nummering i bläck på främre pärmen. Med J. G. Psilanderhielms ägaranteckning på försättsbladet, J. Hallenbergs namnteckning på främre pärmens insida samt ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 9 500:–

Ej i VD17. Bibl. danica III, sp. 137. Holzmann-Bohatta 12502. Snoilsky, s. 139 för planschen. Redogör under rubriken "Der nordischen Löwen verbitterter Krieg" i korta drag för händelseförloppet i kriget mellan Danmark och Sverige 1657–59. Planschen är en karta över de danska öarna, där tåget över Bält och den svenska framryckningen illustreras av små inritade arméer. Johan Gustaf Psilanderhielm (1723–82) var riddarhussekreterare och kansliråd. Hans bibliotek såldes på auktion 1782. Historikern Jonas Hallenberg (1748–1834) är idag huvudsakligen ihågkommen för sitt stora verk om Gustav II Adolfs historia, som utkom åren 1790–96. Hans boksamling såldes på auktion i Stockholm 1835 med en tryckt katalog som upptog 2060 nr. Gjörwell nämner att Hallenberg hade ett bibliotek som till sin beskaffenhet och värde kan kallas ett "Ämbets-Bibliothek".

131. (GREFLINGER, Georg.) *Theatrum Europaeum parvum. Oder kleiner Schaw-Platz aller denckwürdigsten Krieger- und anderer Welt-Händel, die zu unsern Zeiten im heiligem Römischen Reich und dessen angränzenden Ländern, von Anno 1618. Dann im Königreiche Polen als auch dessen angränzenden Ländern, von Anno 1655. Und endlich im Königreich Dennemarck vom Anno 1657. Sämtilichen aber biß zu Ende deß 1660 Jahres begeben und zugetragen. Unparteyisch außgegeben, und zum Druck befördert*. (1–3.) Utan ort, 1661. 4:o. (32); (36); (48) s. Obetydligt lagerfläckig. Enstaka småreor i marginalerna. Gamla markeringslappar på delarnas titelblad. Tagen ur band och insatt i blått pappersomslag. 9 000:–

Ej i VD17. Denna lilla Theatrum Europaeum beskriver i kort kalenderform Sveriges deltagande i de tre i titeln nämnda krigen.

132. Königsmarck. TORQUATUS A FRANGIPANI, Alexander Julius. *Panegyricus aeternaturæ gloriæ invictissimo semper hostium triumphatori fortunatissimo sagotogas suorum asirtori pio forti felici Joanne Chrisstophoro Königsmarchio gottico Hannibali victoriae Herculi virtutum Atlanti*, [...]. Utan ort, 1663. Folio. Grav. extra titel,+ grav. titelblad,+ (6),+ 67,+ (blank),+ (39) s. Med 14 grav. illustrationer i texten, varav 2 helsides. Genomgående med kraftiga fuktränder, mest inledningsvis och mot slutet. De båda graverade titelbladen kraftigt uppfodrade, liksom sista bladet som även är lagat med textförlust. Genomgående fläckig. Tagen ur band och insatt i marmorera pappband från mitten av 1800-talet. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. Saknar det andra av dedikationsbladen till sönerne Conrad Christopher och Otto Wilhelm von Königsmarck. 8 000:–

VD17 1:649553E. Warmholtz 7357. Denna ståtliga panegyrik består av två delar, dels själva hyllningsskriften "Arcus triumphalis virtutis" och dels "Gnomoglyphica, ex gentiliis insignibus", med egen graverad titelsida och med 12 emblematiske illustrationer med verser och tolkningar därav till Königsmarcks ära. Fältherren Hans Christoffer von Königsmarck (1605–63) var en av de trofasta krigsbussarna i den svenska stormaktsarmén. Han engagerades 1631 som kapten i Gustav II Adolfs tjänst och 1640 hade han avancerat till general. Han erövrade 1645 Bremen och Verden åt Sverige, och blev själv guvernör där. 1648 ledde han stormningen av lillsidan av Prag. Han blev av Kristina upphöjd till svensk greve och medlem av riksrådet, och

snart även mycket förmögen. Han var en av finansiärerna bakom Karl X Gustavs polska fälttåg och deltog från 1656 även själv, men tillfångatogs vid Danzig och blev frisläppt först efter Olivafreden 1660. Han dog av blodförgiftning efter att ha opererat bort en liktorn.

133. OLJEQVIST, Johan. *Historia Caroli Gustavi potentissimi suecorum gothorum vandalorumque regis conscripta à Johanne Ollieqvist. Accesit descriptio Christianæ reginæ è literis magni cujusdam viri excerpta*. Helmstad, Jacob Müller, 1663. 4:o. (2),+ 20 s. Lagerfläckig. Fuktrand i marginalen på s. 1–4. Samtida marginalanteckningar och understrykningar. Bläcknotering på titelbladet. Häftad, med ryggremsa tillverkad av makulerad äldre musikaliehandskrift. 3 500:–

Collijn sp. 663. Warmholtz 4835, noten. Jämför Warmholtz 4364 för bihanget om Kristina. Trycktes första gången år 1661 i Strängnäs, både separat och tillsammans med faderns "Opuscula Theologica". Kapitlet om drottning Kristina är ett återgivet brev från P. Mannerschieds. Johan Oljeqvist var son till biskop Johan Matthiae och adlades 1645 till Oljeqvist för faderns förtjänster. Han studerade i Uppsala 1653 och verkade som canonicus i Hamburg 1658 och levde åtminstone fortfarande 1667.

134. (MANLEY, Roger.) *The History of the Late Warres in Denmark. Comprising all the Transactions, both Military and Civil; during the Differences betwixt the Two Northern Crowns, in the Years, 1657, 1658, 1659, 1660. Illustrated with several Maps*. By R. M. London, Thomas Basset, 1670. Folio. (6),+ 1, 1–2, 2–5, 5–6, 6–7, 7–8, 8–146,+ (2) s.+ 4 utvikbara grav. planscher. Titeln tryckt inom ram. Fläckig, emellanåt hårt, en plansch med reva och liten bildförlust. Nött samtida skinnband, ryggen med upphöjda bind, pärmarna med ramlinjer, marmorert snitt. Ryggen blekt. Främre pärmens insidespapper löst. Författarnamnet utskrivet med bläck på titelbladet. Ur Olof Knös bibliotek, med hans namnteckning på försättsbladet, daterad 1795, och annan namnteckning på titelbladet, daterad 1806. Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 12 000:–

ESTC R36492. Warmholtz 4864. Carlander III, 61ff resp. 564ff. Första upplagan, en andra utkom 1683. Planscherna visar Köpenhamn, Kronborgs slott, det svenska lägret och slaget på Fyn. Sidorna 136–146 består av en rapport, inlämnad av den engelska diplomaten Philip Meadow vid hans återkomst till England i december 1669, om sakernas tillstånd mellan Sverige och Danmark. Det sista opaginerade bladet är en förlagskatalog. Sir Roger Manley (1626?–88) utgav även böcker om inbördeskriget i England och en om den falske Demetrius i Ryssland. Den lärde bibliografen Olof Andersson Knös stora bibliotek såldes i Skara 1805 efter tryckt katalog. Det var, enligt Carlander, huvudsakligen inom historien "... det rikaste någon privat man i Sverige egt".

135. FLEISSNER, Samuel (resp.) || CYPRIAN, Johannes (pres.) *Historia Caroli Gustavi potentissimi Suecorum, Gothorum, Vandalorumq; regis*. Diss. Leipzig, Literis Johannis-Erici Hahnii, (1671). 4:o. (56) s. Delvis lagerfläckig, mest i marginalerna. Häftad med gul ryggremsa. Dedikation från preses, d.v.s. Cyprian. 3 000:–

VD17 12:000131C. Warmholtz 4835, "hon är intet mindre än almän, och jag har haft mycken möda att förskaffa mig ett exemplar från Tyskland." Respondenten Samuel Fleissner (1652–1703) från Stettin skrev själv denna avhandling om Karl X Gustav. Han valde dock den militära banan och tog 1674 värvning i svenska armén och avancerade så småningom till major vid Kronobergs regemente, och dog i Villeitza i Polen. Han blev adlad i Sverige 1688 med namnet von Fleissner, men slöt själv sin ätt. Johannes Cyprian (1642–1723) var polsk fysiker och teolog, från 1670 verksam i Leipzig.

136. KOCHOWSKI, Wespazjan. *Annalium Poloniae ab obitu Vladislai IV. Climacter primus. Scriptore Vespasiano á Kochow Kochowski. Anno Ch: M. DC. LXXXIII.* Krakow, Georgii & Nicolai Schedel, (1683). Folio. Grav. extra titel,+ (10),+ 464 s. Lätta lagerfläckar, fuktrand sid. 43–46, därefter svagt återkommande. Sammanbunden med:

KOCHOWSKI, Wespazjan. *Annalium Poloniae climacter secundus. Bella Sue-ticum, Transylvanicum, Moschouiticum, aliasq. res gestas ab anno 1655. ad annum 1661, inclusiue continens.* Krakow, Nicolai Alexandri Schedel, 1688. Folio. (4),+ 540 s. Lätta lagerfläckar. Tillsammans med:

KOCHOWSKI, Wespazjan. *Annalium Poloniae climacter tertius. Ad punctum abdicationis Joannis Casimiri reg: per regnum Poloniae res gestas inclusive continens.* Krakow, Francisci Cezary, 1698. Folio. (12),+ 343 s. Lätta lagerfläckar och med en svag fuktrand i övre marginal mot slutet. Del 1 och 2 i ett samtida pergamentband, röda snitt, spår av textad titel på frampärmen, lagade främre och bakre övre hörn. Del 3 i något nött samtida pergamentband, rygg med upphöjda bind och blindpräg-lade pärmar, röda snitt. Äldre ägaranteckning på det graverade titelbladet till första delen och, nästan utsuddat, på titelbladet i tredje delen, "Antonij et Cajetani ...".

30 000:–

Warmholtz 4853. Przybos s. 14f. Första upplagan av de tre första av Kochowskis "Klimaktery", eller sjuårsperioder, i vilka han tyckte sig se en hemlighetsfull cykel i det historiska skeendet. En fjärde del utkom postumt 1853. Den första omfattar Polens historia åren 1648–54, den andra, som behandlar Karl X Gustavs krig i Polen, omfattar åren 1655–61 och den tredje åren 1662–68. Wespazjan Kochowski (1633–1700) är mest känd som barockpoet men verkade även som historiker och politiker. Han deltog även själv i striderna på 1650-talet. Han utnyttjade för sitt historieskrivande rikligt det samtida källmaterialet och kunde som deltagare, både i krigen och i politiken, även ge en personlig bild av skeendet. Hans arbeten är rika på information och anses fortfarande ha stora förtjänster.

137. PUFENDORF, Samuel. *Histoire du regne de Charles Gustave roy de Suede comprise en sept commentaires enrichis de tailles douces. Traduites en François sur le Latin de monsieur le baron Samuel de Pufendorf. Avec trois indices.* Nürnberg, Christophle Riegel par Knorz, 1697. Folio. Grav. extratitel,+ (8),+ 752,+ 35,+ (9) s.+ 12 grav. porträtt,+ 114 grav. planscher, dubbelsidiga och utvikbara,+ 4,5 meter lång grav. begravningsplansch. Enstaka fläckar, lagerfläckar sid. 393–96, papperslag-ningar i kanten på s. 33–34 och 585–86 och en lagning på s. 57–58, med bokstavs-förlust. En plansch (s. 96) med liten lagning och en (s. 726) med revor i kanten. Emellanåt något svaga avdrag. Nött samtida skinnband, rikt guldornerad rygg med sex upphöjda bind, guldornerade pärmar med spegelram, helt guldsnitt med fin blomstercicelering. Liten skada på övre bakre fals. Ur Nils Gyldenstolpes bibliotek, med hans exlibris, och med J. E. Noreens namnteckning. Spår av ett borttaget ex-libris.

150 000:–

Collijn sp. 743. Warmholtz 4840. Lindberg, Swedish Books, s. 31f. Carlander II s. 646. Fint exemplar av den franska upplagan av en av de ståtligaste svenska böckerna från stormakts-tiden. Samma år utkom även den tyska upplagan, medan den första latinska utkom året innan. Uppdraget att skriva den officiella svenska historien över Karl X Gustav och krigen mot Dan-mark och Polen, gavs av Karl XI till Samuel Pufendorf, som innehade den nyinrättade histo-rieproffessuren i Lund, och som även var en av samtidens främsta experter på internationell

rätt. Det graverade titelbladet, utfört av Jean Boulanger, och porträtten av rådsmedlemmarna, är efter målningar av Ehrenstrahl. Annars användes som förlagor till gravyrerna många originalteckningar av Erik Dahlberg, som varit ögonvittne till många av händelserna, och som gravörer användes i stor utsträckning desamma som anställets för Dahlbergs *Svecia antiqua*. Verket innehåller flera topografiska planscher över städer i Polen, som de stora vyerna över Warszawa, och i Danmark, med bl.a. det stora Köpenhamnspanoramat. Andra berömda planscher är tåget över Bält, det av Cochlin graverade slaget vid Sandomir 1656, sjöslaget i Öresund och Kronborgs slott m.fl. Bra proveniens: Nils Gyldenstolpe (1734–1810) var en av rikets her- rar och medlem i Svenska Akademien och en framstående boksamlare. Exlibriset är den större varianten, graverat av Åkerman, dock något beskuret.

138. Ulfeldt. (PAULLI, Jacob Henrik.) *Corfitz Ulfelds listige practicker*. (Köpen- hamn, 1737.) 8:o. (24) s. Fläckar och fuktränder, enstaka understrykningar med bläck och sista sidan mörknad. Titelbladet i prydlig äldre handskrift. Insatt i senare marmorerat omslag, detta sedan insatt i gammal och ganska nött halvfransk pärm.

6 000:–

Bibl. danica III, sp. 1537. Ehrencron-Müller s. 44. Den danska utgåvan finns både med 28 blad och som här med 12 blad. Den utkom först på latin, *Machinationes Cornificii Ulfeldii*. Mycket ovanlig, närmast en folkskrift om landsförrädaren Ulfeldt. Författaren Jacob Henrik Paulli von Rosenschild (1637–1704) var dansk lärd, historiker och diplomat. Han blev utnämnd till professor i historia och 1668 kunglig historiograf. Han slog sig därpå in på den diplomatiska banan och 1669 blev han istället legationssekreterare i Holland. 1698 blev han justiteråd och adlades von Rosenschild. Denna lilla skrift om Corfitz Ulfeldt verkar vara det enda historiska arbete han skrev. Ingen upplaga verkar dock ha tryckts under hans livstid.

139. RUDAWSKI, Wawrzyniec Jan. *Historiarum Poloniae ab excessu Vladislai IV ad pacum Olivensem usque libri IX seu annales regnante Ioanne Casimiro, Poloniarum Sveciaeque rege, ab anno MDCXLVIII usque ad annum MDCLX auctore Laurentio Ioanne Rudawski, [...]. Ex manu scripto celeberrimae bibliothecae Zaluscianae editit, notas, ubi opus videbatur, et historiam in compendio ab anno MDCLX usque ad annum MDCLXVIII adiecit ac praefatus est Laurentius Mizlerus*. Warsawa & Leipzig, Mizlerianis, 1755. Folio. (16),+ 516,+ (30) s.+ grav. plansch. Titel tryckt i rött och svart med grav. vinjett. Lagerfläckig och emellanåt brun- tonad. Titelbladet med brun rand. Något nött samtida hfrbd, blindpräglad rygg med upphöjda bind och mörk titeetikett, marmorerade pärmapper över tråpär- mar. Frampärmen med lagad spricka, och med delvis bortnött papper på bakpär- men. Äldre biblioteksmarkering med bläck på försättsbladet.

9 000:–

Warmholtz 4854. Przybos s. 22. Första upplagan av denna historik över polsk-svenska kriget 1655–60, utgiven av Wawrzyniec Mitzler de Kolof. Wawrzyniec Jan Rudawski (1617–90) var polsk präst och jurist. Missnöjd med sina karriärmöjligheter i Polen flyttade han till Österrike och blev där kanik i Olmütz och kejsarligt råd. Hans stora historik över kriget mot Sverige blev inte utgiven under hans livstid utan först här 1755 och sedan i en polsk översättning 1855. Här publiceras en stor mängd dokument rörande kriget, och verket innehåller enligt Przybos, framförallt från kapitel 5 och framåt (d.v.s. perioden från och med 1654), ”ett förstklassigt materiel inte bara tack vare de avtryckta källorna utan också som ett ögonvittnes omdöme om de beskrivna händelserna”.

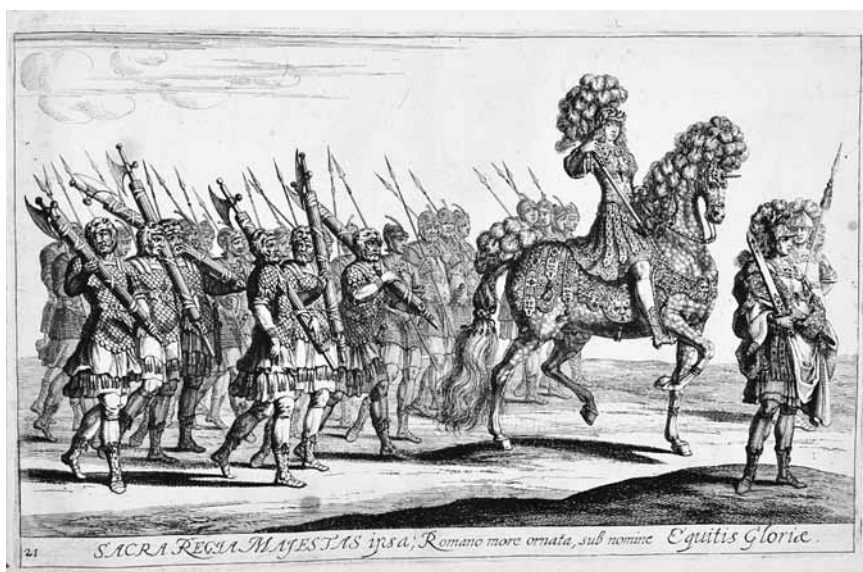
140. SKJÖLDEBRAND, Anders Fredrik. *Histoire militaires et politique des rois de Suède de la Maison Palatine de Deux-Ponts. Par A. F. Skjöldebrand*. Tome premier. Stockholm, Charles Delén, 1807. 4:o. (2),+ 352 s.+ utvikbar graverad akvatintkarta,+ utvikbar grav. plansch. En karta saknas och smutstitelblad. Planschen med veck, liten fläck på titelbladet annars mycket ren inlaga. Sammanbunden med: (SKJÖLDEBRAND, Anders Fredrik.) *Explication des planches des premier cahier*. [=Rubrik.] (Stockholm, 1806?) 4:o. 12 s. Samtida hfrbd, rikt guldornerad och blindpräglad rygg med fyra upphöja bind, gröna stänksnitt och marmorerade pärmapper. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. Tillsammans med:

SKJÖLDEBRAND, Anders Fredrik. *Batailles de Charles de X Gustave Roi de Suède gravées d'après les desseins du comte de Dahlberg et les tableaux de Lembke et publiées par ordre de sa Majesté le Roi regnant par A. F. Skjöldebrand*. Stockholm, 1806. Stor tvärfolio. 52x72,5 cm. Grav. titelblad,+ 12 grav akvatintplanscher. Sista planschen med liten papperslagning i nedre marginal. Samtida hfrbd med marmorerade pärmapper, uniform med ovanstående. Med den tryckta originalomslags-etiketten inklistrad på frampärmens insida tillsammans med Carl Jedvard Bondes exlibris. En karta till textdelen saknas. 20 000:—

Setterwall 2300. Textdelarna sällsynta. Denna första del, om Karl X Gustav med det tillhörande stora planschverket *Batailles de Charles de X Gustave Roi de Suede*, var allt som utkom av generalen och konstnären Anders Fredrik Skjöldebrands (1757–1834) stort upplagda historverk över den pfalziska dynastin i Sverige. Det skall ha varit ett uppdrag beordrat direkt av Gustav IV Adolf, vilken dock på oklara grunder blev missnöjd med resultatet, och efter att kritik framförts mot denna del avsåg sig Skjöldebrand arbetet och projektet lades ned. Kartorna till textdelen trycktes eventuellt så sent som 1809 och återfinns i olika varianter. Medbundet med texten på slutet är beskrivningarna till planscherna, *Explication des planches des premier cahier*, som eventuellt publicerades tillsammans med dessa redan 1806. Planschbandets titelblad med dess vinjett räknas även som frontispis. De flesta planscherna går tillbaka på förlagor av Erik Dahlberg och Lemke, men plansch ett är ett ryttarporträtt av Karl X Gustav efter Ehrenstrahl.

[151]

KARL XI

FÖRMYNDARTIDEN

141. [England.] *Instrumentum foederis, inter sacram regiam majestatem, regumq. Sveciae, ab una & sacram regiam majestatem, regnumq. Magna Britanniae, ab altera parte [...]. Eller förebundz instrument, emellan hans kongl. mayst. och chronan Swerige å dhen eene och hans kongl. mayst, och chronan af Store Britannien å dhen andre sijdan. Uprättadt uthi Londen den 1. octobris åhr 1661 och sedan i Stockholm efter affskedet ratificerat.* Stockholm, Henricus Keyser, (1661). 4:o. (47) s. Något solkgit titelblad, bläckpaginering i övre hörn. Tagen ur band, oskuren och insatt i senare pappersomslag. 2000:-

Warmholtz 8815. Latinsk-svensk parallelltext. Warmholtz påpekar att traktaten med England inte slöts den 1 oktober, som titelbladet påstår, utan den 21.

142. HAMBREUS, Jonas. *Relation uthi gemeen, til h.s k. e May.e den stor-mechtigste höghborne förste och herre, her Carl den XI. Sweriges, Göthes, och Wändes konung, &c. om then geld som någre swenske herrar, i Paris gjordt hafwa, och sedan på många års tijdh effter termjnens förlop, emot theras handskrifters lydelse, medh betalningen äre uthe blefne [...].* Paris, 1662. 12:o. (8),+ 163,+ (1),+ (4, blanka) s. Bläckfläck på s. (3-4) och liten fuktfleck i nedre hörnet från s. 151 och framåt. Titelbladet med ett inskrivet V med tre prickar med bläck. Sammanbunden med:

HAMBREUS, Jonas. *Then andre supplicationen til hans kongl. May:tz Sweriges rijkets högt betrodde man [...] herr Sewedh Bååth, [...] så wål som til alla the andre wålborne, wål-bördige, ehreborne, högh-wijse och högh-blårde herrar, samptlige assessors och bijsittiare j then hög-bte. konunglige Hoff-rätten, ther sammestädes; mijne*

respective nådige och höggunstige herrar. Paris, 1663. 12:o. 12 s. Liten fuktrand i nedre hörn på de första två bladen, fläck sista bladet. Hårt nött grönt marokångband från mitten av 1800-talet, guldornerad rygg med upphöjda bind, marmorerade snitt. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris.

11 000:—

Collijn sp. 354. Samlingsband med stackars Jonas Hambraeus böneskrift till kungen om sina olyckor p.g.a. slarviga adelsynglingar i Paris, följd av hans andra supplikation. Totalt utgav han tre supplikationer, en sammanfattning av relationen och en sammanfattning av supplikationerna samt en klagoskrift. Jonas Hambraeus (1588–1671) var sedan 1626 svensk predikant i den lutheranska kyrkan i Paris, och från 1628 professor i orientaliska språk vid Paris universitet. Han översatte bl.a. några av Messenius skrifter till franska och år 1636 var han dessutom kopplad till Hugo Grotius svenska ambassad i Paris. I Paris bistod Hambraeus ofta unga svenska adelsmän med penninglån under deras peregrinationer, vilket straffade sig, då Hambraeus snällhet "utnyttjades på det hänsynslösaste sätt" och han fick sällan eller aldrig tillbaka sina pengar och hamnade t.o.m. själv i bysättningshåkte. Till slut blev han således tvungen att vända sig till svenska kronan för att hävda sina krav. Men inte heller det hjälpte, trots mängden av påminnelser och supplikationer. Ett rykte säger att han dog i fängelse. Relationens mycket långa titel berättar utförligt om hans öden. Den genomgående mycket märkliga stavningen möts med en kort tryckfelslista på slutet: "The feel som här uthi thenna impressionen finnas, kan then godhe läsaren altså fröbettra".

143. MÜLLER, Ernst. *Kriegs- und Friedens-Posaune, aussblasend eine geist- und geschichtliche Beschreibung des letzteren Nordischen Kriegs- und Friedens-Wesen. Wie diese auff-gesetzt Ernst Müller, Pfarrer, damals bey der Königl. Schwed. Armee, jetzt aber zu Giessen.* Giessen, Anthon Utz, 1662. Folio. (8),+ 51 s. Liten fuktrand i marginalen s. 21–22. Tagen ur band. 4 000:–

VD17 1:639979G. Warmholtz 4866. På vers, i anledning av freden med Ryssland, slutet i Kardis 21 juni 1661. Med tryckt dedikation till Karl XI och Karl Gustaf Wrangel. Ernst Müller (1627–81) från Marburg var präst i Giessen men hade dessförinnan följt svenska armén som fältpräst. Han skrev även en hyllning till försvaret av Riga vid belägringen 1656 (se nummer 74).

144. (MIÉGE, Guy.) *La relation de trois ambassades de monseigneur le comte de Carlisle, de la part du serenissime & tres-puissant prince Charles II. roy de la Grande Bretagne, vers leurs serenissimes majestés Alexey Michailovitz, czar & grand duc de Moscovie, Charles roy de Suede, & Frederic III. roy de Dannemarck & de Norvege, commensé es en l'an 1663, & finies sur la fin de l'an 1664.* Amsterdam, Jean Bleau, 1670. 16:o. (20),+ 434 s. Stänkmarmorerat pappband från mitten av 1700-talet med grön titeletikett. Borttriven namnteckning eller dylikt på försättsbladet. Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 5 000:–

Warmholtz 8402. Bring, Itineraria 69, not. Andra franska upplagan, den första kom året innan. Den engelska (som faktiskt är en översättning) utkom 1666. Guy Miegé (1644–1718) deltog som undersekreterare i Charles Howard Earl of Carlises ambassad, som 1663 skickades till Ryssland, Sverige och Danmark för att underrätta respektive land om den engelske kungen Karl II:s trontillträde. Resan gick över Arkangelsk, Moskva, Riga, Stockholm och Köpenhamn. Boken blev en stor succé och utkom i fem franska upplagor t.o.m. år 1700.

145. PALBITZKI, Mathias. *Extract eines Schreibens, daß der schwedische Abgesandte, Herr Matthias Balbitzki, dem Groß-Cantzler des Königreichs Polen übergeben.* Utan ort, 1665. 4:o. (4) s. Rikligt med samtida understrykningar. Tagen ur band och insatt i omslag tillverkat av sidor ur senare religiöst illustrerat verk. 9 000:–

Ej i VD17. Ej i Klemming. Diplomaten, konstnären och konstkännaren Mathias Palbitzki (1623–77) var 1664–65 på två beskickningsresor till Warsawa för att försöka få till ett närmande mellan Polen och Sverige. Den interna splittringen i Polen omöjliggjorde dock uppdraget. Denna mycket otåligt hållna skrivelse handlar dels om några kvarvarande punkter från Olivafreden som rör återinrättandet av den protestantiska församlingen i Thorn. Palbitzki anser sig nödgad att konstatera att Polen avsiktligt förhalar frågan. Den andra delen av skrivelser rör en mer pikant fråga. En förolämpning som Palbitzki säger sig egentligen "ausz Scham" hellre ha förbigått med tystnad. Men eftersom storkanslern trumpeterat ut saken på öppna marknaden i avsikt att förminka honom och den svenska kronan tänker han "kein Blat vors Maul nehmen". Förolämpningen i fråga var att "de evangeliske under uppseendeväckande former förbjudits bevista gudstjänsten i det svenska ministerhotellet" (Fahlborg I, s. 49). Ni vet, anklagar Palbitzki, att jag inte är här för att "dogmatisera" eller motarbeta den romerska kyrkan, och här får han uppleva att hans hus "als ein verdächtiger Winckel außgeschriehen wird". Aldrig under sina sexton år som diplomat har han måst utstå en sådan skymf. En skymf inte bara mot honom personligen fortsätter Palbitzki omniöst, utan: "ich habe einen Patron, der die Seinen wol zurächen weiß".

ANDRA BREMISKA KRIGET

146. [Bremen 1666.] *Gründliche Deduction rechtmässiger Befugnußz, so Ihr: Königl: Majest: und die hochlöbl: Cron Schweden an die Stadt Bremen haben.* Utan ort, 1666. 4:o. 108 s. Lätt fläckig, s. 5–6 med hål i övre marginal, lätt återkommande fuktrand i övre marginal. Titelbladet med monterad papperslapp, med reva vid lappens ena sida. Tagen ur band och försedd med senare ryggremsa. 2 500:–

VD17 14:075185X. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 221. Warmholtz 8409, not. Finns i åtminstone fem varianter. Tysk utgåva av de svenska kraven på Bremen. Den svenska upplagan, *Gründelig deduction öfver thet rättmätige foogh [...]*, utkom samma år. Av hävd åtnjöt staden Bremen nästan full självständighet gentemot det omgivande ärkestiftet som den formellt tillhörde. När det stod klart att området i Westfaliska freden skulle komma att tillfalla Sverige fruktade man naturligt nog att detta självbestämmande inte skulle komma att respekteras av svenskarna. Man utverkade då ett frihetsbrev av kejsaren, 1646, i vilket Bremens ställning som fri stad formaliserades. Detta senkomna dokument (som lär ska ha kostat Bremens borgerskap en anseelig summa) erkändes dock inte av Sverige. Frågan kom att leda till två väpnade konflikter mellan Bremen och Sverige (de s.k. första och andra Bremiska krigen, 1654 respektive 1666.) Carl Gustaf Wrangel avtågade den 9 januari 1666 mot Bremen och inledde en belägring. I september blandade sig Lüneburg i striderna på Bremens sida, och efter ett tag stod det klart för Wrangel att även Holland och Brandenburg var på väg att stötta Bremen mot Sverige och han avbröt striderna. En traktat undertecknades i Habenhausen den 15 november 1666. Det hela blev en motgång för Sverige som inte lyckades påvinga staden svensk överhöghet. Anna Maria Forssberg påpekar att det är tveksamt om denna propagandaskrift överhuvudtaget hann spridas. Det var ett krig som i stort sett tystades ned (Forssberg s. 213).

147. [Bremen 1666.] *Informatio über die unlängst von der Stadt Bremen in offenen Truck herausgegebene Resolution.* Utan ort, 1666. 4:o. 30,+ (2, blanka) s. Lagerfläckig. Tagen ur band och försedd med senare ryggremsa. Titelbladet med monterad papperslapp. 1 500:–

VD17 23:303147M. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 221. Warmholtz 8408. Carl Gustaf Wrangel gav Bremen en proposition i kungens namn den 20 februari 1666 och på den svarade Bremen med en resolution den 7 mars. Detta är Sveriges svar på denna resolution.

148. [Bremen 1666.] *Verdrach tusschen zyne koninlijcke Majesteyts van Swedens Velt-heer en Plenipotentiariis, de Heer Grave Carel Gustaef Wrangel, &c. Ende de Gevolmachtighde der Stadt Bremen, gemaect tot Habenhuysen den 15/25 November 1666. Uyt het Hooghduyts overgeset.* Haag, by Chripyn Hoeckwater, (1666). 4:o. 11 s. Tagen ur band. Något knögglig. Med (felaktigt) Warmholtznummer på titelbladet. 3 000:–

Jämför Warmholtz 8414. Holländsk utgåva av traktaten i Habenhausen mellan Sverige och Bremen.

149. CHARISIUS, Christian Ehrenfried. *In natalem auspicatissimum serenissimi potentissimique principis ac domini dn. Caroli Svecorum, Gothorum ac Vandalorum regis principisque hereditarii [...]* in illustrissima Christian-Albertina que Kiloni Holsatorum est ipso XXIV novembris die ann. MDCLXVI publica panegyrica e memoria dicta testatus est Christian Ehrenfrid Charisius jur. stud. Kiel, Joachini Reumani, 1667. Folio. (36) s. Samtida mycket smalt hfrbd, blind- och svartpräglad rygg och röd titeletikett. Fint exemplar. 5 000:–

VD17 1:073202U. Warmholtz 4894. En hyllning till Karl XI på hans tolvårsdag, av juridikstudenten i Kiel Christian Ehrenfried Charisius (1647–97). Denne, som var född i Frankfurt an der Oder, bosatte sig senare i Stralsund, där han 1673 blev invald i stadens råd och 1681 borgmästare.

150. KÖLER, Johann (utg.) *Ordo Garterius: Id est actus narrationis solennis; cum serenissimus ac potentissimis princeps ac dominus, dominus Carolus XI. Dei grata, rex Svecorum, Gothorum & Wandalorum &c. [...] quem ordini illustrissimo coop-tandum censuit serenissimus ac potentissimus princeps ac dominus, dominus Carolus II. Dei grata rex Angliæ, Scotiæ, [...] descriptus, et à juvenibus scholæ germanorum Holmiensis, insigne regium decus admirantibus, publico in examine annuo ære Christianæ M. DC. LXIX adornatus.* (Stockholm), Nicolai Wankiwii, (1669). Folio. (24) s. Något fläckig. Pappersslagning nedtill på blad D1. Fint smalt hfrbd från början av 1800-talet, guldornerad rygg med förgylld titel, marmorerade pärmapper. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 12 000:–

Collijn sp. 665. Warmholtz 8083. En samling av nio vältalighetsprov framställda av elever vid Tyska skolan i Stockholm när den engelska ambassadören Howard Charles Carlisle, på uppdrag av kung Karl II, vid en pompig ceremoni förärade den unge Karl XI den engelska strumpebandsorden (The Most Noble Order of the Garter). Utgivaren Johann Köler (1641–1712) från Lübeck var rektor på Tyska skolan. Bland de nio vältalarna återfinns Nicodemus Tessin d.y. (som gick på skolan åren 1664–70), Johannes Martin Ziervogel, Gabriel Weidenheyn, Caspar Johannes, Magnus Herman Fuchs, Christian Schantz, Olaus Snach, Johannes Heysig och Balthasar Guldenhoff.

TRONTILLRÅDET 1672

151. EHRENSTRAHL, David Klöcker. *Certamen equestre ceteraque solemnita celebrata Holmiæ svecorum anno M. DC. LXXII, mense decembri cum serenissimus & potentissimus princeps ac dominum Carolus XI aviti regni regimen. Omnium cum applausa capesseret.* Stockholm, Joh. Georg. Eberdt, (1685–86). Tvär folio. (4),+ 13 s.+ grav. titelblad,+ 62 grav. planscher, varav 3 utvikbara. Titelbladet uppfodrat på baksidan. Detta liksom nästföljande tre blad, det graverade titelbladet och ett flertal planscher med lagade smårevor. Plansch nummer 54 med stänk, vilket även slagit igenom på nummer 53 och 55, i övrigt enstaka fläckar. Två planscher (nummer 58–59) med veck. De tre utvikbara planscherna helt uppfodrade, den sista med lagad nedre marginal. Sammanbunden med tre extra planscher:

[Ryttarporträtt av Karl XI.] Graverad av Jacob Sandrart efter målning av Ehrenstrahl. Nürnberg, (1674). Folio. (455 x 400 mm.) Delvis skuren invid ram, med lätt ramförlust i övre hörn. Vikt. Uppfodrad i innerkant och med lagad reva. Samt:

[Ryttarporträtt av Karl X Gustav.] Graverad av Jacob Sandrart efter målning av Ehrenstrahl. (Nürnberg), utan år. Folio. (460 x 400 mm.) Vikt. Delvis skuren invid ram, med lätt ramförlust i övre hörnet. Uppfodrad i kanter och veck, och med lagad reva. Samt:

[Sjöslagsuppvisningen i Mälaren 28 juni 1673.] *Typus pugnae navalis Iudicrae reg. majestatis Sueciae in faucibus lacum Meleri prope Holmiam institutam.* Graverad av G. C. Eimmart efter målning av Ehrenstrahl. Nürnberg, (1673). Tvär folio, sammansatt av två blad. (275x720 mm.) Helt uppfodrad och med lagade revor, liten

textförlust i nedre högra hörnet. Ljusbrunt skinnryggsband från början av 1800-talet, med marmorerade pärmapper och pergamenthörn, stänksnitt. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. Saknar den tyska texten. 110 000:–

Nordin 2005. Collijn sp. 221f. Lindberg, Swedish Books, 30. Klemming, Ur en antecknares samlingar, s. 75. Warmholtz 8000. Första upplagan av David Klöcker Ehrenstrahls avbildningar av de stora festligheter och turneringar som föranleddes av Karl XI tillträde till tronen den 18 december 1672. Ett av den svenska barockens mest praktfulla bokverk. Planscherna är graverade i Nürnberg och Hamburg av Georg Christoph Eimmart efter Ehrenstrahls teckningar. Eimmart har även graverat extraplanchen *Typus pugnae navalis* (även den efter Ehrenstrahl). Denna är ofta bifogad verket och föreställer ett låtsassjöslag mellan kungliga och adliga jakter på Riddarfjärden. Planscherna är troligen graverade före december 1685, frontespisen dock troligen först år 1686. Eberdt i Stockholm har endast tryckt texten till verket och det troligen senare än planscherna. Denna text trycktes på både latin och tyska, med vardera 17 sidor, här återfinns dock endast den latinska. Vem som egentligen är författare till texten är osäkert. Samma år som karusellen ägde rum tryckte Wankijff separat en svensk text av Erik Lindschöld, *Le carrousel eller dhen prächtige ringrännning*, i folio. Den stora karusellen, eller ringrännningen, och den stora processionen från slottet längs Drottninggatan och Mäster Samuelsgatan fram till rännarbanan vid Hötorget, som ägde rum dagen efter trontillträdet, var huvudnumret vid festligheterna och upptar 55 av de 62 planscherna. Karusellens deltagare var uppdelade i fyra lag, eller kadrljer; göter, polacker, turkar och ”moderna” och deltog i kostbara och rikt utsirade dräkter. David Klöcker (1628–98), adlad Ehrenstrahl 1674, var från Hamburg och kom i svensk tjänst 1659 under Karl X Gustav, Han utnämndes till svensk hovkonterfejare 1661 och blev den ledande konstnären i Sverige under andra halvan av 1600-talet, berömd för sina porträtt och dekormålningar. Georg Christoph Eimmart (1638–1705) i Nürnberg, var svåger till Jacob von Sandrart, och blev 1672 utnämnd till svensk hovgravör på Ehrenstrahls begäran. Han kom aldrig att flytta till Stockholm, men samarbetet dem emellan resulterade både i detta verk, sjöslaget *Typus pugnae navalis* och illustrationerna till Disasagan. Jacob von Sandrart (1630–1708) var gravör och förläggare, och brorson till Joachim von Sandrart, som arbetat för både hertig Karl Gustav och Carl Gustaf Wrangel. Jacob gjorde för svenskt vidkommande framförallt porträtt av kungliga familjen, men även gravyrerna i Pufendorfs bok om Gustav II Adolf, *Sechs und zwanzig Bücher der schwedisch- und deutschen Kriegs-Geschichte*.

152. SCHEFFERUS, Johannes. *Oratio ad serenissimum et potentissimum principem ac dominum dominum Carolum suecorum, gothorum vandalarumque regem &c. &c. Cum gubernaculis admovisset manus habita coram rege, thesaurario regni & mareschallo illustrissimisque aliis regni senatoribus in augustissimo consessu a.d. 17 jan. A. C. MDC LXXIII à Joanne Scheffero Argentoratense*. Uppsala, Henricus Curio, (1673). 4:o. (2),+ 26 s. Genomgående svag fuktrand i övre yttre hörn, småfläckar. Tagen ur band, snett skuren. 2 500:–

Fant 33. Warmholtz 4913. Hyllningstal av Johannes Schefferus, i den något mer ovanliga varianten i 4:o. Talet hölls till Karl XI den 17 januari 1673 med anledning av dennes trontillträde och övertagande av regeringsmakten den 18 december året innan.

153. *Neuer Friedens-Currier, ins Teutsche übersetzt, welcher fürbringet, was allenthalben in Teutschland, Frankreich, Spanien, Engelland, Dennemarck, Schweden, Polen und Portugall, wie auch in Holland und in der Schweitz, von den gegenwärtigen Kriegs-Händeln discurrirt wird, und wessen man sich dabey zuversehen*. Utan ort, 1673. 4:o. (72) s. Träsnittsvinjett föreställande en postryttare på titelbladet.

Enstaka svaga småfläckar. Tagen ur band och insatt i omslag gjort av ett folioblad ur en äldre upplaga av Calepinus lexikon. 4 000:-

VD17 14:018234F. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 228, variant. Författarjaget i denna krönika flyger på fantasins vingar kring i Europa och tar del av stämningarna vid de olika hoven. Den fick året därpå en uppföljare i skriften: *Mars Europaeus. Der so bald auff den neuen vermeynten Friedens – wieder erfolgte erschrockliche Kriegs-Currier.*

154. *Mars Europaeus. Der so bald auff den neuen vermeynten Friedens – wieder erfolgte erschrockliche Kriegs-Currier, oder das leider kaum aus Fried wieder in Krieg verkehrte und gerathene Teutsch-Land, und der so unvermuth entsprungene so bald aber auch hinwieder gestürztte Friedens-Currier, welcher eigentlichen berichtet, was allenthalben, als in Teutschland, Franckreich, Spanien, Engelland, Dennemarck, Schweden, und Portugall, wie auch in Holland und in der Schweitz von den vormahls und gegenwürtigen Kriegs-Händeln passiret und discuriert wird, und wessen man sich darbey zu versehen.* Utan ort, 1674. 4:o. (48) s. Blad D2 med svag fuktrand. Tagen ur band. 4 000:-

VD17 14:018251W. Uppföljare till den året dessförinnan utgivna: *Neuer Friedens-Currier.*

FÖRHANDLINGAR I WIEN

155. (MEVIUS, David.) *Bericht und representation dess Verlauff und Bewandnisz der Investitur Sache, zwischen den Röm. käyserl. und königl. Schwedischern Mayt. Mayt. biss hero tractiret, zu sambt denen dazu gehörigen Actis und Uhrkunden.* Stralsund, Joachim Reuman, 1662. 4:o. (60),+ (92) s. Liten pappersslagning blad D4. VD17 14:001667M. Warmholtz 8400. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 216. Utkom även på latin. Andra delen, som innehåller acta, är inbunden efter nästa arbete. Sammanbunden med:

Recessus limitaneus, seu pacta, quibus sac. reg. Maj.tem Sveciae, &c. & suam serenitatem electoralem Brandenburgicam, &c. Stetini anno M. DC. LIII. conventum est. Stralsund, Joachimi Reumannii, 1663. 4:o. (84) s. Samtida marginalanteckningar i huvudtexten. VD17 14:001661R. Sammanbunden med:

Sacræ regis Majestatis Sveciæ pro ducatibus Bremensi, Verdensi & citerioris Pomeraniæ legati memoriale, ad S. R. Imperii electorum principum, ut & reliquorum statuum legatos, consiliarios et deputatos in comitiis imperii, Ratisbonæ, III. septembris, MDCLXXIII. Utan ort, (1673). 4:o. (4) s. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 227. Sammanbunden med:

Relation und ausführlicher Entwurff welcher Gestalt der hoch-geborne Herr, Herr Benedictus Oxenstierna [...] hochansehblicher Extra-Ordinari Ambassadeur, am käyserlichen Hoff, &c. Ihro hochgräfl. Excell. und Gnaden, den 20 Octobris Anno M.DC. LXXIV in der käyserl. Haupt- und Residentz-Stadt Wienn, dero solemnem einzug gehalten, und von Ihro Excell Herrn Francisco Eusebio [...] Nicolò Baron Paravicino [...] Adolph Vradislao [...] den 22. ejusdem zur Käys. Audienz begleitet worden. Utan ort, (1674). 4:o. (8) s. Variant ej i VD17, men jämför 14:008406K. Sammanbunden med:

Proposition so von [...] Benedict Oxenstierna [...] nach dem käyserl. Hoff abgeordneten höchst-ansehnlichen *Extraordinargesandten*, bey gehabter geheimber

Audienz abgelegt worden in Wienn den 19/29 Octob. an. 1674. Aus dem Lateinischen übersetzt. Utan ort, (1674). 4:o. (2),+ 10 s. Variant ej i VD17, men jämför 12:202575F. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 232. Sammanbunden med:

Actorum legati Svecici, comitis Benedicti ab Oxenstierna, Viennæ Austriae, in Aula Casarea, degentis, continuatio. unâ cum annexâ declaratione christianissimi Regis Galliarum Ludovici XIV. Utan ort, 1675. 4:o. (22),+ (2, blanka) s. Ej i VD17. Ej i Klemming. Sammanbunden med:

Dero königl. Majestät zu Dennemarck Norwegen, &c. an Ih. Hoch-Fürstliche durchl- zu Schlesswig-Holstein abgelassenes Schreiben, nebenst der darauf ergangenen Antwort, die Sequestration des Herzogthums Schlesswig betreffend. Utan ort, (1677). 4:o. (18),+ (2, blanka) s. VD17 12:199858Q. Sammanbunden med:

Acta, memorialia et declarationes hinc inde in puncto juramenti fidelitatis &c. ex capite supremi Domioni Sac. Christianissimæ Regiæ Galliarum Majestati &c. In prefecturam provincilem decem civitatum imperialium in Alsatia sitarum, vigore instrumenti pacis Monasteriensis competens &c [...] Regensburg, Augusti Hanckwiss, 1671. 4:o. 64, 63–126 s. Nytt titelblad: *Bericht was wegen der Metz- Tull- und verduhnischen Lehen-Sachen bisshero vorgangen, und derenhalben für Memorialien und Schrifften, bey derer vom heyl. Röm. Reich-und der Cron Franckreich elegirter und beliebter Hoher Herrn [...]* von a. 1667. biss 1670 inclusive eingebracht und übergeben: [...]. Regensburg, Augusto Hanckwitz, 1670. 4:o. (2),+ 92,+ (2, blanka),+ (176) s. VD17 12:194227H. Samtida pergamentband, blå stänksnitt. Med G. Oxenstiernas namnteckning på första titelbladet, ur Cederhielska biblioteket på Säby, med Germund Ludvig Cederhiels initialer på frampärmens insida och ur Ericsbergs bibliotek, med ett bilagt vykort från antikvariatsbokhandlaren Jacques Rosenthal i München, där han 1898 erbjuder Carl Jedvard Bonde denna bok. Carl Jedvard var vid det laget avliden så boken förvärvades förmodligen av Carl Carlsson Bonde.

15 000:–

Samlingsband med förhandlingar mellan Sverige och kejsaren i Wien, med koppling till Bengt Oxenstierna, och med Oxenstiernaproveniensen! Rätten till investitur för Sveriges tyska provinser var en stötesten mellan Sverige och Brandenburg. Juristen David Mevius (1609–70) från Pommern blev 1661 tillsammans med bl.a. Bengt Oxenstierna utsedd till den svenska delegationen för att hos kejsaren i Wien ansöka om den svenska kungens investitur som hertig av Pommern. Bengt Oxenstierna (1623–1702), kusinson till Axel och Gabriel, var även under några år i början av 1670-talet svensk ambassadör i Wien, och försökte där förmå kejsaren att ge vissa garantier så att Sverige skulle kunna lämna alliansen med Frankrike, vilken 1672 dragit in Sverige i det nya stora europeiska kriget. Tillsammans med Esaias von Pufendorf bevakade han för Sveriges räkning dessutom förhandlingarna i Wien mellan kejsaren och Frankrike. Han lämnade Wien 1675 för att, tillsammans med Johan Olivekrantz, delta som svensk delegat vid de stora fredsförhandlingarna i Nijmegen.

156. OXENSTIERNA, Bengt Gabrielsson. *Ihr. königl. Majest. zu Schweden extraordinari Ambassadeurs Herrn Grafen von Oxenstiern, zu Wien gethane Proposition, die bedrängten Evangelischen, in Hungarien, Böhmen und an andern Orten betreffend.* Auß dem Lateinischen ins Teutsche übersetzt. Utan ort, 1675. 4:o. (8) s. Ouppskuren i gråbrunt senare pappband.

15 000:–

VD17 12:112423D. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 236. Finns även utgiven på latin och svenska. Tal av Bengt Oxenstierna inför kejsaren.

157. OXENSTIERNA, Bengt Gabrielsson. *Hans kongl. may:tz aff Sverige extraordinarie ambassadeurs greff Oxenstiernas, giorde proposition i Wien, angående the förtryckte ewangeliske i Hungern, Böhmen och andre orther*. Utan ort, (1674). 4:o. (8) s. Tagen ur band. 900:–

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 236. Svensk utgåva av Bengt Oxenstiernas tal inför kejsaren. Finns även utgiven på latin och tyska.

158. *Deß ihrer königlichen Majestät in Schweden anitzo am käiserl. Hof zu Wienn in Oesterreich anwesenden Abgesandten Herrn Grafen Oxenstirns vorgestellte bisberige neueste Friedens-Handlungen, vom November des verflossenen 1674. Jahrs, bis auf den Jenner des itzt mit Gott angefangenen 1675. Jahrs*. Aus dem Lateinischen in das Teutsche versetzt. Utan ort, 1675 4:o. (31) s. Mindre reva i blad B4. Tagen ur band. 1500:–

VD17 12:112451H. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 239. Warmholtz 8440 för upplagan på latin.

FÖRSTA NORDISKA KRIGET

159. *Literae caesareae ad regem Sueciae, ne arma cum rege Galliae coniungat, aut ad eius instantias quicquam contra electorem Brandenb. intendat*. Kayserliches Schreiben, an den König in Schweden, daß er seine Waffen nicht zu dem König in Franckreich stossen, oder auff dessen Ansuchen und Begehrenicht was wider den Churfürsten von Brandenburg vornehmen wolle. Utan ort, (1674). 4:o. (8) s. Tagen ur band och insatt i senare pappersomslag med blank titeletikett. 2000:–

VD17 12:000198V. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 233. Warmholtz 4925. Brevet från kejsaren är daterat den 19 november 1674 och avtrycks här på latin, och i tysk översättning. Kejsaren ber Sverige här att inte göra det som Frankrike kräver, nämligen anfälla Brandenburg. Sveriges allierade Frankrike blev åren 1673–74 alltmer pressat av sina fiender, och till den stora alliansen mot Frankrike slöt sig även Danmark och Brandenburg. I enlighet med allianstraktaten kunde nu Frankrike kräva ett svenskt ingripande mot Brandenburg, och svenska rustningar – på kredit förstås – igångsattes motvilligt.

160. *Kongl. may:tz bref, til samptlige chur-furstar och ständer i Romerske riket*. (Stockholm, Kungliga tryckeriet, 1674). 4:o. (23) s. Tryckt på skrivpapper. Tagen ur band. Bläcknumrering på titelbladet. 2500:–

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 235. Warmholtz 4929 för det latinska originalet. Brevet är daterat den 16 december 1674, samtidigt som svenska trupper går in i Brandenburg. I detta öppna brev till tyska riket och kurfurstarna bedyrar Sverige att man inte har några som helst onda avsikter med detta, och att man högst motvilligt ”uthan fiendligt förhållande” måste låta sina trupper invadera Brandenburg.

161. *Kongl. may:tz bref, til romerske keysaren*. (Stockholm, Kungliga tryckeriet, 1675). 4:o. (15) s. Tagen ur band. Bläcknumrering på titelbladet. 1500:–

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 235. Warmholtz 4926 för det latinska originalet. Brevet är daterat den 15 februari 1675.

162. *Discussio quorundam scriptorum Brandeburgicorum, quibus partim publico nomine, partim privato ausu S. Regiæ Maiestatis Sveciæ consilia & actiones circa res Germaniæ malignè traducuntur.* (Stralsund?), 1675. 4:o. (56) s. Lätta småfläckar. Tryckt på tjockare papper. Fint hfrbd från slutet av 1800-talet, guldornerad rygg med upphöjda bind och röd titeletikett, alrotsmarmorerade pärmpapper. Ur Gustaf Holdo Stråles bibliotek, med hans exlibris. 1 600:–

VD17 14:081705P. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 249. Warmholtz 4964, not, för latinsk upplaga tryckt 1677. Utkom även på tyska 1675 med ny upplaga 1676. På ett exemplar i Sächsische Landesbibliothek i Dresden finns antecknat på titelbladet "Auctore S. L. B. D. P. Holmiae". Disponenten vid Rörstrands porslinsfabrik m.m. Gustaf Holdo Stråles (1826–96) stora boksamling såldes till stor del redan 1876 efter tryckt förteckning. Nya försäljningar ägde sedan rum senare samma år, liksom 1887 och 1888. Före sin död sålde han även en samling underhand till K. A. Wallenberg, men trots detta räckte böckerna till ytterligare en auktion på hans efterlämnade boksamling 1897.

163. *Teutschlandes warhafftes Interesse bey jetzigen Conjuncturen, und fürnebblich was es bey der Schweden Einbruch in Chur-Brandenburgische Lande zu consideriren. Vorge stellt in eineim Send-Schreiben eines Teutschen an einen Teutschen.* Utan ort, 1675. 4:o. (36) s. Något bruntonad och med lätta fläckar och liten fuktrand i överkant. Fint hfrbd från slutet av 1800-talet, guldornerad rygg med upphöjda bind och röd titeletikett, alrotsmarmorerade pärmpapper. Ur Gustaf Holdo Stråles bibliotek, med hans exlibris. 3 000:–

Denna variant ej i VD17, men jämför VD17 23:277057A. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 251. Warmholtz 4944. Åtminstone sex varianter finns. Utgavs även på latin och på holländska. I slutet av 1674 gick den svenska armén in i Brandenburg från svenska Pommern utan något uppenbart syfte annat än att försörja armén. I juni 1675 kommer kurfurst Fredrik Wilhelm till undsättning, vilket leder fram till det för Sverige olyckliga slaget vid Fehrbellin den 18 juni. Det fanns vid denna tid ett allmänt intresse för vad man skulle göra med de svenska besittningarna i Tyskland och i denna skrift finns ingen tvekan om att svenskarna (liksom fransmännen) bör kastas ut ur Tyskland. Disponenten vid Rörstrands porslinsfabrik m.m. Gustaf Holdo Stråles (1826–96) stora boksamling såldes till stor del redan 1876 efter tryckt förteckning. Nya försäljningar ägde sedan rum senare samma år, liksom 1887 och 1888. Före sin död sålde han även en samling underhand till K. A. Wallenberg, men trots detta räckte böckerna till ytterligare en auktion på hans efterlämnade boksamling 1897.

164. *Der unruhige und wieder verunruhigte Löu aus Norden. Das ist kurze doch zum Theil ausführliche Beschreibung des annoch daurenden Schwedischen Krieges, von desen Anfang an, biss auf gegenwärtige Zeit; darinn absonderlich enthalten, was die Schweden im Brandenburgischen, und im gegentheil was die brandenburger samt dero Allirten im Schwedischen seithero ausgeübet, samt beygefügetem Anhang von allerhan denkwürdigen Begebenheiten.* Utan ort, 1676. 4:o. Grav. front,+ (66) s. Snett skuren med förlust av många arksignaturer och kustoder samt på några ställen delförlust av nedersta textraden. Insatt i senare rött marmorerat pappband med röd titeletikett, blekt rygg. 3 000:–

VD17 1:067878G. Klemming, Sveriges krig, s. 188. A-arket har endast tre blad, så dock även i VD17. Frontespisen med postiljon till häst med nyhetsbladet "Nova Novissima", med trupper och en stad i bakgrunden. Anonym nyhetsrapportering med förordet undertecknat "P.K.W.".

STETTIN

165. [Stettin.] *En summarisk berättelse, hwadh i ett och annat passerat och förelupit wedh belägringen för Stettin, ifrån dhett hon begyntes och til den 9. august. 1677. Skrifwen aff en troowärdigh man i bem.te stadh och wedh gifwen lägenheet uthsänt.* [=Rubrik.] (Stockholm, Wankijf, 1677). 4:o. (8) s. Lagerfläckig. Sammanhäftad med:

Continuation, aff Stetinske diarium eller annotation hwadh dageligen ifrån den 8. september til den 4 october 1677. wedh belägringen för Stettin förelupit och passerat. (Stockholm, Wankijf, 1677). 4:o. (8) s. Lagerfläckig. Sammanhäftad med:

[**Stettins belägring.** Fortsättning omfattande 27 september – 3 oktober]. Utan ort, (1677). 4:o. (6),+ (2, blanka) s. Lagerfläckig. Sammanhäftad med:

Continuation aff diarium eller noga annotation hwadh dageligen i belägringen för Stettin förelupit ifrån den 9. augusti til den 8 septemb. 1677. [=Rubrik.] (Stockholm, Wankijf, 1677). 4:o. (8) s. Lagerfläckig. Sammanhäftad med:

Accords-puncter emellan hans chur-furstl. durchl. aff Brandenburg och generalleutnanten von Wulffen som öfwer-commendant aff staden och fästningen Alt-Stettin, uprättade den 16. decembris anno 1677. [=Rubrik.] (Stockholm, Wankijf, 1677). 4:o. (8) s. Lagerfläckig. Tagga ur band.

11 000:–

Klemming, Sveriges krig, s. 202, 203, 205 och 207. Warmholtz 5036 (första häftet) resp. 5041 (fjärde häftet). Andra och tredje häftet ej i Warmholtz. Detaljerad skildring av belägringen av Stettin i ett format som närmar sig den periodiskt utgivna tidningens. Den beskriver Brandenburgs belägring av svenskarna i Stettin (Szczecin), vilken varade i ett halvår innan staden efter tappert försvar tvingades ge upp.

166. [Stettin.] *Accords-puncter emellan hans chur-furstl. durchl. aff Brandenburg och generalleutnanten von Wulffen som öfwer-commendant aff staden och fästningen Alt-Stettin, uprättade den 16. decembris anno 1677.* [=Rubrik.] (Stockholm, Wankijf, 1677). 4:o. (8) s. Lagerfläckig.

2 500:–

Klemming, Sveriges krig, s. 207. Warmholtz 5041. Brandenburgs belägring av svenskarna i Stettin (Szczecin) varade i ett halvår innan staden efter tappert försvar tvingades ge upp. Av generalmajor Johan Jacob von Wulfs försvarsstyrka på 3000 man återstod då endast 300.

167. *Der Schwedischen Inclination gute Gesundheit.* Utan ort, 1678. 4:o. (2),+ 38 s. Lagerfläckig från s. 30. Häftad i omslag tillverkat av makulerat handskrivet notblad.

3 000:–

VD17 14:008275M. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 262. Warmholtz 5084. Antisvensk propagandaskrift som utförligt argumenterar för att Sverige bör berövas sina besittningar i Pommern. Avslutas med fyra hyllningsdikter till kurfursten av Brandenburg med anledning av dennes intåg i det från svenskarna erövrade Stettin.

RÜGEN

168. [Rügen.] *Relation von dem Treffen welches zwischen des Herrn Feld-Marschall Graff Königsmarcken hoch-gräffl. Excell. und den Dänischen Alliirten Troupen. unter des Herrn General Major Rumoren Commando den 8ten Januarij dieses*

lauffenden 1678. Jahrs auff der Insul Rügen, ohnfern der Neufehr Schantz, auff dem grossen Warcksower Felde gehalten worden. Malmö, Vitus Haberegger, (1678). 4:o. (16) s. Understrykningar. Tagen ur band. Bläcknotering på titelbladet. 6 000:—

Denna upplaga ej i VD17. Jämför Bibl. danica III, sp. 230. Klemming, Sveriges krig, s. 208. Warmholtz 5050a. Malmötryck. Utgavs även i svensk översättning. Otto Wilhelm Königs-marck tog i augusti 1677 över befälet över trupperna i svenska Pommern efter Wrangel och lyckades med små resurser avvärja en mängd anfall. Mot slutet av året drog de allierade ned antalet trupper på Rügen, vilket Königs-marck utnyttjade till att den 8 januari 1678 anfalla med 3500 man. Den danske befälhavaren Rumohr blev i inledningsskedet dödligt sårad och utan befäl gav sig försvararna. Det kallas ibland slaget vid Warksow. Den svenska framgången blev dock kortvarig och Königs-marck fann sig snart belägrad i Stralsund.

169. Som ovan. Något fläckig. Tagen ur band.

7 500:—

170. [Rügen.] *Relation, angående then träffningen som är hållen emellan hans hög-grefl. excellence herr feldt-marskalken grefwe Königsmarck, och the danske allierade troupper, under herr general Rumors commando, then 8 januari anno 1678 på insulen Rügen strax widh Nyfehr skantz på thet stora Warcksower fältet. Transfererat uthaff then tydske ifrån Strålsund ankomne tryckte relationen.* Göteborg, Tideman Grefwe, (1678). 4:o. (15) s. Fläckar. Tagen ur band. Bläcknotering på titelbladet. 6 500:—

Jämför Bibl. danica III, sp. 230. Klemming, Sveriges krig, s. 209. Warmholtz 5050, not. Översättning från den tyska upplagan.

171. [Rügen.] *Relation om dhen träffningh och battalie som emellan feldtmarskalken greff Königs-marcks excel. och the danske sampt deras alllierades troupper under ge. major Rumors commando den 8 januarij detta innewarande åhr 1678. uppå LandtRügen, ey långt ifrån Nyfehrskantz på stora Wacksowerfeltet förelupen och hållen. Som den samme i Stralsund på tyska tryckt warit och öfverkommen, seder-mehra förswänskat.* (Linköping?, 1678). 4:o. (16) s. Lagerfläckig och fläckig. Sammanhäftad med:

Kort berättelse aff thet som är förelupit emellan kongl. may:tz feldt-marskalk greff Otto Wilhelm Königsmarck och the danske på Landt-Rügen stående troupper, skrifwin ifrån Stråhlsund den 10. januarij 1678. (Linköping?, 1678). 4:o. (3) s. Lagerfläckig och fläckig. Båda delvis nära skurna. Tagna ur band. 7 000:—

Bibl. danica III, sp. 230 för första arbetet. Klemming, Sveriges krig, s. 209 anger "Tryckt i Linköping?" vid båda arbetena. Otto Wilhelm Königs-marck tog i augusti 1677 över befälet över trupperna i svenska Pommern efter Wrangel och lyckades med små resurser avvärja en mängd anfall. Mot slutet av året drog de allierade ned antalet trupper på Rügen, vilket Königs-marck utnyttjade till att den 8 januari 1678 anfalla med 3500 man. Den danske befälhavaren Rumohr blev i inledningsskedet dödligt sårad och utan befäl gav sig försvararna.

172. [Rügen.] *Verlauff des Gefechts, so bey Wiederbesetzung der Insul Rügen, von dem Schwedischen Herrn Feldmarschall Grav Königsmarck, am 8.ten dieses, st. v. zwischen gemeldten Schweden und den Dänischen Völckern vorgelauffen, in diesem mit Gott angegangenen 1678sten Jahr, Herausgegeben den 23. Jänner/2. Hornung.* Utan ort, (1678). 4:o. (8) s. Bruntonad. De första två bladen med lagning i marginalen. Warmholtznummer i bläck på titelbladet. Häftad med svart ryggremsa. 4 000:—

VD17 12:203721H. Ej i Bibl. danica. Klemming, Sveriges krig, s. 209. Warmholtz 5050a. Denna skrift innehåller förutom relationen från Rügen kortare notiser från Paris, London och Amsterdam.

STRALSUND

173. [Stralsund.] *Kurtzer doch gründlicher Beweisz dasz Stralsund und Gripswald, samt den Inwohnern der Insul Rügen, nicht nur allein keine Ursach mehr haben, an der Cron Schweden getreu und gewärtig zu bleiben; Sondern auch ein solches mit guten Gewissen und ohne Verletzung Göttlicher und Röm. Kayserl. Majest. auch dess Heil. Reichs Majestät nicht thun können. Allen Teutschen Patrioten zu Lieb, denen Schwedisch-Gesinnten zur Unterricht; und deme noch übrigen wenigen ungehorsamen Pommern zu treuhertziger Verwarnung.* Utan ort, 1678. 4:o. 67 s. Sista bladet uppfodrat. Små fläckar och fuktränder samt enstaka men kraftiga marginalanteckningar med bläck. Tagna ur band, röda snitt. 2 000:—

VD17 14:001673N. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 261. Warmholtz 5081. Finns i åtminstone två varianter. Kraftig uppmaning åt alla i Stralsund och Greifswald att genast istället för svenska kungen svära kejsaren trohet, något för tidigt skulle det visa sig även om hela svenska Pommern ockuperades av de allierade. Vid freden i Nijmegen 1679 fick Sverige behålla de tyska besittningarna.

174. [Stralsund.] *Relation aus dem Hauptquartiere zu Lüdershagen für Stralsund, vom 12/22. Octobris 1678. nebst einigen von seiner. churf. Durchl. zu Brandenburg an den Herrn Graff Königsmarck, und die Stadt Stralsund, abgelassenen und darauf erfolgten antwort-Schreiben.* Utan ort, (1678). 4:o. (16) s. Sammanbunden med:

Extract Schreibens, aus dem churfürstl. brandenb. Hauptquartier Lüdershagen bey Stralsund, vom 15/25. Octobris. Nebst den Accords-Puncten, so zwischen seiner churf. Durchl. zu Brandenburg und dem königl. schwedischen Feldmarschalln, Herrn Grafen Königsmarck, wegen Ubergabe der Stadt Stralsund verabredet und verglichen worden. Utan ort, 1678. 4:o. (16) s. Sammanbunden med:

Des weyland großmächtigen, und unüberwindlichen schwedischen Nahmens Leichenbegängnis, in Deutschland Den 7/17, Novembr. 1678. Utan ort, (1678). 4:o. (15) s. Enstaka småfläckar. Warmholtznummer på titelbladen. Sista arbetet med bläckanteckning på titelbladet. Tagna ur band. Röda snitt. 5 000:—

VD17 14:078197G, 1:088830F resp. 14:074410A. Klemming, Sveriges krig, s. 214 resp. Sveriges förhållanden s. 262. Warmholtz 5073 (andra arbetet) resp. 5082 (tredje arbetet). Efter en hård belägring fick Stralsund kapitulera den 15 oktober 1678. Vid freden i Nijmegen året därpå återgick dock Stralsund till Sverige. Det avslutande arbetet, med sitt tolv stanser långa "Leichen-Ode" över svenskarnas namn och rykte, är ett exempel på vilken psykologisk och propagandistisk vikt Brandenburgs framgångar mot de "oövervinnliga" svenskarna hade i Tyskland.

175. [Stralsund.] *Kurtzer Bericht worin erzehlet und vermeldet wird, wie die uhralte See- und Hanse-Stadt Stralsund zeit wehrenden itzigen Krieges zwischen Ihr: Römische Käyserl: Maytt: und dero hohen Alllirten, eines, und dann der höchstlöblichsten Cronen Franckreich und Schweden, andern Theils, sich getragen, biss sie endlich am 10. Octobr. des 1678sten Jahres durch Feuer-einwerffen fast gäntzlich ein-*

geäschert und solcher gestalt von Ihr. Churfürstl. Durchl. zu Brandenburg occupiret worden. Stralsund, Michael Medern, 1679. 4:o. (86) s. Maskhål i nedre marginalen genom de sista 20 bladen. Enstaka småfläckar. Tagen ur band, och insatt i senare pappersomslag, röda snitt. 4 000:–

VD17 14:001363Q. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 267. Ej hos Warmholtz. Redogörelse för den hårda belägringen av Stralsund, som fick kapitulera den 15 oktober 1678. Vid freden i Nijmegen året därpå återgick dock Stralsund till Sverige.

176. [Kielmansegg.] *Send-Schreiben eines dennemärckischen vom Adel, an seinen guten Freund in Deutschland, deß kürftl. Schleswig-Holstein-Gottorffischen Regierungs-praesidenten, Johann Adolff Kielmanns von KielmannsEck und seiner dreyer Söhne gefängliche Hafft betreffend.* Utan ort, 1676. 4:o. (2),+ 24 s. Återkommande svag fuktrand. Insatt i senare omslag av skrivpapper. 3 000:–

VD17 384:709845U. Ej i Bibl. danica. Den holsteinske statsmannen Johann Adolf Kielman von Kielmansegg (1612–76) var en nära rådgivare till hertig Kristian Albrekt av Holstein-Gottorp, liksom till dennes far Fredrik III. Kielmansegg var en anhängare till nära förbindelser med Sverige och när konflikten mellan Danmark och Sverige blossade upp igen fångslades han tillsammans med sina tre söner, anklagad för att underblåsa oenigheten mellan hertigen och den danska kronan. Han dog i fängelset i Köpenhamn. Denna skrift utgör ett danskt försvar för beslutet att fångsla honom.

KRIGET MED DANMARK

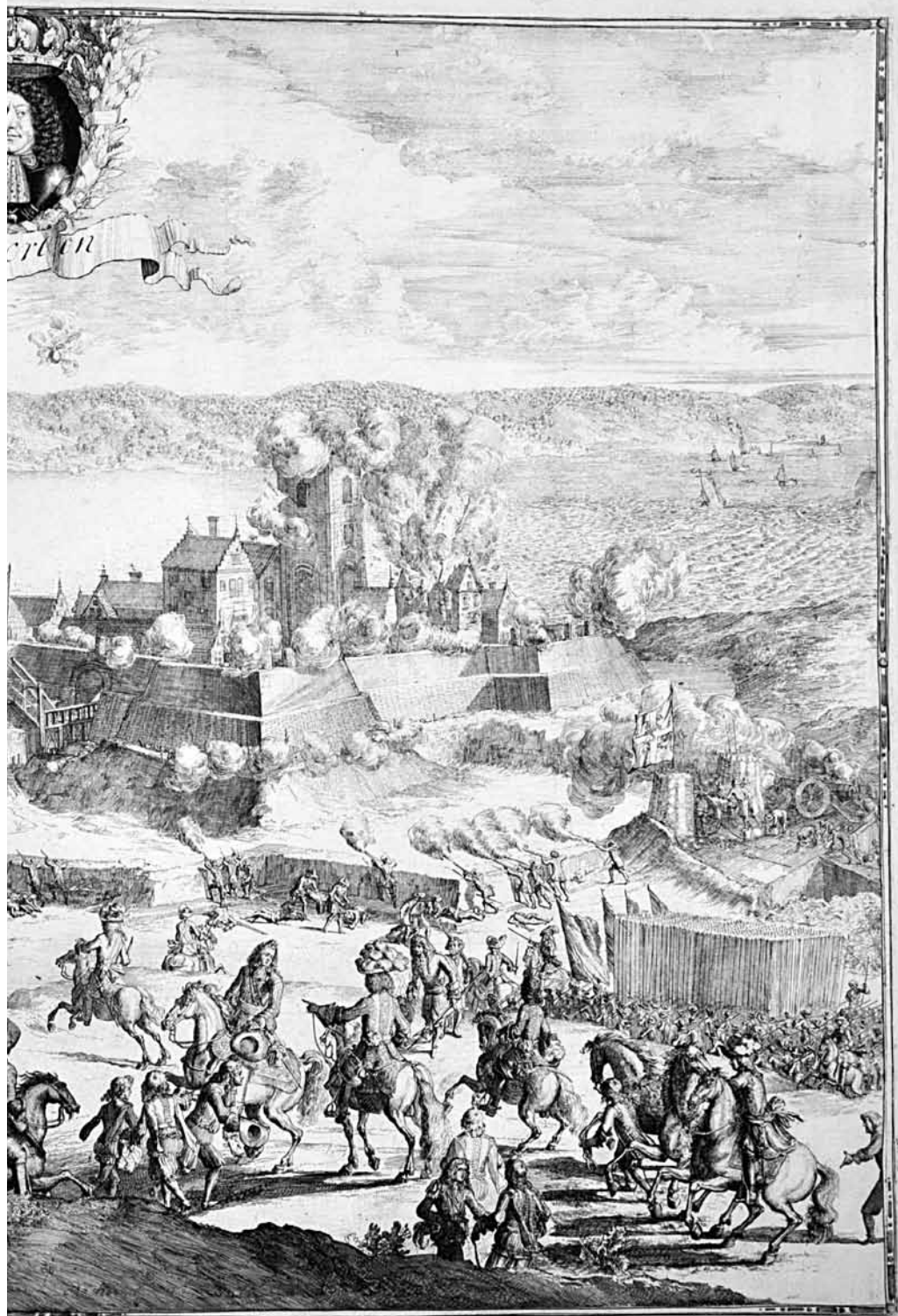
177. [Erövrandet av Helsingborg 1676.] Plansch med graverad bild av Romeyn de Hooghe, stat före text. Utan ort, (1676?). Stor folio. (49,5x68 cm.) Med tillagd handskriven holländsk text under bilden med bläck, samt med den handskrivna rubriken "Landscroon" skriven med bläck under medaljongen med Christian V. 15 000:–

Snoilsky s. 168, nr 5. Danska trupper i förgrunden anfaller och beskjuter Helsingborgs fästning. I mitten syns den brinnande fästningen och från Kärnan hänger en vit flagga. I bakgrunden sundet med kanonbåtar som skjuter och längre bak Kronborgs slott. Ovan bilden medaljong med Christian V:s porträtt. Efter landstigningen av den danska huvudarmén den 29 juni under ledning av Christian V själv, anföll man först Helsingborg, som kapitulerade den 4 juli, och därefter gick man mot Landskrona. Staden Landskrona kapitulerade den 10 juli, men fästningen måste belägras under en månad innan den också gav upp, den 2 augusti. Vid freden 1679 måste både Helsingborg och Landskrona återlämnas till Sverige.

178. [Halmstad.] *Relation, om dbet som wedh Halmstadh förelupit är, extraherat aff en wiss persons skrifwelse, som dhen actionen bijwistat hafwer, hwilket man dhen curieuse läsaren wil communicerat hafwa, til dhes någon närmare underrättelse dher om inkommer.* [=Rubrik.] Utan år, (1676). 8:o. (4) s. Tagen ur band. 4 500:–

Klemming, Sveriges krig, s. 193. Warmholtz 4996. Relationen är daterad 17 augusti 1676. Slaget vid Halmstad, som ägde rum den 17 augusti mellan danska trupper under Jakob Duncan och svenska under Karl XI, var ett mindre slag men en viktig svensk seger, en förövning inför slaget vid Lund.

179. [Lund.] *Relation von dem harten Treffen, welches zwischen den beyden Nordische, und beyderseits königl. königl. Majestäten selbst contramandirten Armaen,*

Die Schlacht bei Breitenfeld (nach 1646, zuerst 1699) von J. G. Heidegger (1676) in Bay.

am 4. Decembr: des kurtz verwichenen 1676ten Jahre, bey Londen, in Schonen, vorgegangen. Heraus gegeben 26. Jänner, 1677. Utan ort, (1677). 4:o. (8) s. Lagerfläckig. Oskuren och ouppsprättad. 8 500:–

Ej i VD17. Klemming, Sveriges krig, s. 195. Ej i Warmholtz. Det stora slaget vid Lund den 4 december 1676 var det proportionellt blodigaste slaget i Nordens historia. Den svenska segern förhindrade en svensk förlust av Skåne, Halland och Blekinge, och den brukar hyllas som en av stora svenska segrarna.

180. [Malmö.] *Relation huru belägringen för Malmö åhr åhr 1677. aff den kongl. danske armeen företagen, och på den olyckelige general stormen ophäffwen worden.* [= Rubrik]. (Malmö, 1677). 4:o. (8) s. Ett par småfläckar och diskret bläcknotering på första sidan. Genomgående fuktrand. 5500:–

Ej i Bibl. danica. Klemming, Sveriges krig, s. 199. Warmholtz 5024. Utkom även på tyska och engelska. Av städerna i Skåne var det endast Malmö, under befäl av Fabian von Fersen, som stod emot den danska belägringen och förblev i svenska händer, medan Landskrona, Helsingborg och Kristianstad kapitulerade.

181. [Skåne 1677.] STAHL, Henricus. *Aller guten Ding sind drey! Die dritte scho-nische Haupt-Action, in welcher ihr königl. Majestät in Schweden [...] Carolus XI als ein drey-mal siegreicher Überwinder, in selbst eigener Person, den König von Denne-marck und seine aus so vielen Fürstenthümern auff Schonen zugebrachte großbeschrie-bene Armee, nachdem dieselbe kurtz vorher als den 27. Junij durch Gottes Gnade und tapfferen Widerstand der getreuen Stadt Malmö unter heroischen Commando des Herrn General-Gouverneur Herrn Baron Fabian von Fersen, etc. auff abgeschla-genen General-Sturm mit Verlust 5000. zurück getrieben, die Belagerung auffzuhe-ben, und mit übriger Macht abzuziehen, gezwungen worden, in den bald de darauff als den 14. Julij zweymahl auff einander erfolgten Feld-Schlachten, nach hartem Gefechte, totaliter ruiniret, aus dem Felde, und in die Flucht geschlagen. Dem drey einigen Gott, der unsers allernädigsten Königs gerechten Sache nunmehr innerhalb Jahres-Frist einen solchen drey-ja fünffsachen grossen Sieg gegeben hat, zum ewigen Ruhm, dann auch der Cron Schweden und dero streitbaren getreuen Kriegs-helden zu stets wehrenden Ehren im nachfolgenden Triumph- und Sieges-Gedichte, auff aber-mahl angestelletem grossen Danck-Fest, zum dritten mahl unterthänigst beschrieben.* Utan ort, 1677. 4:o. (12) s. Diskret bläcknumrering på titelbladet. Tagen ur band, med marmorerad ryggremsa. ”No 18” skrivet med bläck på titelbladet. 8 000:–

Ej i VD17. Ej i Klemming. Ej i Bibl. danica. Ovanlig hyllning till de svenska framgångarna 1677, Fabian von Fersens räddande av Malmö och Karl XI:s segrar vid Landskrona.

182. [Köge bukt 1677.] *Seeslacht zwischen den Königl. Dänemarck und Schwe-dischen Floten unter dem Commanto Ihr. Exl. H. Niels Juel und H. Henrich Horns so geschehen den 1 juli Ao. 1677.* [=Bildtext.] Ettbladstryck med graverad bild och text. Utan år, (1677?). Liten tvårfolio. (27x34,5 cm.) Veck och liten reva. 9 000:–

Ej i VD17. Snoilsky s. 172, nr 3. Samma bild fast något större finns även i *Theatrum Europaeum* del 9. Bilden visar sjöslaget från norr med Falsterbo till vänster i bild och Steffens klint till höger. Däremellan slaget. Under bilden graverad tysk text. Sjöslaget vid Köge bukt den 1 juli 1677 mellan den danska flottan under Niels Juel och den svenska under Henrik Horn slutade

med en förkrossande dansk seger, och säkrade kontrollen över Östersjön åt danskarna under återstoden av skånska kriget.

183. [Köge bukt 1677.] *Ausführliche Relation von der zweyten See-Battalie, so zwischen Ihr. kön. Maj. zu Dänemarck, Norwegen, &c. Admiralen Hr. Niels Juellen, Rittern, und Ihrer königl. Majest. zu Schweden, &c. General-Admiralen Hr. Heinrich Horn, &c. im Fahrwasser, zwischen Falsterboe und Steffvens, anno 1677. Sonntags den 1. Julii, gehalten worden.* Utan ort, (1677). 4:o. (8) s. Lagerfläckig och med en fuktrand i nederkant. Oskuren och ouppsprättad. 6 000:—

Ej i VD17. Ej i Warmholtz. Klemming känner två varianter, med stavningen "Ausführliche" och med angivna tryckorter, Köpenhamn resp. Hamburg. Båda dessa består av 16 sidor. Denna med 8 sidor avslutas dock med lista över fartyg, varför den verkar komplett. Sjöslaget vid Köge bukt 1 juli 1677 mellan den danska flottan under Niels Juel och den svenska under Henrik Horn slutade med en förkrossande dansk seger, och säkrade kontrollen över Östersjön åt danskarna under återstoden av skånska kriget.

184. [Landskrona 1677.] *Relation, om then segren som hans kongl. mayst. wår allernådigste konung och herre igenom Gudz nådige bijstånd, öfwer konungen aff Danmarck medh dess förbundzförwandter, uthi feldtslachten widh Tirupz byy och Syrkiöpings ängiar i Skåne den 14. julii 1677 erhållit hafwer.* (Stockholm, Wankijf, 1677). 4:o. (8) s. Stor fläck i övre inre kant, småfläckar. Slarvigt och ojämnt skuren i nederkant. Tagen ur band och insatt i senare pappersomslag. 1 800:—

Klemming, Sveriges krig, s. 201. Warmholtz 5027. Innehåller även en tacksägelse. Slaget vid Sireköping och Tirup den 14 juli 1677 är mer känt som slaget vid Landskrona. Mer strategiskt viktig än stor svensk seger.

SVENSKA ÖVERGREPP I SKÅNE

185. [Krabbe.] *Een sanfärdigh och uthförligh deduction öfwer dhe wichtige skiäl och orsaker, som hafwa drifwit och intalt kongl. m. till Swerige, att låta draga hr. Jöran Krabbe för rätta och effter afsagdh laga domb, at låta executionen gåå öffwer bonnom: Hwilcket skeede den 26. januarij anno 1678. hwarwidh hans tidh effter annan föröwade trolöse och straffwärdige comportementer klarligen finnes demonstrerade, sampt hwadh mehra uthi saaken ähr passerat.* Malmö, (Vitus Haberegger), 1678. 4:o. 32 s. Enstaka småfläckar. Senare brunt pappband med röd titeletikett. 12 000:—

Collijn sp. 463. Warmholtz 5055. Finns i två olika sättningar, med 44 resp 32 sidor. Tidigt svenskt Malmötryck och en svensk rättsskandal. Jörgen Krabbe (1633–78) var en av de rikaste danska adelsmännen i Skåne vid tiden efter det svenska erövrandet. Han ägde både Kragholms slott, Tosterup och Ingelstrup. Han svor svenska kungen trohet och representerade t.o.m. skånska adeln vid riksdagen 1668 tillsammans med Knud Thott. Efter det danska anfallet 1676 var den gamla danska adelns inställning oklar, många var missnöjda med det svenska styret. Krabbe själv besökte under kriget Kristian V i hans läger, men så sent som i september 1677 slöt han i alla fall upp vid Karl XI:s sida. Frisläppta svenska fångar anklagade honom dock för samröre med snapphanar och efter en mycket summarisk rättegång dömdes han på svaga bevis till döden och halshöggs den 16 januari 1678 i Malmö. Många menade att svenska staten, och framförallt vicegeneralguvernören i Malmö Jörgen Sperling, i själva verket bara ville komma åt hans ägodelar och gods.

Detta är den officiella svenska anklagelseakten och försvaret för avrättningen. Ett genmål mot denna skrift gav Oluf Rosenkrantz ut samma år med titeln *En sandferdig replique imod den falske deduction*.

186. (ROSENKRANTZ, Oluf.) *En sandferdig replique imod den falske deduction, som underfundeligen er sammenspunden til at bemandle den mordiske oc tragædiske action som gen leutenant oc vice-gouverneur i Mallmøe, baron Jørgen Sperling, sammesteds lod anrette offver den høy-ædle oc velb: herre baron sl. Jørgen Krabbe den 16. januarij anno 1678 [...] sammenskreffven aff en Alethophilo*. Utan ort, 1678. 4:o. (2),+ 80,+ 105, 126–137, 137, 137–178 s. Lagerfläckar och enstaka småfläckar, kraftigt fläckig s. 13–14 i första pagineringsföljden och s. 162 i andra. Svag fuktrand i övre hörn, kraftigare s. 85 i första följden. Titelbladet taget från ett annat exemplar och insatt, något skuret nedtill. Halvpergamentband från slutet av 1800-talet, guldornerad rygg med röd titeletikett, marmorerade pärmpapper och röda snitt. 10 000:–

Bibl. danica III, sp. 1235. Ej i Thesaurus. Warmholtz 5055, not. Warmholtz har inte sett denna bok utan känner den bara ur en bokförteckning. Den är ett angrepp på den svenska anklagelseakten mot Jørgen Krabbe, *Een sanfærdigh och uthførligh deduction*.

187. (ROSENKRANTZ, Oluf.) *En kort og sandferdig relation imod den figure-rede executionsdom, som den svenske general-leut. baron Jørgen Sperling, vice-general gouverneur udi Malmøe, ved en uloflig commissarial-rettis uretfærdige proces, haffver anrettet udi Mallmøe anno 1678. offuer de vel-ædle oc volbaarne Knud, Holger, Tage Thotter. Forfattet, til sagsens opliussning, oc deris retfærdige, hæderlige nafns oc rytis beskiermelse. Alle u-partiske oc sandheds elskende til underretning*. Lübeck, 1679. 4:o. (2),+ 67 s. Lätt lagerfläckig, liten fläck s. 12, mindre reva s. 27 och ett litet hål i marginalen s. 51–52. Fint nära samtida skinnband av spegeltyp, rikt guldornerad rygg med upphöjda bind, blindpressade pärmar med guldrum, marmorerade snitt. Litet maskhål på främre pärmens nedre hörn. 15 000:–

Bibl. danica III, sp. 1517. Thesaurus 632. Warmholtz 5055, not. De tre danska adelsmännen Knud, Holger och Tage Thott flydde våren 1678 till Danmark efter anklagelser om att ha hjälpt snapphanarna. I april samma år avrättades de i Malmö ”in effigie”, d.v.s. dockor föreställande dem blev symboliskt halshuggna och fick huvudena uppsatta på pålar. Holger Thotts slott Sövdeborg överlämnades till Jørgen Sperling. Efter krigsslutet fick de dock återkomma och Holger återfick slottet. Den svenske vicegeneralguvernören i Malmö Jørgen Sperling var en hårdför snapphanejägare och okänd bl.a. för sitt försök att komma över Krageholms slott genom att efter en summarisk rättegång och dom 1678 låta avrätta dess ägare Jørgen Krabbe. Krabbe var dessutom svåger till Thottarna.

Oluf Rosenkrantz (1623–85) var geheimråd och författare samt ihärdig försvarare av den danska adelns rättigheter. Han angrep även domen mot Jørgen Krabbe i skriften *En sandferdig replique imod den falske deduction*, även den utkommen 1678. Han angrep dock inte bara den svenska staten utan försvarar i andra verk den danska adeln även mot det danska enväldets övergrepp.

188. Som ovan. Titelbladet uppfodrat i innermarginal. Tagen ur band och insatt i senare marmorerat pappband med röd titeletikett, röda snitt. 6 500:–

JÄMTLAND

189. [Jämtland.] (RIDDERMARCK, Lars.) *Unpartheische Relation von dem so im Jempteland pasziret, umd [sic!] wie die Norschen unter dem Hn. Gen. Majoren Reinholt von Hovens conduite, aufz Norwegen den 16. Ang. [sic!] 1677. eingekommen, und nachmahls selbigen Jahres den 1. Novemb. in grosser Confusion und Schreck rete-riret, neben dem so biss Julius 1678. passiret.* (Stockholm, 1678.) 4:o. (22),+ (2, blanka) s. Fläckig, bläckpaginering i övre marginal. Tagen ur band, snedskuren. 12 000:—

Ej i VD17. Klemming, Sveriges krig, s. 212. Warmholtz 5060. I samband med anfallen mot Skåne och Bohuslän anfölls även Jämtland framgångsrikt från Norge under augusti 1677. Först mot hösten, när Henrik Horn anlät med soldater från Stockholm, drog sig norrmännen tillbaka.

Lars Wetterhamn (1650–1733), adlad Riddermarck 1688, var ögonvittne till stridigheterna, då han deltog som fältsekreterare vid jämtländska armén 1676–78. Hans anonyma skrift ger inte bara en skildring av norska arméns framfart utan även av jämtländska förhållanden. Han gjorde senare snabb karriär, blev sekreterare hos Johan Gyllenstierna och advokatsfiskal på riddarhuset. Alltför processlysten stötte han sig dock med många och 1701 blev han dömd att mista sitt adelsskap och även livet. Det sista benådades han dock från efter att ha suttit många år på Marstrands fästning. Han utvecklade vid sidan av sin processlystnad, vilken forsatte även efter benådningen, även starka litterära intressen. Han var den förste som lanserade Pufendorf som författare till *Les anecdotes de Suède*, mot vilken han själv författade en motskrift.

BOHUSLÄN

190. [Bohus.] *Relation, huruledes belägringen för Bohuus aff konungens aff Danmarcks twänne krigzhärer, som dhen tyske och norske under stååthållarnes aff Norjes grefl Gyllenlöus commando blifwit företagen; Men sedermera genom hans kongl. may:tz aff Sveriges wapn, under hans höggrefl. excell. rijcz ammiralen Steenbocks anföran, twungen dhen samma at uphäfwa och öön Hisingen, samt alle öfrige poster at quittera.* Stockholm, Niclas Wankijff, (1678). 4:o. (16) s. Kraftigt lagerfläckig, med bläcknumrering på titelbladet. Tagen ur band. 4 500:—

Klemming, Sveriges krig, s. 211. Aberstén 772. Warmholtz 5062. Stockholmsupplagan. Finns även tryckt av Tideman Grefwe i Göteborg. Med specifikation över de granater m.m. som slagit ned i fästningen. Både år 1677 och 1678 föll danskarna under Gyldenlöwe in i Bohuslän. Båda anfallen slutade med belägring av Bohus fästning. I juli 1678 anlände Carl Otto Stenbock med svenska förstärkningar till fästningen och belägrarna tvingades dra sig tillbaka. Vid det laget var det nästan bara en ruin kvar av fästningen.

191. [Bohus.] *Relation, wie die Belägerung vor Bahuus, von zweyen, Ihrer Königl. May.tt von Dennemarck, Deutschen und Nordischen Armèen, unter Commendo des Herrn Stadthaltern in Norwegen, Graff Guldenlöws vorgenommen; und nach deme erwähnte beyde Armèen, durch Ihrer Königl. May.tt von Schweden Waffen, under conduicte Ihrer Hoch-grefl. Excell. des Herrn Reichs Admiralen Steenbocks, von der Insul Hysing, und übrigen ihren Posten abgetrieben, auffgehoben worden.* Göteborg, Tideman Grefwe, 1678. 4:o. (20) s. Solkigt titelblad och med stor men svag fukt-rand. Tagen ur band. 5 000:—

Ej i VD17. Klemming, Sveriges krig, s. 211. Warmholtz 5062 not. Översättning från svenskan, med uteslutande av specifikationen över de granater m.m. som slagit ned i fästningen.

192. [Bohus.] **[Tacksägelseskrift för undsättningen av Bohus fästning, 1678.]** Utan ort, (1678?). 4:o. (4) s. Tagen ur band. Har varit vikt. 2 000:—
Warmholtz 5069.

193. [Bohus.] ***Kort doch uthförlig relation, om Bahuus lyckelige undsättiande och dhe danskes neesliga afwijsande dher ifrån, som skedde den 19. 20. och 21. julii 1678.*** [=Rubrik.]. (Stockholm, Wankijf, 1678.) 4:o. (4) s. Fläck i övre hörn på andra bladet, lätt solkig. Tagen ur band, med klisterspår i kanten. 4 000:—
Klemming, Sveriges krig, s. 211. Aberstén 773. Warmholtz 5061.

BORNHOLM

194. EHRENBURG, Waremundus ab [=pseudonym]. ***Stricta refutatio epistole amici ad amicum qua de naufragio svecorum militum anno MDCLXXVIII. mense dec. ad Bornholmiam insulam auctor illius pro & contra differere, regemq; Danie jus detinendi eos habuisse pluribus ostendere annis est, scripta à Waremundo ab Ehrenberg. Irenopoli, Arctophilum de Verolamio.*** Utan ort, (1678). 12:o. 36 s. Liten fläck på försattsbladet. Nära samtida hfrbd, guldornerad rygg med upphöjda bind, marmorerade pärmapper. 5 000:—

VD17 23:299861V. Bibl. danica III, sp. 233. Warmholtz 5102. Både fingerad tryckort och tryckare. "Waremundus ab Ehrenberg" hade tidigare använts som pseudonym av juristen och skriftställaren Eberhard von Weyhe (1553–1633). Det svenska skeppsbrottet vid Bornholm i december 1678 är en av de största svenska katastroferna till sjöss! Efter sjöslaget vid Køge bukt i juli 1677 behärskade den danska flottan Östersjön, så när svenska armén på Rügen kapitulerade i december 1678 fick man be om fri lejd till Sverige, vilket också beviljades. Hela transportflottan gick dock på grund vid Bornholm natten mellan den 4 och 5 december. 1800 man förölyckades eller slogs ihjäl av öborna och resten togs tillfånga.

195. [Bornholm.] ***Schwedischer Völcker Schiff-Bruch, bey der, zu Kron Denne-marck gehörigen Insul Bornholm. Samt angeführten Ursachen, warum erwehnte Völcker, so viel deren mit Mühe und Gefahr gerettet, von wegen ihrer königl. Majest. zu Dennemarck, Norwegen. &c. für Kriegs Gefangene angenommen, und gehalten werden.*** Utan ort, 1679. 4:o. (2),+ 70 s. Lätta bläckmarkeringar i marginalen. Tagen ur band. Saknar 8 sidor bilagor! 3 000:—

VD17 23:314932T. Warmholtz 5095. Ej i Klemming.

196. [Bornholm.] ***Examen ratiociniorum danicorum super naufragio militum suecicorum ad Bornholmiam, eorundemque detentione.*** Utan ort, (1679). 4:o. (36) s. Hårt fläckig. Blad A2–A3 med pappersslagning i övre kant, med bokstavs förlust. Tagen ur band. 2 500:—

Warmholtz 5099. Ej i Klemming.

197. ***Stilleståndz-articular, som aff dhe kongl. kongl. swenske och danske extraordinarie ambassadeurer samtyckte äro i Lund uthi Skåne den 30. augusti 1679.*** Utan ort och år. 4:o. (4) s. Liten reva i ryggen. 4 000:—

Warmholtz 8584. Stilleståndet är undertecknat den 30 augusti av Johan Gyllenstierna och F.J. Örnstedt och skall gälla till dess freden är "executerad".

198. *Rundus Bundus. Das runde, bunte, wunder und wandelbare Königs-glück: Das ist warhaftige und Geschichtmässige Beschreibung, wie oft die KronSchweden durch tapfferes Siegen gestiegen, und wie oft sie durch unglückliches Kriegen wieder erliegen müssen, von Alters her biss auf gegenwärtige Zeit ausgeführet.* Utan ort, 1678. 4:o. (40) s. Titelbladet med träsnittsvinjett. Med ägar- och bläckanteckningar på titelbladet. Tagen ur band. 4 000:–

VD17 23:300312B. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 263. Freytag 4632. Warmholtz 5091 med felaktig titel. Sidorna 15–93 består av en historia på vers, "Es war ein rechtes Helden-Stück". Behandlar Sveriges krigshistoria från medeltiden och framåt, men framförallt senaste kriget 1675–77.

FREDEN I NIJMEGEN

199. [Freden i Nijmegen 1679.] *Instrumentum pacis, ab utriusque partis plenipotentariis, Cesareis et regiss Suecicis [...]. Fredz-fördrag, uthaff Rom. keyserl. och Sweriges kongl. may:ters may:ters fullmächtige legater uti Nimwegen den 5 febr/ 26 jan. 1679 underskrifwit och med theras signeten bekräftadt.* Stockholm, Nicolaus Wankif, (1679). 4:o. (31) s. Fläckig, med äldre bläckpaginering i övre hörn. Tagen ur band, och insatt i senare pappersomslag. Med Adam Horns namnteckning och lacksigill på titelbladet. 3 000:–

Warmholtz 8664. Carlander II, 495ff. Svensk-latinskt parallelltext. Freden i Nijmegen mellan Sverige och kejsaren, ett av flera fredsfördrag vid den stora generalfreden i Nijmegen 1679. Sverige hade hjälp av Frankrike och fick behålla alla besittningar i Tyskland. Svenska förhandlare var Bengt Oxenstierna och Johan Olivekrantz. Eventuellt ur Arvid Bernhard Horns av Ekebyholm (1664–1742) bibliotek, med hans sigill. Dennes bibliotek bildade tillsammans med sonen, Adam Horns, grunden till det stora biblioteket på Fogelvik. Carlander misstänker att Adam lät stämpla och skriva sitt namn även i böckerna efter fadern. Efter att Fogelvik sålts stod böckerna nedpackade i 40 år på Klara södra kyrkogata i Stockholm. Antikvariatbokhandlare C. M. Hjortsberg fick 1868 köpa hela partiet osett för 850 kronor. Hur många tusentals volymer det rörde sig om kunde herr Hjortsberg ej uppge till Carlander.

200. [Handelstraktat Holland.] *Tractatus commerciorum & navigationum inter sacram regiam majestatem, regnumq. Sveciae, ab una & celsos ac praepotentes dominos, dominos ordines generales foederati Belgij ab altera parte initus & conclusus ab utriusque partis legatis extraordinariis & plenipotentariis, Noviomagi 2. Octob. anno M.DC.LXXIX. Commerce- och seglationstractat emellan hans kongl. may:t och chronan Sverige å then ena och dhe högmogende herrar general staterne aff dhet Föreente Nederland å then andra sijdan, uprättad och sluten aff bägge sijders fullmächtige extraordinarie legater i Nimmegen den 2. octob. åhr 1679.* Stockholm, Nicolaus Wankijff, (1679). 4:o. (60) s. Något solkigt titelblad, diskret bläckpaginering i övre hörn. Tagen ur band, oskuren och insatt i senare papperomslag. 2 000:–

Warmholtz 8803. Handelstraktaten mellan Sverige och Holland 1679 som följde på freden i Nijmegen. Villkoren ansågs dock i Sverige mycket hårda, varför Karl XI först vägrade ratificera avtalet.

201. Som ovan. Bläcknumrering på titelbladet. Tagen ur band.

1 500:–

202. *Berättelse om dhen swenske extraordinarie ambassad. hans excell. rijks rådetz och general gouverneurens i Skåne herr Johan Gyllenstiernas, solenne intåg i Kiöpenhambn hållen den 3. april, såsom och om dhes sedermehra hafde audience hoos dheras kongl. may:ter och bögheter af Danmarck, tagen uthur een dher om i Kiöpenhambn uppå tyska språket tryckt relation.* Stockholm, Niclas Wankijff, 1680. 4:o. (8) s. Liten fläck på titelbladet. Tagen ur band. 4 000:–

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 269f. Varianten med "af" istället för "aff" på titelsidan. Efter att fred äntligen slutits 1679 arbetade Karl XI:s närmaste man, Johan Gyllenstierna (1635–80) för en allians mellan Sverige och Danmark. Han ledde själv den viktiga ambassad som 1680 sändes till Köpenhamn och lånade personligen, med pantförskrivningar och egna skuldförbindelser, upp betydande summor för att ge sin ambassad en pampig inramning, pengar som Karl XI efter Gyllensternas död i juni samma år vägrade betala tillbaka till släktingarna. Med sig hem från Köpenhamn tog Gyllenstierna även något kupppartat prinsessan Ulrika Eleonora och forcerade därmed fram giftermålet mellan henne och Karl XI.

203. ROSENKRANTZ, Oluf. *Apologia nobilitatis Danicæ contra larvatum illum Franciscum Irenæum & propudiosum illum holophantam Johannem Bunonem, historiarum professorum in illustris: gymnasio Luneburgensi, aliosq; nobilitatis infentissimo hostes autore Olao Rosencrantio.* Utan ort, 1681. 4:o. (40),+ 120 s. Återkommande fläck i yttre marginal, kraftigast s. 51–52, annan fläck s. 89. Marmorerat pappband från mitten av 1800-talet. Med anteckningar om boken på frampärmens insida. 3 000:–

Bibl. danica II sp. 734. Thesaurus s. 241. Boken, som utgavs i 550 exemplar, är ett angrepp på två adelsfientliga skrifter av Johan Buno resp. A. P. Oldenbruger. Rosenkrantz är kritisk till enväldets införande. Boken blev konfiskerad året därpå och Rosenkrantz börfälld. Detta exemplar har enligt anteckning på försättsbladet av J. P. Begtrup legat inlagt i kansliets arkiv från det att det blev konfiskerat 1682 fram till 1852 då justitieministeriets arkivarie, justitierådet H. P. K. Möller gav bort det till sin far.

204. VOIGT, Johann Heinrich. *Dreyfache Schwedische Zeit-Fackel. in einem Stamm-, Jahr-Buchs-, Königs- Register angezündet und fûrgestellet von Johann Heinrich Voigt.* (Stade, Caspar Holwein, 1687.) 4:o. (34) pp. Nytt titelblad:

VOIGT, Johann Heinrich. *Historische Ordnung und Nachfolge der Könige in Schweden kurtz nach der Sündfluth an, biss auff diese Zeit Caroli des Eilfften, Extract-weise in die Engde gezogen von Johann Heinrich Voigt.* Stade, Caspar Holwein, 1687. 4:o. (24) s. Lätt fuktrand nedtill. Samtida hfrbd, blindpressad rygg med upphöjda bind, nötta blå pappärmar. Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 3 500:–

Warmholtz 6589. Är egentligen ett kalendarium för år 1687 med tillägg av två historiska skrifter, *Genealogiam oder Stamm-Register*, som visar anor för Karl XI ned till Karl den store, samt med eget titelblad, *Historische Ordnung und Nachfolge der Könige in Schweden*. Släktutredningen finns utgiven på svenska i Voigts översatta almanackor för 1690 och 1691. J. H. Voigt (död 1691) var kunglig svensk matematiker i Stade.

205. *TeutoPhili nordischer Wahrsager, den itzigen Zustand Europa betreffend: Worinnen zugleich abgehandelt wird, was die nordischen Krohnen bey itzigen Coniuncturen vor Messures nehmen, und die hollsteinische Sache noch vor einen Aufschlag*

gewinnen dürfte. Utan ort, 1689. 4:o. 39, 39–40, 40–78 s. Fläck i marginalen på s. 5. Tagen ur band. 4 500:–

VD17 1:063086N. Bibl. danica III, sp. 819. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 271. Satiriskt framställd skildring av en konversation om det politiska läget mellan den danske köpmannen Gallophilus, den holsteinske köpmannen Teutophilus och lappen Svivo.

206. [Ulrika Eleonora d.y.] FULT, Elias. *Natalis trigesimus & quintus serenissima atq. augustissima principis ac dominae Udalricæ Eleonoræ; Suecorum, Gothorum Vandalorumque reginæ*, [...] *die XI. septembris, anni 1690, Upsaliæ animo ac voce devotissima celebratus ab Elia Fult.* Stockholm, Laurentius Wallius, (1690). 12:o. (12),+ 68 s. Titelbladet fläckigt och delvis uppfodrat och med liten papperslagning i nedre hörn, med bokstavs förlust. Bläckplumpar s. (12). Fint hfrbd från slutet av 1800-talet, guldornerad rygg med upphöjda bind och röd titeletikett, alrotsmarmorerade pärmpapper. Ur Gustaf Holdo Stråles bibliotek, med hans exlibris. 4 000:–

Warmholtz 6594. Hyllningstal hållet i Stockholm den 11 september 1690 av kungl. husgeräds-mästaren och kammartjänaren Elias Fult (1641–92) till prinsessan Ulrika Eleonora, som föddes 1688. Hon blev svensk drottning 1719 efter storebror Karl XII:s död. Disponenten vid Rörstrands porslinsfabrik m.m. Gustaf Holdo Stråles (1826–96) stora boksamling såldes till stor del redan 1876 efter tryckt förteckning. Nya försäljningar ägde sedan rum senare samma år, liksom 1887 och 1888. Före sin död sålde han även en samling underhand till K. A. Wallenberg, men trots detta räckte böckerna till ytterligare en auktion på hans efterlämnade boksamling 1897.

207. [Karl XI.] UTTERKLO, Anders. *Oratio quam serenissimo atq. potentissimo principi & domino, domino Carolo Undecimo, Suecorum, Gothorum, vandalorumq; regi*, [...] *devoté sacravit, et in incluta, quæ ad salam est academia, die 28 jan: qui augustissimo Carolino nomini sacer audit, anno 1692, pie proclarat A. Utterclo.* Stockholm, Joh. Billingsley, (1692). 12:o. (12),+ 33 s. Lätta småfläckar och litet solk på titelbladet. Fint hfrbd från slutet av 1800-talet, guldornerad rygg med upphöjda bind och röd titeletikett, alrotsmarmorerade pärmpapper. Ur Gustaf Holdo Stråles bibliotek, med hans exlibris. 2 000:–

Ej i Warmholtz. Tal hållet i Uppsala den 28 januari 1692. Anders Utterklo (1672–?) var son till assessorn i Bergskollegiet Johan Utterklo. Han blev student i Uppsala 1685 och fänrik vid Västerbottens regemente 1694. I början av 1703 befann han sig i Köpenhamn och han reste sedan vidare utomlands, där han dog. Disponenten vid Rörstrands porslinsfabrik m.m. Gustaf Holdo Stråles (1826–96) stora boksamling såldes till stor del redan 1876 efter tryckt förteckning. Nya försäljningar ägde sedan rum senare samma år, liksom 1887 och 1888. Före sin död sålde han även en samling underhand till K. A. Wallenberg, men trots detta räckte böckerna till ytterligare en auktion på hans efterlämnade boksamling 1897.

208. [Jubelfesten 1693.] STRAUCH, M. Ægidius. *Das durch das Liecht des Evangelii, hell-erleuchtete Schweden, auff dem, von dem durchläuchtigsten und grossmächtigsten Fürsten und Herren, herrn Carl dem XI. der Schweden, Gothen und Wenden Erb-Könige.* [...] *aus Christ-Königlichen und höchst. Gott-seligen Gemüthe, Gott zu Ehren und schuldigster Danckbarkeit, in dero König-Reichen, Fürstenthümern und Landen, wegen des vor 100 Jahren auffgerichteten recht- und schrift-mässigen Vereinigung, in dem allein wahren selig-machenden Lutherischen*

Glauben, auff dem Concilio zu Upsal geschehen angeordneten Jubel-fest, dem 26 Februar A. 1693. Stockholm, Johann Bilingsley, (1693). Folio. Grav. front,+ (10),+ 35,+ (3) s. Småfläckar. Tagen ur band och delvis lös i ryggen. 4 000:–

VD17 23:321058T. Collijn sp. 895. Warmholtz 2340. Fin graverad frontespis med Guds strålar som genom molnen och Karl XI namnschiffer i himlen lyser ner på Sverige och jordklotet „Post nubila clarior”. Aegidius Strauch (1647–1709) var pastor vid Tyska kyrkan i Stockholm. Hundraårsjubileet av Uppsala möte 1593, då den lutheranska tron slutligen fastställts, firades förstås ordentligt i Uppsala.

209. [Ulrika Eleonora d.ä.] BERGIUS, Nicolas. *Sermon funebre prononcé dans l'église François le 28 novemb. an. 1693, à la occasion des funerailles roiales de feu sa majesté Ulrice Eleonore, reine de Suede, de Gothie & de Wandale &c. &c. Née princesse hereditaire de Danemarck & de Norwege &c. Consacré à la memoire de cette glorieuse princesse par Nicolaus Bergius.* Stockholm, Billingsley, 1694. 12:o. (6),+ 72,+ (46) s. Stor men svag fuktrand i mitten av boken, sista bladet med reva. Fint hfrbd från slutet av 1800-talet, guldornerad rygg med upphöjda bind och röd titeetikett, alrotsmarmorerade pärmapper. Ur Gustaf Holdo Stråles bibliotek, med hans ex-libris. 3 000:–

Drottning Ulrika Eleonora (1656–94) var dotter till Fredrik III av Danmark och gifte sig med Karl XI 1680. Hon var mor till Karl XII och Ulrika Eleonora d.y. Talet är hållet av kyrkoher-

den vid franska församlingen i Stockholm Nicolaus Bergius (1658–1706). Han var född i Reval och blev så småningom superintendent över Ingermanland och Livland, samt prokansler för akademien i Pernau. Den andra, opagerade halvan av boken innehåller en biografi över drottningen. Disponenten vid Rörstrands porslinsfabrik m.m. Gustaf Holdo Stråles (1826–96) stora boksamling såldes till stor del redan 1876 efter tryckt förteckning. Nya försäljningar ägde sedan rum senare samma år, liksom 1887 och 1888. Före sin död sålde han även en samling underhand till K. A. Wallenberg, men trots detta räckte böckerna till ytterligare en auktion på hans efterlämnade boksamling 1897.

210. KELCH, Kristian. *Liefländische historia, oder kurtze Beschreibung der denckwürdigsten Kriegs- und Friedensgeschichte Esth- Lief- und Lettlandes; vornehmlich in sich begreifend einem kurtzen Bericht von den Nahmen, Eintheilung, und Beschaffenheit der Provintz Liefland, von deroselben ältesten Einwohnern, der Ehsten und Letten Ursprung, Heydenthum und erster Bezwungung: Von des Schwerd-Brüder und Marianischen Teutschen Ritterordens Anfang, Regierung und Untergang: Von denen zwischen Schweden, Dennemarck, Polen und Moscau etc. des Landes wegen, geführten langwierigen Kriegen, und viel andern biss auff 1690 Jahr, vorgelauffenen denckwürdigen Dingen mehr; Theils aus Ein- und Ausländischen Geschicht-schreibern, theil aus glaubwürdigen, noch ungedruckten Urkunden, und selbst-eigener Erfahrung zusammen getragen, und in fünff Büchern abgefasst, von Christiano Kelchen, Pastore zu St. Johannis in Jerwen, im Hertzogthum Esthland.* Reval [=Talinn], Heinrich Urban/ Verlegts Johann Messner, 1695. 4:o. Grav. extra titel,+ (13),+ (blank),+ 639 s. Titel tryckt i rött och svart. Extratitelbladet skuret inom ram i ytterkant, titelbladet smutsigt och med en liten reva i övre hörnet, med delförlust av bokstav. Sista två bladen brunfläckiga, annars enstaka småfläckar. Något nött samtida skinnband, blindpräglad rygg med fyra upphöjda bind och nött beige titeletikett, svagt färgade snitt. Med Stenholms namnteckning och nummer "33" med bläck. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris.

20 000:–

Warmholtz 5148. Winkelmann 1637. Med privilegiebladen som ibland saknas. Första upplagan och trots sina skavanker ett ovanligt bra exemplar. Kristian Kelch (1657–1710) föddes i Greifenhagen (Gryfino) i Pommern och verkade som präst i Jerwen (Järva) i Estland. Detta är hans enda publicerade historiska verk. En fortsättning, omfattande perioden från 1690 till 1707, förblev opublicerad (utkom först 1875), liksom en redogörelse för hans olika resor.

KARL XI:S DÖD

211. [Karl XI.] BROCKENIUS, Zacharias. *Thens rättfärdigas odödelige ähreminne, förestält i en kort lijk-predikan, öfwer then stormächtigste konung och herre, herr Carl then ellofte, Sweriges, Giöthes och Wendes konung, [...] Hwilken wardt, tå hans högstsäl. kongl. mjt med wederbörlig kong. solennitet och heder, under alles hiertelig sorg och weklagan, blef beledsagat til sitt hwijlorum uthi kongl. Ridderholms kyrkian i residentz-staden Stockholm den 24 novemb: anno 1697, hållen i Botkyrckia församling.* Stockholm, Billingsleys tryckerij, (1697). 4:o. (92) s. Svårt lagerfläckig. Titelbladet med litet hål. Tagen ur band och insatt i senare pappersomslag med handskriven titeletikett.

1 600:–

212. [Karl XI.] MAYER, Johann Friedrich. *Publicæ salutis funus in funere Caroli XI, Svecorum, Gothorum, Vandalorum monarchæ. Jussu celsissimi cimbrorum ducis Friderici, ipso exequiarum die concione academice Kiloniensi indixit Jo. Frid. Mayer.* Hamburg, Gotfridi Libernikkelii, typis Frider. Conrad. Greflinger, 1698. Folio. (8),+ 32 s. Sista bladet fläckigt och med lite ful pappersslagning i överkant. Delvis bortskuren bläckanteckning i kanten på titelbladet. Något nött samtida hfrbd, guldornerad rygg med röd titeletikett. Något vågig. 3 000:—

VD17 14:082110D. Warmholtz 5202. Johann Friedrich Mayer (1650–1712) var teolog och flitig talare och författare. Här är hans sorgetal över Karl XI:s död och begravning hållet vid universitetet i Kiel inför hertig Fredrik IV av Schlesvig-Holstein, som även bidragit med ett inledningsbrev.

213. (RIST, Johan Ernst.) *Suecus mundo medicinam faciens, sive tractatus historica-politicus, de serenissimorum Sveciæ regum, pro salute Europæ bello arque pace gloriosissime per seculis decursum susceptis & actis expeditionibus. Opus posthumum.* Stade, Henricum Brummerum, typis Holwenianis, 1707. 8:o. 72 s. Hårt fläckig och lagerfläckig, ställvis kraftigt, s. 69–70 med bit av pappret löst och med spår av gammal tejplagning, s. 54 med papperslagning och bokstavs-förluster. Tagen ur band och insatt i senare pappersomslag med handskrivnen titeletikett. Äldre bläckanteckningar på försättsbladet, med noteringen ”Ex. Auct. Dryandriana”. 1 800:—

Warmholtz 5128. Johan Ernst Rist (–1696) var son till hymnpoeten Johann Rist (1607–67) och var enligt Warmholtz amtmän i Bremervörde. Behandlar de svenska krigen i Tyskland på 1660- och 1670-talet. Proveniensen är möjligen Jonas Dryander.

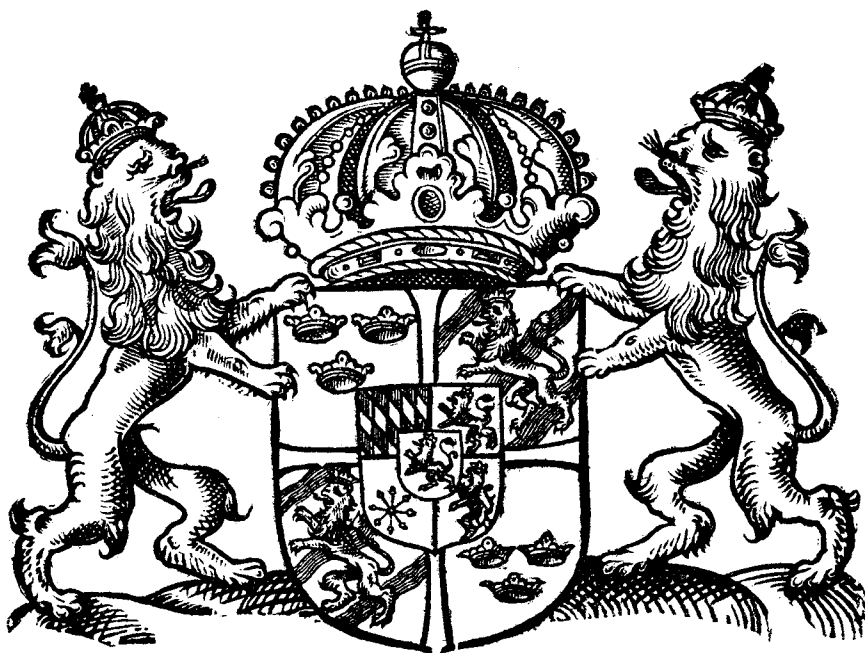
214. (OLIVEKRANTZ, Johan?) *Les anecdotes de Suède ou l’histoire secrete des changements arrivez dans la Suède. Sous le regne de Charles XI.* A la Haye (Ulm), Charles Charpentier, 1716. 8:o. (4),+ 186 s. Titel tryckt i rött och svart. Liten fläck på s. 114 och titelbladet med en bortraderad anteckning. Mycket rikligt med samtida understrykningar och marginalanteckningar med bläck. Samtida halvpergamentband, något nötta marmorerade pärmpapper. Ur Carl Gustaf Nordins bibliotek, med hans namnteckning, och ur Ericsbergs, med Carl Jedvard Bondes exlibris. Enligt bläckanteckning på frampärmens insida är marginalanteckningarna ”ditsatte af en Grefve Dohna”. Även en L. Wenners finns omnämnd. På titelbladet finns anteckningen ”Zu Wolfenbuttel 24 jan.” 7 000:—

Warmholtz 6835. Det finns två franska upplagor tryckta 1716, denna tryckt i Ulm, med den fingerade tryckorten Haag, och en tryckt i Utrecht, med den fingerade tryckorten Stockholm. Denna Ulmupplaga med något sämre franska, räknas som den första, medan Utrechtupplagan är en förbättrad. Ett nytryck av den senare utkom 1718 i Kassel. Författarskapet till *Les anecdotes de Suède* är fortfarande omtvistat även om den numera oftast tillskrivs Johan Olivekrantz. Den har tidigare huvudsakligen tillskrivits Samuel Pufendorf, men han är ej författaren konstaterar Bo Lindberg i SBL. Den har även attribuerats till Samuels bror Esaïas, Lapiquière och Mauritz Wellingk. *Les anecdotes de Suède* är ett kritiskt inlägg mot både högadeln och enväldet. I dess historieskrivning kritiserar aristokratins strävanden att försvaga kungamakten och påstår t.ex. att Johan Gyllenstierna planlagt enväldets införande enbart för att göra kungamakten så förhatlig att ett högadligt oligopol skulle kunna införas. Författarens eget ideal är ett arvrike med begränsade monarkistiska befogenheter (Björn Asker i SBL). Texten har i sin slutliga form troligen tillkommit i slutet av 1690-talet, men tryckts först 1716, efter Olivekrantz död. Möjligen är det fråga om en grundtext av Olivekrantz som sedan kom-

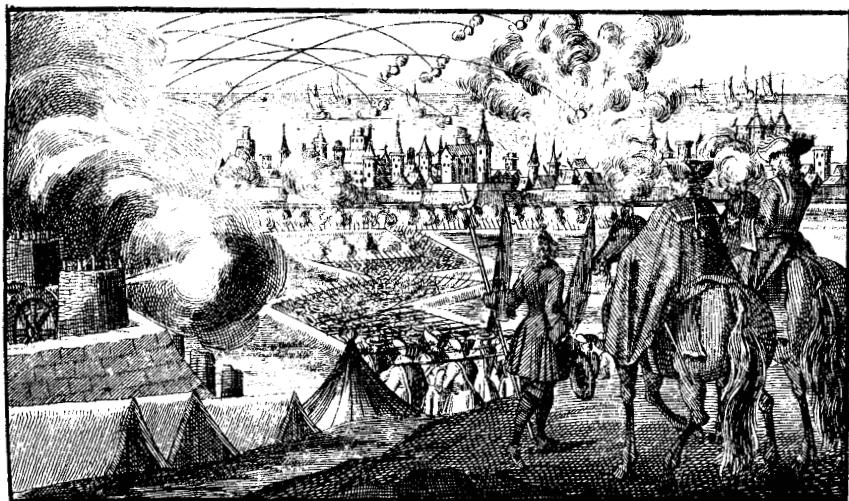
pletterats av den okända utgivaren. Johan Olivekrantz (1633–1707) hette före adlandet Johan Larsson Paulin, och var son till ärkebiskopen Laurentius Paulinus Gothus. Han var en lärd jurist och gjorde en snabb karriär, dels inom diplomatin, dels inom Kanslikollegiet. Bland annat representerade han Sverige vid förhandlingarna i Nijmegen. Hans karriär avbröts dock 1680 och under enväldet hade han endast mindre uppdrag men fortfarande ett stort inofficiellt inflytande, inte minst inom utrikespolitiken. Det finns förstås åtskilliga greve Dohna som skulle kunnat ha använt boken och gjort anteckningarna. Carlander nämner Carl Fredrik Dohna på Tidö (1722–84) men troligen är anteckningarna något äldre. Kanske Fredrik Christoffer (1664–1727) som år 1720 var svensk generallöjtnant och från 1722 president i wismarska tribunalet. Historikern Carl Gustaf Nordins (1749–1812) boksamling var enligt Pehr Tham dåtidens största privatbibliotek inom historieämnet. Det såldes på auktion 1815.

215. (OLIVEKRANTZ, Johan?) *Geheime Nachrichten vom Schwedischen Hofe und von denen in selbigem Reich vorgefallenen Veränderungen unter Regierung Carls des XI.* Aus dem Frantzösischen übersetzt. Köln, Peter Marteau, 1716. 8:o. (8),+ 198 s. Lättare lagerfläckar från s. 129. Samtida hfrbd, ryggen med tre lätt upphöjda bind, stänkmarmorade pärmapper. Ur Carl Gustaf Nordins bibliotek, med hans namnteckning och ur Ericsbergs, med Carl Jedvard Bondes exlibris. Med ett äldre signum "224" med rött bläck och en dubblettanteckning med blyerts. 4 000:–

Warmholtz 6835, not. Carlander II, 775f. Första separat tryckta tyska översättningen av den berömda *Les anecdotes de Suède*, som utkom samma år. En ny titelupplaga utkom 1722 med titeln *Samuel von Pufendorfs historische Nachlese*. En annan tysk översättning publicerades dock redan tidigare 1716, i nummer 25 och 28 av J. J. Schmauss *Bücher und Staatscabinet*. Författarskapet är fortfarande omtvistat även om den numera oftast tillskrivs Johan Olivekrantz. Historikern Carl Gustaf Nordins (1749–1812) boksamling var enligt Pehr Tham dåtidens största privatbibliotek inom historieämnet. Det såldes på auktion 1815.

[301]

KARL XII

216. MANDELL, Joh. Christ. *Oratio panegyrica, quam serenissimo atq; potentissimo principi & domino, domino Carolo duodecimo, Suecorum, Gothorum, Vandalarum regi, &c. &c. &c. patri patriæ, pio, felici, augusto domino suo clementissimo, ipsis Caroli augustissimis nominalibus d. XXVIII. jan. a. MDCC. Devotissime dedicavit, atq; proclamavit Joh. Christ. Mandell.* Stockholm, Olavi Enaei, (1700). 4:o. (44) s. Med fin träsnittsvinjett. Nära skuren. Fuktrand på femte till sjunde bladet. Fläckar på ett par ställen. Tagen ur band. 3 500:–

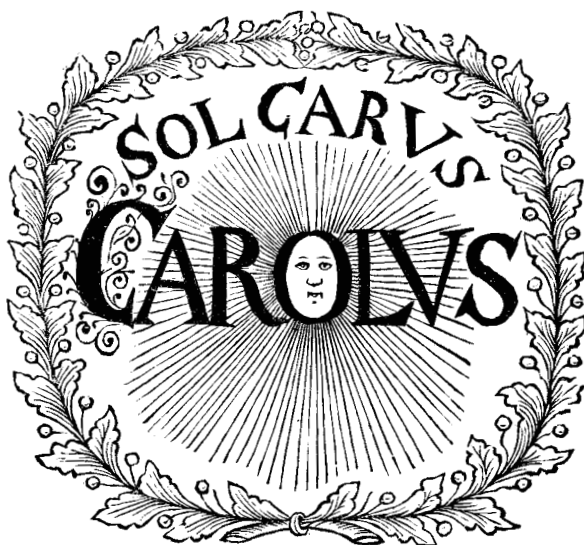
Warmholtz 5227. Vinjetten visar ett anagram "Carolus" = "Sol Carus", med ett strålende ansikte som tittar ut genom O:et i Carolus omgivet av lagerkransar.

DANMARK

217. [Landstigningen på Själland.] *Kort relation om descenten som skedde på Seeland den 25 julii, anno 1700.* [= rubrik]. (Stockholm, Kongl. tryckeriet, 1700). 4:o. (7) s. Lagerfläckig. Snålt skuren med förlust av kustoder. Reva och pappersförlust i innermarginalen med liten textförlust på ett blad. Tagen ur band. Bläcknotering på första sidan. 2 000:–

Bibl. danica III, sp. 266. Klemming, Sveriges krig, s. 219. Warmholtz 5248. Karl XII:s landstigning i Själland var en stor framgång och öppnade vägen för en stormning av Köpenhamn. För att undvika ett totalt nederlag för Danmark slöt dock Fredrik IV snabbt fred med Holstein-Gottorp i Traventhal. Eftersom det var den konflikten som var den formella orsaken till kriget lyckades han på så sätt beröva Sverige understödet av den kombinerade holländsk-engelska flottan i Öresund. Karl XII tvingades godkänna freden och dra sig tillbaka över sundet.

ANAGRAMMA.

NOMEN & OMEN,
SINE PRÆJUDICIO JUDICIUM.
QUOT. CAROLI. TOT. JOLES,

);(

IN,

[216]

218. [Freden i Traventhal.] *Trawenthaliske freden, slutten den 18 augusti, anno MDCC. Lijka lydande med originalet.* (Stockholm, Kungl. boktryckeriet, 1700.)

4:o. 21,+ (3, blanka) s. Fläckig. Tagen ur band, med stänkta snitt.

1 200:—

Bibl. danica III, sp. 266. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 278. Enligt fredsfördragets trettonde artikel utlovar konungen av Danmark att inte företaga några krigiska handlingar mot Sverige och dess allierade "under hwad prætext thet wara kunde". Som del av anfallsalliansen mot Sverige hade Danmark invaderat Sveriges allierade Holstein-Gottorp medan Sachsen och August II invaderade Livland. Danmark lovade i denna fred dels att återställa Holstein-Gottorp till hertig Fredrik IV och dels att lämna anfallsalliansen mot Sverige.

219. [Freden i Traventhal.] *Extract utur the emellan hans kongl. may:t i Danne-marck och hans hög-furstl. durchl. af Holstein-Gottorp slutne freds articular, som äre afhandlade och till slut förde uti Trawenthal den 18 augusti 1700.* (Stockholm, Kungl. boktryckeriet, 1700.) 4:o. (8) s. Lagerfläckig. Tagen ur band.

1 500:—

Bibl. danica III, sp. 267. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 278. Freden i Traventahl slöts mellan Danmark och Holstein-Gottorp den 8 augusti (enligt den svenska kalendern; den 18 augusti enligt den gregorianska) 1700, efter Sveriges framgångsrika landstigning på Själland.

220. (MEIBOM, Anna.) *Relation veritable de l'horrible et detestable assassinat commis en la personne de mr. de Schade, conseiller et resident du Roi de Pologne a la cour de Dannemarc; avec les cruelles persecutions & les injustices criantes, qui lui ont été faites pendant son sejour a Copenhagen, & qu'on a continué d'exercer après sa mort contre sa veuve.* Utrecht, la veuve Voskuyl, 1713. 8:o. (2),+ 212 s. Välbevarat något senare hfrbd, rikt gulddornerad rygg med röd titeletikett, röda snitt. Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 5 000:—

Författarinnan Anna Meibom var svägerska till den mördade Johan (Hans) von Schade, diplomat i polsk tjänst. Johan (eller Hans) von Schade (1671–1703) var född i Danmark men sedan 1698 i polsk tjänst och sedan år 1700 polsk resident i Köpenhamn. Han kom dock snabbt i konflikt med många och framförallt med den danska ministern Christian von Plessen. Efter svåra motgångar fick Schade efter egen ansökan slutligen avsked 1703, och en fransman Antoine Moreau utsågs till hans efterträdare. Innan Schade hunnit lämna Köpenhamn dog dock Moreau plötsligt. Schade skyndade sig då till dennes hus för att försegla hemliga papper, men där befann sig redan Plessens folk. En ordstrid uppkom och slutade med att kammarrådet Burchard v. Suhm stack ned Schade med sin värja. Han dog två dagar senare av såret. Ett antal oklarheter kring mordet fanns och Anna Meibom anklagar här i *Relation veritable*, utgiven tio år senare, Plessen för en mordkomplott planerad av illvilja och ondska, och att denne senare även förföljt den stackars änkan, d.v.s. författarinnans syster.

NARVA

221. [Narva.] (AURELIUS, Samuel.) *Frijdhatares spegel för hela werlden upstält, då himmelens konung den store ock ööfwerwinnerlige guden genom sin smorda den oförljklige, tappre ock frijmodige hjälten Sweriges, Giöthes ock Wändes konung Carl den tolfte segrade öfwer sin, sampt sitt folcks Sweries barnas häffftige ock grymma fiende czarn uti Muscow som skiedde wijd Narwa den 20. novembr. anno 1700.* Utan ort, (1701). 4:o. (16) s. Spridda fläckar i marginalerna. Genomgående fuktfläck överst i innermarginalen. Oskurna och ouppskurna ark. 3 000:—

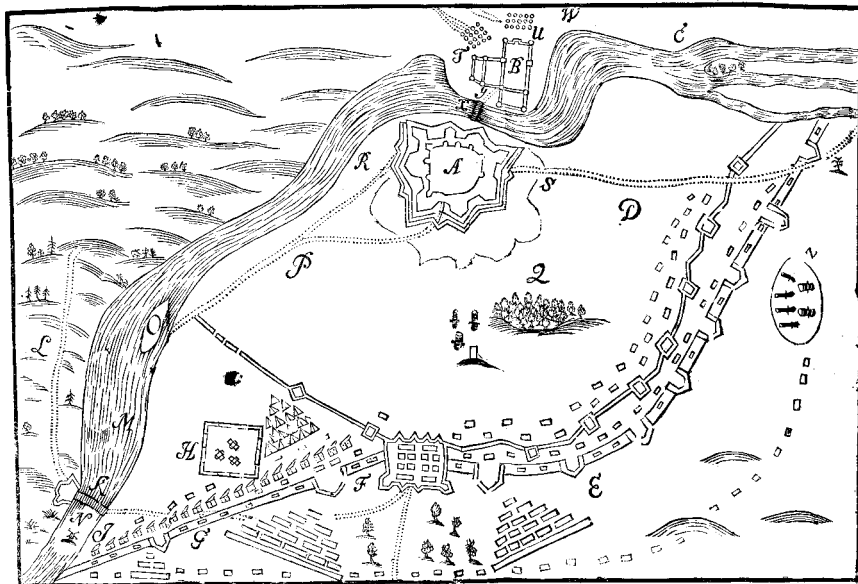
Klemming, Sveriges dramatiska litteratur, s. 529 anger: "Riga?, 1701." Varianten med avslutningsversen signerad "S. A." Dramatisk skildring av slaget vid Narva.

222. [Narva.] *Fägnad öfwer Swea-seger emot ryszen.* Utan ort och år. 4:o. (8) s. Tagen ur band. 2 500:—

Warmholtz 5277. SB 17 anger "sannolikt tryckt 1701 hos Wankijfs änka i Stockholm". Vers som innehåller målande skildringar av ryssarnas grymheter, och en annan upplagas mer utförliga titel upplyser om att denna bloddrypande dikt: "Kan siungas som: Then signade dag som wij nu här see etc."

223. [Narva.] *Grundritning, öfwer ryssarnes läger för staden Narva, med de förnemste orters anwijsning och förteckning, samt hwarest hans kongl. may:st. med rättfärdige och segersame wapen angripet och äröfrat deras starka retrenchementen. Den 20 novembr. anno 1700.* Stockholm, Kongl. boktryckerij hos salig Wankijfs änckia, (1700). Ettbladstryck. Patentfolio. Med fläckar och fuktränder samt mycket små hål i ett veck. Vikt. 12 500:—

Klemming, Sveriges krig, s. 224. Warmholtz 5263. Med karta över Narva i träsnitt på övre halvan av bladet, därunder beskrivs förloppet i tryckt text.

[223]

224. [Narva.] (HOLMSTRÖM, Israel.) *Den ryska Bastugun, tillredd af hans majestät vår allernådigste herre och konung, kong Carl den tolfte åth många tusende ryssar wid Narven den 20 novemb. 1700.* Utan ort och år. 4:o. (4) s. Svaga fläckar på andra bladet. Små bläckfläckar i marginalen på sista sidan. Tagen ur band. Liten reva vid ryggen. Nära skuren med förlust av delar av bokstäver.

1 500:—

Israel Holmström Samlade dikter II, s. 226ff. "Denna dikt kan med sin kraft och väl sammanhållna allegori tillskrivas Holmström." Tre varianter finns.

225. [Narva.] *Kårt doch sanfärdig berättelse om den glorieuse och i manna minne oförljklige seger, hwarmed den aldrahögste Gud den 20. november hafwer behagat wälsigna kongl. May:ts af Sverige rättmätige wapn emot dess trolöse fiende Czaren af Muscow. Narva den 28. november 1700.* (Stockholm, Kungl. tryckeriet, 1700). 4:o. (8) s. Oskuren och ouppskuren.

3 000:—

Klemming, Sveriges krig, s. 222. Warmholtz 5261.

226. [Narva.] (SLEIIN, C.) *Die mitt Gottes Hülff und durch die heroische Tapfferkeit des groß-mächtigsten Königs Caroli des XII:tens der Schweden Gothen und Wenden König erhaltene große Wunder und preiswürdige Victoria bey Entsetzung der hart belägrerten Stadt Narva den 20 Novemb: 1700.* (Stockholm, J.G. Matthiae, 1700). 4:o. (4) s. Liten fläck på titelbladet. Har varit vikt. Smårevor kring kanterna och pappersförluster i ryggen.

3 000:—

227. [Narva.] (SPARFELT, Anders.) *Segersång öfwer den makalösa undsättningen af Narva stad, genom konung Carl den XII. hwilken med 8000 swenske män slog 80000 rysszar som lägo där före; och jagade dem utur deras fasta läger där ifrån*

den 20 novemb. anno 1700. Opsatt för Sveriges allmoge, och enkanterligen för dem i Dahlarne, hwilka intet ombyttandes des seder och sång, längst förmår at giömma den samma. (Stockholm, Wankijff, 1700). 4:o. (4) s. Tagen ur band. 2 500:—

Hyllningsvers i anledning av segern vid Narva. Författaren Anders Sparman, adlad Sparfelt, stupade ett drygt halvår senare vid övergången av Düna.

228. [Narva.] *Ungelagene Naricht, van der in der gantzen Welt bekanden, un nich ahne Verwunnering anthosehenden Victorie, de de grotmächtige Först un Herr, H. Carl de XII. der Schweden, Gothen un Wenden Künning &c. im vörigen Jahr 1700. wedder de Russen in Lieffland erbullen, un toglyck dardörch de belagerde Stadt Narve leddig un fry gemaket. Allen näsewisen Spitz-Köppen, un uthverschameden Lögeners, binnen nu [sic!] buten Landes, to trotz, in der Pamerischen Moder-Sprake, thom betern Nadencken, an den Dag gegeben. Van enem Rüter, de mit darby gewest, un alles mit Ogen angesehn.* Utan ort, (1701?). 4:o. (8) s. Tagen ur band. Nära skuren nedtill med förlust av delar av bokstäver på titelbladet. Tumavtryck på sista sidan. 2 500:—

Ej i Klemming. Warmholtz 5278. Brutal skildring av slaget vid Narva, skriven på rimmad plattysk vers.

229. [Narva.] *Kongl. may:tz nådigste skydde- och försäkrings breff för inbyggjarne uti Ryszland; gifwit i staden Narfwa den 3 decemb. åhr 1700.* Stockholm, Kongl. booktr. hoos sal. Wankifs Änckia, (1700). Lätt lagerfläckig på titelbladet och i marginalerna. Tagen ur band. 1 200:—

230. *Herr Johann Ernests frij-herren von Blomberg nödwändige uhrsächt och förswar emot de honom af hans czar. may:tz ambassadeur vti Haag, herr Andreas Artemonowitz Malarus i des til de högm:de herrar general stater den 25 sidstledne januarij öfwerlefwereade och i trycket utgångne memorial, tillagde och påbördade swåra beskylningar.* (Stockholm, Kungl. tryckeriet, 1701). 4:o. (8) s. Enstaka småfläckar. Tagen ur band. 2 500:–

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 289. Warmholtz 5292. Den ryske översten Johan Ernst von Blomberg, härstammandes från Kurland, anklagades från ryskt håll för att ha bytt sida under slaget vid Narva.

231. *Abgenöhtigte Ehrenrettung Herrn Johann Ernest Frey-Herrn von Blomberg gegen die ihm in dem von sr. czarischen Majestät Ambassadeur in dem Haag, Herr Andreas Artemonowitz Shalarus denen hochmögenden Herrn General Staten den 25 nächst verwichenen Januarii übergebenen und im Druck ausgegangenen Memorial beygelegten schweren Beschuldigungen.* (Stockholm, Kungl. tryckeriet, 1701). 4:o. (8) s. Tagen ur band. 2 500:–

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 289. Warmholtz 5292. Finns även i en svensk variant. Den ryske översten Johan Ernst von Blomberg, härstammandes från Kurland, anklagades från ryskt håll för att ha bytt sida under slaget vid Narva.

232. ALLART, Ludwig Nicolaus von. *General lieutenantens och öfveringenjörrens Ludwig Nicola von Allart som vid stadens Narva lyckeliga undsättning, blifwet fången, uprictige relation och sannfärdige berättelse om ryssiskes czaren och hans folks grufweliga förskräckelse och förbistring til konungen i Pohlen.* (Stockholm, 1701.) 4:o. (8) s. Lagerfläckar. Tagen ur band, och insatt i senare pappersomslag. 2 500:–

Klemming, Sveriges krig, s. 225. Warmholtz 5286, not. Flera varianter finns. Årtalet efter Klemming. Skriften är dock daterad den 6 december 1701, varför tryckåret kanske snarare borde vara 1702. Warmholtz nämner den tyska upplagan, vilket skall vara en översättning från franskan. Allart var antagligen i August den starkes tjänst.

OLOF HERMELIN

Se även nummer 257 och 259

233. (HERMELIN, Olof.) *Examen causarum, quas copiarum saxoniarum, uti vocantur, dux improvise & subdole in Livoniam irruptioni pretexere, literisque suis divulgare voluit.* (Stockholm, Kungl. tryckeriet), 1700. 4:o. (80) s. Bläcknotering på titelbladet. Snål övre marginal. Tagen ur band, med rödstänkta snitt. 2 000:–

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 281. Warmholtz 5238. Olsson s. 168ff & 175ff. *Examen causarum* är ett av Hermelins viktigaste propagandistiska arbeten. Den utkom i svensk översättning samma år under titeln *Grundeligt bewijs* ... samt i tysk resp. holländsk året därpå. Det främsta syftet var att rättfärdiga Sveriges sak inför den västeuropeiska opinionen, vilket gjordes genom att framhäva konung Augusts brott mot "pacta conventa", framfört av Hermelin med "...förkrossande sarkasmer och glänsande ciceroniansk retorik...", för att citera Sven Olsson.

234. (HERMELIN, Olof.) *Grundeligt bewijsz, huru osanna ock orimlige the förwändningar äre, som de så kallade sachsiske trouppars anförare haar så skriffteligen som genom trycket welat utsprida, til at där med entschyllo det oförmodeliga och arg-*

listiga infall uti Lifland. (Stockholm, Kungl. tryckeriet), 1700. 4:o. (48) s. Tråkiga fläckar på titelbladet och på ett par sidor i texten. 2 500:—

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 280. Warmholtz 5238, not. Olsson s. 168ff & 175ff. Svensk översättning av *Examen caesarum*, ett av Hermelins viktigaste propagandistiska arbeten. Den utkom i tysk resp. holländsk året därpå.

235. (HERMELIN, Olof.) *Veritas a calumniis vindicata, seu ex parte sacrae regiae majestatis Sveciae justissimum responsum, quo nefandae artes et calumniae regis Poloniae, quibus injustissimum, et divinis humanisque juribus maxime detestabile bellum infucare nititur, et contra pacta conventa praestitumque juramentum, reipublicae, cui praest, libertatem si poterit, simul opprimere, manifestantur. Anno reparate per Christum salutis MDCC.* (Stade, Caspari Holweni, 1700?) Folio. 47,+ (blank),+ 16 s. Första två bladen med pappersslagning i övre inre hörn, med motsvarande fläck t.o.m. s. 13. Sammanbunden med:

(HERMELIN, Olof.) *Discussio criminationum, quibus usus est moscorum czarus, cum bello Svecis, contra jusjurandum, & nuperrime datam fidem, illato praetextum quereretur. Anno MDCCI.* Stade, Caspari Holweni, (1701). Folio. 44 s. Bläckplump på titelbladet och sista sidan samt småfläckar. Sammanbunden med:

Informatio brevis, cur serenissimi electoris Brandenburgici, militis intromissionem, civitas Elbingensis anno MDCXCVIII evitare non potuerit. Utan ort, 1700. Folio. (16) s. Något nött samtida pappband, frampärmen med handskriven, formklippat pappersetikett. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris.

Warmholtz 5245 resp. 5257. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 284 resp. 281. Olsson s. 175ff resp. 178ff. VD17 14:075812S för "Informatio brevis". 15 000:—

De mycket sällsynta folioupplagorna av Hermelins propagandaskrifter *Veritas a Calumniis* och *Discussio criminationum*, tryckta i Stade, huvudorten i den svenska provinsen Bremen-Verden, nu Niedersachsen. Dessa två verkar vara de enda som utkom i en foliovariant, åtminstone de enda kända.

Veritas a calumniis är Olof Hermelins svar på Polen och August II:s *Justae vindicae* – av svenskarna kallad "det polska manifestet" – vilken spreds framförallt i Holland. Denna var i sin tur ett svar på Hermelins *Examen causarum*, ett av hans viktigaste propagandistiska arbeten vars främsta syfte var att rättfärdiga Sveriges anfall på Polen inför den västeuropeiska opinionen. I *Veritas a Calumniis* återkommer argumenten från *Examen causarum*, åtföljda av ett stort antal "Testimonia", som stöd för den svenska saken.

Discussio criminationum var Hermelins andra stora stridsskrift – vid sidan av *Examen causarum* – och riktade udden mot såväl August i Polen som mot Ryssland. I det avslutande kapitlet vänder sig Hermelin till Västeuropas stora handelsmakter och varnar för vad följden kan bli för dem om det svenska motståndet nedkämpades. Tzar Peter skulle bli "...novos Attila novosque Tamerlanes...", mänsklighetens gissel. Såväl Warmholtz som Klemming anger felaktigt 1700 som tryckår. Sven Olsson har dock visat att skriften inte trycktes förrän sensommaren 1701. I denna folioupplaga är datumet i titeln ändrat från 1700 till 1701!

Informatio brevis är i andraupplagan, den första kom 1698.

236. (HERMELIN, Olof.) *Discussio criminationum, quibus usus est moscorum czarus, cum bello Svecis, contra jusjurandum, & nuperrime datam fidem, illato pretextum quæreret. Anno MDCC.* Stockholm, B. Nicolai Wankifwj. J. H. Werner. F., (1701). 4:o. 122,+ (2, blanka) s. Bläcknotering och liten fläck på titelbladet. Fläck nederst i innermarginalen på s. 11–29. Tagen ur band, med rödstänkta snitt. Snålt tilltagna marginaler, särskilt på titelbladet. 2 000:—

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 281. Warmholtz 5257. Olsson s. 178. *Discussio criminationum* var Hermelins andra stora stridsskrift – vid sidan av *Examen causarum* – och riktade udden mot såväl August i Polen som mot Ryssland. I det avslutande kapitlet vänder sig Hermelin till Västeuropas stora handelsmakter och varnar för vad följden kan bli för dem om det svenska motståndet nedkämpades. Tzar Peter skulle bli "...novos Attila novosque Tamerlanes...", mänsklighetens gissel. Såväl Warmholtz som Klemming anger felaktigt 1700 som tryckår. Sven Olsson har dock visat att skriften inte trycktes förrän sensommaren 1701.

237. (HERMELIN, Olof.) *Wiederlegung der Lästerungen, welche der Muscovitische Czaar den Krieg, womit Er die Schweden, wieder seinen Eyd und noch kurtz vorher versicherte treue und Glauben, zu beschönigen, gebraucht hat. Nach dem Lateinischen verteusschet 1701.* Utan ort, (1701). 4:o. (88) s. Enstaka småfläckar. Tagen ur band. 2 200:—

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 284. Warmholtz 5257, not. En av två tyska översättningar av Hermelins *Discussio criminationum*. Den andra har titeln *Gerechte Ablehnung derer lasterhaften Beschuldigungen* och är troligen tryckt i Stockholm. Se nedan.

238. (HERMELIN, Olof.) *Gerechte Ablehnung derer lasterhaften Beschuldigungen, womit der Moscowitische Czar seinen Krieg, damit Er Schweden, wie der Eyd, und noch neulich versicherte Treu und Glauben, angegriffen, zu beschöigen gesucht hat. Nach der Lateinischen Original ins Deutsche übersetzt im Jahr 1701.* (Stockholm, 1701.) 4:o. (91) s. Med lagerfläckar, framförallt på titelbladet. Tagen ur band.

2 500:–

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 280. Warmholtz 5257 not. En av två tyska översättningar av Hermelins *Discussio criminationum*, denna förmodligen tryckt i Stockholm. Den finns även översatt med titeln *Widerlegung der Lästerungen* och då troligen tryckt i Tyskland. Se ovan.

239. (HERMELIN, Olof.) *Et bref, skrifwet ifrån Hag til en i Frankfurt, angående det ryska fridsbrottet med Sverige, ock des orsaker, som den i Hag warande ryske gesanten hafwer andraget; afffransöskan öfversatt på svenska språket, ock tryckt i Stockholm år 1701.* (Stockholm, Kungl. tryckeriet, 1701.) 4:o. (24) s. Titelbladet något solkigt och med bläcknotering. Tagen ur band.

2 000:–

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 289. Warmholtz 5293. Olsson, s. 180. SB17 anger Nils Lillieroot som författare, en uppgift man inhämtat från Bygdén. Sven Olsson placerar dock författarskapet hos Hermelin. Trots att skriften även kom ut i tysk översättning var den förmodligen menad för den inhemska svenska propagandan.

240. (HERMELIN, Olof.) *Eubuli Aquilonii epistola ad amicum, quâ cum latrone non esse paciscendum, clarissimis argumentis evincitur. Anno MDCCI, nonis aprilibus.* (Stockholm, Kungl. tryckeriet, 1701.) 4:o. (16) s. Fuktrand. Tagen ur band. Bläcknotering på titelbladet. Nära skuren, vilket naggar i kanten en initial på första textsidan.

2 000:–

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 289. Warmholtz 5297. Olsson, s. 181ff. Brevet diskuterar, med utgångspunkt i romersk rätt och historia, frågan om man kan och bör sluta fredsfördrag med stråtrövare (latrones). Specifikt åsyftas August den starke, som enligt brevskrivaren bör ses som en illegitim fridstörare. Man behöver dock ej misströsta. Svenskarna skulle nog, liksom romarna före dem, ”icke tåla, att folkens lagar fläckades genom stråtrövardåd, ja tillse, att stigmän och fredstörare, som icke kunde betagas viljan att göra illa, betogos förmågan därtill.” (Olssons översättning). Skriften är ett tidigt inlägg i debatten om eventuell avsättning av August som kung av Polen, vilket sedermera skulle bli Sveriges officiella hållning.

LIVLAND

241. POLUS, Thomas. *Livonia perfide cruentata sive de hostili subdolaq' copiarum Saxoniarum in Livoniam irruptione repraesentatio aequis rerum aestimatoribus ad centoriam trutinam proposita.* (Stockholm, Kungl. boktryckeriet, 1700.) 4:o. (11) s. Innehåller fyra blad B1–B2, med s. 9–11. Oskuren och ouppskuren. Titelbladet med några små lagerfläckar.

3 500:–

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 282. Warmholtz 5236. Propagandaskrift som fördömer Sachsens invasion av Livland. Den utkom även på tyska och svenska.

242. POLUS, Thomas. *Det med största ofog öfverrumplade Lijffland eller en wällgrundat föreställning om det chursachsiske krigsfölcketz ganska oförmodeliga och orättwijisa inbrätt i Lijffland, framställt till den ährbare opartiske werldens mogna omdöme.* (Stockholm, Kungl. tryckeriet), 1700. 4:o. 15 s. Lätt lagerfläckig. Tagen ur band. 3 500:—

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 282. Warmholtz 5236. Den svenska upplagan av denne propagandaskrift som fördömer Sachsens invasion av Livland. Utkom även på tyska och latin, samt i en återöversättning till latin från den tyska översättningen.

243. POLUS, Thomas. *Das mit höchstem Unfug angefochtene Liefland oder Rechts-beständige Fürstellung von dem feindlichem tückischen Einbruch der chursächsischen Kriegs-Völcker in Lief-Land der unpartheischen ehrbahren Welt zu reif-fer Beurtheilung anheim gegeben.* (Stockholm, Kungl. tryckeriet), 1700. 4:o. 15 s. (B-arket, s. 9–15 är dubblerat). Mycket lätt lagerfläckig. Oskuren och ouppskuren. 5 000:—

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 281. Warmholtz 5236. Den tyska upplagan av denna propagandaskrift som fördömer Sachsens invasion av Livland. Utkom även på svenska och latin, samt i en återöversättning till latin från denna tyska översättning.

244. *Livonica. Oder einiger zu mehrer Erläuterung der mit anfang des 1700. Jahrs in Lief-land entstandenen Unruhe dienlicher Stücke und actorum publicorum.* 1–10. (Riga, 1700–02.) 4:o. 87; 62; 150; 72; 67; 108; 60; 80; 47; 55 s. Enstaka småfläckar, liten bläckplump på s. 59 i fjärde delen. Samtida pergamentband. Spår av borttaget exlibris. 25 000:—

VD17 3:307472B. Winkelmann 2548. Annus 236a. Warmholtz 5367. Ej hos Lundstedt. Fint exemplar av denna sällsynta periodiska skrift. Här saknas den elfte delen, som dock saknas både hos VD17 och Winkelmann och i de flesta offentliga sviter av verket. Annus räknar "Livonica" som den fjärde periodiska skriften i Estland. Viktig urkundsamling som på åtskilliga ställen återopas av Warmholtz i hans bibliografi. Den behandlar händelserna i Livland under kriget mellan Sverige, Ryssland och Polen perioden 3 februari år 1700 till maj 1702, med publicerande av många dokument rörande Baltikum; förordningar, dagordrar, brev, bl.a. av Erik Dahlberg och Carl Piper, mycket rörande Patkul m.m. Den sällsynta elfte delen, som saknas även här, fortsätter fram till 2 januari 1703. Om det därefter har utkommit ytterligare någon fortsättning är oklart.

PATKUL

245. [Patkul.] *Der Liefländischen Ritterschafft, wie auch, des Magistrats, und der Bürgerschafft, zu Riga, über dess infamen und verrätherischen Johan Reinhold Patkuls aufrürisches Verfahren und Calumnieuse Beschuldigungen; Bey dem in Riga Anno 1700 gehaltenen Landt-Tage aufgesetzte, und an Ihro Königl. Majest. von Schweden Rath, Feldmarschal und General-Gouverneur in Liefland, den hochwolgebohrnen Herrn Grafen Erich Dahlberg überreichte Declarationes und Erklärung.* (Stockholm, Kungl. tryckeriet, 1700.) 4:o. 36 s. Tagen ur band. Äldre bläckpaginering i övre hörn. 8 000:—

Klemming, Sveriges förhållande, s. 278. Warmholtz 5246. Överlämnad i Riga den 24 augusti år 1700 (Quiding anger dock den 8 augusti). Detta är Stockholmsvarianten med "aufrürisches" istället för "aufrührisches". Deklaration och trohetsförklaring av Lantdagen i Riga år 1700 och dess fördömande av Johan Reinhold Patkul, med förteckning på alla deltagare.

246. [Patkul.] (THOMASIVS, Christian. Utg.) *Gründliche iedoch bescheidene Deduction der Unschuld Hn. Joh. Reinhold von Patkul, sr. kön. Maj. in Polen und churfl. durschl. zu Sachsen geheimbden Kriegs-Raths, wider die vielfältigen harten und unverschämten Lasterungen, mit welchen derselbe von seinen Feinden und Verfolgern in Schweden [...] bisher beleget worden, nebst denen völligen wider ihn in Schweden Anno 1694 ergangenen Acten, und zweyen rechtlichen Teutschen und Lateinischen Responsis, auch angefügten Collectanei Livonicis, woraus seine und seiner mitbeklagten von der Liefpländischen Ritterschaft befugniss [...].* Leipzig, Joh. Grossens Erben, 1701. 4:o. (32),+ 234,+ 50,+ (2),+ 195,+ (blank),+ (2),+ 30,+ 206 s. Småfläckar och enstaka bläckplumpar. Första avdelningen med rikliga samtida understrykningar och marginalanteckningar med bläck. Sammanbunden med: (BERGENHIELM, Johan?) *Rätmätigh näpsst på den arga förrädarens Johan Rheinhold Patkuls skändelige i tryck uthgjffne deduction, med twänne büffogade oförnuftige responsis emot den i stora kongl. commisionen anno 1698 öfwer honom här i Stockholm fällte laga sentens och domb.* Stockholm, Sal. Wankiffs enckia (1701). 4:o. (8) s. Sammanbunden med:

(BERGENHIELM, Johan?) *Justa animadversio in evulgatam scelerati proditoris Johannis Rheinholdi Patkuli infamen deductionem. Eique adiuncta bina temeraria responsa, quibus legitimam magnæ regie commissionis Holmiæ anno 1694 de ipso latam sententiam eludere & labefactre annius est.* (Stockholm, 1701?) 4:o. (8) s. Lila marmorerat pappband från mitten av 1800-talet, med röd titeletikett "Patkulliana". Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 16 000:–

Bring, Rättgångshandlingar, 1:1–3. Åhlen 16:118. Warmholtz 5319 resp. 5320. Åhlen, Ord mot ordningen, s. 58. Första verket är ett samlingsband (kallas ibland "Acta Patkuliana") och innehåller skrifter motsvarande Bring 1:5, 7–10, 14). Bring 1:6, *Solida sed modesta*, är endast känd i ett exemplar (KB) och är inte heller här medbunden. Sista delen *Collectanea Livonica* innehåller handlingar för åren 1561–1691 rörande det livländska ridderskapets privilegier.

Christian Thomasius försvar av Johan Reinhold Patkul och angrepp på den svenska domen över denne var förstås för mycket för den svenska censuren och den 18 december 1701 brände skarprättaren, efter en utfärdad tryckt kungörelse, offentligt upp boken vid "Kåken" i Stockholm, d.v.s. vid skampålen på Stortorget. Därefter var den förbjuden i Sverige. Warmholtz konstaterar dock att den blivit mer allmän "nu för tiden".

Motskriften *Rätmätigh näpsst*, och dess latinska översättning, är enligt Bring möjligen skriven av hovkanslern Johan Bergenhielm, som var åklagare i målen mot Patkul. När denna motskrift kom i Patkuls händer ska han ha förmått tsar Peter att bränna den på motsvarande sätt i Moskva som *Deduction* blivit bränd i Stockholm.

Processen mot Patkul inleddes i mars 1694 och i december samma år dömdes han i sin frånvaro att mista högra handen, samt ära, liv och gods. Några före år 1701 tryckta skrifter rörande domen finns enligt Bring troligen inte. Först 1706 fick Karl XII som bekant Patkul utlämnad till sig i Altranstätt och först den 10 oktober 1707 kunde domen verkställas. Om upplysningsfilosofen och professorn i juridik i Halle Christian Thomasius (1655–1728) skall anses som författare eller som utgivare av samlingen verkar oklart, han och Patkul var sedan tidigare vänner och han var väl rätt person att vända sig till för att få en försvarsinlaga. Thomasius arbetade för en humanare straffrätt och anses ha bidragit till avskaffande av tortyr och häxprocesser.

247. *Neu-eröffnetes Liefländisches Theatrum*, vorstellend eine kurtz-gefatzte Erzählung der liefländischen alten und neuen Geschichte und Regiments-Veränderungen, allermeist aber die warhafftige und ausführliche Beschreibung des letzten Pohlischen und Moscowitischen Einfalls, und der Herrlichen Schwedischen Victorie bey Narva, wie auch dessen, was biss anhero darauf erfolgt, mit vorangefügter geographischer Entwerffung des gesamten Lieflandes, und eingemischten Denck-würdigen alten und neuen Begebnissen, neu-geprägten Denck-Pfennigen, u.d.m., Insonderheit aber einer kurtzen Moscowitischen Zeit-Eintheilung. Utan ort, 1701. 4:o. (8),+ 88 s. Titel tryckt i rött och svart. Sammanbunden med:

[Patkul.] *Iusta retorsio adversus nonnullorum sceleratorum calumniatorum et detractorum in Svecia typis mandatum ita dictam justam animadversionem de dato Holmiæ d. XX. dec. anno MDCCI*. Utan ort, 1702. 4:o. (8) s. Sammanbunden med:

[Patkul.] *Rechtmässige retorsion*, auff die von einigen botschafften Calumnianten und Ehren-Dieben in Schweden, im Druck ausgegebene so genannte Rechtmässige Abndung de dato Stockholm, den 20 de, Anno 1701 [...]. Utan ort, 1702. 4:o. (8) s. Sammanbunden med:

[Patkul.] *Echo, oder rechtmässige Beantwortung* auff die von denen infamen Schwedischen Ehren-Dieben, wider Se. Königliche Majest. in Pohlen und Churfürstl. Durch. zu Sachsen, insonderheit wider den Hn. Geheimbden Rath v. Patkul [...]. Utan ort, 1702. 4:o. (178) s. Sammanbunden med:

Summarischer Beweiss des unwidersprechlichen Rechts Sr. Königl. Majestät in Preussen, auff die Succesion seines Herrn Gross-Vaters des Printzen Friedrich Heinrich von Oranien glorwürdigesten Andenckens, [...]. Utan ort, 1702. 39 s.+ utvikbar tryckt tabell. Sammanbunden med:

Der Engelländische und Holländische Staat unserer Zeit, worinnen dieser beyden Nationen gegenwärtige Beschaffenheit, Reichthum und Macht, ingleichen derselben vor die allgemeine Freyheit Europæ abgefaste Consilia, Alliantzen, Kriegs-Rüstungen &c. Inbesonderheit aber ihre bisherige glückliche Expeditiones zu Wasser und Lande, in denen Niederlanden, Portugall und Spanien &c. Samt andern curieusen und neuesten Begebenheiten mit Warhafftiger Feder beschrieben werden. Köln, Peter Marteau, 1702. 4:o. (174) s. Sammanbunden med:

Sr. Chur-Fürstl. Durchl. zu Bähern Send-Schreiben an die hohe Directores der Fränkischen und Schwäbischen Creysse, die Einnehmung der käyserl. freyen Reichs-Stadt Ulm, und andere deroselben Kriegs-Verfassungen betreffend; Zusamt einer ausführlichen Relation wie und welcher Gestalt die Stadt Ulm ist erobert worden. Utan ort, 1702. 4:o. (16) s. Sammanbunden med:

Copia, kayserl. Hand-Schreibens, an der Chur-Fürsten in Bayrn, die gewaltthäuge O[ption der Stadt Ulm betreffend, [...]. Utan ort, (1702), 4:o. (8) s. Liten papperslagning på titelbladet med textförlust. Sammanbunden med:

Der auff seiten Ibro Röm. Käyserl. Maj. und dero hohen Alliirten sehr glücklich vollendete, hingegen aber auff seiten der beyden vereinigten Cronen von Spanien und Franckreich gar unglücklich abgelauffene Feld-Zug des 1702ten Jahrs; worinnen mit histor. Beschreibung die Thaten der hohen Alliirten in Italien, am Rhein, und in der Niederlanden, absonderlich aber auch die Ruinirung und Nehmung der Spanischen

Silber-Flotte vor Vigos mit unpartheyischer Feder vorgestellt werden, ingleichen auch die bisherigen Chur-Bäyrischen Affairen und was sich bisfalls fünfftig ereignen möchte. Köln, Peter Marteau, 1703. 4:o. (62) s. Sammanbunden med:

Das jubilierende Wittenberg, Ano 1702. Utan ort och år. 4:o. 23,+ (1) s. Sammanbunden med:

Eines entfernten erfreuetes Zuruffen an das jetzt-lebende, und frolockende Wittenberg, im academischen Jubel Jahr 1702. Utan ort och år. 4:o. (8) s. Vålbevarat samtida pergamentband med handtextad ryggtitel och röda snitt. Från det Cederhielsmska biblioteket på Säby, med Germund Ludvig Cederhiels initialer på frampärmens insida.

20 000:—

Warmholtz 5298, 5321, 5365 för de första fyra skrifterna. Bring, Rättegångshandlingar, 1:14 för *Justa retorsio* och 1:11 för *Echo*. Carlander II, 489ff. Samlingsband med skrifter kring Livland och processen mot Patkul blandade med nyheter från Spanska tronföljdskriget på kontinenten och ett jubilerande Wittenberg, allt från åren 1701–03. *Echo* består till hälften av ett försvar av Patkul och till andra hälften av ett politiskt försvar för det polska anfallat i Livland. Den är eventuellt skriven av Patkul själv. Även *Justa retorsio* skall enligt historiken B. Bergmann (*Johann Reinhold von Patkul vor dem Richterstuble der Nachwelt*, Leipzig, 1806) kunna vara skriven av Patkul. *Rechtmässige retorsion* är en sällsynt tysk översättning av *Justa retorsio* vilken nämns av Bergmann men enligt Bring aldrig har påträffats! Warmholtz känner likaledes endast till den latinska utgåvan.

Det stora biblioteket på Säby i Östergötland byggdes upp av fyra generationer Cederhielm, varav Germund Ludvig (1755–1841) var den sista. Efter att ha stått nedpackat såldes biblioteket slutligen under 13 auktionsdagar åren 1878, 1880 och 1882.

248. Patkul. (RANFT, Michael.) *Den olyklige generalens Johan Reinhold Patkuls märkwärdiga lefwerne och bedröfweliga död.* Stockholm, Peter Jör. Nyström, 1755. 8:o. 32 s. Titelbladet med fläckar, genomgående hårt lagerfläckig, sista bladet med pappersslagning i innerkant, litet hål genom sista bladet. Något hårt skuren upptill. I senare marmorerat pappband. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris.

10 000:—

Warmholtz 5509. Översatt och utgiven av Gjørwell som enligt företalet även förbättrat och tillagt litet. Originalet är ett bihang. "...nebst dem angefügten merkwürdigen Leben und jämmerlichen Ende des bekannten Generals Johann Reinhold Patkuls", till Ranft arbete *Die Merkwürdige Lebensgeschichte derer vier berühmten Schwedischen Feldmarschalle*, som behandlar Carl Gustaf Rehnköld, Magnus Stenbock, Johan August Meijerfelt och Carl Gustaf Dücker.

249. Patkul. HAGEN, Lorentz. *Kort berättelse, om den werlds-kunnoge Johan Reinhold Pattkulls grufweliga död och påskyndade execution, samt huru han beredt sig dertil:* Författad af dess tilförordnade bigt-fader magist. Lorentz Hagen, regiments-pastor wid Kongl. Hjelmiska dragone-regimentet. Öfversatt från tyskan efter författarens egenhändiga manuscript. Göteborg, Samuel Norberg, 1783. 8:o. 20 s. Tagen ur band, och ilagd i senare pappersomslag.

20 000:—

Jmf. Warmholtz 5504 för den tyska upplagan 1714. Setterwall 1838. Första svenska upplagan. Denna populära skildring om Patkuls gruvliga öde utkom i en mängd upplagor. Regementspastorn Lorentz Hagen skrev sin historia om Johan Reinhold Patkuls sista stund strax efter avrättningen den 10 oktober 1707 och den utkom både på tyska, holländska, engelska och svenska.

POLEN

250. *Kongl. may:tz påbud, att alla desz undersåtare, som för tiden uti konungens i Pohlen och hans anhangs tjenst, eller wid hans trouper sig uppehålla, skola sig ofördröjeligen thädan begifwa. Daterat Stockholm den 3 aprilis åhr 1700.* Stockholm, Wankifs änckia, (1700). 4:o. (7) s. Vikt ark. Lite riss i råkanterna. Bläcknotering på titelbladet. 1 500:—

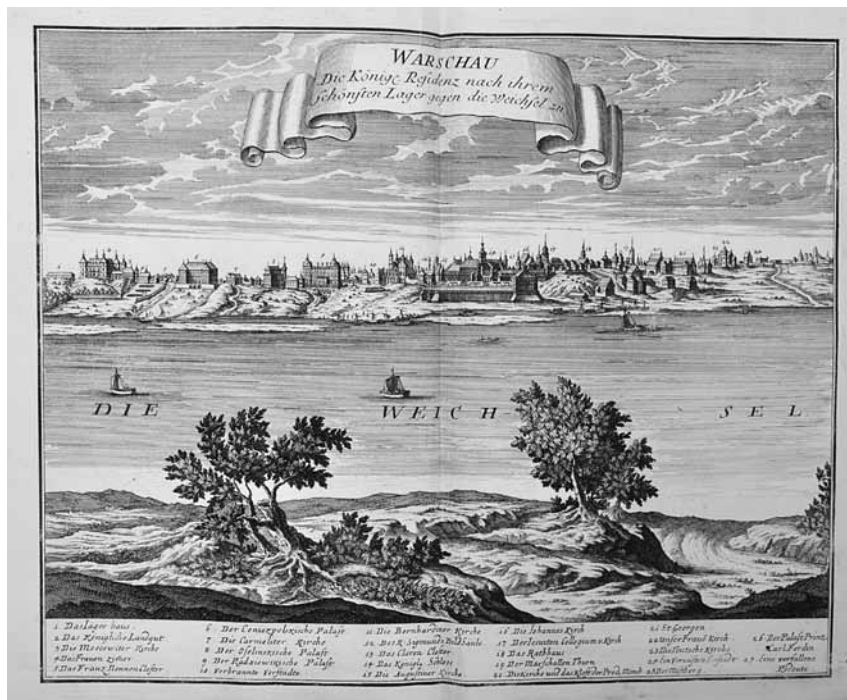
Klemming, Sveriges förhållanden, s. 276. Warmholtz 5240.

251. *Afmåhlning och kort beskrifning uppå den provincial fahna, som är tagen af ryszarna wid Dorpt, tillijka med flere armaturer och transporterade saker, uti siu lodior, i förledne october månad anno MDCC.* (Stockholm, Kungl. tryckeriet, 1700). 4:o. (8) s. Stor träsnittsillustration företällande den tagna fanan på titelbladet. Lagerfläckar i marginalerna och på titelbladet. Snålt skuren nedtill. Bläcknotering på titelbladet. 3 000:—

Klemming, Sveriges krig, s. 220. Warmholtz 5260. Utgavs även på tyska, med en annan avbildning.

252. *An einen auff den allgemeinen Reichs-Tage in Warschau befindlichen Freund.* [=Rubrik.] Utan ort, (1701). 4:o. (4) s. Tagen ur band. Mestadels bortskuren bläcknotering på första sidan. Bortrivet hörn nedtill i innermarginalen. 1 800:—

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 288. Warmholtz 5299. Daterad "Wilda [sic!], ska vara Wilna d.v.s Vilnius] den 2. Maii 1701". Den finns även utgiven på latin och, enligt Warmholtz, på svenska.

253. [Dünaövergången 1701.] *Kort relation, huruledes hans kongl. may:t konung Carl den XII. commenderade sin armée, i egen person, gick öfwer Düna strömmen wid Riga, stormade och borttog konungens i Polens skantzar och batterier, slog den saxiske armeen som war stäld i full slacktordning, tog des artillirie, läger och bagage, och förföljde fienden öfwer två mihl, som skedde den 9 julii anno 1701.* Stockholm, uti kongl. boktr. hos sal. Wankifs änckia, (1701). 4:o. (8) s. Oskuret vikt ark. 2 500:–

Klemming, Sveriges krig, s. 227. Warmholtz 5303. Samma text utgavs även under titeln: *Den segerbärande Mercurii korta berättelse, huruledes [...]. Övergången av Düna (Daugava, Dvina) den 9 juli 1701* var en taktiskt och propagandistiskt viktig seger över August den starke och hans sachsiska armé. Karl XII beslör sig därefter att först ta itu med August II och Polen, och att vänta med att anfälla Ryssland.

254. [Karl XII.] *Triumph- und Sieges- Lieder der Kron Schweden. Vivat! Vivat! Carolus der XII. Er Lebe!* [=Rubrik.] Stettin, 1704. 8:o. (8) s. Tagen ur band, ouppsprättad. 3 500:–

Innehåller tre visor med 12, 15 resp. 7 verser. Den andra skall sjungas till melodien "Freu dich sehr, O meine Seele".

255. [Thorn.] ZERNECKE, Jacob Heinrich. *Das bey denen Schwedischen Kriegen bekriegete Thorn, oder zuverlässige Erzählung desjenigen, was sich bey dieser Stadt, im Jahr 1629, 1655, 1658 und 1703, in Anfallen, Bloquir- Bombardie- und Belagerungen denkwürdiges zugetragen: Dabey ein nöthiger Anhang zur Thornischen Chronike, ausgefertigt von Jacob Heinrich Zerneken.* Thorn, Joh. Nicolai, 1712. 4:o. (10),+ 224 s. Titel tryckt i rött och svart. Titelbladet smutsigt och uppfodrat, enstaka fläckar och marginalanteckningar. Sammanbunden med:

ZERNECKE, Jacob Heinrich. *Das Verpestete Thorn, oder, summarischer Auszug der Pestilenz-Seuchen, womit nach Gottes Willen die Stadt Thorn, von Anfang ihrer Erbauung biss an gegenwärtige Zeiten heimgesuchet ist.* Thorn, Johann Christian Laurer / Johann Nicolai, 1710. 4:o. 32 s. Bläckfläck s. 19. Sammanbunden med:

ZERNECKE, Jacob Heinrich. *Summarischer Entwurff des Beehrten und Gelehrten Thorns.* Thorn, Joh. Nicolai, 1712. 4:o. 48 s. Fläckig med en stor fläck s. 3–6 och med rättelser och marginalanteckningar med bläck. Mörkblätt marmorerat pappband från slutet av 1800-talet. Första arbetet saknar fem inledningsblad och en utvikbar tabell. 8 000:–

Warmholtz 5385 för det första arbetet. Första arbetet behandlar tre svenska kungars belägringar av Thorn (Torun) i Polen, Gustav II Adolfs år 1629, Karl X Gustavs 1655 och 1658 och Karl XII:s 1703. Det andra arbetet redogör för alla utbrott av pest i staden från år 1312 till 1630 och det sista innehåller tabeller över borgmästare, rådsherrar, präster o.s.v. i Thorn. Det första arbetet innehåller på sista sidan rättelser till *Das Verpestete Thorn*. Jacob Heinrich Zerneck (1672–1741) var historiker och en tid borgmästare i Thorn. Han är bekant från tumultet i Thorn 1724 (blodbadet i Thorn), där han, till skillnad från sin efterträdare som borgmästare Johann Gottfried Rösner, valde att konvertera till katolicism och därmed undgå avrättning. Staden är annars mest känd som Kopernicus födelseort.

[314, 335, 333, 301]

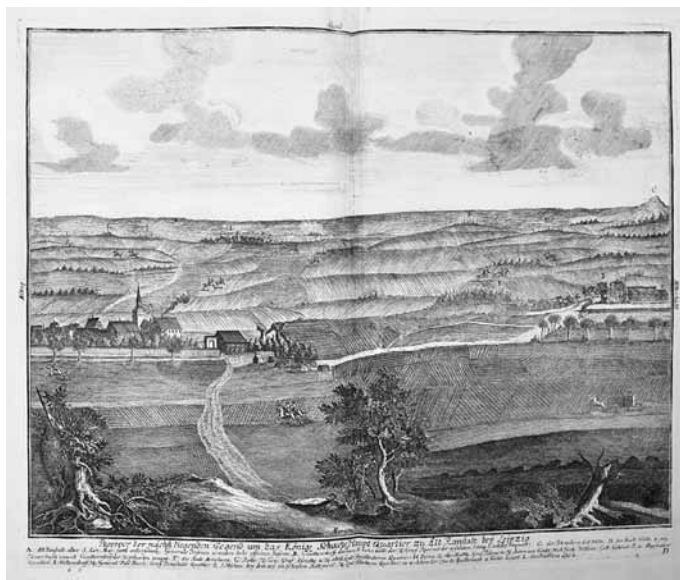
[220, 334, 330, 332, 337, 320, 326]

[324]

256. RADZIEIOWSKI, Michael Stephan. *Manifest des durchläuchtigsten Fürsten und Herren Michaelis Stephani Cardinalis Grafen auff Krylow und Radziejowice Radziejowski der Cron Pohlen und des GroszFürstenthums Lithauen Primas und ersten Fürsten, denen Ständen der Respublique und der gantzen Welt übergeben.* Utan ort, (1704). 4:o. (48) s. Tagen ur band. 2 000:—

Ej i Klemming. Ej i Warmholtz. Kardinal Michael Stephan Radzieiowski (1641 el. 1645–1705) var kardinal och primas i Polen. Detta är hans manifest mot kung August II inför den general-konfederation som 1704 sammankallades till Warsawa. Vid konfederationen kom August den 6 februari att avsättas som kung av Polen.

[315]

FREDEN I ALTRANSTÄDT

257. [Freden i Altranstädt.] HERMELIN, Olof. *Illustrissimi domini Olai Hermelini sacrae regiae Majestatis Sueciae status secretarii responsio ad illustrissimos ac excellentissimos legatos sacrae regiae Majestatis Poloniae cum illorum è numero dominus pro-cancellarius comes Szczuka ob conciliatam pacem sacrae regiae Majestati Sueciae gratias ageret Alt-Ranstadæ die VII/ XVII novembris MDCCVI.* (Stockholm, 1706.) 4:o. (4) s. Tagen ur band. 2 000:—

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 312. Warmholtz 5476. Finns även utgiven i folioformat. Svar från Olof Hermelin till polska legaterna och underkanslern Stanislaus Szczuka om freden i Altranstädt. Hermelin hade aktivt arbetat för freden, även om han hade andra önskemål än kungen. Freden i Altranstädt mellan Sverige och Polen å ena sidan och Sachsen och den andra var en stor framgång för Karl XII. Här tvingade han August den starke att avsäga sig alla anspråk på den polska tronen (som han förlorat två år tidigare) och att erkänna Stanislaus Leszczyński (Stanislaus I) som kung av Polen, att avbryta samarbetet med Ryssland och att utlämna Johann Reinhold von Patkul till svenskarna.

258. [Stanislaus I.] *Manifest, welches im Nahmen Stanislai I. Königs in Polen wegen seines Auffbruchs nach Sachsen publiciret [sic!] worden. Aus dem Polnischen Original übersetzt.* Utan ort, 1706. 4:o. (8) s. Något bruntonad och solkig. Svag fuktrand i inre marginalen. 2 000:–

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 310. Warmholtz 5466 (med något avvikande titel).

259. [Stanislaus I.] (VELLINGK, Otto & HERMELIN, Olof.) *Oratio ad serenissimum ac potentissimum regem Poloniae Stanislaum I, quâ eidem de inita nuper pace gratulabantur missi à sacra regiâ Majestate Suecia illustrissimi & excellentissimi, senator regius dominus Comes Wellingius, et dominus secretarius status Olaus Hermelinum, Lesnica die XI/ XXI. novembris anno Domini MDCCVI.* (Stockholm, 1706.) 4:o. (8) s. Tagen ur band. 2 000:–

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 312. Warmholtz 5477. Greve Otto Vellingk (1649–1708) var general och kungligt råd samt äldre bror till diplomaten Mauritz Vellingk.

260. [Fördraget i Altranstädt.] *Instrumentum conventionis [...]. Förening emellan hans kajsarl. Maj:t och hans kongl. Maj:t af Sverige, angående evangeliska religions-friheten i Schlesien, såsom ock några andra angelägna ärender, uprättad i kongl. altranstadiska läget den 1 sept. år 1707 och stadfästad i Wien den 6 sept. samma år.* Stockholm, Joh. H. Werner, (1707). 4:o. (15) s. Fläckigt titelblad. Häftad och oskuren. 2 000:–

Warmholtz 8675, not. Svensk och latinsk parallelltext. Vid sidan av den välkända freden mellan Karl XII och August den starke i Altranstädt, som slöts den 14 september 1706, fördes även i den närbelägna byn Liebertwolkwitz förhandlingar mellan Karl XII och kejsar Josef I om religionsfrihet åt lutheranerna i Schlesien. Det svenska kravet var ett återinsättande av de kyrkliga rättigheter som dessa tillförsäkrats i den Westfaliska freden. Fördraget om detta, som

slöts den 21 augusti 1707, med England och Holland som garantmakter, fick namnet "Fördraget i Altranstädt". Kejsaren fick med detta fördrag återlämna 134 beslagtagna protestantiska kyrkor.

261. [Fördraget i Altranstädt.] *Argumenta & rationes evidentes, dass unter dem Namen der Augspurgischen Confessions-Verwanten, allemahl die reformirte mit begriffen werden; und dass Sie also auch in denen, wegen der Evangelischen in Schlesien, zwischen käyserl. Majestät, und königlichen Majestät in Schweden, zu Alt-Ranstadt den 1, September/ 22 Augusti 1707. aufgerichteten Articulen, begriffen seyn.* Utan ort, 1709. Folio. 7 s. Häftad, i senare blätt pappersomslag. 2 500:—

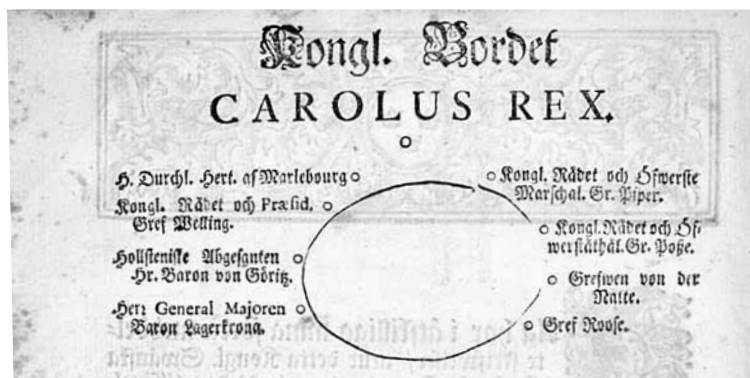
Ej i Warmholtz. En kommentar till fördraget i Altranstädt.

262. (FRAUENDORF, Johann Christian.) *Schwedische und Sächsische Staats-Cantzleij, in welcher alle diejenigen geheimen und andere Schrifften, welche von der Zeit an, da der König in Schweden in Sachsen gerucket, bis an seinen Ab-march, zwischen beyden Höfen gewechselt worden, und ergangen, unverfälscht zu finden. Zur geheimen Erläuterung des damaligen Zustandes der Historie und des Landes von Sachsen.* Köln, Johann Martenau, 1708. 8:o. (16),+ 296 s. Enstaka småfläckar. Välbevarat samtida skinnband, guldornerad rygg med upphöjda bind och senare prydlig blå titeletikett, pärmarna med spegeldekor, något senare för- och eftersättsblad. Överstruken namnteckning på titelbladet. Fint exemplar ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 6 000:—

Warmholtz 8496. Innehåller hemliga handlingar rörande Karl XII:s fälttåg i Sachsen. De sträcker sig fram till februari 1707 och behandlar delvis fredsförhandlingarna i Altranstädt. Boken blev förbjuden i Sachsen.

263. *Den oförmodelige några höga potentaters sammankomst i det kongliga svenska hufvudkvarteret Alt-Ranstad den 18., 19. och 20 april år 1707.* Stockholm, Johan H. Werner, (1707). 4:o. (7) s. Något solkiga marginaler. Tagen ur band. 4 500:—

Ej i Klemming. Warmholtz 5490. Skildrar det berömda besöket av Hertigen av Marlborough och August den starke hos Karl XII i lägret i Altranstädt. Marlboroughs intentioner var att utröna vilka planer Karl hade, när nu både Danmark och Polen var besegrade. August försökte rädda vad som räddas kunde. Tre bordsplaceringar avbildas i texten och visar de tre middagarna med respektive hög potentat som värd.

RYSSLAND

264. [Ryssland.] *Der Mosskowittische Staat unserer Zeit, worinnen unpartyeyisch beschrieben dieses grossen Reichs Beshaffenheit und weitläufftigen Gräntzen: Dessen Regierungsform, des Gross-Fürsten absolute Herrschafft und Gewalt, dessen Familie, gewöhnliche Staats- und Kriegs-Maximen, vornehmsten Minister und Generalen, ferner, dessen Einkünffte, Commerciens und Reichthum, wie auch der Zustand der Religion, &c, insonderheit, was bey dem Lieffländischen Kriege zeithero zwischen Moskau und Schweden notabels vorgegangen sey.* Köln, 1702. 4:o. Grav. front,+ (2),+ 71 s. Sista bladet löst och med revor, frontespisen delvis lös med pappersslagning baktill och revor, titelbladet fläckigt och genomgående bruntonad med enstaka fläckar. Tagen ur band, oskuren och ilagd i samtida gråpappersomslag. 6 000:–

Detta anonyma arbete om Ryssland har haft betydelse för den svenska Rysslandsbilden, då den varit huvudsaklig källa för Jöran Wichsells *Beskrifning om Ryszlands belägenhet*, som utkom 1706. Samuel E. Bring har i en artikel i NTBB (årg. VI 1919) visat att Wichsell inte bara tagit upplägg och kapitelindelning från denna bok, utan i själva verket översatt långa stycken av texten. På s. 50–53 behandlas varför den moskovitiska armén gjorde så dåligt ifrån sig vid Narva.

265. [Lesna 1708.] *Izobrazhenie batlii* [...] Rysk text. Stor graverad plansch över slaget vid Lesna (eller Lesnaja) den 28 september 1708, efter målning av Martin le Jeune och graverad av Nikolas Martin de Larmessin. Utan ort, (ca 1722). Stor folio. (53x74 cm). Något svagt avdrag. Vikt på mitten och en bläckplump i övre hörnet. 40 000:–

Snoilsky s. 206, med ett defekt exemplar. Peter den store & Karl XII nr. 208. Skildring av slaget. I mitten syns en infanteristrid i en skog och i förgrunden, till höger i bild rider tsar Peter med kommandokäpp i handen, åtföljd af generaler och adjutanter. Under bilden rysk text i tre rader. Vid slaget vid byn Lesna segrade Peter den store över Adam Ludwig Lewenhaupts svenska kår som var på väg från Riga till Ukraina med förstärkningar till huvudarmén. Segern fick stor betydelse för den ryska stridsmoralen och utnyttjades också duktigt i den ryska propagandan; slaget kallades senare för "Poltavaslagets moder". För Karl XII innebar förlusten att han fick ändra sina planer för det fortsatta fälttåget, och bl.a. avstå från marschen mot Moskva.

Den ryske hovmålaren Pierre-Denis Martin le Jeune (1663–1742) målade ett antal stora bataljmålningar över ryska segrar i Nordiska kriget, vilka graverades av bl.a. Charles Simonneau (1645–1728) och Nikolas Martin de Larmessin (1640–1725).

266. [Poltava.] *Vollständige Nachricht von dem siegreichen Treffen ihro groß-czarisch. Maj. gegen die königl. schwedis. Armee zwischen Poltavva und Potruka den 29 junii ft. v. Anno 1709.* Dresden, Johan Riedel, (1709). 4:o. (12) s. Fläck på titelbladet. Ring efter glas på s. (5–6). Häftad. Oskuren och ouppskuren. 1 500:–

Klemming, Sveriges krig, s. 261. Warmholtz 5535. Två blad förefaller saknas på slutet, så dock även i det exemplar som redovisas av Klemming. Det trycktes inte lika många relationer om Poltava som t.ex om Narva.

267. [Poltava 1709.] *Izobrazhenie konechnogo razrusheniia* [...] Rysk text. [Sign:] Peint et dessiné pour Sa Majesté Czarienne, par Martin le jeune, peintre ordinaire et pensionnaire du Roy, et gravé par Charles Simonneau graveur ordinaire du Cabi-

net du Roy. – Ecrit par de Berey. Stor graverad plansch över slutstriden vid Poltava den 30 juni 1709, efter målning av Martin le Jeune graverad av Charles Simonneau. Text av Berey. Utan ort, (ca 1724). Stor folio. (54,5x74 cm.) Fint avdrag med bra marginaler. Vikt på mitten, revor i marginalerna. Utanför plåten är en handskriven fransk översättning av den ryska texten med bläck. 70 000:–

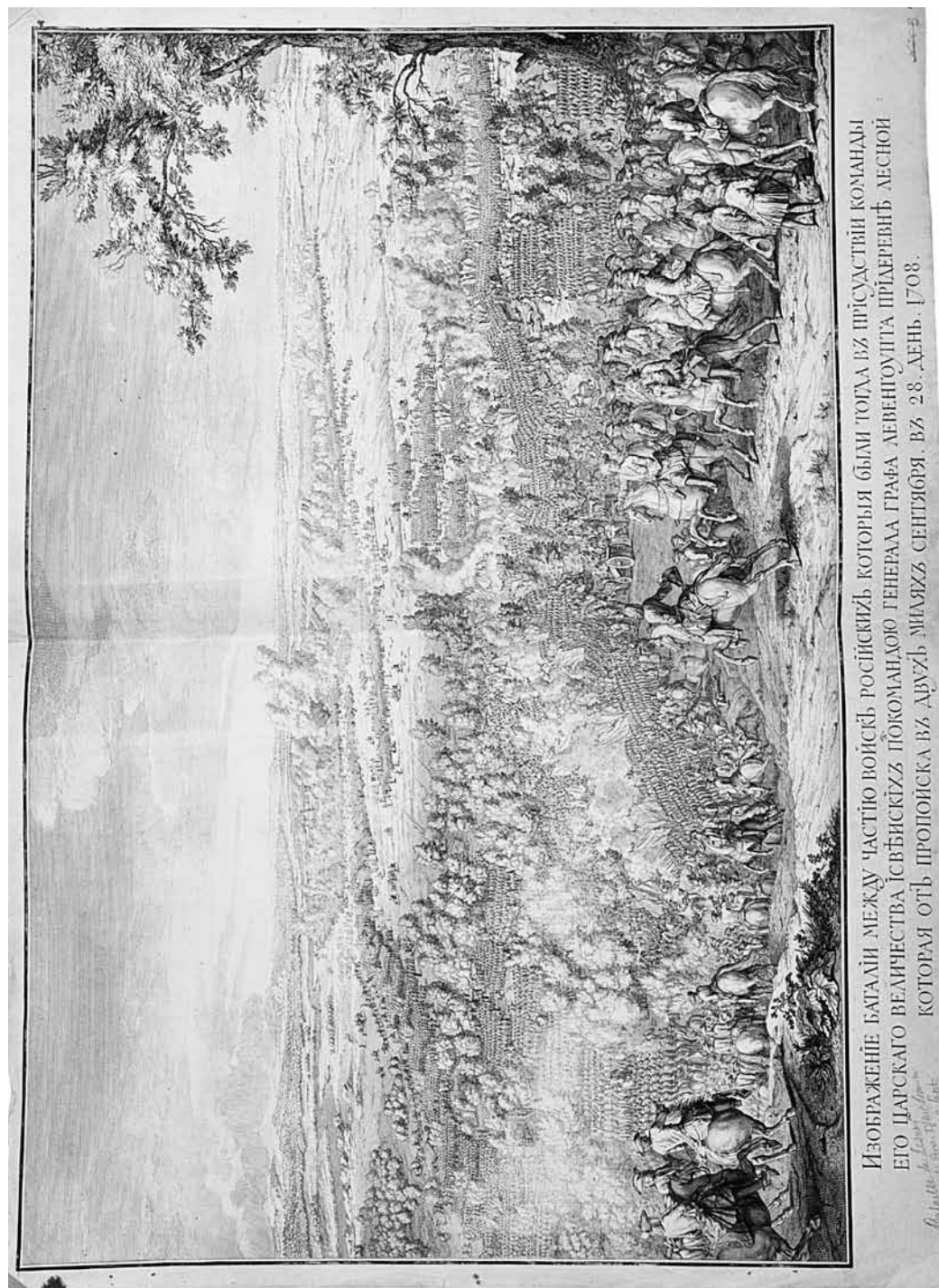
Snoilsky s. 207f. Jmf. Peter den store & Karl XII nr. 212. I bakgrunden syns det ryska infanteriet framför sitt läger på två linjer. Den främre linjen driver tillbaka svenskarna, bland vilka Karl XII syns på sin bår. Borta i fonden syns övergivna redutter och till vänster en stad. I förgrunden galopperar tsar Peter med en liten sabel i handen, åtföljd av en kavallerieskort, som hugger sig igenom en skara svenska ryttare. Under bilden rysk text i tre rader.

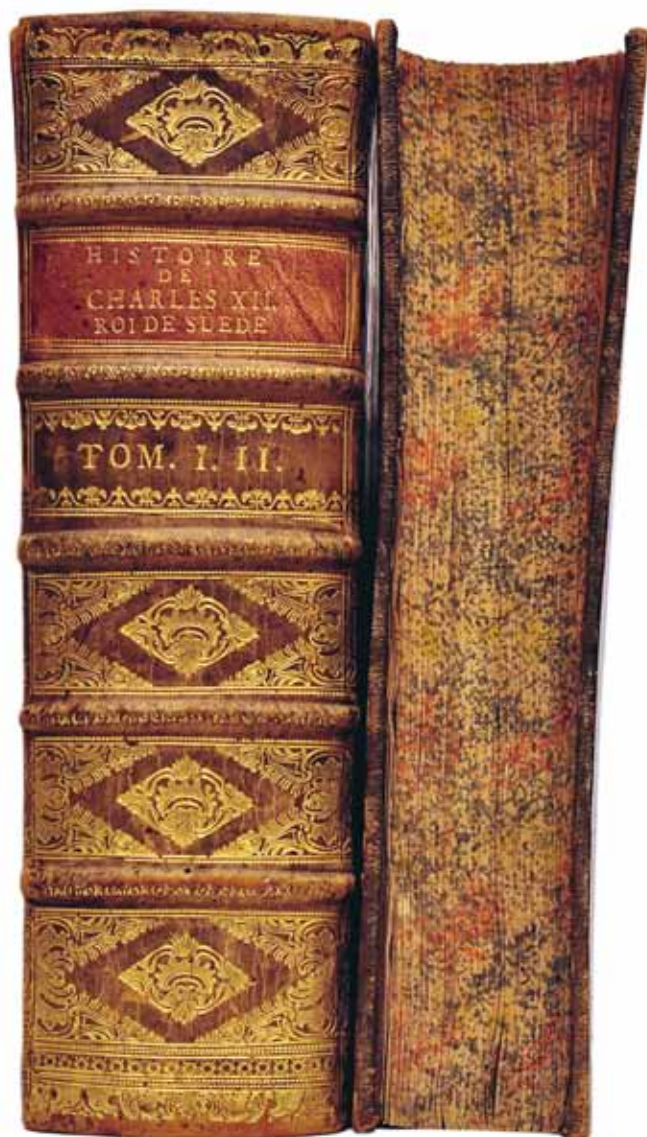
Den ryske hovmålaren Pierre-Denis Martin le Jeune (1663–1742) målade ett antal stora bataljmålningar över ryska segrar i stora nordiska kriget, däribland två stycken över slaget vid Poltava, vilka graverades av Charles Simonneau (1645–1728) resp. N. M. Larmessain. Denna av Charles Simonneau visar det slutliga svenska nederlaget på den tredje dagen, då de slagna svenska regementerna flydde mot floden Perevolotjna och gav upp. På Eremitaget finns denna gravyr kolorerad.

268. (SAFIROV, Petr Pavlovič.) *Raisonnement, was für rechtmässige Ursachen se. czaarische Majest. Petrus der Erste, Czaar und Kayser aller Reussen &c. &c. &c. gehabt, den Krieg wieder den König in Schweden, Carolum den XIIten, Aô: Christi 1700. anzufangen, und welcher von diesen beyden hohen Potentaten währenden solchen Krieges mehr Moderation und Inclination zum Frieden gezeigt, imgleichen, wer an der langwübrigen Continuation desselben mit Vergiessung so vielen Christen-Bluhts, und Ruinirung vieler Länder Ursach sey, und von welcher kriegenden Parthey der Krieg am meisten nach denen Reguln der Christl. und politisirten Völcker geführt worden: Alles aus denen alten und neuen Acten und Tractaten, nebst denen über die Kriegs-Operationes geführten Journals, colligiret [...].* St. Petersburg, 1717. 8:o. (40),+ 245,+ (1) s. Bruntoning i början och slutet annars ren inlaga. Något nött samtida hfrbd, guldornerad rygg med upphöjda bind och nött röd titeletikett. Ur C. H. Braads bibliotek, med hans namnteckning på titelbladet och ur Ericbergs, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 15 000:–

Warmholtz 5891. Carlander II, 597ff. Den ovanliga första upplagan, senare omtryckt av J. J. Moser 1743. Arckenholtz berättade för Warmholtz att han i sina yngre dagar hade skrivit en vederläggning av Safirovs Raisonnement, men att han hade tappat bort manuskriptet. Petr Pavlovič Safirov (äldre transkribering Petrus Schaffirof) (1669–1739) var rysk vice-kansler. Ostindiefararen Christopher Henrik Braad (1728–81) var en framstående litterär samlare med ett stort bibliotek i historia och antikviteterna.

269. (EBERHARD, Christoph.) *Der innere und äusere Zustand derer Schwedischen Gefangenen in Russland, durch ihre eigene Brieffe, darinnen sie die auf ihre vormahlige fleichliche Sicherheit erfolgte Bekehrung, und wunderbare Erhaltung, wie auch die Aufrichtung der öffentlichen Schule zu Tobolsky der Hauptstadt in Sibirien, nebst ausgestandener vielen Wiederwärtigkeit, und andern Dingen mehr, freymüthig melden, zur Ausbreitung der wunderbaahren Wege der Herrn, und gar allgemeinen Erbauung getreulich ans Licht gestellet von Alethophilo.* (1)–8. Frankfurt & Leipzig, In Verlegung der Neuen Buchhandlung, 1718–21. 4:o. Grav. front,+ 46; (8),+ 47–86; (2),+ 89–134; (2),+ 137–182; (4),+ 185–228; (2),+ 231–276; (2),+ 279–324;

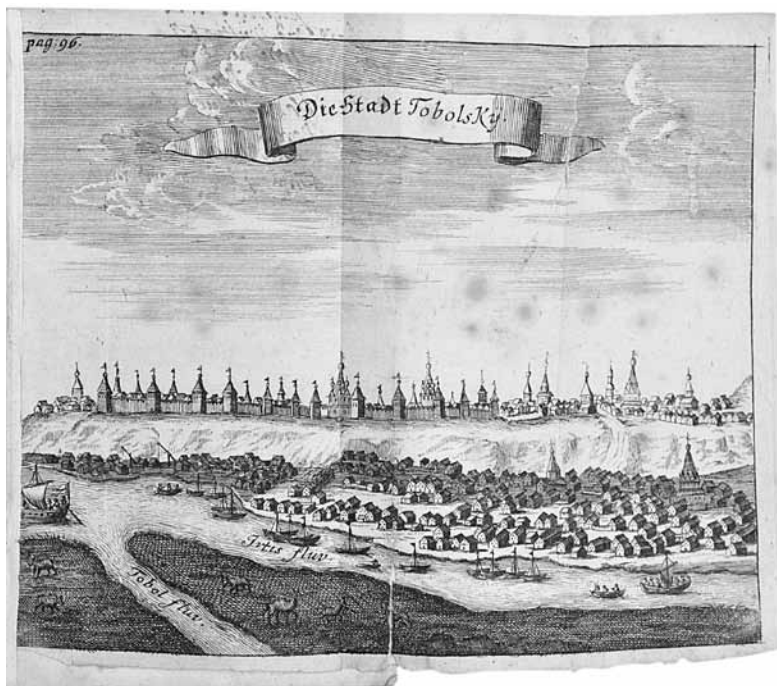
[137, 328, 150, 212, 149]

(2),+ 327–372, 347–376 s. Sjunde stycket (s. 276 och framåt) med fläckar och smålagningar, i övrigt enstaka småfläckar. Nött samtida hfrbd, pärmarna med grönt guldbrokadpapper med bilder av evangelisterna, rött snitt. Med Gust. Bernovius namnteckning och anteckningen att han köpt den i Stockholm, 16 juni 1720, med O. Sundels namnteckning och ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. Fint exemplar! 30 000:–

Warmholtz 6074 anger Halle som tryckort. Komplet svt av denna mycket sällsynta samling! Det femte titelbladet finns i två varianter, en med underrubriken "Das Journal der Schule zu Tobolski, vom Jahr 1711 biß 1714", och en med "Das Journal der Schule zu Tobolski, vom Jahr 1715". Universitetsbiblioteket i Göttingen har dessa båda och kallar dem för del 5:1 resp. 5:2 och placerar "5:2" där föreliggande exemplar har stycke 6, och skjuter sedan på titelbladen framåt och placerar nummer 8 framför registret (s. 371). Den innehåller mycket förstahandsinformation om skolinrättningen i Tobolsk, med skolordningen, journaler och räkenskaper, delvis sammanställd av Wreech, samlade under rubriken "Einfältige und wahrhafte Relation vom Anfänge, Vermehr- und Fortsetzung der Schwedischen Gefangen Kinder-Schule in der Syberischen Haupt-Stadt Tobolski..." (Warmholtz framhåller att mycket av den information som Wreech ger i sin bok från 1725 kommer ifrån denna samling). Journalen över skolan i Tobolsk börjar i stycke 3 och fortsätter genom stycke 5–8, fram till år 1718. Stycke 8 innehåller även ett register över samtliga stycken. Här finns dessutom en kort relation om ett sjukhus i Tobolsk, liksom brev från en medicinare.

Predikanten Christoph Eberhard med pseudonymen Alethophilus (1675–1750) från Halle, var från 1711 generalstabspredikant i ryska armén under general Adam Weide, men även geograf och arbetade senare bl.a. med den engelska longitudprisfrågan. O. Sundel är riksarkivarie Olof Sundell.

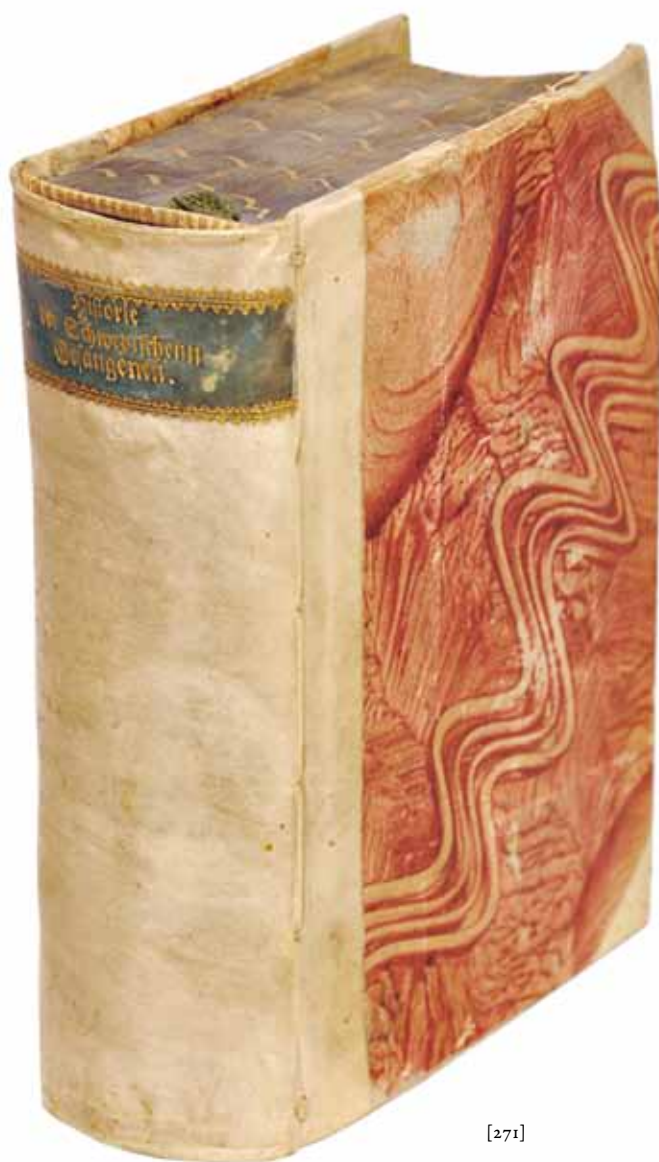

270. [Ryssland.] *Der allerneueste Staat von Siberien, einer grossen und zuvor wenig bekannten Moscowitischen Provintz in Asien, entdeckend nicht nur die ehemalige und gegenwärtige Beschaffenheit des Landes, nach seiner Regierung, nach der gegend Frucht- und Unfruchtbarkeit, Gebürgen, Thieren, Flüssen, Städten u.d.g. sondern auch die Sitten und Gebräuche der Samojeden, Wagullen, Calmucken, Ostiaken, Tungusen, Buratten, Mongalen und anderer Tartarischen Völcker nebst einer historischen Nachricht von den merkwürdigen Begebenheiten derer in diesem Lande gefangenen Schweden, von der Schule in Tobolsky, und vom wunderbaren Anfang zur Bekehrung der Unglaubigen.* Nürnberg, Wolfgang Moritz Endters seel erben, 1725. 8:o. Grav. front.+ (10),+ 246,+ (10) s.+ utvikbar grav. plansch. Titel tryckt i rött och svart. Bläckplumpar på titelbladet, genomgående lagerfläckig och med enstaka fuktränder. Frontespisen delvis loss och den utvikbara planscher med papperslagning. Samtida bläckanteckningar på planschens baksida och understrykningar i texten. Häftad, i samtida marmorert pappomslag, blekt rygg med handtextad pappersetikett. Med Kongl. secreteraren [Flint]enbergs halvt bortrivna exlibris.

15 000:—

Wärmholtz 6075. Andra upplagan, den första kom 1720. Den utvikbara planschen visar en vy av staden Tobolsk. Kapitlet om skolan och sjukhuset i Tobolsk har eget titelblad och omfattar sidorna 185–246. En genomgång av bokens innehåll och dess källor ges av den ryska historikern E. P. Zinner i *Sibirien i 1700-talets västeuropeiska resenärers och lärdas meddelanden*, i urval översatt till svenska av Gunnar Jarring i *Karolinska förbundets årsskrift* 1979–1980, s. 50ff. Zinner konstaterar att mycket av materialet till denna bok bör den anonyme författaren ha fått från svenska officerare i Sibirien, andra källor är Isbrand Ides, Olearius, Sandrart m.fl.

[271]

271. WREECH, Curt Friedrich von. *Wahrhaffte und umständliche Historie von denen Schwedischen Gefangenen in Russland und Siberien, welcher gestalt dieselbe nach dem A. 1709 bey Pultawa in der Ukraine mit denen Russen gehaltenen unglücklichen Treffen, in ihrer Gefangenschafft, zum Theil von Gott kräftig zur Busse erwecket worden, und was sich insonderheit bey der, von einigen unter ihnen angerichteten Schule zu Tobolsky von Anfange bis zur Ende, wie auch auf ihrer Zürkunkunft nach erfolgten Friedens-Schluss begeben hat, mitgetheilet, und nun bey dieser andern Auflage mit einem Anhang und vollständigerm Register vermehret von Curt Friedrich von Wreech, gewesenem Capitaine unter dem Königl. Schwedischen Albedylischen Dragouner-Regiment*. Sorau, Joh. Gottlieb Rothe, 1728. 8:o. (40),+ 916,+ (82) s.+ utvikbar grav. plansch. Titeln tryckt i rött och svart. Titelbladet delvis löst, s. 35–50 med liten papperslagning i övre hörn, 89–90, 159–160 med lagningar med bokstavföruster. Samtida halvpergamentband med blå titeletikett och med något senare röda marmorerade pärmapper, blå marmorerade snitt. Ur Gustaf d'Albedyhlls bibliotek, med hans exlibris. 9 500:–

Warmholtz 6076, för första upplagan. Carlander III, 88. Den andra, ovanligare och utökade upplagan med den sällsynta planschen förställande skolan i Tobolsk, som uppfördes och drevs av svenska krigsfångar. Denna andra upplaga innehåller även en sexsidig förklaring till planschen, som inte återfinns i den första (som utkom 1725), och som i detta exemplar återfinns i slutet. Curt Friedrich von Wreech kom i svensk krigstjänst 1706 och tillfångatogs vid Poltava. Han fördes till Tobolsk, där han 1714 inrättade den kända skolan för de svenska krigsfångarnas barn. Hans bok är en av de viktigaste källorna till vår kännedom om de svenska krigsfångarnas liv i Sibirien. Gustaf d'Albedyhlls (1758–1819) boksamling ärvdes av hans son Carl Gustaf Eichstedt d'Albedyhll (1800–56), som därigenom tillsammans med egna förvärv byggde upp en mycket stor samling, framförallt inom nordisk historia. Denna samling skulle sålts på auktion 1843, men köptes i stället i sin helhet av Carl Jedvard Bonde, för övrigt samma år som denne efterträdde d'Albedyhll som överceremonimästare. Gustaf d'Albedyhlls exlibris i variant 1 med devisen "Mors sine musis vita".

272. (HÖPKEN, Daniel Niclas von.) *Herr N.N. bref til en sin wän, öfwer Sweriges närwarande förehållande, angående handelen uti Öster-Siön, til de afczaren intagne platzer*. (Stockholm, Kongl. tryckeriet, 1714.) 4:o. (28) s. Fläckig och lagerfläckig. Häftad, i samtida rött pappersomslag. Med Michäel Grubbs namnteckning på titelbladet liksom en Warmholtzhänvisning. 2 000:–

Warmholtz 5780. Svensk översättning av Gustaf Wilhelm Coyet. Den utkom först på franska: *Lettre de mr. N.N. écrite à un de ses amis*. Med bilagor av Arvid Horn och Gustaf Henrik Müllern. Daniel Niclas von Höpken (1669–1741) gjorde en snabb karriär i kansliet under Karl XII:s vistelse utomlands och stod ett tag Arvid Horn nära. Hans huvudsakliga intressen var utrikes- och näringspolitiska frågor och han utnämndes 1714 till sekreterare i Kammar-expeditionen.

STENBOCK I SKÅNE

273. [Patent angående bistånd till fienden i Skåne.] *Kongl. may:tz till Sverige [...] gouvernör öfwer hertigdömet Skåne [...] Magnus Stenbock [...]*. Utan ort, (1709). Ettbladstryck. Vikt. Riss i kanterna och något solk i marginalerna. Hål i nedre marginalen. Daterat: Malmö den 24 november 1709. Felaktig Warmholtzhänvisning med bläck på baksidan. 9 000:–

[325]

Danska trupper hade landstigit i Skåne den 2 november och snabbt ockuperat så gott som hela Skåne. Den pressade guvernören Stenbock har tvingats ”med ett fast blödande hierta nu förnimma” att en stor del av de skånska innevånarna, ”twert emot deras undersätelige plicht och trohetz eed, på ett och annat sätt hafwa gådt [...] Sveriges fiende tillhanda”. I detta för Sverige förtvivlade läge varnar han potentiella kappvändare med orden: ”så länge Sverige kallas Sverige och en svensk blodzdropa öfrig är, skall, näst Gudz hielp, intet fehlas medel och wärktyg till fädernes landetz försvar”.

274. [Patent angående plikten att göra motstånd mot danskarna.] *Kongl. may:tz till Sverige* [...] *gouvernör öfwer hertigdömet Skåne* [...] *Magnus Stenbock* [...]. Utan ort, (1710). Ettbladstryck. Vikt. Riss i kanterna och något solk i marginalerna. Liten fläck i mitten. Daterat: Osby den 10 februari 1710. 9 000:–

Warmholtz 5568. Under Danmarks ockupation av Skåne 1709–10 hade man haft problem med den skånska allmogens bristande försvarsvilja. Magnus Stenbock skriver beklagande att trots att han "tjld efter annan" i "moderate termer", "af ett wällmeent och trogit hierta" påmint befolkningen om deras plikt mot fosterlandet, så måste han nu påtala att den by eller socken som försuttit en möjlighet att "fienden kunna hafwa någon skada tillfogat", kommer "blifwa heemsökt och affstraffat".

275. [Patent angående förbud att resa in eller ut ur landet.] *Kongl. may:tz till Swerige etc.* [...] *general en chef wid des hufwud armee i Skåne, samt general af infanteriet och gouverneur öfwer samma hertigdöme* [...] *Magnus Stenbock* [...]. Utan ort, (1710). Folio. (3) s. Bläcknumrering på första sidan. Liten pappersförlust i nedre ytterhörnet. Daterad i Malmö den 15 mars 1710. 5 000:–

Stenbock har erfarit att förordningen av år 1620 som förbjöd resande ut ur landet "utan behörigt tillstånd och pass" inte blivit "rätteligen observerad och efterlefwad". "[S]ärdeles har man denna tiden, sedan fienden inföll, mot all förmodan måst röna icke allenast en stor kallsinnighet hoos mången här i landet, emot des rätta tillbundne öfwerheet, utan och en högst strafbar oredelighet och afwikande ifrån deras undersätelige plicht till dhe danskas partie, med hwarjehanda hielp och understöd till deras orättmätige upsätz befrämjande". Guvernören ser sig tvungen att skärpa bestämmelserna och proklamerar att om någon skulle "fördrista sig att hielpa och befordra eller [...] emottaga" någon som saknar giltigt pass, skall inte endast den resande utan även dess medhjälpare staffas och "hållas fogelfrij". Dessutom förbjuds befolkningen att "i tjenst hafwa, hysa eller dölja någon här i landet som är dansk infödd" eller har varit i dansk tjänst.

276. [Slaget vid Helsingborg.] *Relation om then härliga seger, hwarmed Gud then aldrähögste wälsignat hans kongl. may:tz af Sverige wapen, under generalens högwälborne grefwe Magnus Stenbocks anförande emot den danske armeen wid Helsingborg den 28 febr. 1710.* Stockholm, Joh. H. Werner, (1710). 4:o. (8) s. Bläcknotering på titelbladet. Tagen ur band. 3 000:–

Bibl. danica III, sp. 280. Klemming, Sveriges krig, s. 265. Warmholtz 5571. Stenbocks seger i slaget vid Helsingborg, var av stor psykologisk och propagandistisk vikt för Sverige. Man kunde visa att man förmådde resa sig efter katastrofen i Poltava, och att Skåne inte var något lätt rov för de invaderande danskarna.

277. [Slaget vid Helsingborg.] MOLLER, Arvid. *Epinicium ob memorabilem de Danis victoriam, armis victricibus s:æ r:æ Maj:tis Sveciæ sub ductu illustrissimi comitis Magni Stenbockii, anno MDCCX, die 28 februaru ad Helsingborgum in Scania partem, oratione panegyrica in auditorio regii Revalensis gymnasii majori die 25 martii, finitis sacris, solenniter recitatum ab Arvido Mollero.* Reval, Christophori Brendekenii, (1710). Folio. (28) s. Fuktrand i yttermarginal på varannat blad. Häftad, dock lös i häftningen. 3 000:–

Warmholtz 5575. Hyllning till Magnus Stenbocks seger i slaget vid Helsingborg. Arvid Moller (1674–1758) föddes i Dorpat, där han även blev rektor vid Lyceum Carolinum. Han fick vid ryssarnas ankomst år 1700, då även gymnasiet stängdes, fly till Narva. Två år senare blev han utnämnd till juris professor vid universitetet i Reval. När ryssarna återigen intågade år 1710 fick han fly igen. Efter ett kringflackande liv bosatte han sig 1717 i Lund där han blev utnämnd till professor i natur- och folkrätt. Han är mest känd för sin beskrivning över Estland och Livland, som utkom i Västerås 1755.

278. (AMTHOR, Christoph Heinrich.) *Historische Einleitung zu dem jetzigen Krieg in Norden, worinnen die Strittigkeiten, so zwischen der Cron Schweden und Dännemarck sich über Schonen, Halland und Bleckingen, von vielen Seculis her, ereignet, mit unpartheyischer Feder, kürztlich, doch gründlich und deutlich beschrieben, die Landschaften selbst Geographice erläutert, und die vornehmste letztere Friedens-Schlüsse des XXII. Seculi angehangen werden.* Frankfurt, 1710. 4:o. 224 s.+ utvikbar grav. karta. Små enstaka fläckar, sista två bladen något bruntonade, lätta lagerfläckar på kartan. Nött samtida skinnband, guldornerad rygg med upphöjda bind och titeletikett, ryggen något maskäten nedtill. 12 000:—

Warmholtz 5581. Ottervik 979. Christoph Heinrich Amthor (1677–1721) från Holstein var lyriker och översättare. Han blev i dansk tjänst indragen i bitter skriftväxling mot Sverige, och skrev under en mängd pseudonymer, bl.a. Anastasius Sincerus. Detta är en redogörelse för den svenska och danska striden om Skåne, Halland och Blekinge från medeltiden och framåt, huvudsakligen dock om utvecklingen från 1658 och det senaste kriget. Hans viktigaste skrifter kom emellertid att röra hertigdömena Schlesvigs och Holsteins rättsliga förhållande till danska kronan, där han rättfärdigade de danska anspråken.

BENDER

279. [Karl XII i Bender.] *Relation, öfwer det, som sedan hans kongl. may:tz i Sverige, Carl XII:tes ankomst til Bender, in til den 25 decembr. st. vet. 1710, så wäl där, som wid det turkiska hofwet, angående krigetz förklarande emot Muscow, är passerat.* Stockholm, Joh. H. Werner, (1710). 4:o. (8) s. Småfläckar på titelbladet och lagerfläckig i övermarginalen. Oskuret vikt ark. 3 000:—

Klemming, Sveriges förhållanden, s. 330. Warmholtz 5601. Redogör för politiska växlingar i det Osmanska riket, och deras betydelser för möjligheten att förmå dem att gå i krig mot Ryssland.

280. BELLERIVE, Jules-Alexis-Bernard. *Gantz neue Reise-Beschreibung des Ritters Bellerive aus Spanien nach Bender, und was Zeit seiner Anwesenheit in dem Quartier des Königs von Schweden sich begeben, nebst vielen curiösen Merckwürdigkeiten die Person bemeldten Königs betreffend, ingleichen von denen itzigen Gewohnheiten und sonderlichen Gebräuchen der Türcken, aus dem Frantzösischen übersetzt.* Frankfurt, zu finden in Gleditsch- und Weidmannischen Buchladen, 1714. 8:o. (8),+ 115, 117–118 s. Enstaka småfläckar och svag fuktrand på titel- och sista bladet. Senare pappband med svart titeletikett, röda snitt. 2 500:—

Warmholtz 5685, not. Första tyska upplagan av *Relation d'un voyage du chevalier de Bellerive d'Espagne a Bender, et de son séjour au camp de roy de Suede*, utgiven året innan. Bellerive (död 1770) uppger sig ha varit kapten i ett franskt dragonregemente i Spanien. Allt vad han säger om Karl XII och sakernas tillstånd i Turkiet är, enligt Warmholtz, "superficiell" och "uppenbarligen osant".

281. ENNES, B. A. *Svenskarne i Bender. Biografier, samlade af B. A. Ennes.* Jönköping, J. P. Lundström, 1808. 8:o. 43 s. Reva med fläck s. 33–34. Häftad och oskuren med tryckt rosa omslag, insatt i senare pappomslag med handskriven etikett. 4 000:—

Setterwall 4338. Ågren 691, not. Ganska sällsynt biografiskt matrikel över de svenska soldater som gjorde Karl XII sällskap i Turkiet. Den utgjorde senare, i omarbetad och utvidgad form, kapitlet "Flyktige i Turkiet" i andra delen av Ennes *Biografiska minnen af konung Carl XII:s krigare*, som utkom 1818.

282. FABRICE, Friedrich Ernst von. *Anecdotes du sejour du roi de Suède a Bender; ou lettres de mr. le Baron de Fabrice, pour servir d'eclaircissement a l'histoire de Charles XII.* Hamburg, Chretien Herold, 1761. 8:o. (8),+ 343 s. Något nött samtida hfrbd, guldornerad rygg med upphöjda bind, röda snitt. Litet hål i försättsbladet. Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris klistrat ovanpå ett äldre. Fint exemplar. 3 000:—

Warmholtz 5788. Blackmer 568. Andra upplagan, den första kom året innan. Warmholtz känner inte denna andra upplaga. Det är troligen en titelupplaga med endast nytt titelblad. Friedrich Ernst von Fabrice (1683–1750) var hertigen av Holstein-Gottorps minister hos Karl XII i Bender. Hans brevväxling, här utgiven postumt av C. Herold, dels med administrationen i Holstein-Gottorp och dels med holsteinska ministrarna von Goertz och greve Reventlau, är en viktig källa till historien om Karl XII i Bender. Samlingen utgavs först i en tysk översättning 1759, några månader innan det franska originalet trycktes. På svenska finns breven delvis tryckta i Gjørwells *Svenska Bibliotheket* del 1, och delvis i *Förrådet, eller samling af åskilliga histor. och andra ämnen*, som utkom 1760, även den utgiven av Gjørwell. Ett urval publicerades även i bihanget till Mottrayes resor. Den enda kompletta svenska översättningen finns i Floderus *Handlingar hörande till konung Carl XII:s historia*, som utkom 1819–26.

283. (HAGELGANS, Johann Georg.) *Schwedische Fama welche den Zustand ihro königl. Majestät Caroli XII. auss glaubwürdiger Nachricht kund machet.* Del 1–25 i två band. Utan ort, 1711–15. 8:o. 1: Grav. front.+ 3–112 s.; grav. front.+ 113–206 s.; grav. front.+ 207–299 s.; grav. front.+ 301–386,+ (2, blanka) s.; grav. front.+ 389–480,+ (2, blanka) s.; grav. front.+ 483–568 s.; grav. front.+ 569–598, 499–559,+ (3, blanka),+ (16) s.+ utvikbar grav. plansch; grav. front.+ 659–752,+ (1) s.; grav. front.+ 755–839 s.; grav. front.+ 841–924,+ (2, blanka) s.; grav. front.+ 923–996,+ (4, blanka) s.; grav. front.+ 998–1010, 1013–1076,+ (32) s. 2: Grav. front.+ 91 s.; grav. front.+ 93–192 s.; grav. front.+ 193–294 s.; grav. front.+ 293–382 s.+ utvikbar grav. plansch; grav. front.+ 383–462 s.+ utvikbar tryckt tabell; grav. front.+ 463–565,+ (1) s.; grav. front.+ 567–612, 629–675,+ (1) s.; grav. front.+ 675–767 s.; grav. front.+ 769–878 s.; grav. front.+ 877–962 s.; grav. front.+ 961–1070 s.; grav. front.+ 1071–1099, 2000–2046,+ (19) s.; grav. front.+ (8),+ 2055–2154 s. Totalt med 25 grav. porträtt, 2 grav. planscher och en utvikbar tabell. Sidorna 613–629 i del 19 saknas och ersatta med åtta blanka blad för handskriften komplettering, vilket dock ej skett. Bilagt finns ett löst blad med handskriften instruktion för detta. Andra bandet (del 13–25) med enstaka småfläckar. Del 18 delvis ouppsprättad och del 25 nedskuren. Samtida nära uniforma pergamentband med röda stänksnitt och handskrivna ryggtitlar. Två volymer. Första bandet med kungliga bibliotekets dubblettförsäljningsanteckning. Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 18 000:—

Warmholtz 5868. Med ett "Anhang" till del 7 och ett register i del 12. Del 2–4 i andra upplagan från 1712. Ovanligt lång svit av denna "nyhetstidning". Warmholtz nämner att han sett 26 delar, vilket antal även anges av Fabricius (1732), medan Morhof (1746) anger 29 delar. I Krigsarkivets bibliotek finns dock ett exemplar med 33 delar, utgiven t.o.m. 1718. Hagelgans var

utgivare av *Der benderisch-türkischen Fama* och andra liknande publikationer, men det finns även uppgift om att Johann Ehrenfried Zschackwitz skall vara utgivare av *Schwedische Fama*. Planschererna innehåller svenska kungaporträtt från Gustav Vasa och framåt samt de svenska generalerna under Karl XII och enstaka utländska furstar. Tillägget till del sju, med den stora graverade planschen, behandlar läget mellan Ryssland och turkarna 1710–1711, och skildrar slaget vid floden Prut i november 1710, där tsar Peter förhandlingsvägen klarade sig från vad som annars skulle ha varit ett förkrossande nederlag.

Enstaka avsnitt ur denna svit har översatts av Conrad Quensel och utgivits i dennes kalendrär för åren 1718–20.

284. LINDESTOLPE, Johan. *Johan Linders then första elegia til staden Bender, från latinen öfversatt på swensko*. Stockholm, Johan Henr. Werner, 1712. 4:o. (8) s. Oppsprättad. Sammanhäftad med:

LINDESTOLPE, Johan. *Johannis Linder ad urbem Benderam, Carolum regem vum suis diutis remorantem, elegia*. Stockholm, Wernerianis, 1712. 4:o. (3) s. Med "Doubl" i bläck på titelbladet. Sammanhäftad med:

(LINDESTOLPE, Johan.) *Ad urbem Benderam elegia tertia, post superatos, ad Gadebuscum Megalopolis oppidum, danos, saxonesque*. Stockholm, Wernerianis, (1712–13?). 4:o. (4) s. Lagerfläckig. Sammanhäftade i senare pappersomslag med handskriven etikett.

4 500:–

Warmholtz 5686. Den första samlingen innehåller "första elegia" och "andra elegia" på svenska samt "Ad urbem Benderam elegia secunda" på latin. Den utkom således efter det andra arbetet, med den första latinska elegien. Johan Lindestolpes tre latinska elegier till staden Bender, och de svenska översättningarna av första och andra elegien, var allt som utkom. Johan Linder från Värmland (1678–1724), adlad Lindestolpe, var brunnsläkare och är mest känd för sitt botaniska arbete *Flora Wiksbergensis* (1716) och sin färgbok *Svenska färge-konst* (1720), men han skrev även poesi, både på latin och på svenska. Han tackar i dessa dikter staden Bender och dess befolkning för att Karl XII kunnat räddas till livet efter kalabaliken.

285. (MAYER, Johann Friedrich.) *Auffgelöste Frage, ob seine königl. Majestät zu Schweden &c. &c. Carolus XII als ein christlicher potentat rechtmässige Ursach habe, zur Zeit der Noth, Beystand bey unglaubigen Völkern zu suchen. Welches nicht allein aus H. Schrift, sondern auch vieler gelehrten Theologen Meynung kürztlich jedoch gründlich entschieden und aussgefertiget*. Utan ort, 1711. 8:o. 92 s. Lagerfläckig inledningsvis. Sammanbunden med:

(HAGELGANS, Johann Georg.) *Redivivus Carolus. Des wieder auffwachenden Nordischen Löwens*. 1–2. Erster Theil, darinnen dessen Fata mit theologischen Gründen gezeigt, und wider alla politische vorurtheile vindicirt. Andere Auflage. – Zweyter Theil. Darinnen dessen Fata noch ferner auss der Natur gezeigt, und allen politischen Einwürrffen widersprochen wird. Utan ort, 1711. 8:o. 32; (13),+ 30 s. [felsatt paginering]. Samtida halvpergamentband med marmorerade pärm-papper, titel med bläck på ryggen. Främre inre pärmappret och försättsblad med lagerfläckar. Med J. V. Palms namnteckning samt en annan äldre dito på första titelbladet.

9 500:–

Warmholtz 5628, not resp. 5609 (endast andra delen). Ämnet som behandlas i Johann Friedrich Mayers (1650–1712) arbete var en fråga som sysselsatte många under Karl XII:s vistelse i Turkiet. Warmholtz räknar i post 5628 upp ett antal liknande arbeten. Det andra arbetet tillskrivs Hagelgans pga en anonym anteckning i Warmholtz exemplar. Warmholtz har ej sett

den första delen "... af detta besynnerliga arbete", utan endast den andra. Första upplagan av första delen utkom 1710, med något annorlunda undertitel. Johann Georg Hagelgans gav även ut *Der benderisch-türkischen Fama* i fyra delar mellan 1713–15 och "nyhetstidningen" *Schwedische Fama*, 1711–18.

286. (NAUNDORF, Egid.) *Ausführliche Reise-Beschreibung sr. königl. Majestät zu Schweden Carl XII. Was sich nach der Pultawischen Action auf dero gefährlichen Reise nach Bender vor seltsame Zufälle ereignet. Zu welcher Zeit dieselbe bey Bender angekommen, von dem Gross-Sultan höchst freundlich aufgenommen, und als ein grosser Monarch in allen tractiret worden. Wie lange sr. königl. Majestät allda residiret, auch was merkwürdiges Zeit ihres allda seyn passiret, und wann sie wieder aus selbigen Landen gangen und in Teutschland glücklich angekommen. Aufrichtig beschreiben von einem Schwedischen Officier, der meist überall mit zugegen gewesen.* Stralsund, 1716. 8:o. 144 s. Enstaka småfläckar, blyertsmarkeringar i marginalen. Sammanbunden med:

Wie stehts in Bender? Was macht der König in Schweden? Ist er todt oder lebet er noch? Hier auff eröffnet der curiöse Etranger seiner Meinung denen Neubegierigen. Gedruckt in Curiosenberg. Im Jahr MDCXI. Utan ort, (1711). 8:o. Grav. porträtt,+ 30 s. Senare marmorerat pappband, något nötta falsar. Otydlig äldre namnteckning på första arbetets titelblad. 6 000:–

VD17 7:693901U, för det andra arbetet. Warmholtz 5797, not för det första arbetet, och 5687 för det andra. Det första arbetet är en variant av *Eigentlicher Bericht*, som utkom 1715. Warmholtz har inte sett varianten och återger dess titel något felaktigt. Vem Naundorf var är ganska osäkert, men troligen en svensk officer. På medaljer som han slog över Karl XII 1713 resp 1715 lät han titulera sig fältpostmästare. "Naundorf kan hafva varit en redelig man, god Undersåte, trogen Betjent; men han war hwarken lyckelig Scribent, eller sinrik inventor af Skådepenningar".

Det andra arbetet nämner Warmholtz från år 1712, men han har troligen inte sett det heller. Frågan i andra arbetes titel fick sitt svar 1713 i skriften *So stehts in Bender*. Det felaktiga trycket på *Wie stehts in Bender* ?, 1611, förklarar varför det återfinns i VD17.

287. (PFEIFFER, Johann Georg.) *Der nach des fast nie erhörten remarquablen blutigen Pultawischen Schlacht über eine fünfjährige Zeit in dem Türkischen Bender sich aufhaltende, und mit entfernten fast Blut-Weinenden Augen den kläglichen Verlust seiner muhtigen Völcker nachstehende unglückseelige König von Schweden Carl der XIIte, oder kurtze doch unpartheyische Relation [...].* (Jena), 1716. 8:o. (2),+ 292 s. Småfläckar och mindre fuktstänk. Större fuktrand över titelbladet och de första fem bladen. Enstaka röda understrykningar och med marginalanteckningar och överstrykning med bläck på s. 52. Saknar en graverad frontespis. Sammanbunden med:

(PFEIFFER, Johann Georg.) *Der aus der Türckischen Vestung Bender, nach der Pommerischen Stadt und Vestung Stralsund retournirende, den ihm daselbst höchst-raisonable-offerirten Frieden von sich stossende; zu Lande und Wasser aber höchst-unglückliche König von Schweden Carl der XIIte, oder umständlicher doch unpartheyischer Bericht, von demjenigen, was seit der Retour des Königes von Schweden aus Bender nach Stralsund, in dem 1715. Jahre, zwischen denen hohen Nordischen Alliirten, und dem Könige von Schweden sich zu Lande und Wasser zugetragen. Darinnen die Formirung des Stettinischen Preussischen Lagers, die Bloquade vor Wismar,*

des Seetreffen bey Wineta unterhalb Usedom, die Eroberung der Stadt Wolgast, der Insel Usedom nebst der Peenamünder-Schantze, die See-Bataille zwischen Jasmuth und Perth, die glückliche Passade des Vice-Admirals Sehestädt durch die neue Tiefe, die Landung und Descente auf die Insel Rügen, die Emportirung der Insel Rügen, und die Belagerung und glückliche Eroberung der Stadt und Vestung Stralsund. Denen Curieusen zu gefallen, mit untermischten schönen Inscriptionibus &c. vorgestellt wird von Aulander. Utan ort, 1716. 8:o. (2),+ 284, 283–290. Småfläckar och mindre fuktstänk. Enstaka röda understrykningar. Marmorerat pappband från mitten av 1800-talet med röd titeletikett. Delvis utraderad namnteckning på första titelbladet. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes namnteckning. 15 000:–

Warmholtz 5866, där denne räknar upp flera titlar av Aulander (titlarna dock ej korrekt angivna, då Warmholtz ej sett dem), de flesta utgivna åren 1716 och 1717. Aulander var den pseudonym som J. G. Pfeiffer använde i flera skrifter, samtliga sällsynta. Troligen saknar båda verken en graverad frontespis.

288. ROOS, Axel. *Kort berättelse, huru det tilgick wid calabaliquen uti Turkiet, hwarest den glorwördigste högst sal. hans maj:t konung Carl den 12 blef af turkarne och tartarerne bloquerad i 3:ne weckors tid, innan som de fattade den resolution, at angripa hans maj:ts hus eller hans höga person uti byen Warnitza, derest hans maj:t hade sitt hög-quarter, en halfjferdings wäg ifrån staden Bender, som ligger på gräntsen af Turkiet och Wallachiet.* Örebro, Joh. P. Lindh, 1788. 8:o. (16) s. Sista bladet med fläck i nederkant. Samtida gråpappband. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 2 000:–

Warmholtz 5720, för tidigare upplagor. Denna upplaga ej i Setterwall, men jämför 2954 för andra upplagor. Senare, något ovanligare upplaga av ögonvittnet Axel Roos relation om kalabaliken i Bender. Den trycktes för första gången i första delen av *Det swenska biblioteket* 1757, och den första separatupplagan kom 1766. En mängd upplagor av *Kort berättelse* utges därefter, ända fram till 1833. Friherre Axel Roos (1684–1765) medföljde kungen till Bender som livdrabant och enligt Ennes utmärkte han sig vid kalabaliken genom ”mod och rådhighet”. Sedermera blev han överste vid Bohusläns dragonregemente och landshövding i Älvsborgs län.

289. (ROOS, Axel.) *Carl XII i calabaliken vid Bender den 1 februari 1713.* Stockholm, Ludv. Westerberg, 1833. 8:o. 24,+ (2) s. inkl. omslag. Sammanhäftad med:

ROOS, Axel. *Kort berättelse, huru det tilgick wid calabaliquen uti Turkiet, hwarest den glorwördigste högst sal. hans maj:t konung Carl den 12 blef af turkarne och tartarerne bloquerad i 3:ne weckors tid, innan som de fattade den resolution, at angripa hans maj:ts hus eller hans höga person uti byen Warnitza, derest hans maj:t hade sitt hög-quarter, en halfjferdings wäg ifrån staden Bender, som ligger på gräntsen af Turkiet och Wallachiet.* Örebro, Joh. P. Lindh, 1791. 8:o. (16) s. Sammanhäftad med:

ROOS, Axel. *Kort berättelse, huru det tilgick wid calabaliquen uti Turkiet, hwarest den glorwördigste högst sal. hans maj:t konung Carl den 12 blef af turkarne och tartarerne bloquerad i 3:ne weckors tid, innan som de fattade den resolution, at angripa hans maj:ts hus eller hans höga person uti byen Warnitza, derest hans maj:t hade sitt hög-quarter, en halfjferdings wäg ifrån staden Bender, som ligger på gräntsen af Turkiet och Wallachiet.* Stockholm, Wennberg och Nodström, 1772. (15) s. Fläck på titelbladet. Troligen tagna ur band. Insatta i senare pappomslag med handskriven etikett. 2 000:–

Warmholtz 5720, för tidigare upplagor. Setterwall 2955 resp. 2954. Tre upplagor av Axel Roos relation om kalabaliken vid Bender. Upplagan från 1833 innehåller samma text som de andra men är försedd med ett förord och en ny titel. År 1833 utkom även en upplaga med titeln *Kort berättelse*.

STENBOCK I POMMERN

290. [Gadebusch 1712.] *Utförlig berättelse om den swenska krigsmaktens, igenom guds bistånd, under hans excell. kongl. rådets och generalens en chef, högwälborne herr grefwens Magni Stenbocks anförande, giorde lyckeliga framsteg, och wid Gadebusch i Mechelburg den 9/20 decemb. 1712. erhållne seger öfwer danska armeen och sachserne*. Stockholm, Joh. H. Werner, 1713. 4:o. (8) s. Fläckar. Häftad. 4 000:–

Jmf. Bibl. danica III, sp. 286, för titelvarianten *Utförlig efterättelse*. . . Klemming, Sveriges krig, s. 275. Warmholtz 5678. Magnus Stenbocks armés seger över de danska och sachsiska truperna vid Gadebusch kom att bli det svenska stormaktsväldets sista större seger.

291. [Gadebusch 1712.] *Schuldigste Freud- Danck- und Lob-Bezeugung an dem Danck-Feste, welches allhier in Stockholm den 1sten Martii Anno 1713. gefeyret ward uber den herrlichen von Gott verliehenen Sieg, welchen Ihro Königl. Majestät in Schweden königl. Raht und General en Chef, der wohl-gebohrne Herr Graf Magnus Stenbock, wieder die Dänische und Sächsische Armee durch Gottes Beystand in Mechelburg nicht weit von Gadebusch, den 9/20 Decembris Anno 1712. glücklich erhalten; demüthigst erwiesen von den sämtlichen Collegen hiesiger königl. privilegirten Deutschen Schule in Stockholm*. (Stockholm), Julius Georg Matthiae, (1713). Folio. (4) s. Lagerfläckar, bläckplump på titelbladet. Oskuren. 3 000:–

Hyllningssång från Tyska skolan vid festen den 1 mars 1713 till Magnus Stenbocks ära för segern vid Gadebusch den nionde december året innan.

292. [Gadebusch 1712.] *Gottes wunderbahre Hülffe, welche herrlich erschienen, als ihro königl. Majestät in Schweden königlicher Rath und General en Chef, der hochwohl-gebohrne Herr Graf Magnus Stenbock, unter Gottes anführung die dänische und sächsische Armée nicht weit von Gadebusch im Mecklenburgischen glücklich schlug, und uber dieselbe einen vollkommenen Sieg erhielt, den 9/20. Decembris Anno 1712. Dargestellet; als den 1sten Martii, Anno 1713. im gantzen Königreiche Schweden vor solschen Beystand Gottes schuldigst Danck gesaget wurde, von denen primae classis Lycei Germ. alumni*. Stockholm, Julius Georg Matthiae, (1713). Folio. (8) s. Häftad, oskuren. 3 000:–

Ytterligare hyllningar från Tyska skolan vid festen den 1 mars 1713 till Magnus Stenbocks ära för segern vid Gadebusch den nionde december året innan. Dikterna skrivna av bl.a. Andreas Geist, Samuel Geist, Christian Nettelblatt, Johannes Mathias Pahl och Johannes Samuel Eckstein.

293. *Sammenföyede beretninger saavel den danske som den svenske, om hvis imellem den kongl. danske orlogs flaade under commando af hans høye excellence general admiral Uldrich Christian Guldenlew, og den svenske orlogs flaade under commando af hans excellence general admiral Hans Wagtmester, udi Øster-Søen er passeret aar 1712*. Köpenhamn, Jørgen Matthisøn Godiche, 1713. 4:o. 46,+ (1) s.+ 2 utvikbara

grav. planscher. Hårt lagerfläckig och med en kraftig fuktfläck i övre hörnet på s. 35–43. Med marmorerad ryggremsa, insatt i något senare brunt stänkmarmorerat pappomslag. 7 000:–

Bibl. danica III, sp. 283f. Warmholtz 5753, med något annorlunda titel. Innehåller en dansk och en svensk relation över varje enskild händelse under sjöoperationerna, följd av en reflexion över framförallt den svenska relationen. För att skydda en svensk trupptransport till Magnus Stenbock i Rügen genomförde amiral Hans Wachtmeister med sina 24 linjeskepp i augusti 1712 en svensk blockad av de danska hamnarna, så att den danska flottan inte skulle komma ut. På grund av ett missförstånd hävde emellertid Wachtmeister blockaden så att den danska flottan under Ulrik Christian Gyldenløve slank ut och lyckades överrumpla den svenska transportflottan. Planscherna visar flottornas förflyttningar.

294. [Tönningen 1713–14.] *Wahrhafte und gründtliche Nachricht von dem jeningen, so vor und nach der am 14. Februarii Anno 1713. beschehenen Einräumung der Festung Tönningen an den königl. Schwedischen Feldt-Marschall, den Grafen von Steenbock, [...].* Utan ort, (1714). 4:o. (19) s. Fläckig, med en ful fläck på s. (3–4). Genomgående med kanterna uppfodrade, med textförlust på s. (17–18). Ojämnt skuren. Sammanbunden med:

Capitulations puncta, so wegen ubergabung der Veste und Stadt Tönningen. Zu Tätenbüll in dem Eyderstädtischen den 7. Febr. 1714. geschlossen, worauff den 10. ejusd. die Tönningische Guarnison laut getroffenen Accord, ausgezogen und mit einer Escort nach Eutin convoyret worden. Siebey eine accurate Liste von denen in dieser Blocquade Verstorbenen. Utan ort, 1714. 4:o. (8) s. Lagerfläckig. Sammanbunden med:

Zufällige Unterredung, zwischen einem Märckischen und Lüneburgischen Edelmann, Brietz und Isburg, uber den gegenwärtigen Zustand in Holstein, geführt im November Anno 1713. Köln, Peter Marteau, 1714. 4:o. 32 s. Liten fuktrand i nedre ytterhörnet. Sammanbunden med:

Als se. Excellenz der Herr Geheimte Rath von Wedderkop, unter allgemeiner Freude, aus Tönningen befreyet, in Schleszwig glücklich wieder ankam, könte man über die verherrligte Unschuld mit ungebundener Poësie glückwünschen aus zuruffen nicht unterlassen. Köln, Peter Marteau, 1714. 4:o. (8) s. Lätt lagerfläckig. Sammanbunden med:

Die Erlösung der gefangener Unschuld sahe als Se. Excellenz der Herr Gemeimbte Rath von Wedderkop, bey ubergab der Veste Tönning in völlige Freyheit mit Ehren und Ruhm trat, glückwündschend an ein bewunderer göttlicher Schickung. Utan ort, 1714. 4:o. (4) s. Lagerfläckig. Sammanbunden med:

Schreiben des Herrn Geheimen Raths von Wedderkop, an des Herrn Administratoris zu Schleszwig Holstein Hochfürstl. Dursch. de Date Schleszwig den 22 Febr. 1714. Utan ort, (1714). 4:o. (4) s. Lagerfläckig. Nära samtida hfrbd, ryggen med upphöjda bind och beige titeletikett. Återkommande mindre maskhål i nedre inre hörnet. 5 000:–

Warmholtz 5763, 5739 (variant), 5760. Bibl. danica III, sp. 290, 294. Klemming, Sveriges förhållanden s. 285, för andra arbetet, och 345, för sista arbetet. Efter segern vid Gadebusch tog Magnus Stenbock i början av januari 1713 skydd med hela sin armé i fästningen Tönningen i det med svenskarna allierade Holstein-Gottorp, dit han välkomnades av kommandanten Zacharias Wolf. Tönningen belägrades genast av danskarna. Fästningen var inte på långa

vägar förberedd för de ca 22000 människor och 1000 hästar som anlant, och redan i maj måste Stenbock på grund av svält och sjukdomar kapitulera med hela sin armé; den s.k. kapitulationen i Tönningen. Drygt ett halvår senare, den 10 februari 1714, måste även Wolf och hela fästningen kapitulera till danskarna.

Det första arbetet innehåller dokument sammanställda av överauditörern E. E. Rubach, med bl.a. brev av Stenbock, Johan Claesson Banér och administratören Christian August. Den finns i flera varianter. Det andra verket är Zacharias Wolfs kapitulation i februari 1714, vilken också finns i flera varianter. Klemming nämner tre olika. I listan på slutet läses att i blockaden avled 692 militärer, 300 desertörer och 399 kvinnor och barn, dessutom avled över 700 personer i själva staden.

Juristen och hovrådet Magnus von Wedderkop (1637–1721) från Kiel, som hade suttit fänglad i Tönningen i fyra år, blev i samband med kapitulationen befriad och i dessa verser hyllad.

295. WOLF, Zacharias von. *Abdruck des von dem fürstlichen Gottorfsischen General-Majorn und gewesene Commendanten der Festung Tönningen, Zacharia Wolf, theil selbst gehaltenen, theils auch auf dessen Ordre vom Ober-Auditeur Rubach gefertigten und von iten Januarii des vergangenen 1713. biss auf den 30 Januarii anni currentis, continuirten Journals, allen und jeden, dem in dem neulichen Abdruck der in Tönningen erhaltenen Briefschafften geleisteten Versprechen zu folge, zur Nachricht, und damit die ohnpartheyische Welt alles, was so wohl bey der Einlassung des Schweden in Tönningen, als auch nachgehends während der Bloqvade passiret, daraus ersehen könne, auf expressen Befehl publiciret und zum Druck befördert.* Köpenhamn, dero königl. Majest. und Universit. privilegirten Buchdruckerey, (1714). 4:o. A4–X4,Y2. (=172 s.) Lagerfläckig och med enstaka småfläckar. Nött samtida marmorerat pappband. 9 500:–

Bibl. danica III, sp. 289f, med annan titel. Klemming, Sveriges krig, s. 284. Warmholtz 5765. Finns i åtminstone tre varianter samma år, denna utan årtal och två, troligen nytryck, med årtalet 1714 utsatt. En senare upplaga utkom 1724.

Den första delen av boken innehåller kommandanten Zacharias Wolfs journal för perioden 1 januari till 26 maj 1713, då Stenbock kapitulerade. Den andra delen innehåller journalen som på Wolfs order sammanställdes av överauditörern Rubach om vad som hände under den resterande belägringen fram till 10 februari 1714. Wolf blev därefter dansk fånge till Nordiska krigets slut och efter krigsslutet överbefälhavare för den mycket förminskaade holstein-gottorpska armén. Hans journal utgavs i Köpenhamn på kunglig befallning.

296. WOLF, Zacharias von. *Abdruck des von dem fürstlichen Gottorfsischen General-Majorn und gewesene Commendanten der Festung Tönningen, Zacharia Wolf, theil selbst gehaltenen, theils auch auf dessen Ordre vom Ober-Auditeur Rubach gefertigten und von iten Januarii des vergangenen 1713. biss auf den 30 Januarii anni currentis, continuirten Journals, allen und jeden, dem in dem neulichen Abdruck der in Tönningen erhaltenen Briefschafften geleisteten Versprechen zu folge, zur Nachricht, und damit die ohnpartheyische Welt alles, was so wohl bey der Einlassung des Schweden in Tönningen, als auch nachgehends während der Bloqvade passiret, daraus ersehen könne, auf expressen Befehl publiciret und zum Druck befördert.* Nach dem in der Königl. Buchdruckerey zu Copenhagen gedruckten original. Utan ort, 1714. 4:o. A4–X4,Y2. (=172 s.) Skrapmärken på titelbladet, med delbokstavsföraster. Fläckig. Några ark bruntonade. Fuktfläck i marginalen på blad C3–4. Något nött

ljusbrunt hfrbd från början av 1800-talet med guldörnerad rygg, upphöjda bind och marmorerade pärmapper. Överstruken namnteckning på titelbladet, bortskrapad dito på frampärmens insida. Med Liljevalchs namnteckning daterad Stockholm 1845. 9 000:—

Bibl. danica III, sp. 289f, med annan titel. Klemming, Sveriges krig, s. 284. Warmholtz 5765. Finns i tre varianter, en utan och två med årtalet utsatt. Denna med årtal är helt omsatt, eventuellt en piratupplaga. Den första delen av boken innehåller Zacharias Wolfs journal för perioden 1 januari till 26 maj 1713, då Stenbock kapitulerade. Den andra delen innehåller journalen som på Wolfs order sammanställdes av överauditörern Rubach om vad som hände under den resterande belägringen fram till 10 februari 1714. Wolf blev därefter dansk fånge till nordiska krigets slut och efter krigsslutet överbefälhavare för den mycket förminskade holstein-gottorpska armén. Hans journal utgavs i Köpenhamn på kunglig befallning.

297. [Stenbock] *Unrechtfertigkeit des an Seiten des Königlich-Dänischen Hofes gebrauchten Verfahrens, in eludir-und nichterfüllung des mit dem Königlich-Schwedischen Senatore und Feld-Marschall, Herrn Grafen Steenbock, am 16ten May 1713. zu Oldeswort geschlossenen Capitulation, aufgehoben Obrigkeitlichen Befehl vorgestellet.* Stralsund, Meders Erben, 1714. 4:o. 104 s. Lagerfläckar. Sammanbunden med:

(AMTHOR, Christoph Heinrich.) *Aufgedeckte Schande der unsinnigen Schwedischen Procedures, so sie gröstenheils aus ihren Zeugniüssen, und gefundenen Original-Documenten sich ergibt: Beydes ihrer im vorigen Jahr zu Stralsund gedruckten, also rubricirten Unrechtfertigkeit des an Seiten des königlich-Dänischen Hofes gebrauchten Verfahrens &c. &c. &c. und auch denen noch im verwichenen Februario des jetzt-lauffenden 1715ten Jahres, wieder alle menschliche Vernunft und Erbarkeit daselbst unternommenen vemeyntlichen Repressalien, auf allernädigstem Befehl, entgegen gesetzt und dem Urtheil aller hoher Potentaten, und Ehrliebender Völcker übergeben.* Köpenhamn, 1715. 4:o. (2),+ 222,+ (1) s. Enstaka småfläckar. Sammanbunden med:

(AMTHOR, Christoph Heinrich.) *Historische und vernunft-mässige Untersuchung der Uhrsachen, durch welche die zwischen Dennemarck und Schweden von etwa hundert Jahren her vorgefallene Streitigkeiten, und Befehdungen, sich entsponnen: Sonderlich aber der bey dem letzt-entstandenem und annoch fortwährendem Kriege, von einem Theil geführter Bewegungs-Grunde, und darauf von dem anders vermeyntlich geschehener Ablehnungen.* Utan ort, 1715. 4:o. 16,+ 166 s. Enstaka småfläckar. Sammanbunden med:

(AMTHOR, Christoph Heinrich.) *Anzeige der höchst-rechtmässigen Uhrsachen, welche, ihro Königl. Majest. zu Dännemarck, Norwegen, gegen Willen genöthiget, wider den gefangenen königlich-Schwedischen Rath und Feld-Marschall, Graf. Magnus Steenbock, nach völliger Entdeckung der von ihm begangenen groben Verbrechen, durch genauere verwahrung seiner Persohn, und sonsten, solcher gestalt als bisher geschehen zu verfahren: Auf allernädigsten Befehl der unpartheyischen Welt zum Unterricht, und Verhütung falscher Impressionen, nebst den dahin gehörenden vollständigen Beylagen mitgetheilet.* Köpenhamn, 1716. 4:o. 158 s. Lätta bläckfläckar. Sammanbundna i ett något nött stänkmarmorerat pappband från mitten av 1800-talet. 6 000:—

Bibl. danica III sp. 293, 298 resp. 305. Warmholtz 5775, 5814, 5783 resp. 5873. Ett antal skrifter om Magnus Stenbock i dansk fångenskap. Den svenska uppfattningen var att Danmark inte hade någon rätt att hålla Magnus Stenbock fångslad efter kapitulationen vid Tönningen i maj 1713. Amthor ryckte dock ut till försvar för det danska fångslandet av honom. Stenbock dog i dansk fångenskap 1717. Christoph Heinrich Amthor (1677–1721) var professor i Kiel samt danskt justitieråd, och skrev i denna fråga ett antal mot Sverige riktade skrifter; ”smädande”, ”owettiga” är Warmholtz stående omdöme om dem. De finns i flera varianter.

298. MÜLLERN, Gustaf Henrik von. *Lettre de son excell. msr. le baron de Müllern, ministre d'etat du roy de Suède au sr. Sternhöck, secretaire de sa majesté, au sujet des differents presents entre le roy de Prusse & la Suède avec des remarques. Sr. Excell. des Herrn Baron von Müllern, königl. Schwedischen Staats-Ministri Schreiben an den Herzn Sternhöck, sr. Mayest. Secretarium, betreffend gegenwärtige Differentzien zwischen denen Königen von Preussen und Schweden mit Anmerkungen begleitet.* Utan ort, 1716. 4:o. (72) s. Tagen ur band, med rester av ryggremsa. 4 500:–

Warmholtz 5834, not. Fransk-tysk parallelltext. Den franska texten trycktes första gången året innan, men detta är första tryckningen av den tyska översättningen och av anmärkningarna. Gustav Henrik von Müllern (1664–1719) var av estländsk adlig släkt och tillhörde den närmsta kretsen kring Karl XII. Han blev kansliråd 1708 och var kansler mellan 1710 och 1714. Han blev ansvarig som förste minister i utrikesärendena men tappade där kommandot till Vellingk och Goertz, och förblir trots sin centrala ställning en ganska anonym figur. Han var vid denna tid mer engagerad för fred med Georg I av England, medan Goertz snarare stödde en fred med Ryssland.

Johan Carl Stiernhöök (1670–1719) var svensk resident i Wien och agerade mycket självständigt vid underhandlingarna efter kungens hemkomst från Turkiet rörande kejsarens eventuella medling mellan Karl XII och hans fiender. Stiernhöök ogillade Karl XII:s stolta attityd och struntade i kungens direktiv vid sina kontakter med kejsaren. Han tillhörde även Goertz hätskaste fiender och ådrog sig föga förvånande snart både Goertz och kungens starka ogillande.

NORGE

299. IDMAN, Nils. *Folcketz roop på norska fiällerne, under kongl. jämteland-ska armeens åhr 1719 in jan. fullföljde campagne till Norje. Röst med wee-klagan hördt; sedan uthi en christelig predikan dominica 2 post ephiph. efter evangelii anledning, medh sorgfällighet eftertänckt; thernäst til relationen af thetta tåget, och andra stycken, något widlyftigare med flijt utfördt; och egenteligen hwad predikant e ller sedermera anmärckt blifwit, efter fleres åstundan til trycket befordradt af Nicolao Idman.* Stockholm, H. C. Merckell, 1720. 8:o. (4),+ 108 s. Nött samtida skinnband med blindpräglad rygg, upphöjda bind, oxiderade guldornerade pärmar och mörka snitt. Ryggen trasig nedtill och med mindre håll. Skrapmärken på frampärmen. 15 000:–

Warmholtz 5972. Hedin 432. Hasselberg s. 128. Nils Idman (1680–1750) var fältpreäst i den jämtländska armén och bataljonspastor vid Åbo läns regemente till häst. Han höll denna predikan i Frösö gamla kyrka söndagen den 18/29 januari 1719 för de där församlade soldaterna, framförallt ur finska förband, som överlevt den fruktansvärda marschen över fjällen. I sin predikan skildrar han även fälttåget och genom tryckningen året därpå har denna ögonvittnesskildring av katastrofen bevarats. Det är också en av de ”...väsentligaste källorna till vår kunskap om fälttåget och de fasor som drabbade de svenska och finska soldaterna vid återmarschen över gränsfjället” (Hedin s. 213).

De Swenskas belägring wid Fredrichshall 1718. 01

h konung Carl den XII^{te} olyckliga dödsställe.

KARL XII:DÖD

300. HATON, Claude. *Ode a la memoire de Charles XII.* [=Rubrik.] Ettblads-tryck med graverad bild och tryckt text. Utan ort, (1718?). Folio. (39x32 cm. Bild: 15,5 x 31.) Vikt och med en liten fläck i texten.

4 000:-

Hultmark s. 141. Ett högstämt ode till kungen vid dennes död. Ovan dikten en graverad komposition med i mitten en stor rund medaljong föreställande ett emblematiskt döende lejon som träffats av pilar och som håller tassan på en dödskaile med devisen Sors heroum. Ovan medaljongen en kungakrona och band med rubriken. På sidorna och runt om ligger två so- vande lejon, kanoner och en fanborg. Under bilden tryckt text i två spalter, "O! mortels, av- ouëz [...]. Claude Haton (ca 1670–1732) var fransk gravör och elev till C. Simonneau. Han anställdes 1708 genom svenske residenten i Paris Daniel Cronströms förmedling av Nicodemus Tessin d.y. för att gravera ritningarna till Stockholms slott. Han blev sedan kvar i Sverige till 1731. Vid sidan av sitt arbete med slottet gjorde Haton även en stor mängd bokillustrationer och ett flertal graverade porträtt, bl.a. ett berömt av Karl XII i Steuchius likpredikan över kungen 1721.

301. *Leben und Tod Carls des XII. des Schweden, Gothen und Wenden &c. Königes, nach denen merkwürdigsten Umständen kürztlich zusammen gefasset, und biss auf die Krönung der Königin Ulrica Eleonore inclusive in diesem geschmeidigen Format mit schönen Kupffern gezieret, beschrieben, von einer unpartheyischen Teutschen Feder.* Nürnberg, Buggel und Seitz, 1719. 12:o. (22),+ 696,+ (24) s.+ 12 grav. planscher. Lagerfläckig och med småfläckar. Enstaka revor i marginalen. Nött samtida hfrbd med senare orange ryggtiteetikett och senare för- och eftersättsblad. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. Saknar en frontespis med porträtt av Karl XII. 3 500:—

Warmholtz 5945. En liten "Epitomator" som bygger på Le Long och Nordbergs företal. Avslutas med en "Kurtze geographische Beschreibung des Königreichs Schweden". Gravyrerna avbildar scener ur Karl XII:s liv.

302. [Karl XII.] OEDMAN, Johan. *Cursus et decursus solis Svediaci circa obitum augustissimi principis & incomparabilis herois ac domini Caroli XII, Suecorum, Gothorum Vandalorumque regis &c. Iam beatissime gloriosissimæque memoriæ, cum ossa eius regali pompa humo mandarentur Holmiæ die 26 Febr. 1719.* [=Rubrik]. Stockholm, Joh. H. Werner, 1719. Stor folio. Ettbladstryck. Vikt, nagg i kanterna och med ett stycke i marginalen bortklippt. 4 000:—

Hyllningsdikt över Karl XII vid begravningen i Riddarholmskyrkan den 26 februari 1719 satt i tre fält. Övre fältet med rubriken omgiven av hyllningstext som är satt i formen av två stycken "XII", i mittenfältet latinsk dikt med texten satt i formen av en sol med solstrålar och i nedre fältet svensk dikt i 12 rader uppdelade i tre sektioner. Johan Oedman (1682–1749) var lärdd präst i Tanums socken i Bohuslän och är mest känd för sin Bohusbeskrivning *Chorographia Bahusienensis* från 1746.

303. THUN, Johan. *Parentalia öfver den stormächtigste konung och herre, konung Carl den XII:te Swerges, Göthes och Wändes konung &c. &c. hållen uti hennes fursteliga durchleuchtighets och pfalzgreffwinnans hof i Norköping den 5 martii år 1719, som war den siunde dagen effter hans högst-sahlige maj:ts kongeliga och prächtige begrafning*. Stockholm, J. L. Horrn, (1719). 4:o. (4),+ 49,+ (3) s.+ utvikbar grav. plansch. Genomgående fläckig, mest i nederkant på de första fem bladen. Tagen ur band och insatt i senare marmorerat pappband med påklistrat turkost ryggpapper.

5 000:—

Warmholtz 5933. Hultmark s. 25. På vers. Johan Thun (1684–1738) var lektor vid Linköpings gymnasium och kyrkoherde i Slaka. Verket är dedicerat till pfalzgreffvinnan Katarina, dotter till Karl X Gustavs syster Eleonora Katarina av Pfalz och lantgreve Fredrik av Hessen, d.v.s. hon var kusin till Karl XI. Den av Johan van den Aveelen (1655–1727) graverade planschen visar en plankarta över fästningen Fredrikshall, och det sista opagerade bladet är en beskrivning till planschen.

FREDEN

304. Goertz. (MOSER, Carl Friedrich von.) *Rettung der Ehre und Unschuld des weiland Königl. Schwedischen Staats-Ministers und Herzogl. Schleswig-Hollsteinischen Geheimen-Raths und Oberhof-Marschalls Georg Heinrichs, Freyherrn von Schliß, genannt von Goertz, aus des Königs Carl des XII. des Schwedischen Senats, der Schwedischen Herrn und Männer, Original- und anderen Urkunden, erwiesen. Mit XXX Beylagen*. (Hamburg), 1776. 8:o VIII,+ 542 s. Genomgående något lager- och småfläckig. Med bläckanteckningar på för- och eftersättsbladen, troligen av Gustaf d'Albedyhll. Nära samtida hfrbd, guldornerad rygg med röd titeletikett och upphöjda bind samt röda snitt. Liten skada på övre kapital. Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris klistrat ovanpå ett äldre, troligen d'Albedyhlls.

4 000:—

Setterwall 4709. Warmholtz 5983a. Första upplagan. En ny och utökad upplaga utkom 1782. Warmholtz anser boken både illa skriven och värslöst tryckt, men medger ändå att den "... gifver mycket ljus i Nordiska Historien, ifrån 1715–1718." Moser hävdar i detta verk att beskyllningarna mot Goertz var ogrundade och att ett justitiemord begicks när han avrättades. Carl Friedrich von Moser (1723–98) var politiker och historiker i Hessen-Darmstadt, där han avancerade till förste minister.

305. [Freden i Nystad.] *Friedens-Vertrag, [...]. Freds-Fördrag, emellan hans kongl. maj:t vår allernådigste konung Friedrich den Iste och Sweriges rike, å den ena; samt hans czariske maj:t, Peter den Iste och ryska riket å den andra sidan afhandlad och slutit uti Nystad i storfurstendömet Finland den 30 aug. samt ratificerat den 9 sept. år efter Christi börd 1721*. Stockholm, J. L. Horrn, (1721). 4:o. 40 s. Genomgående fläckig, mer mot slutet. Tagen ur band.

2 000:—

Warmholtz 8623. Tysk-svensk parallelltext. Utkom även endast på tyska tryckt i Berlin samma år och på franska. Den hårda freden i Nystad 1721 mellan Sverige och Ryssland satte slutligen stopp för den svenska stormaktstiden. Sverige får avstå från de baltiska provinserna samt Viborg län och acceptera att Ryssland nu har full tillgång till Östersjön med sin flotta.

306. [Nystad.] *Schlüssel zu dem Nystädtischen Frieden, welcher, nebst einer chronologischen Tabelle derer Könige in Schweden und Czaren in Moscau, ingleichen einer geographisch- und historischen Beschreibung von Finnland, Ingermanland und Liefland, die vornehmsten Kriges- und Friedens-Geschichte der beiden Reiche, kürzlich und unpartheiisch eröffnet und anzeigt: worbey die Wiburg- Stolbowa- Cardisch- und Nystädtische Verträge und Friedensschlüsse, theils in Forma, theils summarisch angeführet. Mit accuraten Kupferstichen und Medaillen gezieret.* Nürnberg, Johann Daniel Endter, 1722. 8:o. Dubbelsidigt titelblad,+ (8),+ 427,+ (3) s.+ 2 grav. porträtt,+ 6 utvikbara grav. planscher. T- och R-arken har blivit omkastade. Enstaka småfläckar, ett minimalt hål s. 205–206, bläckplump s. 219 och s. 387 med liten papperslagning. Två av planscherne med papperslagningar. Nött samtida skinnband, rikt guldornerad rygg med upphöjda bind och röd titeletikett. Liten skada på övre kapital. Äldre namnteckning på försattsbladet. Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes namnteckning. 9 000:–

VD18 10324631. De utvikbara plancherne föreställer belägringen av Nöteborg, prospekt över S:t Petersburg, belägringen av Dorpat, två stycken belägringen av Narva 1704 och en med ryska minnesmedaljer över segrarna mot Sverige. Porträtten föreställer Fredrik I samt Peter den store.

HISTORIEVERK

307. (ADLERFELT, Gustaf.) *Wahrhafter Entwurff, der Krieger-Thaten, Carls XII. Königes von Schweden. Worin was Merckwürdiges in diesem Kriege vorgelauffen und passiret, biß an den Alt-Ranstädtischen Frieden beschrieben ist. Aus einem in diesem Kriege gehaltenen Journal extrahirt und ausgezogen.* (Wismar), 1707. 4:o. (4),+ 366 s. Genomgående fläckig och lagerfläckig, s. (3–4) och s. 182 med papperslagningar i marginalen, titelsidan med hörnen bortrivna. Något nött samtida hfrbd, ryggen med upphöjda bind. Äldre namnteckning, "G. v. Heynne" på titelbladet. Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 7 500:–

Warmholtz 5479. Första publiceringen ur Adlerfelts journal från Karl XII:s fälttåg, översatt till tyska och utgivet på eget förlag av hans fru, Anna Christina Steben, under deras vistelse i Sachsen. En stor del av upplagan förstördes under en leverans per båt till Sverige, varför den redan i samtiden var sällsynt. Gustaf Adlerfelt (1671–1709) följde som hovjunkare Karl XII:s fälttåg från 1701 tills det att han stupade vid Poltava 1709. Han förde på kungens befallning under hela tiden journal över händelserna. Den kompletta journalen, kompletterad med händelserna strax efter Poltava, utgavs av sonen Karl Maxmilian Johan Adlerfelt i fransk översättning 1740, efter att manuskriptet återfåits från ryssarna. Den utgavs även på tyska och engelska och anses vara en av de viktigaste källorna till kunskap om Karl XII:s fälttåg. Den svenska originaltexten utgavs först 1919 av Samuel E. Bring.

308. ADLERFELT, Gustaf. *Histoire militaire de Charles XII roi de Suede, depuis l'an 1700, jusqu'à la bataille de Pultowa en 1709, écrite par ordre exprés de sa majesté, par Mr. Gustave Adlerfeld, chambellan du roi. On y a joint une relation exacte de la bataille de Pultowa, avec un journal de la retraite du roi à Bender.* 1–4. Amsterdam, J. Wetstein & G. Smith, 1740. 8:o. (2),+ XXIX,+ (blank),+ 434 s.+ 3 utvikbara planscher; (2),+ 627; (2),+ 547; (2),+ 240 s.+ utvikbar plansch. Titlar tryckta i rött och svart. Saknar porträttet och två planscher i första delen. Sista bladet i första delen bruntonat. Enstaka småfläckar. Samtida uniforma ljusbruna skinnband med rikt guldornerade ryggar, röda resp. gröna titel- och deltiteletiketter och röda snitt. Tre volymer, liten skada på första delens övre kapital och lätta stänk på ryggarna. Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris klistrat ovanpå ett äldre, troligen d'Albedyhlls. 4 000:–

Warmholtz 5542. Första upplagan. Fint exemplar som dessvärre saknar porträttet av kungen, vilket ofta saknas. Dessutom saknas två bataljplanscher!

309. (BONNAC, Jean Louis de.) *Histoire intéressante, ou relation des guerres du Nord et de Hongrie au commencement de ce siècle.* 1–2. Hamburg, une Compagnie de libraires, 1756. 8:o. (6),+ 189; (2),+ 312 s. Enstaka småfläckar och lagerfläckar. Något nött samtida skinnband, guldornerad rygg med upphöjda bind och röd titel etikett, röda snitt. Ur Anne Therese Philippine d'Yves bibliotek, med hennes exlibris. 4 500:–

Warmholtz 5582. Jean Louis de Bonnac (1673–1738) var ursprungligen militär men skickades 1701 som franskt sändebud till Karl XII för att få denne intresserad av en fransk allians, och var från 1707 ackrediterad hos den polske kungen Stanislaus Leszcynski. Han återvände 1709 till Frankrike. I förordet till boken står det att den första delen är författad av en fransk ambasadör medan den andra är av "un homme en place", men Bonnac verkar vara författare till båda delarna. Med undertitlarna: Première partie. Contenant ce qui s'est passé de plus considerable dans le Nord depuis l'année 1700 jusqu'en 1710, avec le caractere des princes qui y ont eu part, & plusieurs particularités curieuses sur le roi de Suède Charles XII, sur le czar Pierre le Grand, &c. och Seconde partie. Contenant ce qui s'est passé dans la guerre de Hongrie depuis le commencement de la campagne de 1705 jusqu'au mois de mars 1708. Grevinnan Anne Therese Philippine d'Yves var politisk aktivist och författare av politiska pamfletter. Hon spelade en viktig roll i revolutionen i Belgien 1789–90 mot det österrikiska styret, och kallas i Belgien för "revolutionären från Brabant".

310. *Das jetztlebende Schweden, auff dem grossen Schauplatz des Nordischen Krieges, nach der allerneuesten und richtigsten Correspondance.* Overture 1-7, 13-20. Utan ort, 1715-17. 8:o. Grav. front,+ (14),+ 112; grav. front,+ (2),+ 123-226; grav. front,+ (2),+ 239-344,+ (2, blanka); grav. front,+ (2),+ 349-431; grav. front,+ (2),+ 437-508,+ (2, blanka); grav. front,+ (2),+ 511-593; grav. front,+ (2),+ 597-688; (2),+ 1162-1246; grav. front,+ (2),+ 1247-1344; grav. front,+ (2),+ 1345-1428; grav. front,+ (2),+ 1429-1520; grav. front,+ (2),+ 1519-1618; grav. front,+ (2),+ 1619-1726; grav. front,+ (4),+ 1727-1814; grav. front,+ (4),+ 1815-1898 s. Titelbladen med träsnittsvinjett. Första delens titelblad, de följande tre bladen och frontespisen med maskhål i inre kant. Litet återkommande maskhål i övre marginal i del 1-7, i 3 och 4 med lätt bokstavs förlust. Del 1-7 även genomgående lagerfläckiga. 13-20 med skurna titelblad, med förlust av tryckår. Del 1-7 häftade, oskurna och delvis ouppsprättade, i ett samtida marmorert pappomslag med trasig rygg, del 13-20 i något nött samtida pergamentband. Två volymer. Andra volymen med Bernhard Rosenblads namnteckning, och därefter anteckningen att den köpts 1819 hos bokhandlaren Berglund. Saknar del (ouverture) 8-12, och del 13 saknar troligen en graverad frontespis.

12 000:—

Ej i Warmholtz. Snoilsky s. 181. Kungliga bibliotekets exemplar verkar vara det enda kompletta exemplaret med alla 21 delarna i svenska offentliga bibliotek. Frontespiserna med charmiga, svenskvänliga sinnesbilder, med bilder tagna från det politiska skeendet och försedda med lämpliga visdomsord, t.ex. nummer 2 med Karl XII med ett lejon bredvid sig forcerande framåt i en sagovagn dragen av två vilda hästar; med devisen "Frisch gewagt ist halb gewonnen". Träsnittsvinjetten på alla titelbladen visar Karl XII till häst iklädd turkisk dräkt.

311. *Des nun schon in die 16 Jahr währenden Nordischen Kriegs, Anfang, Fortgang, und nunmehr bald zu erwartender Ausgang. Da in dreyen nach einander folgenden sollenden Bogen alle dessen Merckwürdigkeiten kürztlich und ordentlich referirt werden.* 1–3. Hamburg, Thomas von Wiering, 1715. 4:o. (8); (8); (8) s. Titelbladen med vinjetter i träsnitt. Första titelbladet med revor och fläckar. Enstaka fläckar. Del 1 och 2 hårt skurna nedtill, med förlust av impressum på titelbladen och i del 1 även med förlust av sista raden på sista sidan. Tagen ur band och insatt i senare pappomslag med handskriven etikett. 6 000:–

Klemming, Sveriges krig s. 292, för tredje delen. Warmholtz 5864 (har troligen ej sett verket). Bibl. danica III, sp. 277. Mycket ovanlig historik över Karl XII:s fälttåg. Bibl. danica nämner att Warmholtz utpekar Johan Ehrenfried Zschackwitz som författare, vilket han dock inte alls gör, och att andra utpekar Feindt von Homburg som författare. Del ett med underrubriken: "Begriffend der Verlauff von Anfang des Krieges, Anno 1700 biss auf die Einrückung des Königs von Schweden in Sachsen, und den Alt-Ranstädischen Frieden Anno 1707", del två: "In sich haltend die Begebenheiten von Ausmarsch des Königs in Schweden auss Sachsen, Anno 1707 biss auf seine Wiederkunfft in Strahlsund Anno 1714", och del tre: "Begriffend die Begebenheiten von Wiederkunfft des Königs in Schweden auss der Turkey und seiner arrivirung zu Strahlsund, den 22 Nov. Anno 1714 biss wieder an den 22 Nov. 1715".

312. (DEFOE, Daniel.) *The History of the Wars, of his late Majesty Charles XII. King of Sweden, from his first Landing in Denmark, to his Return from Turkey to Pomerania.* The Second Edition. With a Continuation to the Time of his Death. By a Scots Gentleman in the Swedish Service. London, H. P. for A. Bell, 1720. 8:o. Grav. porträtt,+ (4),+ 402,+ (2) s. genomgående något lager- och småfläckig, svag fuktrand i övre delen s. 30–65, porträttet delvis löst. Nött samtida skinnband med spegeldekor, ryggen med upphöjda bind, spricka i främre fals och liten skada på övre kapital. Bläckanteckningar på eftersättsbladet med ett exlibrismonogram. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 5 000:–

Moore 433. Warmholtz 5806. Andra utökade upplagan, den första kom 1715. Warmholtz ansåg, med rätta, att även om den anonyme författaren kan ha varit i svensk tjänst så visar alla missuppfattningar på att framställningen är uppdiktad och bygger på pamfletter. Huruvida upphovsmanen till verket är Defoe eller inte har varit omtvistat, men det är idag allmänt accepterat. Denna upplaga är utökad fram till kungens död. Under några år efter sina mer politiskt kontroversiella ungdomsverk skrev Defoe en rad historiska böcker med utnyttjande av pamflettlitteratur som källa, innan han 1719 började skriva romaner såsom *Robinson Crusoe*. Även denna historik över Karl XII är dock till en del skönlitterär och är delvis skriven i jagform. Porträttet av "Charles the XII the Brave King of Sweden" för snarast tankarna till en engelsk yngling.

313. (DRYANDER, Jonas) || BLOCK, Magnus Gabriel (övers.) *Kort uttåg af konung Carl then tolfte historia.* (Stockholm, 1709.) 8:o. Grav. titel,+ (24),+ 6, 11–142,+ (blank),+ (15) s. Genomgående hårt fläckig och lagerfläckig. Fettfläck s. (4–5) och en bläckfläck s. 61. Titelbladet loss upptill. Tryckåret skrivet med bläck på titelbladet. Samtida skinnband, ryggen med upphöjda bind. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 5 000:–

Warmholtz 5939 not. De sista 15 opagerade sidorna består av Sophia Elisabeth Brenners dikt: "Små och stora, man och kvinna...", en hyllning till segern vid Narva 1700, vilken Block tagit med då det fanns plats kvar! Magnus Gabriel Blocks översättning till svenska av *Histoire abrégée de Charles XII*, skriven av svenska sekreteraren vid beskickningen i Paris, Jonas Dryan-

der (1670?–1707). Dryander skrev denna text anonymt till Moreris *Dictionnaire*, som utkom 1707, och den sträcker sig fram till freden i Altranstädt 1706. Därefter har någon fortsatt verket fram till konungens död (Warmholtz kan dock inte svara på vem). Hela verket, inklusive fortsättningen, publicerades i Paris 1730 med författarangivelsen "ouvrage posthume de mr le chevalier R***" och 1741 utkommer detta i svensk översättning, "...skrefwen på franska af riddaren R***".

314. (DRYANDER, Jonas m.fl.) *Konung Carl den XII:tes historia i kort begrep, ifrån hans maj:ts födelse til des död. Skrefwen på franska af riddaren R****. Nu på svenska öfversatt, med anmärkningar. Stockholm, Pet. Momma, 1741. 8:o. Utvikbart grav. porträtt,+ (9),+ v,+ 450 s.+ 5 utvikbara grav. planscher. Titeln tryckt i rött och svart. Porträttet uppfodrat i kanten, enstaka småfläckar, bläckplump s. 150, svag fuktrand i övre marginal. Nött samtida skinnband med svartpräglad rygg, upphöjda bind och beige titeletikett. Skadat övre kapitel. Ur Ericssbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris klistrat ovanpå ett äldre. 8 000:–

Warmholtz 5939. Den svenska sekreteraren vid beskickningen i Paris, Jonas Dryander (1670?–1707), skrev anonymt *Histoire abrégée de Charles XII* till Moreris *Dictionnaire*, som utkom 1707. Den sträckte sig fram till freden i Altranstädt. Någon har sedan fortsatt arbetet fram till Karl XII:s död. Hela verket publicerades i Paris 1730 med författarangivelsen "Ouvrage posthume de mr le chevalier R***". Detta är den första svenska översättningen av hela verket. En ny upplaga utkom 1758. Redan 1709 hade dock Magnus Gabriel Block översatt och utgivit det som skrivits av Dryander, d.v.s. fram till freden i Altranstädt. Det som är Dryanders text omfattar ungefär halva boken. Vem som skrivit resten vet man ej. Det ståtliga porträttet är graverat av Johan Spiegelberg. Enligt en anteckning av Klemming i Kungliga bibliotekets exemplar skall detta vara den första boken tryckt i Sverige med "hemguta bokstäver".

315. (FABER, Samuel.) *Ausführliche Lebens-Beschreibung Carls des XII. Königs in Schweden*. 1–9 [av 10] + atlas. Nürnberg, Frankfurt och Leipzig, Christoph Riegeln, 1702–17. 12:o + atlas i folio. Grav. porträtt,+ (6),+ 144, 147–462,+ (9) s.+ grav. plansch; grav. porträtt,+ (6),+ 472 s.; grav. porträtt,+ (6),+ 448; grav. porträtt,+ (12),+ 465 s.; grav. porträtt,+ (14),+ 492 s.; grav. porträtt,+ (8),+ 444 s.; grav. porträtt,+ (10),+ 192, 191–444 s.; grav. porträtt,+ (20),+ 600 s.+ 3 utvikbara grav. planscher; grav. porträtt,+ (22),+ 192, 195–218, 217–564 s.+ 3 utvikbara grav. planscher. Atlas med 43 grav. dubbelsidiga alt. utvikbara planscher och kartor. [Eg. 45 stycken då två av planscherna innehåller två bilder.] Enstaka småfläckar och lätta marginalrevor. Första delen med svag fuktrand nedtill inledningsvis. O-arket (s. 369–392) i femte delen felplicerat efter Q-arket. Samtida pergamentband, det första lätt avvikande med handtextad ryggtitel, de övriga med gulddornerade ryggar med infärgade titelfält, röda marmorade snitt. Atlas i något nøtt samtida hfbrd. 10 volymer. Första delen ur B. Wohlbergks bibliotek, med hans namnteckning på bakre pärmens insida. Ur Carl Gustaf Tessins bibliotek, med hans namnteckning på andra till nionde delens titelblad, och ur Ericssbergs, med Carl Jedvard Bondes exlibris i textdelarna och med Ericssbergs exlibris i atlasen. Den tionde delen saknas. 25 000:–

VD18 10321187, för del ett. Warmholtz 5940. Carlander II, 324ff. Denna serie, som började utges 1702 med en volym varje år, innehåller ett blandat kompilat från tidningar, relationer, acta-samlingar, epigram m.m. Utgivare fram till del 7 (utgiven 1708) var rektorn i Nürnberg Samuel Faber (1657–1716), därefter är det ett uppehåll till 1717 då delarna 8 och 9 utkommer.

Ytterligare en del (den tionde) utkom 1719. Atlasen innehåller planscher till delarna 1–7 ovikta, medan delarna 8 och 9 har sina planscher på plats. Totalt 10 grav. porträtt och 51 grav. planscher, vilket är några fler än vad som anges i delarnas bokbindarinstruktioner. Planscher avbildar motiv från fälttågen i Ryssland, Baltikum och Polen. Carl Gustaf Tessins (1695–1770) stora bibliotek, huvudsakligen på Åkerö, skingrades liksom hans övriga samlingar vid flera olika tillfällen, genom donationer, försäljningar och utmätningar, redan under Tessins livstid, och via auktioner efter hans död. Carlander nämner (II, 331) att en stor samling ”Tessiniana” från Åkerö kom i M. J. Crusenstolpes ägo och sedan köptes av C. J. Bonde på Ericsberg. Närheten mellan Ericsberg och Åkerö torde även bidragit till att Bonde gärna köpte böcker med Tessinproveniens.

316. Faber. *Sendschreiben eines gewissen Freunds, nebst-beygelegten Anmerckungen und Erinnerungen, uber S. F. so genandte Ausführliche Lebens-Beschreibung Caroli XII. Königs in Schweden, durch welche Anmerckungen und Erinnerungen, gründlich und klärllich gezeiget wird, dass bemeldte Lebens-Beschreibung hin und wieder, in den wichtigsten Stellen, mit allerhand Irrthümern und Unwarheiten angefüllet, und allerdings unrichtig und unvollkommen seye. Der Warheit zu Steuer zum Druck befördert.* Köln, (1703?). 4:o. (8),+ 59 s. Bläckplump på titelbladet och i övre marginal på s. 50–59, och en fläck på s. 3. Breda marginaler. Tagen ur band, och löst inlagd i pappersomslag från slutet av 1800-talet. 4 000:–

Warmholtz 5941. En anonym kritisk genomgång av Samuel Fabers serie om Karl XII, vilken började komma ut år 1702. Dessa anmärkningar, som har förordet daterat den 9 juli 1701, går dock ej längre i granskningen än till och med år 1700. Troligen tryckta 1702 eller 1703.

317. FLODERUS, Gustaf (utg.) *Handlingar hörande till konung Carl XII:s historia.* 1–4. Stockholm, Zacharias Haeggström, 1819–26. 8:o. (4),+ 214,+ (1); (4),+ 368; (2),+ 382; 381 s. Enstaka småfläckar. Nästan oskurna, med putsade snitt, i ljusbruna hfrbd från mitten av 1800-talet med guldornerade ryggar och röda och blå titel- resp. deltiteletiketter. Två volymer. Ur Gustaf d’Albedyhlls bibliotek, med dennes initialer med bläck på första delens titelblad, och ur Ericsbergs, med Carl Jedvard Bondes exlibris. Ett innehållsblad till fjärde delen saknas. 4 500:–

Setterwall 2643. Mycket intressant dokumentsamling rörande Karl XII. Del II, sid. 229–368, del III sid. 1–97 och del IV, sid. 3–204 innehåller Fabricius ”Konung Carl XII:s vistande i Turkiet”, vilket utgör den enda kompletta svenska översättningen av *Anecdotes du sejour du roi de Suede a Bender; ou lettres de mr. le Baron de Fabrice, pour servir d’eclaircissement a l’histoire de Charles XII*, vars franska original utkom i Hamburg 1760. Samlingen innehåller även Hultmans ”Annotationer”, akter rörande Lagerbergs beskickningar till Tartar-Chan, diverse brev m.m.

318. (FORMEY, Jean Henri Samuel.) *Memoires de Maximilien-Emanuel duc de Wirtemberg, colonel d’un regiment de dragons au service de Suède. Contenant plusieurs particularités de la vie de Charles XII roi de Suède, depuis 1703 jusqu’en 1709, après la bataille de Poltowa.* Par mr. F. P. Amsterdam & Leipzig, Arkstee & Merkus, 1740. 8:o. Grav. porträtt,+ (2),+ VIII,+ 333 s. Titel tryckt i rött och svart. Svag större fläck på titelbladet, små fläckar på s. 135 och 245 och lätta stänk på porträttets innerkant. Något nött samtida hfrbd, ryggen med upphöjda bind och röd titeletikett, röda stänksnitt. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 3 000:–

Warmholtz 5547. Porträttet och en vinjett är graverade av C. F. Boëthius. Maximilian Emanuel prins av Würtemberg (1689–1709), Prins Max, var en stor beundrare av Karl XII och tog tjänst hos denne 1703. Han utnämndes 1709 till överste för Skånska dragonregementet, men tillfångatogs vid Poltava. Han fick dock tsarens tillstånd att bege sig hem till Würtemberg. På hemvägen insjuknade han emellertid i feber och dog i Dubno, endast 20 år gammal.

319. (Fredrik II av Preussen.) *Reflexions sur les talens militaires et sur le caractere de Charles XII, roi de Suède. De main de maitre*. Stockholm, de l'imprimerie royale, 1787. 8:o. (2),+ 27 s. Fuktrand i övre hörn inledningsvis och ytterkant mot slutet. Nött blått samtida pappband, oxiderad guldram på pärmarna med tre kronor i hörnen. Ryggen blekt och lätt trasig. Sannolikt ett kungligt presentexemplar. Ur Johan Lorens Odhelius bibliotek, med hans namnteckning på försättsbladet. 4 000:–

Warmholtz 5961b. Setterwall 2702. Andra upplagan av Fredrik den Stores uppskattande studie över Karl XII som militär. Den utkom första gången i Leipzig 1786. En svensk översättning utkom 1788. Warmholtz känner ej författaren, men berömmar verket såsom skrivet med "smak, insigt och kundskap: synes vara upsatt af en militair person". Johan Lorentz Odhelius (1737–1816) var läkare, bl.a. överläkare vid Serafimerlasarettet från 1772 och specialist på ögonsjukdomar, och med en omfattande litterär verksamhet.

320. (Fredrik II av Preussen.) *Betrachtungen über Carls des Zwölften, Königs von Schweden. Charakter und militarische Talente*. Leipzig, Johann Gottlob Immanuel Breitkopf, 1786. 8:o. 72 s. Välbevarat samtida hfrbd, guldornerad rygg med röd titeltickett, blå marmorerade pärmapper och snitt. 6 000:–

Warmholtz 5961b, för det franska originalet som utkom samma år. Setterwall 2705. Warmholtz känner ej författaren, men berömmar verket såsom skrivet med "smak, insigt och kundskap: synes vara upsatt af en militair person". Första tyska upplagan av Fredrik den Stores *Reflexions sur les talens militaires et sur le caractere de Charles XII*, Leipzig samma år. Översatt av K. C. Canzler.

321. (Fredrik II av Preussen.) *Anmärkingar öfver konungens i Sverige Carl XII militariska talanger och character. På fransyska författade af framledne konungen i Preusen*. Öfversättning. Stockholm, Kongl. tryckeriet, 1788. 8:o. (2),+ 24 s. Fuktrand i yttre marginal och enstaka fläckar. Häftad, med trasigt pappersomslag. 3 500:–

Warmholtz 5961b, för det franska originalet. Setterwall 2703. Warmholtz känner ej författaren, men berömmar verket såsom skrivet med "smak, insigt och kundskap: synes vara upsatt af en militair person". Första svenska översättningen av Fredrik den Stores uppskattande *Reflexions sur les talens militaires et sur le caractere de Charles XII, roi de Suède*, som först utkom på franska 1786.

322. GRIMAREST, Jean Léonore de. *Die Feld-Züge der durchlauchtigsten Fürsten Carl XII. Königs von Schweden, aus der Frantzösischen Beschreibung des Herrn von Grimaret ins Teusche übersetzt*. Zum andermal gedruckt. (1)–4. (Hamburg?), 1707–18. 12:o. Grav. front.+ 272,+ (14); grav. front.+ 3–359; 3–360; (2),+ 178 s. Enstaka småfläckar, liten fläck s. 101–102 i första delen och ett litet hål s. 7–8 i tredje, med förlust av ett ord. Samtida skinnband, svartpräglad rygg med upphöjda bind, stänkmarmorade snitt. Med M. Sahlstedts namnteckning på titelbladet daterad Stockholm 1724, och ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 8 000:–

Warmholtz 5501, not. Ovanlig tysk översättning av Grimarest verk om Karl XII:s fälttåg. Första delen i andra upplagan 1718, övriga i första 1707–12. Det franska originalet, *Les Campagnes de Charles XII*, utkom 1705–11. Warmholtz nämner endast att en tysk översättning utkom i Hamburg 1712.

Jean-Léonore Le Gallois de Grimarest (1659–1713) var lärare i Paris och undervisade där enligt Warmholtz många svenska adelsmän i franska. Enligt Nordberg skall Grimarest ha fått de flesta av sina uppgifter från en av dem, en friherre Bunge? Grimarests bok om Karl XII har inte det bästa rykte. Han är annars mest känd för sin biografi över Molière (1705), en av de allra första.

323. *Historie van den heldhafte Karel de XII. koning der Sweden, &c. &c. &c. Verhalende zyn wonderbare krygsverrigtinge, zyn verblyfin Turkyen, zyn wederkomst in zyn ryk; als mede de belegering van Fredrikshal, alwaar hy door een falkonet kogel wierd getroffen, en van de zelve wonde is overleden.* Amsterdam, Jacobus van Egmont, 1720. Liten 8:o. 32 s. Titel med träsnittsvinjett. Ful brun fläck i kanten s. 12–18. Senare marmorerat pappband, med blå pappersryggremsa. 3 000:–

Ej i Warmholtz. Sällsynt holländskt verk om Karl XII. Vinjetten på titelbladet visar en interiör från ett boktryckeri.

324. LE LONG, Isaac. *Het leven van der heldhaften Carel den XII, kooning der Sweden. Behelsende: Behalven syne wonderbaare krygs-en andere verrichtingen, des-selvs vyf-jaarig verblyf in Turkyen, syne te rugkomst, bysondere levens-wyse, en een naauwkeurig verhaal van den geheelen noordschen oorlog, tot op de tegenwoordige successie. Met authentyke stukken, printverbeeldingen, medailles, en een naauwkeurige kaart syner majesteits marsch-routens, voorsien. Beschreven en 'tsamengesteld door J. Le Long.* 1–6. Amsterdam, Janssons van Waesberge, 1721. 8:o. Extra. grav. titel,+ (38),+ 644 s.+ utvikbar grav. karta,+ 16 grav. planscher, varav 3 utvikbara; (20),+ 616,+ 7 grav. planscher, varav 6 utvikbara; (22),+ 832,+ 6 grav. planscher, varav 5 utvikbara; (28),+ 809,+ 4 grav. planscher, varav 2 utvikbara; (28),+ 707,+ 3 utvikbara grav. planscher; (24),+ 558,+ (34) s.+ 1 utvikbar grav. plansch,+ 1 utvikbar tryckt tabell. Titelsidorna tryckta i rött och svart. Liten förstärkning på första grav. titelbladets baksida. Fläck s. 171 i andra delen och 368–89 i fjärde, annars enstaka småfläckar. Samtida pergamentband, röda stänksnitt. Sex volymer. Ur det grillska biblioteket på Österby med dess numrering på frampärmens insida. Fint exemplar, saknar dock nio planscher, bl.a. slaget vid Poltava. 6 000:–

Warmholtz 6059. Isaac Le Long (1683–1762) vistades i Amsterdam och sysslade med "... nyttige bökkers sammanskrifvande, öfversättande och corrigerande..." (Warmholtz) tills han 1744 sålde sitt ansehlige bibliotek, slog sig samman med Herrnhutarna och flyttade till Tyskland. Nordberg kommenterar detta verk i företalet till sin historik över Karl XII, där han förundras över hur och när vissa saker blev kända i utlandet. Le Long för fram sin historik till 1720 och Fredrik I:s kröning.

325. Stenbock. LOENBOM, Samuel. *Kongl. rådets och fält-marskalkens herr grefwe Magni Stenbocks lefverne.* 1–4. Stockholm, Lars Salvii, 1757–65. 4:o. Grav. porträtt,+ 151,+ (1); (4),+ 324,+ 2 grav. planscher, varav en utvikbar; (4),+ 387,+ (1),+ utvikbar grav. plansch; (8),+ 340 s.+ 2 utvikbara grav. planscher. Första delens titelblad med papperslagning efter en bortklippt namnteckning, litet hål i inre marginal genom de första två bladen, återkommande småfläckar, en fulare fläck på s. 335

i fjärde delen och med ett lagat hål på s. 23 i tredje, med liten textförlust. Enstaka understrykningar och marginalanteckningar med bläck. Välbevarat något senare hfrbd, guldornerad rygg med upphöjda bind och beige titeletikett. Äldre bläcksignatur på titelbladet, daterad 1772. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris.

7 500:–

Warmholtz 7476. Första upplagan av den flitige Samuel Loenboms första tryckta arbete. En dansk översättning utkom 1789–90. Från 1751 var Loenbom, tillsammans med Erik Sotberg, informator åt greve Gustaf Leonard Stenbocks båda söner. I arbetet ingick även arkivarbete i dennes ärvda arkiv – en viktig del av det nuvarande Ericsbergsarkivet. Det främsta resultatet av deras arbete där var denna biografi över grevens fader, Magnus Stenbock. Samuel Loenbom (1725–76) blev från 1762 amanuens hos rikshistoriografen, men längre kom han inte i karriären. Han var, vid sidan av Gjörwell, en av de flitigaste av 1700-talets samlare och utgivare av historiskt källmaterial, som han till stor del hämtade ur herrgårdsbibliotek och enskilda personers manuskript- och brevsamlingar, varav mycket nu är skingrat. En gärning som eftervärlden uppskattar mer än vad samtiden gjorde.

326. Stenbock. (NEMEITZ, Joh. Christopher. Utg.) *Memoires concernant monsieur le comte de Stenbock, senateur de Suède, et generalissime des armées de sa majeste svedoise en Allemagne; Savoir les Campagnes de 1712 et 1713, de ce général avec sa justification, pour servir d'eclaircissement à l'histoire militaire Charles XII, roi de Suede. Avec quelques observations historiques et critiques sur ces memoires par Mr. N*****. Frankfurt, J. B. Andreæ & H. Hort, 1745. 8:o. (8),+ 151 s. Titeln tryckt i rött och svart. Fin inlaga på skrivpapper, en liten fläck på s. 149. Samtida något nött skinnband. Rikt guldornerad rygg med upphöjda bind, förgyllda kronor i fälten och beige titeletikett. Pärmarna med pärmstämplar för "Kungliga biblioteket under Fredrik I:s tid". Marmorerade snitt. Ur Kungliga biblioteket, med "dupl"-anteckning, äldre exlibris, samt ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris klistrat ovanpå det äldre. Mycket fint exemplar.

10 000:–

Warmholtz 5757. Sjögren s. 119, nr. 3–4 (fig. 118 resp. 122). Den första biografien över Magnus Stenbock. Författaren Joachim Christopher Nemeitz (1679–1753) var anställd hos Stenbock som informator för dennes barn och samlade ihop dessa olika stycken rörande honom, bl.a. av Joseph Auguste du Cros. Boken innehåller dessutom Stenbocks egna memoarer och diverse brev. Detta exemplar torde ha kommit till KB direkt vid utgivandet, och antagligen såld vid någon av dubblettauktionerna, möjligen vid 1831-års stora auktion. Det är inte d'Albedyhlls exlibris som göms under Bondes.

327. NORCROSS, John. *Den ängelska capare-capitainens John Norcross sällsamma lefnads-lopp och trettio-åriga fångenskap, egenhändigt beskrifwit i dess fängelset på castellet wid Köpenhamn*. Af danskan öfversatt. Stockholm, Lars Salvii, 1762. 8:o. Grav. porträtt,+ 184 s. Fläckigt titelblad, liten fläck i inre marginal inledningsvis och en fläck s. 119–120 samt enstaka småfläckar. Porträttet delvis löst. Samtida något nött hfrbd, ryggen med upphöjda bind och rester av handskriven ryggetikett. Ur Abraham A:son Hülphers bibliotek, med hans namnteckning på frampärmens insida, och ur Ericsbergs, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 5 000:–

Carlander II, 644ff. Första svenska upplagan, en ny utkom 1768. Översättning efter Caspar Peter Rothes danska upplaga från 1756. En tysk upplaga utkom 1757. John Norcross (1688–1758?), kom till Sverige 1716 och anslöt sig till Lars Gatenhielms kapare i Göteborg. Efter dennes död 1718 opererade Norcross bl.a. i Nordsjön men var snart tvungen att fly. Efter ytterligare äventyr på kontinenten fängslades han i Hamburg 1727 och fördes till kastellet i Köpenhamn, där han hölls fängslad till sin död, och där han skrev sina minnen. Bilden visar John Norcross i sin fängelsecell år 1754, tillsammans med hans dresserade mus. Handelsmannen i Västerås och den topografiska författaren Abraham A:son Hülphers (1734–98) stora bibliotek donerades till en stor del till Västerås bibliotek 1787, resten såldes på auktion i Uppsala 1805.

328. NORDBERG, Jöran A. *Konung Carl den XII:tes historia*. 1–2. Stockholm, Pet. Momma resp. Peter Jöransson Nyström, 1740. Folio. Grav. porträtt,+ XLIV,+ 923 s.+ grav. porträtt; (2),+ 708,+ 151 s. Inklustrad helsidesgravyr i del två. Åtskilliga graverade medalj- och myntavbildningar i texten, delvis helsides, liksom träsnitt föreställande fanor m.m. Genomgående fläckig och med bläckplumpar, större fläckar på s. 3, 577 och 853 i första delen och sid. 297–298 i andra. De första hundra sidorna i andra delen med stor fläck i övre marginal. Sidorna 1–2 och 507–508 i första delen med minimala brännhål och s. 3–4 i andra delen lagad och uppfodrad i innerkant. Fina samtida skinnband, rikt guldornerade ryggar med upphöjda bind och beige titel- resp. blå deltiteletiketter. Två volymer. Liten skada på nedre kapitälet på andra bandet. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 20 000:–

Warmholtz 5954. Hesse 1408. Första upplagan av Nordbergs stora historik över Karl XII. Den översattes till både tyska och franska. Båda porträtten, Karl XII i helfigur och Nordberg i halv, är graverade av E. Geringius. De sista 152 sidorna utgör ett omfattande register. Första delen har underrubriken: "Ifrån hans maj:ts födelse år 1682 til slutet af juni månad år 1709"; andra delen har: "Ifrån slutet af junii månad år 1709, til hans may:ts död och begrafning".

329. NORDBERG, Jöran. A. *Histoire de Charles XII, roi de Suède, traduite du suédois, du monsieur J. A. Nordberg*. 1–4. Haag, Pierre de Hondt, (1742)–1748. 4:o. Grav. front,+ XXIII,+ (1),+ 533,+ (23); (2),+ 653,+ (38) s.+ stor utvikbar grav. plansch; (2),+ IV,+ 380 s.; (2),+ XVI,+ 320 s. Flera grav. vinjetter i texten. Titelbladen tryckta i rött och svart. Enstaka småfläckar, något mer i del tre. Saknar som vanligt smuts-titelblad till andra, tredje och fjärde delen. Ståtliga samtida skinnband, rikt guldornerade ryggar med röda titeletiketter och upphöjda bind, fint stänkmarmorerade snitt i rött, blått och gult. Två volymer. Överstruken namnteckning på första delens försättsblad. Ur D. G. Neschers bibliotek, med hans namnstämpel, och ur Ericsbergs, med Carl Jedvard Bondes exlibris placerat ovanpå Gustaf d'Albedyhlls. 12 000:–

Warmholtz 5954 not. Hesse 1407. Carlander III, 12 resp. 88. Mycket fint exemplar av den andra upplagan, titelupplaga, av den franska översättningen av Nordbergs stora historik över Karl XII, översatt av Carl Gustaf Warmholtz. Den trycktes 1742 av Husson i Haag och försågs 1748 med nya titelblad av De Hondt. Warmholtz var själv mycket kritisk till detta verk och önskade att han hade haft arbetet ogjort, "... jag hade kunnat nyttigare och angenämare använda min tid". Även en tysk översättning utkom, åren 1745–51. Den stora planschen i andra delen visar slaget vid Poltava och del fyra innehåller "Liste des médailles frappées pendant la vie de Charles XII". Vinhandlaren, bibliofilen och myntsamlaren Daniel Georg Neschers (1753–1827) bibliotek var särdeles starkt i svensk historia och det skulle efter honom säljas på auktion i Stockholm 1828, men förvärvades istället av Kungliga biblioteket. Därifrån har denna sålts som dubblett, troligen på 1831-års stora dubblettauktion. Den har gått till Carl Jedvard Bonde därifrån via d'Albedyll.

330. NORDBERG, Jöran A. *Anmärkningar wed högloflig i åminnelse konung Carl den XII. historia, som authoren a part sina wänner meddelt och under sina paginer och §.§. komma at intagas*. Köpenhamn, 1754. 8:o. 78 s. Nött samtida skinnband, guldornerad rygg med upphöjda bind, frampärmen med initialerna C.I.B. präglade i guld. Äldre namnteckning, Gahn? på titelbladet. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 9 000:–

Warmholtz 5956. Åhlén 17.162, not. Fint exemplar av den ovanliga första upplagan av Nordbergs anmärkningar. När Nordbergs stora historieverk om Karl XII genomgick censuren ströks en del ställen (välbetänkt, enligt Warmholtz). Dessa cirkulerade sedan i handskriften form bland Nordbergs vänner tills de slutligen trycktes i Köpenhamn 1754. En tysk upplaga översatt av Murray utkom året därpå. Den första i Sverige tryckta upplagan kom 1767, ett omtryck av Köpenhamnsupplagan, endast med ändring av en del stavningar, dock – enligt Warmholtz – full av tryckfel. Warmholtz som tyckte direkt illa om Nordberg anser inte heller att dessa anmärkningar höjer värdet av hans historieskrivning. Ett rykte om att dessa anmärkningar skulle varit förbjudna i Sverige känner han inte heller till. Inte heller Åhlén antyder att de skulle ha varit förbjudna. "Gahn" är eventuellt kemisten Johan Gottlieb Gahn (1745–1818), vars bibliotek såldes i Falun 1820. C.I.B. på frampärmen är inte Carl Jedvard Bonde!

331. NORDBERG, Jöran A. *Anmärkningar, wid högstsallig i åminnelse konung Carl den XII:tes historia, som auctoren apart sina wänner meddelt, och under sina pagina och §.§. komma at intagas*. Stockholm, Carl Stolpe, 1767. 8:o. 78,+ (2, blanka) s. Fläckig, tryckfel vid ett veck s. 50. Skuren upptill, emellanåt hårt, annars oskuren. Sammanbunden med:

(DÄHNERT, Johann Carl. Utg.) *Nachrichten und Anekdoten zur Geschichte des grossen Schwedischen Königes Carls des Zwölften. Insonderheit von der Calabalik mit den Türken bey Bender*. Aus dem Schwedischen. Greifswald, Hieronymus Johann Struck, 1758. 8:o. 95,+ (1) s. Enstaka fläckar. Skuren upptill annars oskuren. Senare marmorerat lila pappband, något blekt rygg med röd titeletikett. 7 500:–

Warmholtz 5956, not resp. 5721. Denna Stockholmsupplaga Nordbergs *Anmärkningar* är ett omtryck av Köpenhamnsupplagan, endast med ändring av en del stavningar, dock – enligt Warmholtz – full av tryckfel.

Det andra arbetet, om kalabaliken i Bender, innehåller bibliotekarien vid Greifswalds universitet J. C. Dähnerts översättningar av Fr. Ernst von Fabrices och Axel Sparres brev om aktionen vid Bender och Axel Roos relation om detsamma, samtliga översatta från första delen av *Swenska biblioteket*, utgiven av Gjörwell.

332. NORDBERG, Jöran A. *Des Herrn Georg Nordberg Anmerkungen zu der Geschichte Carl des Zwölften, welche verschiedene Stellen seiner Lebensbeschreibung von diesem Könige zu erläutern dienen, und vertrauten Freunden von ihm besonders mitgetheilet worden.* (Göttingen), 1755. 8:o. 68 s. Enstaka småfläckar. Samtida hfrbd, blindpräglad rygg med upphöjda bind och svart titeletikett. Med Kungliga bibliotekets "Dupl" markering med bläck på frampärmens insida. 6 000:—

Warmholtz 5956, not. Tysk översättning av professor Johann Philip Murray i Göttingen av Nordbergs *Anmärkingar, wid högstsallig i åminnelse konung Carl den XII:tes historia*. När Nordbergs stora historieverk om Karl XII genomgick censuren ströks en del ställen (välbe-
tänkt, enligt Warmholtz). Dessa cirkulerade sedan i handskriven form bland Nordbergs vän-
ner tills de slutligen trycktes i Köpenhamn 1754. Denna tyska upplaga utkom året därpå.

333. NORDBERG, Jöran A. || GYLLING, Nils (utg.) *Ett kort dock tydeligit utdrag, utur then öfwer konung Carl den Tolftes lefwerne och kongliga dater, af för thetta herr doctorn och kyrko-herden wid S:t Clarae och Olofs församlingar i Stockholm, Jöran A. Nordberg widlöfteligen författade och genom trycket utgifna historiska beskrifning.* Förre delen, ifrån hans maj:ts födelse år 1682. til slutet af junii månad 1709. Med kongl. maj:ts allernådigste privilegio författad af Nils Gylling Petersson. Stockholm. Peter Jör. Nyström, 1745. 4:o. Grav. porträtt,+ (12),+ 634 s.+ 19 grav. planscher. Fläckig och med fuktfläckar och bläckplumpar, något mer på s. 277–282 och 505–506, samt på baksidan av porträttet och titelbladet. Något nött samtida hfrbd, ryggen med upphöjda bind och röd titeletikett. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 15 000:—

Warmholtz 5955. Hesse 0860. Allt som utkom av detta utdrag ur Nordbergs stora verk om Karl XII, utgiven ett år efter Nordbergs död. Nils Gylling var auskultant i Bergskollegium och arbetet med detta verk avbröts av hans död 1744. I Stockholms brand 1751 förstördes en stor del av upplagan, varför den är mycket sällsynt. "Papprets förlust var största skadan", ansåg Warmholtz spydigt. Det fina porträttet är graverat av Geringius och planschererna med Karl XII:s medaljer är graverade av Carl Erik Bergquist.

334. (PONIATOVSKI, Stanislaus.) *Remarques d'un seigneur polonois sur l'histoire de Charles XII, roi de Suède, par monsieur Voltaire.* La Hague, Adrien Moetjens, 1741. 8:o. (8),+ 112, 117–186 s. Titel tryckt i rött och svart. Något senare blått pappband, ryggen med beige etikett, gula snitt. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris klistrat ovanpå ett äldre. 4 000:—

Warmholtz 5951. Voltaires historik över Karl XII föranledde en mängd kommentarer och kritiska synpunkter. Poniatovskis kommentarer handlar till stor del om hans egna insatser. Greve Stanislaus Poniatowski (1676–1762) var polsk militär och diplomat, och general i Karl XII:s armé. Han deltog i slaget vid Poltava och var med kungen i Bender. Han återvände 1719 till Polen och blev vojvod av Masovien, och författare till flera historiska och politiska skrifter. Han är far till den sista kungen av Polen, Stanislaus II August Poniatowski (1732–98).

335. THEYLS, Willem. *Memoires pour servir a l'histoire de Charles XII. Roi de Suède. Contenant ce qui s'est passé pendant le séjour de ce prince dans l'empire Ottoman; & un recit fidèle des troubles survenus de tems en tems entre sa maj. Cz. & la Porte etc. etc. On y a joint une relation de la derniere guerre entre le grand-seigneur, l'empereur & la republique de Venise. Le tout prouvé par plusieurs pieces autentiques.*

Ecrit par W. Theyls. Leiden, Jean du Vivier, 1722. 8:o. (7),+ (blank),+ 392 s. Titel tryckt i rött och svart, och med graverad vinjett föreställande Konstantinopel. Svag fläck s. 17–18 och 157–158, något kraftigare s. 293–299 och med två små maskhål från s. 329 och framåt, större från s. 385. Blått pappband från början av 1800-talet, ryggen med beige titeletikett, röda snitt. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris klistrat ovanpå ett äldre. 8 000:–

Warmholtz 5787. Varken i Atabey eller i Blackmer. Den holländska upplagan kom året innan, och även en tysk och en rysk översättning utkom. Författaren Willem Theyls var tolk åt ambassadör Colyer på den holländska beskickningen i Konstantinopel och intrigerade enligt Warmholtz emot Karl XII och svenskarnas intressen där. Från sidan 169 och framåt handlar boken, med eget deltitelblad, om kriget mellan det ottomanska riket och Venedig. Tidig och ovanlig bok om Karl XII i Turkiet.

336. (ZSCHACKWITZ, Johann Ehrenfried.) *Historische Nachricht von dem Nordischen Kriege worinnen solcher nach seinem Ursprunge betrachtet, und dessen Fortgang biß auf den Braunschweigischen Congress beschrieben, darneben mit nöthigen und authentichen Documenten erläutert wird, mit unparteyischer Feder entworfen von C. T. F. v. H. + Fortsetzung* 1–6. Freistadt, C. Alethen, Const. Alethen, 1716–19. 8:o. Grav. front,+ (6),+ 429; grav. front,+ (6),+ 354; grav. front,+ (6),+ 454; grav. front,+ (10),+ 492; grav. front,+ (6),+ 455; grav. front,+ (14),+ 491; grav. front,+ (2),+ 662 s. Samtliga titelblad tryckta i rött och svart, och utvikbara i delarna del 5–7. Del 1 bruntonad på s. 113–136 och med fuktrand s. 417–424, i övrigt enstaka småfläckar, något större på s. 268–269 i del fem. Samtida uniforma pergamentband överdragna med stänkmarmorat papper, troligen på 1800-talet, som lossnat på ryggarna, ryggarna med titel präglad i guld över spår av äldre etiketter. Fyra volymer. 15 000:–

Warmholtz 5984. Första delen och första fortsättningen i ny upplaga, året efter resp. tre år efter de första. Mycket sällsynt sammanställning av Karl XII:s historia, även innehållande ett återgivande av en lång rad historiska och politiska skrifter rörande Karl XII i tysk översättning, fram till Ulrika Eleonoras kröning. Johann Ehrenfried Zschackwitz var professor i Halle. Hans sammanställning av Karl XII:s historia finner dock inte nåd hos vare sig Nordberg eller Warmholtz – den senare citerar den förre: "... nästan hvar rad tyckes förtjena en alvarsam anmärkning."

337. WESTPHAL, Andreas? *Leben Caroli des XII. und Grossen, Königes von Schweden*. Greifswald, Jacob Löffler, (1729?). 8:o. (4),+ 220 s. Fläck s. 29–30 och enstaka småfläckar, bläckplumpar på s. 86–89 och med enstaka understrykningar och marginalrättelser med bläck. Blågrått marmorert pappband från mitten av 1800-talet, med brun titeetikett. Äldre namnteckning på titelbladet. Ur Ericsbergs bibliotek, med Carl Jedvard Bondes exlibris. 6 000:–

VD18 10389202. Denna titel ej i Warmholtz, men jämför 5545. Variant utan delbeteckningen "Erster theil". Kungliga biblioteket, som endast har varianten med "Erster Theil", anger 1719 som utgivningsår. Denna bok innehåller samma text som boken *Kurtzer und gründlicher Entwurff des fünfzehnjährigen Campagnen s.m. Carl des XII*, som utkom anonymt 1716, med en ny anonym upplaga 1743. Dessa både känner Warmholtz och tillskriver dem Andreas Westphal. Denna, *Leben Caroli des XII*, från 1729 känner Warmholtz inte. Den har vid sidan av titeln även ett annorlunda förord undertecknat Andreas Westphal. Denne skriver i förordet att han här ger ut en utökad och förändrad upplaga av *Kurtzer und gründlicher Entwurff*, som han säger sig ej känna författaren till. Tack vare alla ändringar anser han sig berättigad att ändra titeln på boken. Några förändringar finns dock inte, utan texten är densamma och bygger dessutom på Adlerfelts *Währhafter entwurff, der Krieges-Thaten, Carls XII*, som utkom i Hamburg 1707. Samuel E. Bring ställer sig i en artikel i NTBB 1915, "Ett bidrag till den äldre Karl XII:s historiografien", mycket tveksam till Westphal som författare till denna text, och menar att det hela är en förlagsspekulation och att textens ursprung istället bör sökas i Hamburg, där den kanske även är tryckt. Det nystartade VD18 anger dock Westphal som författare och Greifswald som tryckort. Andreas Westphal (1685–1747) var historieprofessor i Greifswald.

338. VOLTAIRE, F. M. Arouet de. *Konung Carl XII:s historia, författad afherr de Voltaire*. Översatt af Carl Leonard Stålhammar. Stockholm, A. Jac. Nordström, 1785. 8:o. (8),+ 395, 397–400, 402–426 s. Med papperslagning i marginalen s. 11–14, 19–20 och 31–32, lagerfläckar och med en återkommande fläck s. 77–78, 93–94, 109–110, 125–126 och 141–142. Blått pappband från början av 1800-talet, med beige titeetikett. Ur Gustaf d'Albedyhlls bibliotek, med hans exlibris, och ur Ericsbergs, med Carl Jedvard Bondes exlibris klistrat ovanpå d'Albedyhlls. 4 000:–

Setterwall 2760. Carlander III, 88ff. Första svenska översättningen av Voltaires historia om Karl XII. Det franska originalet utkom 1731. Därefter utgavs en störtflod av upplagor, och verket översattes tidigt till de flesta europeiska språk. Den svenska översättningen är utgiven med tilläggen från senare franska upplagor, med anekdoterna om Peter den store och Voltaires brev till fältmarskalk von Schulenberg och Jöran A. Nordberg. Det senare mycket elakt. Envoyén Gustaf d'Albedyhlls (1758–1819) boksamling ärvdes av hans son Carl Gustaf Eichstedt d'Albedyhll (1800–56), som därigenom tillsammans med egna förvärv byggde upp en mycket stor samling, framförallt inom nordisk historia. Denna samling skulle ha sålts på auktion 1843, men köptes i stället i sin helhet av Carl Jedvard Bonde, för övrigt samma år som denne efterträdde d'Albedyhll som överceremonimästare. Gustaf d'Albedyhlls exlibris i variant 1 med devisen "Mors sine musis vita".

ETT URVAL ANVÄNDA REFERENSBÖCKER

- ABERSTÉN, S. & TISELIUS, C. A. *Göteborgs och Bohus län i litteratur, karta och bild intill utgången av år 1923*. Göteborg, 1924.
- ANDERSSON, AKSEL. *Svensk Comenius-bibliografi tillägnad Erik Dahlgren den 7 juni 1898*. Uppsala, 1898.
- ANNUS, E. *Periodicals in German, Russian and other Foreign Languages in Estonia 1675–1940*. Tallinn, 1993.
- BERGHMAN, G. *Catalogue raisonné des impressions Elzeviriennes de la Bibliothèque Royale de Stockholm*. Stockholm, 1911.
- Bibliotheca danica* I–V, av C. V. Bruun, L. Nielsen & E. Dal. Köpenhamn, 1961–63.
- BJURSTRÖM, PER (red.) *Christina. Drottning av Sverige – En europeisk kulturpersonlighet*. Stockholm, 1966.
- BLACKMER, NAVARI, LEONORA. *Greece and the Levant. The Catalogue of the Henry Myron Blackmer Collection of Books and Manuscripts*. London, 1989.
- BRING, SAMUEL E. *Itineraria Svecana. Bibliografisk förteckning över resor i Sverige fram till 1950*. Stockholm, 1954.
- BRING, SAMUEL E. *Svenskt boklexikon 1700–1829. Rättegångshandlingar*. Uppsala, 1958.
- BRUNET, J.-C. *Manuel de libraire*. 1–9. Paris, 1860–80. (Reprint.)
- CARLANDER, C. M. *Svenska bibliotek och ex-libris*. Andra omarbetade och tillökade upplagan. I–IV:1–2. Stockholm, 1904.
- CARLSSON, INGEMAR (utg.) *Johan Arckenholtz. Sagu-brott af 1734 års riksdag i Stockholm*. Stockholm, 2003.
- COLLIJN, ISAK. *Sveriges bibliografi 1600-talet*. I–II. Uppsala, 1942–46.
- EHRENCRON-MÜLLER, H. *Anonym- og pseudonym-lexikon for Danmark og Island til 1920 og Norge til 1814*. Köpenhamn, 1940.
- ENGLUND, PETER. *Den oöverbinnerlige. Om den svenska stormaktstiden och en man i dess mitt*. Stockholm, 2000.
- ENGSTRÖM, GÖSTA. *Amund Grefwe. Den första boktryckaren i Göteborg*. Göteborg, 1983.
- ESTC: *English Short Title Catalogue*. <http://estc.bl.uk>
- FANT, ERIC MICHAEL. *Minne öfver Joh. Schefferus*. Stockholm, 1782.
- FORSSBERG, ANNA MARIA. *Att hålla folket på gott humör. Informationsspridning, krigspropaganda och mobilisering i Sverige 1655–1680*. Stockholm, 2005.
- FREYTAG. HOHENHEMSER, PAUL. *Flugschriftensammlung Gustav Freytag*. Frankfurt, 1925.
- GRAESSE, J. G. T. *Trésor de livres rares et précieux ou nouveau dictionnaire bibliographique*. 1–7 + supplement. Leipzig, 1859–69. (Reprint.)
- HARMS. WOLFGANG. *Deutsche illustrierte Flugblätter des 16. und 17. Jahrhunderts*. Band II. Die Sammlung des Herzog August Bibliothek in Wolfenbüttel. Band 2. Historica. Tübingen, 1997.
- HASSELBERG, CARL J. E. *Bibliografiska anteckningar rörande Jämtland och Härjedalen*. Örnsköldsvik, 1920.
- HEDIN, SVANTE. *Armfeldts fälttåg mot Trondheim 1718–1719. En kommenterad bibliografi*. Visby, 1986.

- HESSE, BJÖRN OTTO. *Svensk numismatiskt bibliografi intill år 1903*. Stockholm, 2004.
- HULTMARK, EMIL. *Svenska kopparstickare och etsare 1500–1944*. Uppsala, 1944.
- ILSØE, HARALD. *Udlændinges rejser i Danmark indtill år 1700. En bibliografisk fortegnelse*. Köpenhamn, 1963.
- JØRGENSEN, ARNE. *Calonius-Naumannska samlingen i Helsingfors universitetsbibliotek*. Helsingfors, 1936.
- KLEMMING, G. E. *Kongl. Bibliotekets samling af samtida berättelser om Sveriges krig*. Stockholm, 1888–91.
- KLEMMING, G. E. *Samtida skrifter rörande Sveriges förhållanden till fremmande magter*. Stockholm, 1881–83.
- KLEMMING, G. E. *Sveriges dramatiska litteratur till och med 1875. Bibliografi*. Stockholm, 1863–79.
- KLEMMING, G. E. *Ur en antecknares samlingar*. Upsala, 1880–82.
- KRIVATSY, NATI. *Bibliography of the Works of Gregorio Leti*. New Castle DE, 1982.
- LINDBERG, STEN G. *Swedish books 1280–1967*. Stockholm, 1968.
- LUNDSTEDT, BERNHARD. *Sveriges periodiska litteratur 1645–1899*. 1–3. Stockholm, 1895–1902. Faksimil.
- MOORE, J. R. *A Checklist of the Writings of Daniel Defoe*. Andra upplagan. Hamden, 1971.
- NORDIN, JONAS. *Certamen equestre. Karl XI:s karusell inför samtid och eftervärld*. Stockholm, 2005.
- OLSSON, SVEN. *Olof Hermelin. En karolinsk kulturpersonlighet och statsman*. Lund, Gleerup, 1953.
- OTTERVIK, GÖSTA. *Litteratur om Blekinge*. Karlskrona, 1941.
- PAAS, JOHN ROGER. *The German Political Broadsheet 1600–1700*. Volym, 4–7. Wiesbaden, 1994–2005.
- Peter den store & Karl XII i krig och fred*. Katalog sammanställd av Per Sandin. Stockholm, 1998.
- PRZYBOS, ADAM. *Polska berättande källor till det polsk-svenska krigets historia, 1655–1660*. I: Stade, Arne & Wimmer, Jan. *Polens krig med Sverige 1655–1660*. Stockholm, 1973.
- RUNEBY, NILS. *Monarchia mixta. Maktfördelningsdebatt i Sverige under den tidigare stormaktstiden*. Uppsala, 1962.
- SCHUYTVLOT, A. C. *Catalogus van Werken van en over Vondel gedrukt vóór 1801 en aanwezig in de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam*. Nieuwkoop, 1987.
- SETTERWALL, KRISTIAN. *Svensk historisk bibliografi 1771–1874*. Uppsala, 1937.
- SJÖGREN, ARTHUR. *Svenska kungliga och furstliga bokägar märken*. Stockholm, 1915.
- SNOILSKY, CARL. *Svenska historiska planscher. 1499–1891*. Stockholm, 1893.
- Thesaurus Librorum Danicorum 17. århundrede. Den lærde tid*, av V. Rosenkilde & C. J. Ballhausen. Köpenhamn, 1990.
- VD17: *Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts*. <http://www.vd17.de/>

VD18: *Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 18. Jahrhunderts*.
<http://vd18-proto.bibliothek.uni-halle.de/>

WARMHOLTZ, CARL GUSTAF. *Bibliotheca historica sueo-gothica*. 1–15. Stockholm, 1782–1817. (Faksimiltryck.)

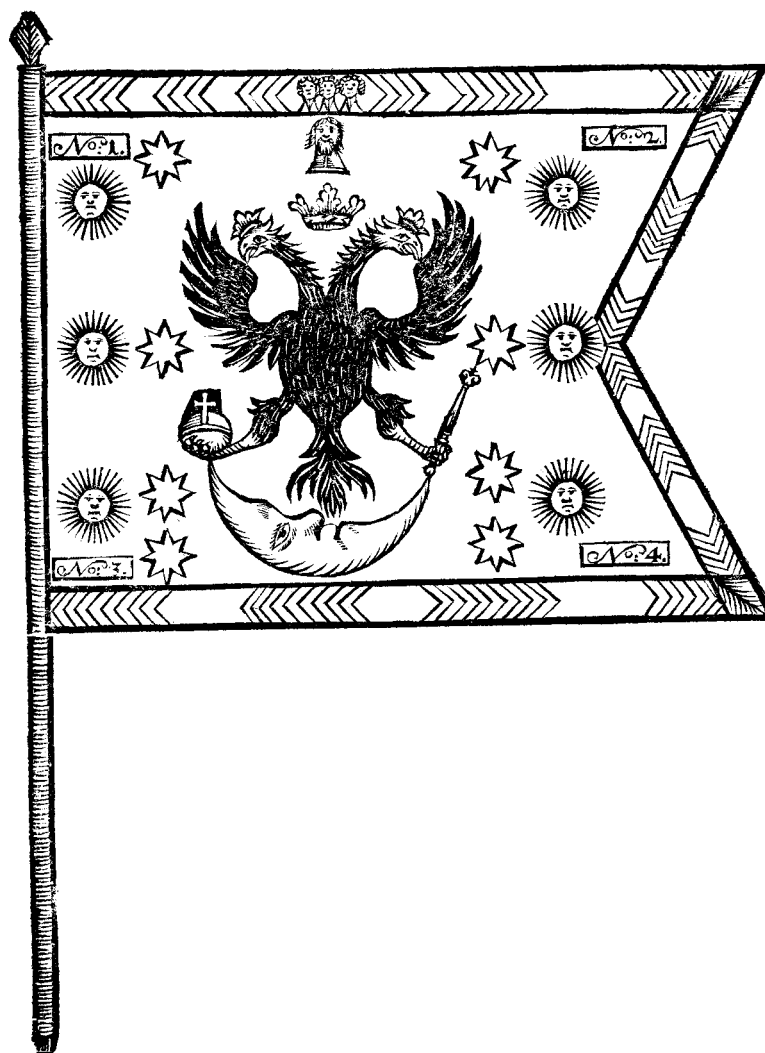
WILLEMS, ALPHONSE. *Les Elzevier. Histoire et annales typographiques*. Brussel, 1880. (Reprint)

WINCKELMANN, EDUARD. *Bibliotheca livoniae historica*. St. Petersburg, 1870.

ÅGREN, SVEN. *Svensk biografisk uppslagsbok. Bibliografisk förteckning*. Uppsala, 1929.

ÅHLEN A. & B. *Censur och tryckfrihet*. Södertälje 2003.

ÅHLEN, BENGT. *Ord mot ordningen. Farliga skrifter, bokbål och kättarprocesser i svensk censurhistoria*. Stockholm, 1986.

REGISTER

- Adlerfelt, Gustaf 307, 308
 Allart, L. N. von 232
Altranstädt 257, 260, 261, 263
 Amthor, C. H. 278, 297
 Arckenholtz, Johan 51, 52
 Audenaerd, Robert van 49
 Aurelius, Samuel 222
- Baggerus, G. L.(?) 107
 Baner, J. C. 294
 Baille, Bernhard 25
 Bang, Thomas 7
 Begtrup, J. P. 203
 Bellerive, J.-A.-B. 280
Bender 279–289, 335
 Berch, Carl Reinhold 51
 Bergenhielm, Johan 246
 Bergius, Nicolas 209
 Bering, Vitus 108
 Bernovius, G. 269
 Biörenklou, Mattias 71, 72
 Block, Magnus Gabriel 313
 Blomberg, Johan Ernst von 230, 231
 Bodock, Lorenz 3, 16
 Boehme, J. G. 125
Bohuslän 190–193
 Boileau, Gilles 40
 Bonnac, Jean Louis de 309
 Borastus, Gregorius 61
Bornholm 194–196
 Boulanger, Jean 137
 Braad, C. H. 268
 Brahe, Per 80
Bremen 20–25, 146–148
 Brenner, Sophia Elisabeth 313
 Brocenius, Zacharias 211
 Budovec z Budova, Václav Theodor 56
- Cantersten, Lars B. 61
 Canzler, K. C. 320
 Cederhielm, G. L. 65, 76, 155, 247
 Chanut, Pierre Hector 27
 Charisius, C. F. 149
 Charisius, Peder 105
 Chevreau, Urbain 31, 32, 44
 Christian V 177
 Christian, Antonius 76
 Comenius, Johann Amos 56
- Conring, Herman 23, 24, 61
 Coyet, Gustav Wilhelm 272
 Coyet, Peter Julius 91, 117
 Cyprian, Johannes 135
- Dahlberg, Erik 137, 140, 245
 d'Albedyll, Gustaf 271, 317, 329, 338
Danmark 7, 19, 77–84, 86–117, 126, 127, 129, 130, 134, 137, 138, 140, 144, 177–198, 202–204, 217–220, 273–278, 290–297
Danzig 68
 Defoe, Daniel 312
 De la Gardie, M. G. 57, 74–75, 121
 Descartes, René 50
 Dohna 214
Dorpat 251
 Dreilingius, Johann 76
 Dryander, Jonas 313, 314
 Dunten, Theodor a 76
 d'Yves, A. T. P. 309
 Dähner, J. C. 331
- Eberhard, Christoph 269
 Eckstein, Johannes Samuel 292
 Ehrenberg, Wäremundus ab 194
 Ehrenstéen, Edvard 58
 Ehrenstrahl, D. K. 137, 140, 151
 Eimmert, G. C. 151
 Ennes, B. A. 281
- Faber, Samuel 315, 316
 Fabrice, F. A. von 282, 317, 331
 Fersen, Fabian von 180, 181
 Fleissner, Samuel 135
 Flintenberg 270
 Floderus, Gustaf 317
 Formey, Jean Henri Samuel 318
 Frauendorf, Johann Christ-
 an 262
 Fredrik I 306
 Fredrik II av Preussen 319–321
 Fredrik Wilhelm av Branden-
 burg 69
Fredriksodde 82
 Freinshemius, Johan 5, 6
 Freyberger, Sigismund 65
 Frischmann, Johan 63
 Fuchs, Magnus Herman 150
 Fult, Elias 206
- Gabriss, Lucas de 61
Gadebusch 290–292
 Gahn, Johan Gottlieb 330
 Geist, Andreas 292
 Geist, Samuel 292
 Gent, W. L. 43
 Geringius, E. 328
 Gervaise de Montpellier 50
 Gilenius, Johann 62
 Gjörwell, C. C. 52
 Goertz, G. H. 304
 Greffinger, Georg 130, 131
 Greÿss, H. A. 7
 Grimarest, J. L. de 322
 Grubb, Michäel 272
 Gualdo Priorato, Galeazzo 28, 29, 42, 43
 Guldenhoff, Balthasar 150
 Gyldenstolpe, Nils 137
 Gyllenstierna, Johan 197, 202
 Gylling, Nils 333
- Hagelgans, Johann Georg 283, 285
 Hagen, Lorentz 249
 Hallenberg, Jonas 62, 121, 130
Halmstad 178
 Hambreus, Jonas 142
 Harst, de 43
 Hasslebohm, Gabriel 2
 Haton, Claude 300
 Helffeld, Simon Grundel 74–75
Helsingborg 177, 276, 277
Helsingör 98
 Hermelin, Olof 233–240, 257, 259
 Heynne, G. v. 307
 Heysig, Johannes 150
 Hildebrand, J. H. 62
 Holberg, Ludvig 52
 Holmström, Israel 224
 Hooghe, Romaein de 177
 Horn, Adam 199
 Horn, Arvid 272
 Hülphers, Abraham A:son 327
 Höpken, Daniel Niclas von 272
 Hörnick, Johann 76
- Idman, Nils 299

- Jasna Góra* 60
 Johannes, Caspar 150
Jämtland 189, 299
- Karl X Gustav 54, 57, 62, 69,
 119–121, 133, 135, 137, 140, 151
 Karl XI 151, 152, 207, 208, 211, 212
 Karl XII 216, 254, 279, 300–
 303, 307, 308, 312–315, 319–321,
 323, 324, 328–333, 335–338
 Kelch, Kristian 210
 Kempenskiöld, Samuel 2
 Kielmansegg, J. A. K. von 176
 Klemming, G. E. 60
 Knös, Olof Andersson 52, 134
 Kochowski, Wespazjan 136
 Kordecki, Augustyn 60
 Krabbe, Jörgen 185, 186
 Kristina 1, 3–6, 8, 12–17, 28–53
Kurland 118
 Küster von Rosenberg, Johan-
 nes 121
 Köler, Johann 150
Köge bukt 183, 184
 Königsmarck, Johan Christopher
 von 132
 Königsmarck, Otto Wil-
 helm 170–172
Köpenhamn 7, 106–110, 126–127
- Lacombe, Jacques de 53
 Lagerchrona, Johan 128
Landskrona 97, 184
 Langerman, Lucas 17
 Larmessin, Nikolaus Martin
 de 265
 Le Long, Isaac 324
 Lemke, J. F. 140
 Leonard, Johannes 57
Lesna 265
 Leti, Gregorio 31, 32, 44
 Lindestolpe, Johan 284
 Linage de Vaucienne, Pierre 27
 Lisle, William 43
 Loenbom, Samuel 325
Livland 210, 241–244, 247
Lund 179
 Lupardi, Bartolomeo 37
 Luxdorph, B. W. 78
- Mandell, J. C. 216
 Manley, Roger 134
 Maria Eleonora 16
Malmö 180, 181, 185, 186
 Marlbourough 263
 Marco Antonio av Borghese 34,
 37, 38, 47
- Martin le Jeune, Pierre-De-
 nis 265, 267
 Maximilian Emanuel prins av
 Württemberg 318
 Mayer, J. F. 212, 285
 Meadow, Philip 134
 Meibom, Anna 220
 Ménage, Gilles 40
 Mevius, David 155
 Miège, Guy 144
 Moller, Arvid 277
 Moser, Carl Friedrich von 304
 Müller, Ernst 74, 75, 143
 Müllern, Gustaf Henrik 272, 298
 Murray, Johann Philip 332
 Möller, H. P. K. 203
- Narva* 221–231, 264
 Naundorf, Egid 286
 Nemeitz, J. C. 326
 Nescher, D. G. 2, 329
 Nettelbladh, Christian 292
 Nicanor, Andreas 61
 Nicoymius, Hermann 61
Nijmegen 199, 200
 Norcross, John 327
 Nordberg, Jöran A. 328–333
 Nordenflycht, Hedvig Charlot-
 ta 51
 Nordin, Carl Gustaf 214, 215
 Noreen, J. E. 137
Norge 81, 103, 189, 299
Nyborg 113–114
Nystad 305–306
- Oedman, Johan 302
 Odhelius, Johan Lorens 319
Oliva 122–125
 Olivekrantz, Johan 83, 84, 214,
 215
 Oljeqvist, Johan 133
 Oxenstierna, Bengt 155–158
 Oxenstierna, G. 155
- Pahl, J. M. 292
 Palbitzki, Mathias 145
 Palm, J. V. 285
 Pastorius, J. A. 128
 Patkul, Johan Reinhold 245–249
 Paulli, Jacob Henrik 93, 138
 Pejron, Carl Jedvard 53
 Pfeiffer, Johann Georg 287
Polen 26, 27, 55–58, 60, 61–67,
 122–125, 128, 136, 137, 139, 140,
 145, 210, 250–252, 255–259, 334
 Polus, Thomas 241–243
 Poniatovski, Stanislaus 334
- Poltava* 266, 267
 Przyjemski, Krysztof 58
 Psilanderhielm, J. G. 130
 Pufendorf, Samuel 106, 137, 214,
 215
- Radziciowski, M. S. 256
 Ranft, Michael 248
 Ranguoze, de 45
 Rathje, F. C. 107
 Reinkingk, Dietrich Theodor 78
 Riddersmarck, Lars 189
Riga 73–76
 Rist, Johan Ernst 213
 Roos, Axel 288, 289, 331
 Rosenblad, Bernhard 310
 Rosenkrantz, Gunde 77, 104,
 106
 Rosenkrantz, Oluf 186–188, 203
 Rosenhanc, Schering 11
Roskilde 87–90
 Rothe, Caspar Peter 327
 Rousset de Missy, Jean 52
 Rubach, E. E. 294–296
 Rudawski, Wawrzyniec, Jan 139
Rügen 170–172
Ryssland 9, 10, 26, 73–76, 143,
 144, 210, 221–232, 235–239,
 264–272, 305, 306,
- Safirov, Petr Pavlovic 268
 Sahlstedt, M. 322
 Saint-Maurice 31, 44
 Sandart, Jacob von 151
 Schade, Johan von 220
 Schefferus, Johannes 152
 Schuz, Henning 17
 Schupp, J. B. 79
 Schwerin, Otto von 70
 Simonneau, Charles 267
 Skjöldebrand, A. F. 140
Skåne 80, 177–181, 184–188, 197,
 273–277
 Slein, C. 226
 Snach, Olaus 150
 Sparfelt, Anders 227
 Sparre, Johan 8
 Sparwenfeld, J. G. 26
 Spend, Jens Nielsen 107
 Sperling, Jörgen 185, 186
 Sperling, Otto 18
 Stainslaus I 258, 259
 Steben, Anna Christina 307
 Stenbock, Gustaf 273–277, 290–
 292, 294–297, 325, 326
 Stenholm 210
 Stiernhöök, Johan Carl 298

Stettin (Szczecin) 165, 166
Stralsund 173–175
 Strauch, M. Ægidius 208
 Stråle, Gustaf Holdo 20, 23, 44,
 56, 61, 112, 162, 163, 206, 207,
 209
 Stålhammar, Carl Leonard 338
 Sundell, Olof 269

 Tessin, Carl Gustaf 315
 Tessin, Nicodemus 150
 Theyls, Willem 335
 Thomasius, Christian 246
 Thun, Johan 303
Thorn (Torun) 255
 Torquatus a Frangipani, A. J. 132
 Tott, Holger, Knud & Tage 187,
 188
Traventhal 217–219

Trondheim 103
Tönningen 294–296

 Ulfeldt, Corfitz 18, 19, 138
 Ulrika Eleonora d.y. 206
 Ulrika Eleonoary d.ä. 209
 Utterklo, Anders 207

 Walter, Jørgen 18, 19
 Wallensbek, Henrik Madsen 107
 Valois, Henri de 15
 Warner van Warhuysen, Phi-
 lotheus 85
 Warmholtz, C. G. 52, 329
 Wartmann, S. F. 65
 Weidenheyn, Gabriel 150
 Vellingk, Otto 259
 Wenner, L. 214
 Westphal, Andreas 337

Vihofer, Dina 18, 19
 Wille, Balthasar 4
 Vimina, Alberto 26
 Wohlbergk, B. 315
 Voigt, Johann Heinrich 204
 Wolf, Christian 294–296
 Voltaire, F. M. Arouet de 338
 Vondel, Joost van den 28, 30, 39
 Wreech, Curt Friedrich von 271
 Wulf, Johan Jacob von 166

 Zerneck, Jacob Heinrich 255
 Ziervogel, Johannes Martin 150
 Zimmermann, Lars 76
 Zschackwitz, J. E. 283, 336

 Örnstedt, F. J. 197

Typografi & foto: Lars Paulsrud

Tryck: S-M Ewert 2012